

**Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди**

Л. М. Ямпольська

**НОВА ІСТОРІЯ КРАЇН АЗІЇ ТА АФРИКИ
(XVII – ПОЧАТОК XX ст.)**

**Навчально-методичний комплекс
для студентів історичного факультету**

**Харків
2017**

УДК 94(5)"16/19"+94(6)"16/19"

ББК 63.3(0)5я73

Я57

Автор:

Ямпольська Л. М. – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри всесвітньої історії Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

Рецензенти:

Кучемко М. М. – доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри всесвітньої історії Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

Фалько С. А. – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Національної академії Національної гвардії України

Затверджено редакційно-видавничою радою

*Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди
(протокол № 7 від 7.11.2017 року)*

Ямпольська Л. М.

Я57 Нова історія країн Азії та Африки (XVII – початок XX ст.): Навчально-методичний комплекс для студентів історичного факультету / Л. М. Ямпольська. – Харків: ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2017. – 142 с.

У виданні надано загальну схему вивчення курсу: навчальну програму дисципліни, плани лекцій, методичні рекомендації до семінарських занять, які дозволять студентам краще орієнтуватися в матеріалі, що вивчається; запропонована достатня кількість джерел і літератури. Для закріплення знань із курсу студентам пропонуються теми індивідуальних навчально-дослідних завдань, завдання для самостійної роботи та модульного контролю.

Навчально-методичний комплекс призначено для студентів денної та заочної форм навчання історичного факультету спеціальності 6.020302 „Історія“, галузі знань 0203 „Гуманітарні науки“, освітнього рівня „Бакалавр“.

Видано за рахунок автора.

УДК 94(5)"16/19"+94(6)"16/19"

ББК 63.3(0)5я73

© Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, 2017

© Ямпольська Л. М., 2017

ЗМІСТ

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ	4
РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ „НОВА ІСТОРІЯ КРАЇН АЗІЇ ТА АФРИКИ (XVII – ПОЧАТОК XX ст.)“	7
СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ (РОЗПОДІЛ НАВЧАЛЬНОГО ЧАСУ ЗА ТЕМАМИ І ВИДАМИ ЗАНЯТЬ)	17
ТЕМИ ІНДЗ	19
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА З КУРСУ	24
ПЛАНІ ЛЕКЦІЙ, ТЕМИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ І МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО НИХ, ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ, ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПОТОЧНОГО МОДУЛЬНОГО КОНТРОЛЮ:	
МОДУЛЬ 1. ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ КУРСУ. ДАЛЕКОСХІДНА (КОНФУЦІАНСЬКА) ЦИВІЛІЗАЦІЯ У НОВІ ЧАСИ.....	52
МОДУЛЬ 2. ПІВДЕННОАЗІЙСЬКА ТА ПІВДЕННО-СХІДНОАЗІЙСЬКА ЦИВІЛІЗАЦІЇ У XVII – НА ПОЧАТКУ XX ст.	70
МОДУЛЬ 3. МУСУЛЬМАНСЬКА ЦИВІЛІЗАЦІЯ. КРАЇНИ БЛИЗЬКОГО ТА СЕРЕДНЬОГО СХОДУ У НОВІ ЧАСИ.	85
МОДУЛЬ 4. АРАБСЬКИЙ СВІТ (АРАВІЯ, ЛЕВАНТ, МАГРІБ). ТРОПІЧНА ТА ПІВДЕННА АФРИКА В XVII – НА ПОЧАТКУ XX ст.	111
ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО МОДУЛЬНОГО КОНТРОЛЮ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ „НОВА ІСТОРІЯ КРАЇН АЗІЇ ТА АФРИКИ (XVII – ПОЧАТОК XX ст.)“	126
КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ	141

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

1. Опис навчальної дисципліни

Галузь знань, спеціальність, освітній рівень	Загальні характеристики	Навчальне навантаження з дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Галузь знань <u>0203 Гуманітарні науки</u> (шифр і назва)	інваріантна	Рік вивчення дисципліни:	
		3-й	4-й
	Загальна кількість кредитів – 4	Семестр	
		6-й	7-й
Спеціальність <u>6.020302 Історія</u> (код і назва)	Загальна кількість годин – 120	Лекції	
		28	8
	Модулів – 4	Практичні, семінарські	
		20	6
Освітній рівень: <u>Бакалавр</u>	Співвідношення аудиторних годин і годин самостійної роботи – 72: 48	Лабораторні	
		-	-
	Мова навчання – українська	Самостійна робота	
		72	
		Форма підсумкового контролю:	
		іспит	іспит

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Вивчення курсу „НОВА ІСТОРІЯ КРАЇН АЗІЇ ТА АФРИКИ (XVII – ПОЧАТОК XX ст.)“ є важливою складовою освітньо-професійної програми підготовки студентів історичного факультету освітнього рівня „Бакалавр“. Рекомендований навчально-методичний комплекс (плани лекцій і семінарських занять із методичними вказівками до них, завдання для самостійної роботи, багаторівневі тестові завдання для перевірки знань студентів та самоконтролю) призначений для студентів третього курсу денної та заочної форм навчання історичного факультету спеціальності 6.020302 „Історія“, галузі знань 0203 „Гуманітарні науки“, освітнього рівня „Бакалавр“.

Предмет вивчення навчальної дисципліни „НОВА ІСТОРІЯ КРАЇН АЗІЇ ТА АФРИКИ (XVII – ПОЧАТОК XX ст.)“ – історія афро-азійських суспільств у XVII – на початку XX ст. (їх соціально-економічний, суспільно-політичний, духовно-культурний розвиток, зовнішня політика).

Міждисциплінарні зв'язки: історія Середньовічного Сходу, новітня історія Азії та Африки, історія міжнародних відносин, релігієзнавство, культурологія, етнологія, соціологія.

Метою викладання навчальної дисципліни „НОВА ІСТОРІЯ КРАЇН АЗІЇ ТА АФРИКИ (XVII – ПОЧАТОК XX ст.)“ є історичний огляд розвитку країн і народів Азії та Африки у нові часи.

Основними завданнями вивчення дисципліни „НОВА ІСТОРІЯ КРАЇН АЗІЇ ТА АФРИКИ (XVII – ПОЧАТОК XX ст.)“ є: з’ясувати закономірності і специфіку історичного розвитку, простежити еволюцію народів афро-азійського регіону у нові часи, проаналізувати їхній внесок у розвиток світової культури, дослідити причини, що привели до трансформації держав із високою стародавньою культурою у відсталі, залежні і колоніальні країни, визначити вплив колоніалізму на соціально-економічний і політичний розвиток колоній, а також місце і роль країн Сходу у всесвітньо-історичному процесі; розвинути у студентів навички оволодіння сучасним методологічним інструментарієм для аналізу соціально-економічного, політичного і культурного життя народів Сходу; виявити історичні корені тих явищ, які простежуються сьогодні в державах Азії та Африки.

Програма допомагає узагальнити фактологічний матеріал і визначити основні проблеми курсу, розглянути нові підходи до вивчення нової історії країн Азії та Африки, що намітилися в сучасній орієнталістиці, насамперед, цивілізаційний. Вона передбачає ознайомлення з дискусійними питаннями в сучасному сходознавстві, а також з історіографією найважливіших проблем курсу.

Курс актуальний і необхідний для більш повного розуміння особливостей розвитку постколоніального світу, сучасного становища країн Азії та Африки, а також тих політичних процесів, які в них відбуваються сьогодні.

Хронологічні межі. Навчальний курс „Нова історія країн Азії та Африки“ охоплює період, який починається від XVII ст. („зустріч“ з європейською цивілізацією нового часу, початок кризи традиційних східних суспільств, „відставання“ від Заходу напередодні активної європейської експансії, що перетворили в минулому високорозвинуті східні країни в колонії і напівколонії) та закінчується 1918 р. (вплив Першої світової війни на розпад колоніальних імперій і новий поділ світу).

Структура. Матеріал курсу умовно розбитий на чотири модулі. Кожна з тем містить плани лекцій, семінарських занять із методичними рекомендаціями до них, завдання для самостійної роботи, тестові завдання для перевірки знань з теми, а також рекомендований список джерел і літератури. Наприкінці вивчення курсу студентам запропоновані тестові завдання для підсумкового модульного контролю. Матеріали посібника підібрані таким чином, щоб навчити студентів самостійно мислити і надати базові знання з курсу.

Теми семінарських занять є доповненням до лекційного курсу і закріплюють знання, отримані студентами з нього. Вони складені за країнознавчим і проблемно-хронологічним принципами, з урахуванням цивілізаційного підходу. На семінарські заняття виносяться найбільш значущі події в країнах, які належать до конфуціанського (Японія, Китай), індо-буддійського (Індія), ісламського (Османська імперія, Персія, арабські країни Близького Сходу та Північної Африки), африканського (країни Тропічної та Південної Африки) цивілізаційно-культурних кіл. Особливу увагу приділено феномену колоніалізму як особливого періоду суспільного

розвитку людства, виникненню колоніальної системи та специфіці розвитку різних варіантів „східного капіталізму“, впливу колоніалізму на трансформацію традиційної структури східних суспільств під впливом модернізаційних процесів, а також національно-визвольним рухам як реакції на процеси, які впливали на зміни традиційних суспільних відносин і формування нового обличчя країн Сходу.

В основі тематичного розподілу матеріалу навчально-методичного комплексу лежить програма курсу „Нова історія країн Азії та Африки (XVII – початок XX ст.)“, розрахована на 28 лекційних годин та 20 годин семінарських занять.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати:

Під час вивчення першого модулю „*Загальні питання курсу. Далекосхідна (конфуціанська) цивілізація у нові часи*“ студенти повинні придбати **знання** про основні проблеми історії країн Сходу у XVII – на початку XX ст., ознайомитися з проблемою періодизації історії країн Азії та Африки, мати поняття про формаційний і цивілізаційний підходи у сучасній орієнталістиці; вести дискусію про “азійський спосіб виробництва” (характеристика традиційного східного суспільства), розуміти причини, що обумовили відставання країн Сходу від західних держав, кризу східної системи і початок колоніальної експансії європейців; усвідомлювати специфіку колоніалізму як всесвітньо-історичного явища, мати знання про форми і методи колоніальної експансії, її етапи, системи колоніального управління. Студенти повинні з’ясувати загальні тенденції розвитку країн далекосхідної цивілізації (Японія, Корея, Китай, В’єтнам) у нові часи, володіти фактичним матеріалом щодо соціально-економічного, суспільно-політичного та культурного розвитку країн конфуціанського цивілізаційного кола, визначати особливості на основні напрямки їх зовнішньої політики. Особливу увагу слід приділити впливу релігій на менталітет народів регіону та на розвиток окремих країн.

При опрацюванні матеріалу другого модулю „*Південно-азійська та південно-східноазійська цивілізації у XVII – на початку XX ст.*“ студенти мають визначати специфіку розвитку країн, які належать до індо-буддійського (Індія, Шрі-Ланка) та південно-східноазійського (країни Індокитаю, Філіппіни, Індонезія) цивілізаційно-культурних кіл; володіти конкретними знаннями про їхній соціально-економічний, суспільно-політичний розвиток, релігійно-культурні традиції; визначати особливості колоніалізму та трансформації традиційної структури східних суспільств. Студенти повинні звернути увагу на дискусійні проблеми, зокрема оцінити вплив колоніалізму (британського, французького, іспанського, голландського) на долю підкорених народів, дати оцінку національно-визвольним та демократичним рухам у країнах південно-азійського та тихоокеанського регіонів, з’ясувати їхню роль у боротьбі з європейською експансією, визначити місце між процесами традиціоналізму і модернізації.

При вивченні третього модулю „*Мусульманська цивілізація. Країни Близького та Середнього Сходу у нові часи*“ студенти повинні давати загальну характеристику мусульманської (арабо-турецько-перської) цивілізації; володіти конкретними знаннями про особливості внутрішнього розвитку та зовнішньої політики неарабських країн ісламського світу (Османська імперія, Іран, Афганістан). Особливу увагу слід звернути на роль ісламу як цивілізаційно-культурного фундаменту в розвитку країн регіону, особливості традиційної структури та її трансформації в період колоніалізму.

При опрацюванні матеріалу четвертого модулю „Арабський світ (Аравія, Левант, Магриб). Тропічна та Південна Африка в XVII – на початку XX ст.“ студенти продовжують вивчення історії ісламської цивілізації на прикладі арабських країн Аравії, Близького Сходу та Магрибу, а також „чорної Африки“ (Тропічної та Південної) у XVII – на початку XX ст. Особливу увагу слід звернути на роль ісламу у розвитку країн Аравійського півострова, Леванту і Магрибу та витоки ісламського фундаменталізму. Студенти отримують знання про причини та наслідки європейської експансії на „чорному континенті“, її етапи, форми і методи; здійснюють компаративний аналіз систем колоніального управління (прямої, опосередкованої, змішаної і т.д.). Особливу увагу слід звернути на проблеми розвитку Африканського континенту у нові часи, наслідки його колоніального поділу між європейськими державами наприкінці XIX – на початку XX ст. Удосконалюючи навички роботи з картою, студенти мають визначати кордони колоніальних імперій в Африці.

вміти:

логічно мислити і робити аргументовані висновки, викладати матеріал, оволодіти навичками історіографічного аналізу та синтезу, користуватися довідковою літературою;

удосконалювати вміння самостійно працювати з науковою, науково-популярною та довідковою літературою, історичними джерелами та критично їх аналізувати, володіти понятійним апаратом, методами та методиками проведення історичних досліджень, усвідомлено застосовувати теоретичні знання для розв’язання практичних завдань.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ “НОВА ІСТОРІЯ КРАЇН АЗІЇ ТА АФРИКИ (XVII – ПОЧАТОК XX ст.)”

МОДУЛЬ 1. ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ КУРСУ. ДАЛЕКОСХІДНА (КОНФУЦІАНСЬКА) ЦИВІЛІЗАЦІЯ У НОВІ ЧАСИ

Тема 1.1. Вступ. Предмет і завдання курсу. Періодизація. Джерела і література. Особливості розвитку афро-азійських народів у нові часи. Колоніалізм на Сході. Особливості „східного“ капіталізму (лекція, самостійна робота)

Специфіка курсу, мета і завдання його вивчення. Проблема періодизації нової історії Азії та Африки. Джерела і література до курсу.

Політична карта Сходу на початок нового часу. Соціально-економічний і політичний розвиток країн Азії та Африки на початку XVII ст., особливості їх державного устрою.

Формаційний і цивілізаційний підходи у сучасній орієнталістиці. Дискусія про “азійський спосіб виробництва”.

Причини, що обумовили відставання країн Сходу від західних держав. Криза східної системи і початок колоніальної експансії європейців. Дискусія про місце і роль колоніалізму в історії країн Азії та Африки. Схід нового часу і сучасний “третій світ”.

Колоніалізм як всесвітньо-історичне явище. Форми і методи колоніальної експансії, її етапи. Системи колоніального управління. Колоніалізм і традиційні

структури східного суспільства. Работоргівля та її вплив на долю народів Африканського континенту.

Тема 1.2. Загальна характеристика далекосхідної (конфуціанської) цивілізації. Японія у XVII – на початку XX ст. (лекція, семінарське заняття, самостійна робота)

Особливості розвитку країн конфуціанської цивілізації в нові часи (загальна характеристика).

Японія в XVII – XVIII ст. Японія на початок нового часу. Контакти з європейською цивілізацією. Міжусобні війни і встановлення сьогунату Токугава. Політична система сьогунату. Соціальна структура суспільства. Внутрішня політика уряду. Економіка Японії у XVII – XVIII ст. Аграрні відносини. Міста, ремесло і торгівля.

Ідеологія токугавської Японії. Синтоїзм і дзен-буддизм. Кодекс бусідо. Проникнення християнства, діяльність місіонерів.

Політика “самоізоляції” та її наслідки. Перші контакти між Японією і Росією, виникнення проблеми “північних територій”. Місії А. Лаксмана і М. Резанова.

Японська культура періоду Токугава.

Японія наприкінці XVIII – в 60-ті рр. XIX ст. Криза токугавського режиму. Насильницьке “відкриття” Японії і політика капіталістичних держав. “Ансейські договори”. Російсько-японські відносини. Місія Є. Путятіна. Симодський акт 1855 р. Договір про торгівлю і мореплавство 1858 р. Цусімський інцидент 1861 р.

Загострення політичної кризи, рух проти іноземців і сьогуну. Громадянська війна і ліквідація сьогунату. “Мейдзі ісін” – революція чи реформи, закономірність чи феномен? Буржуазні перетворення кінця 60-х – початку 70-х рр. XIX ст. та їхня роль у капіталістичній модернізації Японії. Історіографія “революції Мейдзі”, дискусія відносно її характеру.

Японія в 70-ті рр. XIX – на початку XX ст. Політична ситуація в 70 – 80-ті рр. Доля самурайства та його ідеології. “Рух за свободу і народні права”. Утворення перших політичних партій. Конституція 1889 р.

Характер і особливості капіталістичної модернізації Японії. Роль держави у розвитку промисловості. Практика “зразкових підприємств”.

Зовнішня політика. Японська дипломатія і проблема нерівноправних договорів. Загарбання островів Рюкю (1872 р.). Похід на Тайвань (1874 р.). Російсько-японські договори 1872 – 1875 рр. і Петербурзький договір про “обмін” територіями. Агресія проти Кореї. Японо-китайська війна 1894 – 1895 рр. Сімоносекський мирний договір та західні держави. Японія в міжнародних відносинах на Далекому Сході. Англо-японський договір 1902 р. Японсько-російська війна 1904 – 1905 рр. та її наслідки. Анексія Кореї. Формування Японської колоніальної імперії.

Особливості соціально-економічного розвитку Японії на початку XX ст. Внутрішня ситуація в країні. Утворення і діяльність буржуазних політичних партій. Сен Катаяма і соціалістичний рух в Японії. “Справа про скривдження трону”. Рух “Демократія Тайсьо”.

Японія в роки Першої світової війни.

Японська культура та побут “епохи Мейдзі”.

Тема 1.3. Корея у XVII – на початку XX ст. (самостійна робота)

Місце Кореї у далекосхідній цивілізації. Особливості політичного та соціально-економічного розвитку. Релігійно-ідеологічна система. Рух Сірхак. Політика “самоізоляції”.

Корея у XIX ст. Повстання 1811 – 1812 рр. Початок агресії капіталістичних держав у Кореї. Політика уряду Тевонгуна (1863 – 1873 рр.). Насильницьке відкриття країни Японією, Канхваський договір 1876 р.

Корея в останній третині XIX – на початку XX ст. Реформаторський рух 70-х – 80-х рр. і боротьба прокитайської та прояпонської орієнтацій. Селянське повстання 1893 – 1894 рр. та його наслідки. Корея у планах Росії. Російсько-японська війна і встановлення японського протекторату в Кореї. Анексія Кореї Японією. Японський колоніальний режим.

Дискусійні питання у новій історії Кореї.

Тема 1.4. Китай у XVII – на початку XX ст. (лекції, семінарські заняття, самостійна робота)

Китай у XVII – XVIII ст. Китай на початок нового часу. Причини загострення кризи Мінської імперії. Зростання зовнішньої загрози. Формування маньчжурської держави. Селянська війна середини XVII ст. та її наслідки. Завоювання Китаю маньчжурами і встановлення влади династії Цін.

Соціально-економічні і політичні наслідки маньчжурського завоювання. Внутрішня політика цінських володарів. “Землеробська революція”. Економічна організація ремесла в торгівлі. Релігійно-ідеологічна система феодального Китаю. Конфуціанство, даосизм, буддизм. Боротьба китайського народу проти маньчжурського панування. Таємні товариства.

Зовнішня політика. Завойовницькі походи маньчжурського уряду. Монголія і Тибет у складі Цінської імперії. Припинення зовнішніх зв’язків та ізоляція Китаю. Російсько-китайські відносини у XVII – XVIII ст. Утворення і діяльність Російської духовної місії у Пекіні.

Китай наприкінці XVIII – середині XIX ст. Економічне і політичне становище Цінської імперії. Китайська “самоізоляція” і політика капіталістичних держав. Місія Макартнея. Вплив англійської опіумної торгівлі на загострення внутрішньополітичного становища в Китаї. Англо-китайський конфлікт і перша “опіумна війна” 1840 – 1842 рр. Нанкінський договір 1842 р. та інші нерівноправні договори Китаю із західними державами. Наслідки насильницького “відкриття” Китаю.

Селянська війна тайпінів. Вчення Хун Сюцюаня. Початок селянської війни і проголошення Тайпін тяньго. Внутрішня і зовнішня політика керівників повстання. Причини занепаду Тайпін тяньго. Втручання іноземних держав у внутрішні справи Китаю. Друга “опіумна” війна 1856 – 1860 рр. та її наслідки. Тяньцзіньський договір 1858 р. та Пекінська конвенція 1860 р. Місія М.П. Ігнат’єва і початок нового етапу у російсько-китайських відносинах. Британська політика “інтернаціоналізації і спільних дій”. Інтервенція західних держав і поразка селянської війни тайпінів. Проблеми історіографії тайпінського повстання.

Китай у 70 – 90-ті рр. XIX ст. Політична ситуація в країні після придушення тайпінського повстання. Регіоналізація Китаю, формування місцевих угруповань. Політика “самопосилення” та її провал. Політика іноземних держав у Китаї. Особливості розвитку капіталізму в Китаї.

Міжнародне становище і зовнішня політика Цінської династії в останній третині XIX ст. Франко-китайська війна 1884 – 1885 рр. Японо-китайська війна 1894 – 1895 рр. та її наслідки. Розподіл Китаю на “сфери впливу”.

Виникнення буржуазно-національного руху. Кан Ювей і реформаторський рух. “Сто днів реформ”.

Загострення суспільно-політичної ситуації в Китаї наприкінці XIX ст. Ідеологічна експансія західних держав. Християнство в Китаї. Діяльність таємних товариств. Рух іхетуанів: ідеологія, соціальний склад, характер і етапи. Урядова політика щодо іхетуанів. Події в Пекіні влітку 1900 р. Інтервенція іноземних держав і “Заключний протокол” 1901 р. дискусійні питання з історії руху іхетуанів.

Китай на початку XX ст. Сінхайська революція 1911 – 1913 рр. Поглиблення суспільно-політичної кризи в Китаї на початку XX ст. Нова спроба ліберальних реформ (“нова політика”). Політична діяльність та ідеологія Сунь Ясена, “три народних принципи”.

Повстання в Учані і початок революції. Розстановка політичних сил, роль ліберальної буржуазії. Розгортання революційної боротьби в Південному і Центральному Китаї. Проголошення республіки і формування тимчасового революційного уряду. Обрання Сунь Ясена тимчасовим президентом республіки. Іноземні держави і китайська революція. Зречення Цінської династії і передача влади Юань Шикаю. Утворення партії гоміньдан у 1912 р. Встановлення диктатури Юань Шикая. “Друга революція”. Характер і підсумки революції 1911 – 1913 рр. Проблеми історіографії Сінхайської революції.

Політична ситуація у національних районах Китаю. Тибетська криза початку XX ст. проголошення незалежності Монголії (1911 р.) і російсько-китайсько-монгольська угода 1915 р.

Китай у роки Першої світової війни. “21 вимога” Японії і піднесення антияпонського руху. Діяльність республіканської опозиції, утворення Китайської революційної партії (Чжунхуа Геміндан). Боротьба проти реставрація монархії (“третя революція”). Посилення сепаратизму. Дуцзюні. Створення воєнного уряду південного Китаю. Особливості соціально-економічного розвитку Китаю у воєнні роки.

Культура Китаю нового часу.

МОДУЛЬ 2. ПІВДЕННО-АЗІЙСЬКА ТА ПІВДЕННО-СХІДНОАЗІЙСЬКА ЦИВІЛІЗАЦІЇ У XVII – НА ПОЧАТКУ XX ст.

Тема 2.1. Загальна характеристика південно-східноазійської цивілізації (країни Південно-Східної Азії та Тихоокеанського регіону) у XVII – на початку XX ст. Держави Індокитайського п-ва (самостійна робота).

Особливості розвитку країн південно-східноазійської цивілізації у нові часи (загальна характеристика).

Держави Індокитайського півострова у XVII – середині XIX ст. Феодальні держави Нгуєнів і Чінів у В’єтнамі. Селянське повстання Тейшонів і об’єднання країни. Становлення імперії Нгуєнів, реформи Зя Лонга (Нгуєн Фук Аня). Політична боротьба у В’єтнамі у 20 – 50-ті рр. XIX ст. *Лаос, Камбоджа* в XVII – середині XIX ст.: політичний лад, соціально-економічний устрій, міжнародне становище.

Країни Південно-Східної Азії у другій половині XIX – на початку XX ст. Колоніальний розподіл Індокитайського півострова. Загарбання Францією В’єтнаму.

Встановлення “протекторату” над *Лаосом і Камбоджею*. Утворення “Індокитайського союзу”. Зародження буржуазно-національного руху.

Культура країн Індокитайського півострова у XVII – на початку XX ст.

Тема 2.2. Філіппіни у XVII – на початку XX ст. (самостійна робота).

Філіппіни в XVII – середині XIX ст. Іспанський колоніальний режим на Філіппінах у XVII ст. Масова християнізація. Зміна характеру колоніальної експлуатації Філіппін з середини XVIII ст. Економічне проникнення капіталістичних держав на Філіппіни у першій половині XIX ст. Зародження національного руху.

Філіппіни в другій половині XIX – на початку XX ст. Особливості національного руху на Філіппінах. Хосе Рісаль. Утворення Катіпунану. Національно-визвольна революція 1896 – 1898 рр. Проголошення Філіппінської республіки. Малолосська конституція 1898 р. Агресія США. Американський колоніальний режим (1899 – 1916 рр.): стан на мусульманському Півдні, політика “філіппінізації” та її наслідки, закон Джонса 1916 р.

Культура країн Філіппінського архіпелагу в XVII – на початку XX ст.

Тема 2.3. Індонезія у XVII – на початку XX ст. (самостійна робота).

Індонезія в XVII – середині XIX ст. Португальська і голландська агресія проти Індонезії і початок колоніальних загарбвань. Встановлення панування голландської Ост-Індської компанії. Голландська колоніальна система. Англо-голландське суперництво в Індонезії наприкінці XVIII – на початку XIX ст. і захоплення Індонезії Англією. Реформи Раффлза на Яві. Повстання Діпонегоро 1825 – 1830 рр. Відновлення голландського панування. Система “примусових культур”.

Індонезія в другій половині XIX – на початку XX ст. Кризові явища в індонезійській економіці. Початок відміни системи “примусових культур”. Активна економічна політика США, Великої Британії в Індонезії. Ачехська війна 1873-1913 рр. та її наслідки. Розподіл Індонезійського архіпелагу на сфери впливу між Голландією (Голландська Індія), Великою Британією (Саравак, Британське Північне Борнео), Португалією (о. Тімор), Німеччиною (частина Нової Гвінеї) в останній третині XIX ст.

Культура країн Індонезійського архіпелагу в XVII – на початку XX ст.

Тема 2.4. Загальна характеристика південноазійської цивілізації. Індія у XVII – на початку XX ст. (лекції, семінарські заняття, самостійна робота)

Особливості розвитку країн південноазійської цивілізації у нові часи (загальна характеристика).

Індія в XVII – XVIII ст. Індія на початок нового часу. Імперія Великих Моголів: особливості розвитку, соціально-політичний устрій, аграрні відносини. Національні і релігійні відносини, кастовий лад. Внутрішні і зовнішні причини розпаду імперії Великих Моголів.

Утворення нових держав на Індостані, їх типологія. Початок колоніального проникнення європейських держав. Роль британської Ост-Індської компанії. Англо-французьке суперництво в Індії. Завоювання Бенгалії англієцями і подальше розширення їхніх володінь. Методи колоніальної експансії. Трансформація британської Ост-Індської компанії в територіальну державу.

Індія наприкінці XVIII – середині XIX ст. Англо-сикхські війни та анексія Пенджабу. Організація управління Індією. Британська адміністрація і місцеві князівства. Аграрна політика англійців. Колоніалізм і традиційні індійські структури.

Зародження національного руху. Англійське повстання 1857 – 1859 рр.: причини, початок, хід, основні центри боротьби. Соціальний склад повстанців, роль місцевої знаті та сипаїв. Характер повстання, його наслідки. Проблеми історіографії повстання 1857–1859 рр.

Британська політика в Індії після придушення повстання, реформи кінця 50-х – початку 60-х рр.

Індія в 70-ті рр. XIX ст. – на початку XX ст. Зміни в системі колоніальної експлуатації Індії в останній третині XIX ст. Особливості розвитку капіталізму. Формування національної спільноти у різних народів Індії. Виникнення буржуазно-національного руху і утворення партії Індійський національний конгрес (ІНК). Зародження мусульманського общинного руху. Діяльність ІНК наприкінці XIX – на початку XX ст., виділення радикального крила. Б.Г. Тілак і його політична програма.

Політика колоніальної адміністрації. Розпалення індо-мусульманської ворожнечі. Закон про розподіл Бенгалії та масові колоніальні виступи 1905 – 1908 рр. Особливості діяльності опозиції. “Сварадж” і “свадеші”. Утворення Мусульманської Ліги. Англійська політика в Індії у 1909 – 1913 рр. Реформи Морлі-Мінто.

Індія у роки Першої світової війни. Внутрішня ситуація в країні, політика англійської адміністрації. Антиколоніальні виступи. Рух гомруля. Халіфатистський рух. Партія “Гхадр”.

Культура Індії нового часу.

МОДУЛЬ 3. МУСУЛЬМАНСЬКА ЦИВІЛІЗАЦІЯ. КРАЇНИ БЛИЗЬКОГО ТА СЕРЕДНЬОГО СХОДУ У НОВІ ЧАСИ

Тема 3.1. Загальна характеристика мусульманської (арабо-турецько-перської) цивілізації. Світ ісламу: традиційна структура та її трансформація в період колоніалізму (самостійна робота).

Особливості розвитку ісламської цивілізації у нові часи (загальна характеристика). Особливості ісламського цивілізаційно-культурного фундаменту, що визначив історичний розвиток країн регіону. Коран, Сунна і шаріат як система цінностей, стиль життя. Іслам: релігія і держава, релігія і суспільство. Поняття умми. Основні мазхаби (течії) ісламу – суннізм і шіїзм, відповідні їм інститути світської і духовної влади – халіфат і імамат.

Моделі (варіанти) розвитку ісламського світу: Єгипет, Османська імперія, Іран, арабська периферія (Марокко, Туніс, Алжир у Магрибі; Ліван, Сирія, Палестина в Леванті; Йорданія, Йемен в Аравії), Лівія і країни Перської затоки, Кавказ і Середня Азія, Афганістан. Відмінності шляхів розвитку, відношення традиції і модернізації.

Світ ісламу: традиційна структура та її трансформація в період колоніалізму.

Тема 3.2. Афганістан у XVII – на початку XX ст. (самостійна робота)

Особливості історичного розвитку Афганістану. Утворення Дурранійської держави. Завойовницькі походи Ахмад-шаха. Афганістан у британській політиці. Міжусобна боротьба афганської верхівки і розпад Дурранійської держави. Кабульське князівство. Проголошення Дост Мухаммеда еміром Афганістану (1826 р.) та його спроби об’єднати країну.

Англійська агресія. Боротьба народів Афганістану проти англійських загарбників. Перша англо-афганська війна 1838 – 1842 рр. Англо-афганські договори 1855 р.

Афганістан у зовнішній політиці Росії. Місії І. Віткевича і М. Столетова. Абдуррахман-хан. Реформи кінця 60 – 70-х рр. XIX ст. Друга англо-афганська війна 1878 – 1880 рр. Гандамакський договір і народне повстання у Кабулі. Англо-афганський договір 1893 р., “лінія Дюранда” і розкол країни. Повстання пуштунів проти англійців. “Місія Дена”, Кабульський договір 1905 р. Англо-російська угода 1907 р. і Афганістан.

Зародження руху молододафганців. Афганістан у роки Першої світової війни.

Тема 3.3. Іран у XVII – на початку XX ст. (лекції, семінарські заняття, самостійна робота)

Іран у XVII – XVIII ст. Держава Сефевідів на початок нового часу: особливості соціально-економічного і політичного розвитку. Аграрні відносини, роль кочового господарства. Міста і ремесло. Караванна торгівля. Державний устрій. Роль ісламу і духовенства. Причини занепаду держави Сефевідів.

Завоювання Ірану афганцями. Втручання турків. Перський похід Петра I. Боротьба іранського народу проти афганських і турецьких завойовників. Прихід до влади Надіра, його зовнішня політика.

Розпад держави Надір-шаха. Боротьба за владу і утвердження на іранському престолі династії Каджарів.

Іран наприкінці XVIII – середині XIX ст. Каджарський Іран наприкінці XVIII – на початку XIX ст.: влада і суспільство.

Міжнародне становище Ірану наприкінці XVIII – на початку XIX ст. Боротьба між Англією і Францією за Іран. Перша і друга ірансько-російські війни. Гюлістанський і Туркманчайський договори. Загострення англо-російських суперечностей. Убивство О.С. Грибоєдова. Англо-іранський торговий договір 1841 р. Проникнення іноземного капіталу в Іран і його наслідки.

Зародження бабідського руху. Вчення Алі-Мохаммеда (Баба). Бабідські повстання. Причини поразки бабідського руху 1848 – 1852 рр. Бехаїзм.

Реформи мірзи Тагі-хана (Амір Незама).

Іран у другій половині XIX – на початку XX ст. Англо-іранська війна 1856 – 1857 рр. і Паризький мир. Перетворення Ірану в напівколонію. Особливості розвитку капіталізму. Початок буржуазно-національного руху. Роль ісламу і шийтського духовенства в суспільно-політичному житті. Англо-російські суперечності в Ірані. Посилення позицій Німеччини в Ірані. Вплив революції 1905 – 1907 рр. в Росії на Іран.

Початок іранської революції 1905 – 1911 рр., її періодизація. Утворення і діяльність меджлісу, прийняття конституції. Позиція іноземних держав щодо іранської революції. Контрреволюційний переворот 1908 р. Тебризьке повстання 1908 – 1909 рр. Роль кочових племен у революції. Російські більшовики та іранська революція. Інтервенція Англії та Росії і поразка революції. Проблеми історіографії іранської революції 1905 – 1911 рр.

Іран у роки Першої світової війни. Причини посилення пронімецької орієнтації. Окупація території Ірану воюючими державами. Національно-визвольний рух у роки війни. “Дженгелійці”.

Тема 3.4. Османська імперія у XVII – на початку XX ст. (лекції, семінарські заняття, самостійна робота)

Османська імперія у XVII – XVIII ст. Османська імперія на початок нового часу, її територія і населення. Політичний лад, аграрні і національні відносини, роль ісламу. Розклад військово-ленної системи, зростання приватновласницького землеволодіння. Економічне становище міст.

Зовнішня політика. Загарбницькі війни Туреччини у Центральній і Східній Європі. Україна в планах турецьких султанів. Утворення “Священної ліги” і боротьба європейських держав проти турецької агресії. Карловицький (1699 р.) і Константинопольський (1700 р.) мирні договори.

Міжнародне становище Туреччини у XVIII ст. Посилення впливу Англії і Франції. Франко-турецький договір 1740 р. і розширення режиму капітуляцій. Відносини з Росією. Російсько-турецькі війни 1768 – 1774 рр. і 1787 – 1791 рр. Виникнення “східного питання”.

Османська імперія наприкінці XVIII – середині XIX ст. Внутрішньополітична криза в Османській імперії наприкінці XVIII ст., її причини та прояви. Реформи Селіма III (“нова система”), їхня суть і причини невдач. Байрактар-паша і “Рушукські друзі”.

Активізація колоніальної політики західних держав і Османська імперія. Російсько-турецька війна 1806 – 1812 рр. Бухарестський мир.

Реформи Махмуда II. Посилення національно-визвольного руху пригноблених народів. Російсько-турецька війна 1828 – 1829 рр. “Єгипетське питання” і боротьба за вплив на Близькому Сході. Англо-турецька торговельна конвенція 1838 р.

Танзімат. Відношення західних країн до турецьких реформ. Загострення “східного питання” в середині XIX ст. Кримська війна 1853 – 1856 рр.

Османська імперія в 70-ті рр. XIX – на початку XX ст. Політична ситуація у 70-ті рр. XIX ст. Товариство “нових османів” і початок ліберально-конституційного руху. Конституція 1876 р. Поразка “нових османів”.

Міжнародні ускладнення для султанського уряду. Наслідки російсько-турецької війни 1877 – 1878 рр. Абдул-Хамід II і режим “зулюму”. Економічне й політичне закабалення Туреччини західними державами. Управління оттоманського боргу. Перетворення Туреччини в напівколонію.

Зародження буржуазно-національного руху. Молодотурки та їхня програма. Османізм. Революція 1908 – 1909 рр. “Двовладдя”. Контрреволюційний заколот 1909 р. Прихід до влади молодотурок, їхня політична практика. Характер і особливості молодотурецької революції.

Ускладнення міжнародного становища Туреччини. Триполітанська і Балканська війни. Доктрина пантюркізму.

Участь Туреччини в Першій світовій війні. Політична ситуація в країні під час війни. Геноцид проти національних меншин. Вірменська трагедія 1915 р. Соціально-економічне становище Туреччини у воєнні роки. Поразка на фронтах і розвал турецької армії. Крах зовнішньої і внутрішньої політики молодотурків. Мудроське перемир’я 1918 р.

МОДУЛЬ 4. АРАБСЬКИЙ СВІТ (АРАВІЯ, ЛЕВАНТ, МАГРІБ). ТРОПІЧНА ТА ПІВДЕННА АФРИКА В XVII – НА ПОЧАТКУ XX СТ.

Тема 4.1. Арабські країни у нові часи (країни Аравійського півострова, Леванту, Магрібу) (лекції, семінарські заняття, самостійна робота).

Арабські країни у XVII – середині XIX ст. Політична карта, особливості розвитку, політичний устрій арабських країн на початок нового часу. Умови розвитку арабських країн у складі Османської імперії. Релігійна ситуація.

Ваххабітський рух. Боротьба за створення централізованої держави на *Аравійському півострові* у 70 – 80-х рр. XVIII ст.

Особливості історичного розвитку *Сирії, Лівану і Палестини*. Втручання Англії і Франції у справи Лівану, “Органічний статут Лівану” 1861 р. Ваххабітський рух в *Аравії. Ірак* у XVII – середині XIX ст.

Єгипет у складі Османської імперії. Політична боротьба наприкінці XVII – на початку XVIII ст. і утворення мамлюкського емірату (бейлікату). Турецько-єгипетські відносини у другій половині XVIII ст. Єгипетський похід Наполеона та англо-французьке суперництво в Єгипті. Ам’єнський мирний договір 1802 р. Громадянська війна початку XIX ст. і прихід до влади Мухаммеда Алі.

Особливості розвитку Єгипту в першій половині XIX ст. Реформи Мухаммеда Алі. Зовнішня політика. Завоювання Аравії і Східного Судану. Боротьба за гегемонію в мусульманському світі. “Єгипетська криза” 1831 – 1833 рр. Втручання західних держав у “єгипетську кризу” 1838 – 1841 рр. та його наслідки.

Експансія англійських і французьких колонізаторів у Північній Африці. Захоплення Францією *Алжиру* і визвольна боротьба алжирського народу. Абд аль-Кадір та його держава. Політика колоніальної адміністрації, “цивільні” та “воєнні” території.

“Арабське відродження” і боротьба за розвиток арабської культури. Іслам у суспільному житті арабських країн.

Арабські країни у другій половині XIX – на початку XX ст. *Єгипет* у другій половині XIX – на початку XX ст. Ліберальні реформи 1854 – 1879 рр. Будівництво Суецького каналу і перетворення Єгипту в напівколонію. Діяльність “європейського кабінету”. Конституційний рух 1879 – 1881 рр. Повстання Орабі-паши. Утворення національного уряду. Англо-єгипетська війна 1882 рр. Особливості режиму британського правління в Єгипті. Суспільно-політична думка наприкінці XIX – на початку XX ст. Діяльність Джамаль ад-Діна аль Афгані в Єгипті. Мустафа Каміль. Мухаммед Абдо та ідеї мусульманського модернізму. Утворення політичних партій. Єгипет під час Першої світової війни.

Алжир під владою Франції наприкінці XIX – на початку XX ст. Колоніальна політика французів, “тубільний кодекс” 1881 р. Зародження ідеології алжирського націоналізму. Мусульманський традиціоналізм. Молодоалжирці.

Триполітанська війна 1911 р. і загарбання *Лівії* італійцями.

Палестина, Сирія і Ліван наприкінці XIX – на початку XX ст. Палестина у планах сіоністів. Утворення і діяльність Всесвітньої Сіоністської Організації. Єврейська еміграція до Палестини.

Туніс, Марокко, Східний Судан у нові часи

Туніс і Марокко у XVII – середині XIX ст. Реформи Ахмед-бея в Тунісі. Експансія західноєвропейських держав.

Хайраддін ат-Тунісі і ліберальні реформи в *Тунісі*. Перетворення Тунісу в напівколонію. Французька окупація 1881 р. Бардоський договір (1881 р.) і конвенція в Ла Марса (1883 р.). Встановлення французького протекторату.

Перетворення *Марокко* в напівколонію західних держав. Англо-марокканський договір 1856 р. Реформи султана Хасана I. Мадридська (1880 р.) та Альхесирасська (1906 р.) конференції. Марокканські кризи 1905 і 1911 рр. Фесський договір 1912 р. і встановлення французького протекторату. Франко-іспанська угода 1912 р. про розподіл Марокко.

Повстання махдистів у Єгипетському *Судані* (1881 – 1885 рр.) і утворення незалежної махдістської держави. Загарбання Судану англійцями. Англо-єгипетська конвенція 1899 р. щодо Судану.

Арабські країни в роки Першої світової війни.

Тема 4.2. Загальна характеристика африканської моделі розвитку.

Тропічна і Південна Африка у нові часи: трансформація традиційної структури в період колоніалізму (лекції, семінарські заняття, самостійна робота).

Особливості африканської моделі розвитку у нові часи (загальна характеристика).

Тропічна і Південна Африка у XVII – середині XIX ст. Державні утворення і суспільний лад народів Тропічної і Південної Африки. Вплив работоргівлі і колоніальних війн на становище африканських держав і народів. Проникнення європейських мандрівників і місіонерів у внутрішні райони Африканського континенту.

Перші колоніальні війни. Початок колоніального розподілу Африки. Утворення держави *Ліберія*.

Ефіопія (Абіссінія): особливості історичного розвитку. Християнство в Ефіопії.

Початок європейської колонізації Південної Африки. Голландська Ост-Індська компанія і заснування Капської колонії. Бури. Англійська експансія на Півдні Африки. “Великий трек” і заснування бурських республік. Антиколоніальна боротьба африканських народів.

Країни Тропічної і Південної Африки наприкінці XIX – на початку XX ст. Колоніальний розподіл Африки. Методи колоніальної експансії, “феномен” Бельгії. Берлінська конференція 1884 – 1885 рр.

Ефіопія: спроби зміцнення абсолютистської влади у другій половині XIX ст. Теодорос II і його реформи. Англо-ефіопська війна 1867 – 1868 рр. Міжнародне становище Ефіопії в останній третині XIX ст. Активізація європейських колонізаторів. Менелік II і відновлення централізованої ефіопської держави. Італійська експансія в Ефіопії, Уччиальський договір 1889 р. “про дружбу і торгівлю”. Італо-ефіопська війна 1894 – 1896 рр. та її наслідки. Росіяни в Ефіопії. Відносини з західними державами на початку XX ст. Англо-франко-італійська угода 1906 р. про поділ Ефіопії на “сфери впливу”. Політична боротьба після смерті Менеліка II, переворот 1916 р.

Ситуація на Півдні Африки наприкінці XIX ст. Компанія “Де Бірз” і Британська південноафриканська компанія. Політика Сесіла Родса. Німецька експансія на Півдні Африки. Англо-бурська війна 1899 – 1902 рр. та її наслідки. Антиколоніальна боротьба народів Південної Африки на початку XX ст. Утворення Південно-Африканського Союзу (ПАС), його становлення як расистської держави. Діяльність неєвропейських політичних організацій на Півдні Африки.

Загальні проблеми Африки на зламі XIX – XX ст. Зародження панафриканізму. Панафриканська конференція 1900 р. Африка в роки Першої світової війни.

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ (РОЗПОДІЛ НАВЧАЛЬНОГО ЧАСУ ЗА СЕМЕСТРАМИ І ВИДАМИ ЗАНЯТЬ)

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 4 кредити ЄКТС, 120 годин.

Назви модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	Усього	у тому числі					Усього	у тому числі				
		Аудиторні	Лекції	Практичні (семінарські)	Лабораторні	Самостійна робота		Аудиторні	Лекції	Практичні (семінарські)	Лабораторні	Самостійна робота
Модуль 1. Загальні питання курсу. Далекосхідна (конфуціанська) цивілізація у нові часи												
Тема 1.1. Вступ. Предмет і завдання курсу. Періодизація. Джерела і література. Особливості розвитку афро-азійських народів у нові часи. Колоніалізм на Сході. Особливості «східного капіталізму».	8	2	2			6	8					8
Тема 1.2. Загальна характеристика далекосхідної (конфуціанської) цивілізації. Японія у XVII – на початку XX ст.	10	6	4	2		4	10	2	2			8
Тема 1.3. Корея у XVII – на початку XX ст.	4					4	6					6
Тема 1.4. Китай у XVII – на початку XX ст.	10	6	4	2		4	10	2		2		8
Разом за модулем 1	32	14	10	4		18	34	4	2	2		30
Модуль 2. Південно-азійська та південно-східноазійська цивілізації у XVII – на початку XX ст.												
Тема 2.1. Загальна характеристика південно-східноазійської	4					4	6					6

<i>цивілізації (країни Південно-Східної Азії та Тихоокеанського регіону) у XVII – на початку XX ст. Держави Індокитайського п-ва.</i>												
Тема 2.2. <i>Філіппіни у XVII – на початку XX ст.</i>	4					4	6					6
Тема 2.3. <i>Індонезія у XVII – на початку XX ст.</i>	4					4	6					6
Тема 2.4. <i>Загальна характеристика південноазійської цивілізації. Індія у XVII – на початку XX ст.</i>	14	8	4	4		6	14	4	2	2		10
Разом за модулем 2	26	8	4	4		18	32	4	2	2		28
Модуль 3. Мусульманська цивілізація. Країни Близького та Середнього Сходу у нові часи												
Тема 3.1. <i>Загальна характеристика мусульманської (арабо-турецько-перської) цивілізації. Світ ісламу: традиційна структура та її трансформація в період колоніалізму.</i>	4					4	8	2	2			6
Тема 3.2. <i>Афганістан у XVII – на початку XX ст.</i>	8					8	10					10
Тема 3.3. <i>Іран у XVII – на початку XX ст.</i>	14	8	4	4		6	8					8
Тема 3.4. <i>Османська імперія у XVII – на початку XX ст.</i>	14	8	4	4		6	10	2		2		8
Разом за модулем 3	40	16	8	8		24	36	4	2	2		32
Модуль 4. Арабський світ (Аравія, Левант, Магіріб). Тропічна та Південна Африка в XVII – на початку XX ст.												
Тема 4.1. <i>Арабські країни у нові часи (країни Аравійського півострова, Леванту,</i>	12	6	4	2		6	10	2	2			8

<i>Марібу).</i>												
Тема 4.2. Загальна характеристика африканської моделі розвитку. Тропічна і Південна Африка у нові часи: трансформація традиційної структури в період колоніалізму.	10	4	2	2		6	8					8
Разом за модулем 4	22	10	6	4		12	18	2	2			16
Усього:	120	48	28	20		72	120	14	8	6		106

5. Теми семінарських занять

<i>№ п/п</i>	<i>Назва теми</i>	<i>Години</i>
1.	Японія в період сьогунату Токугава(1603 – 1867 рр.) та “Мейдзі ісін” (1868 – 1912 рр.).	2
2.	Китай у другій половині XIX ст.	2
3.	Колоніальна політика Англії в Індії в кінці XVIII – першій половині XIX ст.	2
4.	Британська Індія у другій половині XIX – на початку XX ст.	2
5.	Іран наприкінці XVIII – наприкінці XIX ст.	2
6.	Іранська революція 1905 – 1911 рр.	2
7.	Системна криза Османської імперії та спроби її подолання за допомогою реформ наприкінці XVIII – наприкінці XIX ст.	2
8.	Османська імперія наприкінці XIX – на початку XX ст. Молодотурецька революція 1908 – 1909 рр. і правління молодотурок в Османській імперії.	2
9.	Арабські країни у нові часи	2
10.	Тропічна та Південна Африка у нові часи.	2
	Разом	20

6. Теми ІНДЗ

1. Суспільний і державний устрій Японії в період сьогунату Токугава (1603 – 1867 рр.).
2. Зовнішня політика Японії в період сьогунату Токугава.
3. Релігійне життя японців у період сьогунату Токугава.
4. Культура Японії періоду сьогунату Токугава.
5. Міжособистісні та сімейно-побутові відносини в Японії в епоху сьогунату Токугава.
6. Історія самурайства в XVII – першій половині XIX ст.
7. Суспільно-політична боротьба в Японії в 60-х рр. XIX ст. Події 1867 – 1868 рр.
8. “Мейдзі ісін”: революція чи реформи? Історіографія подій 1867 – 1868 рр. в Японії.
9. Реформи “Мейдзі ісін” в Японії (1868 – 1912 рр.). Причини успішної модернізації країни.

10. Суспільно-політичне життя Японії в останній третині XIX ст.
11. Зовнішня політика Японії в останній третині XIX – на початку XX ст.
12. Ліберально-демократичний рух в Японії у 70 – 90-х рр. XIX ст.
13. Культура Японії в останній третині XIX – на початку XX ст.
14. Селянська війна в Китаї 1639 – 1645 рр.
15. Державний і суспільний устрій імперії Цин у другій половині XVII – XVIII ст.
16. Релігійно-ідеологічна система Китаю у другій половині XVII – XVIII ст.
17. Зовнішня політика Китаю у другій половині XVII – XVIII ст.
18. Криза традиційного китайського суспільства на початку XIX ст.
19. Перша “опійна” війна 1840 – 1842 рр.
20. Повстання тайпінів у Китаї (1850 – 1864 рр.). Тайпін тяньго.
21. Друга “опійна” війна 1856 – 1858 рр.
22. Культура Китаю у другій половині XVII – першій половині XIX ст.
23. Регент Ци Сі та політична боротьба в Китаї 60 – 80-х рр. XIX ст.
24. Спроби модернізації Китаю у другій половині XIX ст.
25. Реформаторський рух у Китаї у другій половині 90-х рр. XIX ст. “Сто днів реформ”.
26. Ліберально-конституційний рух у Китаї на початку XX ст. Кан Ювей.
27. Національно-демократичний рух у Китаї в 90-х рр. XIX ст.
28. Сунь Ятсен і діяльність „Союзу відродження Китаю“ (1895 р.).
29. Рух іхетуанів 1898 – 1901 рр.: причини, періодизація, наслідки.
30. Суспільно-політичний і соціально-економічний розвиток Китаю на початку XX ст.
31. Політична діяльність та ідеологія Сунь Ясена. “Три народні принципи”.
32. Діяльність “Об’єднаного союзу” (1905 р.). Сунь Ятсен і його програма революційних перетворень у Китаї.
33. Криза китайського суспільства на початку XX ст.
34. Конституційний рух у Китаї на початку XX ст.
35. Утворення Національної партії Китаю (Гоміньдан).
36. Проблема періодизації та характеру Сінхайської революції в історичній науці.
37. Політичний портрет Юань Шикая.
38. Ставлення європейських держав, США та Японії до революційних подій у Китаї на початку XX ст.
39. Проблема Тибету на початку XX ст.
40. Утворення Китайської революційної партії (Чжунхуа Геміндан) та її програма.
41. Культура Китаю на початку XX ст.
42. Завоювання З.М. Бабуrom Індії та утворення Імперії Великих Моголів (XVI ст.)
43. Військово-ленна система держави Великих Моголів.
44. Політична історія Імперії Великих Моголів.
45. Сикхізм XVI – першої половини XVII ст.
46. Боротьба сикхів за створення своєї держави (друга половина XVII – XVIII ст.)
47. Держава сикхів у Пенджабі (перша половина XIX ст.).
48. Завоювання Індії Англією (друга половина XVIII ст.)
49. Колоніальна політика Англії в Індії наприкінці XVIII – першій половині XIX ст.
50. Дискусія про наслідки британської колонізації півострову Індостан.
51. Релігійні системи Індії в новий час.
52. Кастова система Індії в новий час.
53. Індійське національне повстання 1857 – 1859 рр.
54. Колоніальна політика Англії в Індії у другій половині XIX ст.

55. Піднесення національного руху народів Індії в останній третині XIX ст.
56. Бал Гангадхар Тілак (1856 – 1920 рр.).
57. Релігійне реформаторство та просвітництво в індуїстській релігійній громаді у другій половині XIX ст.
58. Просвітницький рух серед мусульман Індії у другій половині XIX ст.
59. Створення Індійського Національного Конгресу (ІНК).
60. ІНК в умовах піднесення національного руху в Індії в 1905 – 1908 рр.
61. Створення Мусульманської Ліги (1906 р.).
62. Початок політичної діяльності М.К. Ганді.
63. Індія в роки Першої світової війни.
64. Культура Британської Індії другої половини XIX – на початку XX ст.
65. Держава Сефевідів (1502 – 1747 рр.).
66. Причини та прояви занепаду Сефевідської держави наприкінці XVII – на початку XVIII ст.
67. Іран у період правління шаха Надіра (1736 – 1747 рр.).
68. Розпад держави Надір-шаха та міжусобні війни другої половини XVIII ст. в Ірані. Керим-хан Зенд і його політика.
69. Встановлення влади Каджарів в Ірані (90-ті рр. XVIII ст.).
70. Іран у першій половині XIX ст.: особливості соціально-економічного, суспільно-політичного, культурного розвитку.
71. Шіїтське духовництво в Каджарському Ірані (90-ті рр. XVIII – друга половина XIX ст.).
72. Іран та європейські держави у першій половині XIX ст.
73. Російсько-іранські відносини у першій половині XIX ст.
74. Бабідські повстання в Ірані (1848 – 1852 рр.).
75. Посилення економічної та політичної залежності Ірану від європейських держав і Росії у другій половині XIX ст.
76. Зародження національного руху в Ірані на початку XX ст.
77. Шах і шіїтське духовництво в Ірані на початку XX ст.
78. Події іранської революції 1905 – 1911 рр. та їх оцінка в історіографії.
79. Іранська революція 1905 – 1911 рр.: причини, хід, рушійні сили, значення.
80. Перша Конституція Ірану (30 грудня 1906 р.) та її значення.
81. Іран напередодні та в роки Першої світової війни.
82. Військово-ленна (тімарна) система в Османській імперії.
83. Історія яничарського війська.
84. Криза Османської імперії на межі XVIII – XIX ст.: причини та прояви.
85. Спроби подолання кризи Османської імперії на межі XVIII – XIX ст. Реформи султана Селіма III (1789 – 1807 рр.).
86. Мустафа-паша Байрактар і “рущукські друзі”: боротьба за реформи в Османській імперії в 1807 – 1808 рр.
87. Османська імперія в 1808 – 1839 рр.: внутрішнє та міжнародне становище, боротьба між прихильниками і супротивниками реформ.
88. Османська імперія в 1839 – 1856 рр.: перший етап танзиматських реформ.
89. Османська імперія в 1856 – 1876 рр.: другий етап танзиматських реформ.
90. Ліберально-конституційний рух 60 – 70-х рр. XIX ст.
91. “Товариство нових османів”: ідейно-політичні погляди, практична діяльність.
92. Конституція Османської імперії 1876 р.

93. Османська імперія у 1878 – 1908 рр.: соціально-економічний розвиток, суспільно-політичний устрій, міжнародне становище.
94. Рух молодотурок у 1889 – 1908 рр.
95. Османський досвід модернізації: реформи та реформатори наприкінці XVIII – на початку XX ст.: досягнення та невдачі.
96. Молодотурецька революція 1908 – 1909 рр.: причини, періодизація, основні події, результати.
97. Османська імперія у період правління молодотурок (1909 – 1918 рр.).
98. Національно-визвольний рух народів Османської імперії в XIX – на початку XX ст.
99. Участь Османської імперії у Першій світовій війні.
100. Особливості соціально-економічного та політичного розвитку Єгипту наприкінці XVIII – першій половині XIX ст.
101. Реформи та завойовницькі війни Мухаммеда Алі (1805 – 1849 рр.).
102. Перетворення Єгипту в напівколонію європейських держав у другій половині XIX ст.
103. Будівництво Суецького каналу (1859 – 1869 рр.) та його наслідки.
104. Захоплення Єгипту Великою Британією. Причини, хід і підсумки англо-єгипетської війни 1882 р.
105. Особливості британського управління в Єгипті (1882 – 1922 рр.).
106. “Арабське відродження” XVIII – середини XIX ст. Іслам у суспільному житті арабських країн.
107. Арабські країни в роки Першої світової війни.
108. Початок європейської колонізації Південної Африки (друга половина XVII – середина XIX ст.).
109. Компанія “Де бірз” і Британська південноафриканська компанія.
110. Діяльність неєвропейських політичних організацій на Півдні Африки на межі XIX – XX ст.
111. Англо-бурська війна 1899 – 1902 рр.
112. Утворення Південно-Африканського Союзу.
113. Культура народів Південної Африки в нові часи.

7. Самостійна робота

<i>№ п/п</i>	<i>Назва теми</i>	<i>Години</i>
1.	Системи колоніального управління. Колоніалізм і традиційні структури східного суспільства.	4
2.	Работоргівля та її вплив на долю народів Африканського континенту.	2
3.	Японська культура та побут “епохи Мейдзі”.	2
4.	Японія в роки Першої світової війни.	2
5.	Корея у XVII – на початку XX ст.	2
6.	Культура Кореї у XVII – на початку XX ст.	2
7.	Китай у роки Першої світової війни (1914 – 1918 рр.).	2
8.	Культура країн Індокитайського півострова у XVII – на початку XX ст.	4
9.	Філіппіни у XVII – на початку XX ст.	2

10.	Культура Філіппінського архіпелагу в XVII – на початку XX ст.	2
11.	Індонезія у XVII – на початку XX ст. Культура Індонезійського архіпелагу у XVII – на початку XX ст.	4
12.	Культура Британської Індії другої половини XIX – на початку XX ст.	4
13.	Британська Індія напередодні і в роки Першої світової війни.	2
14.	Світ ісламу: традиційна структура та її трансформація в період колоніалізму.	4
15.	Афганістан наприкінці XIX – на початку XX ст.: а) реформи еміра Абдуррахмана; б) зародження молододафганського руху та його історичне значення;	4
16.	Афганістан у роки Першої світової війни.	2
17.	Культура Афганістану у XVII – на початку XX ст.	2
18.	Іран напередодні та в роки Першої світової війни (1914 – 1918 рр.).	2
19.	Культура Сефевідського Ірану.	2
20.	Культура Каджарського Ірану.	2
21.	Загострення “східного питання” в середині XIX ст. Кримська війна 1853 – 1856 рр.	2
22.	Російсько-турецька війна 1877 – 1878 рр. та її наслідки.	2
23.	Участь Османської імперії в Першій світовій війні. Причини її краху.	2
24.	Культура Османської імперії в XVII – на початку XX ст.	2
25.	Культура країн Леванту у другій половині XIX – на початку XX ст. «Арабське відродження». «Арабський націоналізм»	4
26.	Туніс, Марокко, Східний Судан у нові часи.	2
27.	Південна Африка наприкінці XIX – на початку XX ст. Політика С. Родса. Німецька експансія на Півдні Африки.	2
28.	Англо-бурська війна 1899-1902 рр. та її наслідки. Утворення Південно-Африканського Союзу (ПАС), його становлення як расистської держави.	2
29.	Культура народів Тропічної та Південної Африки в XVII – на початку XX ст.	2
	Разом	72

8. Методи навчання

1. Розповідь
2. Навчальна лекція.
3. Наочні методи навчання.
4. Практичні методи навчання.
5. Індуктивні і дедуктивні методи навчання.
6. Репродуктивні і проблемно-пошукові методи навчання.

9. Форми і методи контролю

Оцінки за участь у семінарських заняттях, індивідуальне навчально-дослідне завдання (робота над презентаціями, виступ на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Питання сходознавства в Україні», студентському науковому семінарі «Сходознавчі студії», написання наукових статей (для окремих студентів); виконання самостійних робіт, тестування (контрольна робота).

10. Методичне забезпечення

Методичним забезпеченням курсу є програма навчальної дисципліни, робоча програма навчальної дисципліни, тексти лекцій, наочний, зокрема картографічний матеріал, методичні рекомендації для проведення семінарських занять, тематика і методичні рекомендації для самостійної роботи, тематика ІНДЗ, тестові завдання для поточного і підсумкового модульного контролю.

Подання лекційного матеріалу супроводжується презентаціями (слайд-шоу) з більшості тем, циклом навчальних фільмів.

Дисципліна забезпечена необхідною навчальною (підручники) і науковою літературою, джерельною базою в друкованому варіанті та на електронних носіях, інтернет-ресурсами.

11. Рекомендована література

Базова

1. Абдуллаева Ф.И. Персидская кораническая экзегетика: [Тексты, переводы, комментарии] / Ф.И. Абдуллаева. – С.-Пб., 2000. – 324 с.
2. Балог Г. Історія і культура ісламу: [Курс лекцій] / Балог Габор; під ред. Ф.Ю. Алваша. – К.: Фенікс, 2012. – 448 с.
3. Бог – человек – общество в традиционных культурах Востока: [Сб. статей]. – М.: Наука, Изд. фирма «Вост. лит-ра», 1993. – 224 с.
4. Большаков О.Г. Рождение ислама / О.Г. Большаков // Преподавание истории в школе. – 2001. – № 4. – С. 42-52.
5. Бродський Р.М. Нова історія країн Азії та Африки (1870-1917): [Навч. посіб.] / Р.М. Бродський, З.А. Єнольський. – Львів: Вища школа, 1986. – 574 с.
6. Бюттнер Т. История Африки с древнейших времен / Т. Бюттнер; [пер. с нем.]. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1981. – 253 с.
7. Васильев Л.С. Восток и Запад в современном мире // Преподавание истории в школе. – 2005. – № 4. – С. 17-22; 2005. – № 5. – С. 20-28; 2005. – № 6. – С. 16-24.
8. Васильев Л.С. История Востока: В 2-х т.: [Учеб. по спец. «История»] / Л.С. Васильев. – 3-е изд., доп. – Т. 1. – М.: Высшая школа, 2003. – 512 с.; Т.2 – М.: Высшая школа, 2005. – 575 с.
9. Васильев Л.С. История религий Востока: [Учеб. пособ. для вузов.] – 4-е изд. – М.: ИТД «Гранд», 1998. – 349 с.
10. Восток / Запад: Региональные подсистемы и региональные проблемы международных отношений: [Учеб. пособ.] / Под ред. А.Д. Воскресенского. – М.: МГИМО; РОССПЭН, 2002. – 528 с.
11. Восток в новое время: экономика, государственный строй: [Сб. статей] / отв. ред. И.М. Смилянская, Г.Г. Котовский. – М.: Наука, 1991. – 312 с.
12. Глущенко Е.А. Строители империй. Портреты колониальных деятелей / Е.А. Глущенко. – М.: Дом XXI век; Согласие, 2000. – 379 с.
13. Головченко В.І. Нова історія Азії та Африки: колоніальний Схід (кінець ХІХ – друга третина ХХ ст.): [Навч. посіб.] / В.І. Головченко, В.А. Рубель. – К.: Либідь, 2010. – 520 с.

14. Гордон А.В. Крестьянство Востока: исторический субъект, культурная традиция, социальная общность / А.В. Гордон. – М.: Наука, 1989. – 385 с.
15. Город в формационном развитии стран Востока / отв. ред. Н.А. Симония. – М.: Наука, 1990. – 246 с.
16. Государство в докапиталистических обществах Азии: [Сб. статей]. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1987. – 331 с.
17. Губер А.А. Новая история стран Азии и Африки: [Учеб. для истор. фак-тов пед. ин-тов] / А.А. Губер, Г.Ф. Ким, А.Н. Хейфец. – 3-е изд. – М.: Наука, 1982. – 560 с.
18. Евдокимова А.А. История Востока в новое время / А.А. Евдокимова. – Ростов н/Д: Феникс, 2011. – 344 с.
19. Ерасов Б.С. Культура, религия и цивилизация на Востоке (очерки общей теории) / Б.С. Ерасов. – М.: Наука, 1990. – 349 с.
20. Еремеев Д.Е. Ислам. Образ жизни и стиль мышления / Д.Е. Еремеев. – М.: Наука, 1990. – 375 с.
21. Жигалина О.И. Великобритания на Среднем Востоке, XIX – начало XX в. Анализ внешнеполитических концепций / О.И. Жигалина. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1990. – 166 с.
22. Жуков Е.М. Теоретические проблемы всемирно-исторического процесса / Е.М. Жуков, М.А. Барг, Е.Б. Черняк, В.И. Павлов. – М.: Наука, 1979. – 328 с.
23. Зарин В.А. Запад и Восток в мировой истории XIV – XIX вв. Западные концепции общественного развития и становления мирового рынка / В.А. Зарин. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1991. – 261 с.
24. Зарождение идеологии национально-освободительного движения (XIX – начало XX вв.). Очерки по истории общественной мысли народов Востока / ред. Ю.А. Петросян. – М.: Наука, 1973. – 488 с.
25. Зарубежный Восток: вопросы экономической истории / отв. ред. А.М. Петров. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1986. – 129 с.
26. Ислам и общество (материалы «круглого стола») // Вопросы философии. – 1993. – № 12. – С. 4-11.
27. Ислам и социальные структуры стран Ближнего и Среднего Востока. – М.: Наука, Главная редакция восточной литературы, 1990. – 302 с.
28. Ислам: религия, общество, государство: [Сб. статей] / Отв. ред. П.А. Грязневич и С.М. Прозоров. – М.: Наука, 1984. – 222 с.
29. Историография стран Востока (проблемы нового времени): [Сб. статей]. – М.: Изд-во МГУ, 1978. – 255 с.
30. Историческая динамика расовой и этнической дифференциации населения Азии. – М.: Наука, 1987. – 245 с.
31. Исторические факторы общественного воспроизводства в странах Востока / ред. Л.И. Рейснер. – М.: Наука, 1986. – 192 с.
32. История Африки в XIX – начале XX вв. / А.С. Орлова, Л.Н. Прибытковский, В.А. Субботин. – М.: Наука, 1967. – 496 с.
33. История Африки в XIX – начале XX вв. / В.А. Субботин, Р.Г. Ланда, А.М. Хазанов и др. – М.: Наука, 1984. – 584 с.
34. История Востока: В 6 т. [редкол. Р.Б. Рыбаков, Л.Б. Алаев, В.Я. Белокреницкий и др.]. – Т.3: Восток на рубеже средневековья и нового времени: XVI – XVIII вв. – М.: Вост. лит., 2000. – 696 с.
35. История Востока: В 6 т. [редкол. Р.Б. Рыбаков, Л.Б. Алаев, В.Я. Белокреницкий и др.]. – Т.4: Восток в новое время: конец XVIII – начало XX века. Кн. 1. – М.: Вост. лит., 2004. – 608 с.
36. История Востока: В 6 т. [редкол. Р.Б. Рыбаков, Л.Б. Алаев, В.Я. Белокреницкий и др.]. – Т.5: Восток в новейшее время: 1914–1945 гг. – М.: Вост. лит., 2006. – 717 с.

37. История народов Восточной и Центральной Азии с древнейших времен до наших дней. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1986. – 584 с.
38. История национально-освободительной борьбы народов Африки в новое время / М.Ю. Френкель и др. – М.: Наука, 1976. – 636 с.
39. История стран Азии и Африки в новое время: В 2 ч.: [Учеб. пособ. для вузов]. – М.: Изд-во МГУ, 1989. – Ч. 1. – 384 с.
40. История стран Азии и Африки в новое время: В 2 ч.: [Учеб. пособ. для вузов]. – М.: Изд-во МГУ, 1991. – Ч. 2. – 368 с.
41. Качановский Ю.В. Рабовладение, феодализм или азиатский способ производства? – М., 1971.
42. Керимов Г.М. Шариат: Закон жизни мусульман / Г.М. Керимов. – М.: ДИЛЯ, 2009. – 512 с.
43. Кин М. Религии мира / М. Кин. – Харьков: Глобус, 2004. – 237 с.
44. Кириченко В.П. Нова історія країн Азії, Африки та Латинської Америки: [Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів] / В.П. Кириченко. – К.: Либідь, 2002. – 168 с.
45. Классы и сословия в докапиталистических обществах Азии: Проблемы социальной мобильности: [Сб. статей] / Акад. наук СССР, Ин-т востоковедения; отв. ред.: Г.Ф. Ким, К.З. Ашрафян. – М.: Наука, Гл. ред. вост. лит-ры, 1986. – 243 с.
46. Конрад Н.И. Запад и Восток / Н.И. Конрад. – М.: Наука, 1966. – 520 с.
47. Корнев В.И. Буддизм и его роль в общественной жизни стран Азии / В.И. Корнев. – М.: Наука, 1983. – 248 с.
48. Культурное наследие Востока. Проблемы, поиски, суждения / Под ред. Ю.В. Бромлея. – Л.: Наука, 1985. – 384 с.
49. Кучер О.Н. Ислам / О.Н. Кучер, О.П. Семотюк. – Ростов н/Д: Феникс – Харьков: Торсинг, 2004. – 288 с.
50. Ланда Р.Г. Мусульманский мир и Первая мировая война / Р.Г. Ланда // Восток. – 2004. – № 1. – С. 57-72.
51. Луцкий В.Б. Новая история арабских стран / В.Б. Луцкий. – 2-е изд. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1965. – 372 с.
52. Мельянцева В.А. Восток и Запад во втором тысячелетии: экономика, история и современность / В.А. Мельянцева. – М.: Изд-во МГУ, 1996. – 245 с.
53. Модэ Х. Искусство Южной и Юго-Восточной Азии / Х. Модэ; [пер. с нем.]. – М.: Искусство, 1978. – 356 с.
54. Никифоров В.Н. Восток и всемирная история / В.Н. Никофоров; АН СССР; Ин-т востоковедения. – 2-е изд. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1977. – 359 с.
55. Новая история стран Азии и Африки, XVI – XIX века: [Учеб. для студ. высш. учеб. заведений] / Под ред. А.М. Родригеса: В 3 ч. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2004.
56. Новая история стран Азии и Африки: [Учеб. пособ. для ун-тов]. – 2-е изд., испр. и доп. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1971. – 540 с.
57. Новейшая история стран Азии и Африки, XX век: [Учеб. для студ. высш. учеб. заведений] / Под ред. А.М. Родригеса: В 2 ч. – Ч.1: 1900 – 1945. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2001. – 368 с.
58. О генезисе капитализма в странах Востока (XV – XIX вв.). – М.: Изд-во вост. лит-ры, 1962. – 206 с.
59. Общее и особенное в историческом развитии стран Востока. Материалы дискуссии об общественных формациях на Востоке (Азиатский способ производства). – М.: Наука, 1966. – 248 с.
60. Общественные движения и их идеология в добуржуазных обществах Азии: [Сб. статей]. – М.: Наука, 1988. – 215 с.
61. Онищук С.В. Исторические типы общественного воспроизводства: политэкономия мирового исторического процесса / С.В. Онищук. – М.: ИФВЛ РАН, 1995. – 276 с.
62. Павленко Ю.В. Історія світової цивілізації. Соціокультурний розвиток людства: [Навч. посіб.] / Ю.В. Павленко. – К.: Либідь, 1996. – 358 с.

63. Павленко Ю.В. Человек и власть на Востоке / Ю.В. Павленко // Феномен восточного деспотизма. – М.: Наука, 1993. – С. 187-196.
64. Пиотровский М.Б. Ислам – вера и образ жизни / М.Б. Пиотровский // Преподавание истории в школе. – 1996. – № 2. – С. 2-14.
65. Политическая история государств Азии и Северной Африки, XX век: [Учеб. пособ. для вузов]: В 2-х т. – Т.1. – М.: Высшая школа, 1996. – 435 с.
66. Поп Ю.І. Нова історія країн Азії і Африки (XVI – початок XX ст.): [Підручник] / Ю.І. Поп. – К.: ВЦ Академія, 2012. – 376 с.
67. Практикум по новой истории стран Азии: [Учеб. пособ. для студ. истор. фак-тов пед. ин-тов] / Сост. И.В. Базиленко; под ред. В.И. Овсянникова. – М., 1990.
68. Ревякин А.В. История международных отношений в Новое время: [Учеб. пособ.] / А.В. Ревякин. – М.: РОССПЭН, 2004. – 264 с.
69. Родионов М.А. Ислам классический / М.А. Родионов. – СПб.: «Азбука-классика»; «Петербургское Востоковедение», 2004. – 224 с.
70. Родригес А.М. История стран Азии и Африки в новейшее время в вопросах и ответах: [Учеб. пособ.] / А.М. Родригес. – М.: ТК Велби, Изд-во Проспект, 2008. – 264 с.
71. Розалиев Ю.Н. Новая и новейшая история стран Азии и Африки: [Учеб. пособ. для вузов по спец. «История»] / Ю.Н. Розалиев. – М.: Высшая школа, 1987. – 351 с.
72. Россия, Запад и мусульманский Восток в колониальную эпоху / отв. ред. С.М. Иванов. – СПб.: Изд-во «Дмитрий Буланин», 1996. – 159 с.
73. Рубель В.А. Нова історія Азії та Африки. Постсередньовічний Схід (XVIII – друга половина XIX ст.): [Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів] / В.А. Рубель. – К.: Либідь, 2007. – 558 с.
74. Рыжов К.В. Все монархи мира. Мусульманский Восток. XV – XX вв. / К.В. Рыжов. – М.: Вече, 2004. – 544 с.
75. Савенков В.В. Нова історія міжнародних відносин країн Азії та Африки: [Метод. рек. до самостійної роботи для студ. спец. «Міжнародні відносини» та «Країнознавство» вищ. навч. закл.] / В.В. Савенков. – Луганськ: Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2012. – 253 с.
76. Саїд Е. Орієнталізм / Е. Саїд; [пер. з англ. В. Шовкун]. – К.: Наукова думка, 2001. – 511 с.
77. Сергеев Е.Ю. Большая игра, 1856–1907: мифы и реалии российско-британских отношений в Центральной и Восточной Азии / Е.Ю. Сергеев. – 2-е изд., испр. – М.: Товарищество научных изданий КМК, 2016. – 456 с.
78. Сурдель Д. Цивилизация классического ислама / Д. Сурдель, Ж. Сурдель; [пер. с фр. В. Бабинцева]. – Екатеринбург: У-Фактория, 2006. – 544 с.
79. Тарле Е.В. Очерки колониальной политики западноевропейских государств (конец XV – начало XIX вв.) / Е.В. Тарле. – М. – Л.: Наука, 1965. – 427 с.
80. Тойнби А. Дж. Постижение истории / А. Дж. Тойнби; [пер. с англ.]. – М.: Прогресс, 1991. – 736 с.
81. Токарев С.А. Религия в истории народов мира / С.А. Токарев. – М.: Политиздат, 1986. – 576 с.
82. Троян С.С. Чи потрібні Німеччині колонії? Постановка та еволюція колоніального питання в Німеччині (40-ві – перша половина 80-х рр. XIX ст.) / С.С. Троян. – Рівне: РДГУ, 2008. – 112 с.
83. Урсу Д.П. Историография истории Африки: [Учеб. пособ. для вузов по спец. «История»] / Д.П. Урсу. – М., 1990.
84. Феномен восточного деспотизма. Структура управления и власти. – М.: Наука; Издат. фирма «Восточная литература», 1993. – 278 с.
85. Хижняк І.А. Нова історія міжнародних відносин у системному форматі (1648–1918): [Підруч. для студ. вищ. навч. закл.] / І.А. Хижняк. – К.: ДП «Видавничий дім «Персонал», 2009. – 224 с.

86. Хрестоматия по исламу / Под ред. С.М. Прозорова. – М.: Наука, Изд. фирма «Восточная литература», 1994. – 238 с.
87. Цивилизационная структура современного мира / Под ред. Ю.Н. Пахомова, Ю.В. Павленко. В 3-х т. Т.1. Глобальные трансформации современности. – К., 2006; Т.3. Цивилизации Востока в условиях глобализации. – К.: Наукова думка, 2008. – 543 с.
88. Черновецкий В.М. Запад и Восток: столкновение цивилизаций / В.М. Черновецкий. – Ростов н/Д: Феникс, 2007. – 331 с.
89. Шемякин Я.Г. Исламский «ответ» на «вызов» модернизации / Я.Г. Шемякин // Преподавание истории в школе. – 2001. – № 8. – С. 25-37.
90. Широков Г.К. Колониальная система / Г.К. Широков // Восток. – 1995. – № 6. – С. 5-16.
91. Широков Г.К. Колонии и зависимые страны: проблема исторического развития / Г.К. Широков // Народы Азии и Африки. – 1983. – № 3. – С. 3-9.
92. Эволюция восточных обществ: синтез традиционного и современного / отв. ред. Л.И. Рейснер, Н.А. Симония. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1984. – 342 с.
93. Этнос и конфессии на Востоке: конфликты и взаимодействие: [Учеб. пособ. для высшей школы] / под ред. А.В. Торкунова; сост. В.Я. Белокреницкий, М.А. Сапронова. – М.: МГИМО МИД РФ, 2005. – 576 с.
94. Юрлов Ф. От колониальной зависимости к растущей великой державе / Ф. Юрлов // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 9. – С. 4-11.

Допоміжна

Японія

Джерела

1. Англо-японский союз 1902 года, 30 января 1902 г., Лондон [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.hrono.info/dokum/19020130.html>
2. Дневник кругосветного путешествия (1789–1804) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Japan/XVIII/1780-1800/Dnevn_krugos/text.htm
3. Документы по истории японской деревни. Конец XVII – первая половина XVIII в.; [пер. О.С. Николаевой] [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Japan/XIX/1800-1820/Descriptio_Edo/pred.htm
4. Като Хироюки. Записки соседа; [пер. с япон. Ю.Д. Михайловой] [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Japan/XX/Kato_Hirojuki/pred.htm
5. Книга самурая. Бусидо [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.lib.ru/japan/samuraj.txt>
6. Конституция Японской империи (11 февраля 1889 г.) // Конституции буржуазных стран: В 2-х т. Т.1. – М. – Л., 1938. – С. 184-197.
7. Крестовский В. Синто и Буккьо. Из воспоминаний о стране «Восходящего солнца» (1890) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Japan/XIX/1880-1900/Krestovskij/text1.htm>
8. Описание северного Эдзо, сделанное Мамией Риндзо (1808–1809); [пер. и аннотация Дж. А. Харрисона] [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Japan/XIX/1800-1820/Descriptio_Edo/pred.htm
9. Портсмутский мирный договор между Россией и Японией 25 августа (5 сентября) 1905 г., Портсмут [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.hrono.info/dokum/portsmut1905.html>
10. Филиппов А.В. “Стостатейные установления Токугава” 1616 г. и “Кодекс из ста статей” 1742 г.: Право, общество и идеология Японии первой половины эпохи Эдо; [пер. текстов и исслед.] / А.В. Филиппов. – СПб.: Изд-во СПб. ун-та, 1998. – 186 с.

11. Черевкова А.А. Воспоминания о Японии (1888–1891) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Japan/XIX/1880-1900/Cerevkova/text1.htm>
12. Ямамото Цунэтомо. Хагакурэ; [пер. с япон. Р.В. Котенко, А.А. Мищенко]. – СПб.: Евразия, 2000. – 320 с.

Література

1. Аварин В.Я. Борьба за Тихий океан. Агрессия США и Англии, их противоречия и освободительная борьба народов / В.Я. Аварин. – М.: Госполитиздат, 1952. – 671 с.
2. Агаев С.Л. “Мэйдзи исин”: революция или реформа? // Народы Азии и Африки. – 1978. – № 2. – С. 34-42.
3. Балакин В.И. Причины и последствия русско-японской войны 1904–1905 гг. / В.И. Балакин // Новая и новейшая история. – 2004. – № 6. – С. 57-62.
4. Бродский Р.М. Дальневосточная политика США накануне Первой мировой войны / Р.М. Бродский. – М.: Наука, 1968. – 244 с.
5. Василевская И.И. Колониальная политика Японии в Корее накануне аннексии (1904–1910 гг.) / И.И. Василевская. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1975. – 119 с.
6. Григорцевич С.С. Дальневосточная политика империалистических держав в 1906–1917 гг. / С.С. Григорцевич. – Томск: Изд-во Томского ун-та, 1965. – 602 с.
7. Гришелева Л.Д. Формирование японской национальной культуры / Л.Д. Гришелева. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1986. – 286 с.
8. Гришелева Л.Д. Японская культура нового времени. Эпоха Мэйдзи / Л.Д. Гришелева, Н.И. Чегодарь. – М.: Изд. фирма «Восточная литература», 1998. – 237 с.
9. Дацышен В.Г. Новая история Японии: [Учеб. пособ.] / В.Г. Дацышен. – Красноярск: Красноярский гос. пед. ун-т им. В.П. Афанасьева, 2007. – 200 с.
10. Елисеев Д. История Японии. Между Китаем и Тихим океаном / Даниэль Елисеев; [пер. с фр. М.Ю. Некрасова]. – СПб.: Евразия, 2009. – 318 с.
11. Елисеефф В. Японская цивилизация / В. Елисеефф, Д. Елисеефф. – Екатеринбург: У-Фактория, 2006. – 528 с.
12. Жуков Е.М. К вопросу об оценке “Революции Мэйдзи” / Е.М. Жуков // Вопросы истории. – 1968. – № 2. – С. 51-65.
13. Искандеров А.А. Токугава Иэясу / А.А. Искандеров // Вопросы истории. – 2004. – № 3. – С. 74-109.
14. История Японии: [Учеб. пособ.] / отв. ред. А.Е. Жуков. – В 2-х т. – Т. 1: С древнейших времен до 1868 г.; Т. 2: 1868–1998 гг. / РАН, Институт востоковедения. – М.: Ин-т востоковедения, 1998 (Т. 1). – 659 с.; 1999 (Т. 2). – 703 с.
15. Иэнага Сабуро. История японской культуры: [пер. с япон. В.А. Кривцова, коммент. П.И. Смирнова]. – М.: Прогресс, 1972. – 228 с.
16. Калашников Н.И. Тайвань и Корея под властью Японии: особенности и результаты колониальной политики / Н.И. Калашников // Восток. – 1999. – № 6. – С. 16-30.
17. Клименко Н.П. Колониальная политика Англии на Дальнем Востоке в середине XIX в. / Н.П. Клименко. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1976. – 310 с.
18. Кузнецов Ю.Д. История Японии: [Учеб. для студ. Вузов, обучающихся по спец. «История»] / Ю.Д. Кузнецов, Г.Б. Навлицкая, И.М. Сырицин. – М.: Высшая школа, 1988. – 422 с.
19. Мак-Клейн Д. Япония. От сегуната Токугавы – в XXI век / Д. Мак-Клейн: [пер. с англ.]. – М.: АСТ: Астрель, 2007. – 895 с.
20. Мендрин В.М. История сегуната в Японии (Нихон гайси) / В.М. Мендрин: [пер. с япон.]: В 2-х т. – М. – СПб.: Рос. гос. б-ка: Летний сад, 1999. – 384 с.
21. Мещеряков А.Н. Заговор против крови: Стратегия японских реформ середины XIX века / А.Н. Мещеряков // Знание – сила. – 1991. – № 10. – С. 24-27.

22. Молодяков В.Э. “Реставрация“, “революция“ или ..? (К вопросу о характере Мэйдзи исин в контексте всемирной истории) / В.Э. Молодяков // Восток. – 2002. – № 3. – С. 53-62.
23. Молодяков В.Э. История Японии. XX век / В.Э. Молодяков, Э.В. Молодякова, С.Б. Макарьян. – М.: ИВ РАН; Крафт+, 2007. – 528 с.
24. Молодякова Э.В. Опыт столетней модернизации Японии / Э.В. Молодякова, С.Б. Макарьян // Восток. – 1993. – № 2. – С. 99-109.
25. Норман Г. Возникновение современного государства в Японии. Солдат и крестьянин в Японии / Г. Норман; [пер. с англ.]. – М.: Изд-во иностр. лит-ры, 1961. – 296 с.
26. Очерки новой истории Японии (1640–1917) / ред. И.Я Бедняк, А.Л. Гальперин, Л.Д. Гришелева. – М.: Изд-во вост. лит-ры, 1958. – 598 с.
27. Сила-Новицкая Т.Г. Культ императора в Японии: мифы, история, доктрины, политика / Т.Г. Сила-Новицкая. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1990. – 208 с.
28. Тояма Сигэки. “Мэйдзи исин“ (Крушение феодализма в Японии) / Сигэки Тояма. – М.: Изд-во иностр. лит-ры, 1959. – 245 с.
29. Эйбус Х.Т. “Мэйдзи исин“ как незавершенная буржуазная революция / Х.Т. Эйбус. – М.: Изд-во вост. лит-ры, 1960. – 176 с.
30. Эйбус Х.Т. История Японии с древнейших времен до наших дней. Краткий очерк / Х.Т. Эйбус. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1968. – 223 с.
31. Эйбус Х.Т. Очерки новой и новейшей истории Японии / Х.Т. Эйбус. – М.: Гос. изд-во полит. лит-ры, 1955. – 335 с.

Корея

Джерела

1. Верная Чхунхян: Корейские классические повести XVII – XIX вв.; [пер. с корейск. Ю. Кроля, Е. Рачкова. – М.: Худож. лит-ра, 1990. – 384 с.
2. Захарин Д. Маньчжурия и Корея. Очерк природы, истории и населения этих стран / Д. Захарин. – Одесса: Тип. К. де-Морей, 1904. – 24 с.
3. Извлечения из отчета о поездке Кампбелля по Корее в переводе подполковника Генерального штаба Десино (1892) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Korea/XIX/1880-1900/Kampbell/Reise_1889.phtml?id=2339
4. Корея в воспоминаниях современников (1880–1900) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Korea/XIX/1880-1900/Sovr_Korea/text.phtml?id=2379

Література

1. Аварин В.Я. Борьба за Тихий океан. Агрессия США и Англии, их противоречия и освободительная борьба народов / В.Я. Аварин. – М.: Госполитиздат, 1952. – 671 с.
2. Василевская И.И. Колониальная политика Японии в Корее накануне аннексии (1904–1910 гг.) / И.И. Василевская. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1975. – 119 с.
3. Григорцевич С.С. Дальневосточная политика империалистических держав в 1906–1917 гг. / С.С. Григорцевич. – Томск: Изд-во Томского ун-та, 1965. – 602 с.
4. Забровская Л.В. Политика Цинской империи в Корее, 1876–1910 гг. / Л.В. Забровская. – М.: Глав. ред. вост. лит-ры, 1987. – 133 с.
5. История Кореи (Новое прочтение) / Под ред. А.В. Торкунова. – М.: МГИМО; РОССПЭН, 2003. – 430 с.
6. История Кореи (с древнейших времен до наших дней): В 2-х т. / ред. Б.Г. Гафуров и др. – Т.1. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1974. – 471 с.
7. Калашников Н.И. Тайвань и Корея под властью Японии: особенности и результаты колониальной политики / Н.И. Калашников // Восток. – 1999. – № 6. – С. 16-30.
8. Ким Чжон Хон. Японо-китайская война 1894–1895 гг. и судьба Кореи / Ким Чжон Хон // Вопросы истории. – 2005. – № 5. – С. 106-113.

9. Курбанов С.О. История Кореи: с древности до начала XXI в. / С.О. Курбанов. – СПб.: Изд-во С.-Петербург. ун-та, 2009. – 680 с.
10. Курбанов С.О. Курс лекций по истории Кореи: с древности до конца XX в. / С.О. Курбанов. – СПб.: Изд-во С.-Петербург. ун-та, 2002. – 626 с.
11. Ланьков А.Н. Политическая борьба в Кореи XVI – XVIII вв. / А.Н. Ланьков. – СПб.: Петерб. востоковедение, 1995. – 200 с.
12. Ли Ги Бэк. История Кореи: новая трактовка / Ли Ги Бэк: [пер. с корей.]. – М.: ООО «ГИД «Русское слово – РС», 2000. – 464 с.
13. Тихонов В.М. История Кореи: В 2-х т. / В.М. Тихонов, Кан Мангиль. – М.: Наталис, 2011.
14. Тягай Г.Д. Очерк истории Кореи во второй половине XIX в. / Г.Д. Тягай. – М.: Изд-во вост. лит-ры, 1960. – 240 с.
15. Тягай Г.Д. Формирование идеологии национально-освободительного движения в Кореи / Г.Д. Тягай. – М.: Наука, 1983. – 248 с.
16. Чжун Сук Бэ. Лекции по истории Кореи / Чжун Сук Бэ, Ю.В. Ванин и др. – М.: Экслибрис-пресс, 1997. – 96 с.

Китай

Джерела

1. Боксерское восстание [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/China/XIX/1880-1900/Boxer_vosst/frameset.htm
2. Бутаков А.М. “Опиумные” войны. Обзор войн европейцев против Китая в 1840–1842, 1856–1858, 1859 и 1860 годах / А.М. Бутаков, А.Е. Тизенгаузен. – М.: АСТ, 2002. – 400 с.
3. Восстание ихэтуаней: Документы и материалы. – М.: Наука, 1968. – 276 с.
4. Восстание ихэтуаней. Документы и материалы [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/China/XIX/1880-1900/Ihetuan/index.htm>
5. Декларация “Союза возрождения Китая” (1894 г.) // Сунь Ятсен. Избранные произведения. – М.: Изд-во вост. лит-ры, 1964. – С. 64-66.
6. Документы “Союза малых мечей” // Кузес В.С. Шанхайское восстание “Союза малых мечей” 1853 – 1855 г. – М.: Наука, 1980. – С. 164-192.
7. 3 листівки їхетуанів (1900) // Сергійчук І.М. Китай у нові та новітні часи: Практикум: [Навч. посіб.]. – Суми, 2006. – С. 140.
8. Заключний (“боксерський”) протокол між Цінською імперією і великими державами від 7 вересня 1901 р. (Витяг) // Там же. – С. 141-142.
9. Избранные произведения прогрессивных китайских мыслителей нового времени (1840–1898); [пер. с кит.]. – М., 1961.
10. Контракт на постройку и эксплуатацию Китайско-Восточной железной дороги, Берлин, 27 августа (8 сентября) 1896 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.hrono.info/dokum/18980908.html>
11. Корсаков В.В. Пекинские события. Личные воспоминания участника об осаде в Пекине (май – август 1900 г.) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/China/XX/1900-1920/Korsakov_sobytiya/pred.htm
12. Русско-китайская конвенция 1898 г., Пекин, 15 (27) марта 1898 г. (Конвенция между Россией и Китаем о Ляодунском полуострове) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.hrono.info/dokum/1898ruskit.html>
13. Русско-китайские отношения. 1689–1916. Официальные документы / ред. П.Е. Скачков, В.С. Мясников. – М.: Изд-во вост. лит-ры, 1958. – 140 с.
14. Сборник договоров и дипломатических документов по делам Дальнего Востока. 1895–1905 гг. – СПб: Тип. А.М. Менделевича, 1906. – 763 с.

15. Синьхайская революция 1911–1913 гг.: [Сб. документов и материалов]. – М.: Наука, 1968. –
16. Соколова А.А. Воспоминания о погроме в Маньчжурии по линии Восточной Китайской железной дороги в 1898 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/China/XIX/1880-1900/Sokolova/text3.htm>
17. Сунь Ятсен. Декларация “Объединенного союза” (сентябрь 1905 г.) // Сергийчук І.М. Китай у нові та новітні часи: Практикум: [Навч. посіб.]. – Суми, 2006. – С. 144-145.
18. Тайпинское восстание. 1850–1864 гг.: Сборник документов / сост. В.П. Илюшечкин, О.Г. Соловьев. – М.: Изд-во вост. лит-ры, 1961. – 328 с.
19. Эдикт, запрещающий ввоз опиума, адресованный Главным начальником таможенного управления Кантона купцам компании по торговле с иностранцами (1807 г.) // Хрестоматия по новой истории: В 3-х т. / ред. А.А. Губер. – Т.1: 1640–1815. – М.: Соцэкгиз, 1963. – С. 652-653.

Література

1. Аварин В.Я. Борьба за Тихий океан. Агрессия США и Англии, их противоречия и освободительная борьба народов / В.Я. Аварин. – М.: Госполитиздат, 1952. – 671 с.
2. Анисимов А.Л. Россия и США во время второй «опиумной» войны. 1856–1860 гг. / А.Л. Анисимов // Новая и новейшая история. – 2000. – №4. – С. 29-37.
3. Белов Е.А. О характере Синьхайской революции / Е.А. Белов // Народы Азии и Африки. – 1972. – № 3. – С. 77-83.
4. Белов Е.А. Революция 1911–1913 гг. в Китае / Е.А. Белов. – М.: Изд-во вост. лит-ры, 1958. – 116 с.
5. Века неравной борьбы / отв. ред. В.Н. Никифоров. – М.: Наука, 1967. – 451 с.
6. Воскресенский А.Д. Россия и Китай: теория и история межгосударственных отношений / А.Д. Воскресенский. – М.: ООО «Издательский центр научных и учебных программ», 1999. – 412 с.
7. Гуревич Б.П. Международные отношения в Центральной Азии в XVIII – первой половине XIX в. / Б.П. Гуревич. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1983. – 310 с.
8. Дацышен В.Г. Новая история Китая: [Учеб. пособ.] / В.Г. Дацышен. – Благовещенск: Изд-во БГПУ, 2004. – 346 с.
9. Ефимов Г.В. Буржуазная революция в Китае и Сунь Ятсен (1911–1913 гг.): Факты и проблемы. – М.: Наука, 1974. – 415 с.
10. Ефимов Г.В. Очерки по новой и новейшей истории Китая / Г.В. Ефимов. – М.: Гос. изд-во полит. лит-ры, 1951. – 575 с.
11. Иванов П.М. Гонконг / П.М. Иванов. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1990. – 278 с.
12. История Китая / Под ред. А.В. Меликсетова. – М.: Изд-во МГУ «Высшая школа», 2002. – 736 с.
13. История Китая с древнейших времен до наших дней: [Учеб. пособ.] / отв. ред. Л.В. Симоновская, М.Ф. Юрьев. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1974. – 535 с.
14. Калюжная Н.М. Восстание ихэтуаней (1898–1901) / Н.М. Калюжная. – М.: Глав. ред. вост. лит-ры, 1978. – 364 с.
15. Китай в новое и новейшее время. История и историография / отв. ред. А.М. Григорьев. – М.: Наука, 1981. – 197 с.
16. Китай и соседи в новое и новейшее время / отв. ред. С.Л. Тихвинский. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1982. – 455 с.
17. Крюгер Р. Китай. История страны / Рейн Крюгер; [пер. Д. Воронина, Ю. Гольдберга; предисл. К. Королева. – М.: Эксмо; СПб.: Мидгард, 2008. – 544 с.
18. Крюгер Р. Полная история Поднебесной; [пер. с англ. Д. Воронина, Ю. Гольдберга]. – М.: Эксмо, 2006. – 442 с.
19. Кузнецов В.С. Императрица Цы Си / В.С. Кузнецов // Вопросы истории. – 2003. – № 12. – С. 62-86.

20. Непомнин О.Е. Социально-экономическая история Китая. 1894–1914 / О.Е. Непомнин. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1980. – 368 с.
21. Никифоров В.Н. Очерк истории Китая. II тысячелетие до н.э. – начало XX столетия / В.Н. Никифоров. – М.: Ин-т Дальнего Востока, 2002. – 448 с.
22. Новая история Китая / отв. ред. С.Л. Тихвинский. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1972. – 639 с.
23. Попов И.М. Россия и Китай: 300 лет на грани войны / И.М. Попов. – М.: Астрель; АСТ; Ермак, 2004. – 547 с.
24. Роль традиций в истории и культуре Китая / ред. Л.С. Васильев. – М.: Наука, 1972. – 376 с.
25. Романова Г.Н. Экономические отношения России и Китая на Дальнем Востоке. XIX – начало XX в. / Г.Н. Романова. – М.: Наука, 1987. – 166 с.
26. Семанов В.И. Из жизни императрицы Цыси (1835–1908) / В.И. Семанов. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Наука, 1979. – 215 с.
27. Сидихменов В.Я. Маньчжурские правители Китая / В.Я. Сидихменов. – М.: Миринда, 2004. – 448 с.
28. Тихвинский С.Л. Движение за реформы в Китае в конце XIX в. / С.Л. Тихвинский. – 2-е изд., доп. – М.: Наука, 1980. – 360 с.
29. Тихвинский С.Л. Завещание китайского революционера Сунь Ятсена: жизнь, борьба и эволюция политических взглядов / С.Л. Тихвинский. – М.: Политиздат, 1986. – 224 с.
30. Тихвинский С.Л. Китай и всемирная история / С.Л. Тихвинский. – М.: Наука, 1988. – 592 с.
31. Тихвинский С.Л. Политика “самоусиления” правящих кругов Китая (1860–1895) / С.Л. Тихвинский. // Вопросы истории. – 1969. – № 4. – С. 78-98.
32. Тодер Ф.А. Тайвань и его история (XIX в.) / Ф.А. Тодер. – М.: Наука, 1978. – 338 с.
33. Фицджеральд Ч.П. История Китая / Ч.П. Фицджеральд; [пер. с англ. Л.А. Калашниковой]. – М.: Центрполиграф, 2008. – 460 с.
34. Широкопад А.Б. Россия и Китай. Конфликты и сотрудничество / А.Б. Широкопад. – М.: Вече, 2004. – 448 с.

Індія

Джерела

1. Акт Ост-Индской компании (1784 г.) // Хрестоматия по новой истории: В 3-х т. / ред. А.А. Губер. – Т.1: 1640–1815. – М.: Соцэкгиз, 1963. – С. 584-585.
2. Англо-индийская армия (1903) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Indien/XIX/1880-1900/Anglo_Ind_armija/text.phtml?id=3967
3. Армянские источники XVIII века об Индии; [пер. с армян. Р.А. Абрамян]; АН Арм. ССР. – Ереван: Изд-во АН АрмССР, 1968. – 255 с.
4. Вестник Европы (1805). Известия и замечания [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Indien/XIX/1800-1820/Vestnik_evropy/1805_s_21_nom_10.phtml?id=4082
5. Вивекананда С. Практическая веданта / Свами Вивекананда. – М.: Ладомир, 1995. – 325 с.
6. Воззвания, прокламации вождей восстания 1857–1859 гг. // Хрестоматия по новой истории: В 3-х т. / ред. А.А. Губер. – Т.2: 1815–1870. – М.: Соцэкгиз, 1965. – С. 545-558.
7. Восстание 1857–1859 гг. в Индии в оценке современников-англичан // Хрестоматия по новой истории: В 3-х т. / ред. А.А. Губер. – Т.2: 1815–1870. – М.: Соцэкгиз, 1965. – С. 558-573.
8. Ганди М.К. Моя жизнь / М.К. Ганди. – М.: Изд-во вост. лит-ры, 1959. – 444 с.
9. Гюго К. Записки об Индии; [пер. с фр. К.А. Антоновой] / К. Гюго. – М.: Изд-во иностр. лит-ры, 1977. – 355 с.

10. Документы по истории индийского национально-освободительного движения // Хрестоматия по новой истории: В 3-х т. / ред. А.А. Губер. – Т.2: 1815–1870. – М.: Соцэкгиз, 1965. – С. 522-575.
11. Из акта Ост-Индской компании 1773 г. // Хрестоматия по новой истории: В 3-х т. / ред. А.А. Губер. – Т.1: 1640–1815. – М.: Соцэкгиз, 1963. – С. 581-584.
12. Из обращения королевы Виктории к князьям, вождям и народу Индии от 1 ноября 1858 г. // Хрестоматия по новой истории: В 3-х т. / ред. А.А. Губер. – Т.2: 1815–1870. – М.: Соцэкгиз, 1965. – С. 574-575.
13. Маркс К. Британское владычество в Индии / К. Маркс, Ф. Энгельс // Сочинения: В 50-ти т. – Т.9. – М.: Госполитиздат, 1957. – С. 130-136.
14. Минаев И.П. Записка об Индии. Новый документ об Индии второй половины XIX века (1880) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Indien/XIX/1860-1880/Minaev/brief_20_07_1880.phtml?id=3408
15. Неру Дж. Взгляд на всемирную историю: В 3-х т. / Джавахарлал Неру; [пер. с англ.; под ред. Г.Л. Бондаревского и др. – М.: Прогресс, 1981.
16. Неру Дж. Открытие Индии: В 2-х кн. / Джавахарлал Неру; [пер. с англ.]. – М.: Политиздат, 1989.
17. Российские путешественники в Индии, XIX – начало XX в.: Документы и материалы. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1990. – 301 с.
18. Типу-султан (1795–1796). Французские документы о его борьбе с англичанами [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Indien/XVIII/1780-1800/Tipu_sultan/frametext.htm
19. Хартия Ост-Индской компании (1833 г.) // Хрестоматия по новой истории: В 3-х т. / ред. А.А. Губер. – Т.2: 1815–1870. – М.: Соцэкгиз, 1965. – С. 516-520.
20. Черчилль У.С. Индия, Судан, Южная Африка. Походы британской армии 1897–1900 / У.С. Черчилль. – М.: Эксмо, 2004. – 560 с.

Література

1. Алам М. Индо-исламское взаимодействие в Северной Индии в средние века / Музаффар Алам // Восток – Orients. – 1995. – № 4. – С. 25-29.
2. Аникеев Н.П. Свами Вивекананда / Н.П. Аникеев // Вопросы философии. – 1963. – № 9. – С. 67-72.
3. Антонова К.А. Английское завоевание Индии в XVIII в. / К.А. Антонова. – М.: Изд-во вост. лит-ры, 1958. – 326 с.
4. Антонова К.А. История Индии (краткий очерк) / К.А. Антонова, Г.М. Бонгард-Левин, Г.Г. Котовский. – М.: Мысль, 1973. – 558 с.
5. Баранов С.А. Сепаратизм в Индии / С.А. Баранов; Ин-т востоковедения РАН. – М.: ИВ РАН, 2003. – 238 с.
6. Белокреницкий В.Я. История Пакистана. XX век / В.Я. Белокреницкий, В.Н. Москаленко. – М.: ИВ РАН, Крафт+, 2008. – 576 с.
7. Бельский А.Г. Мусульманский коммунизм в Индии: возникновение, идеология и политика / А.Г. Бельский. – М.: ИНИОН АН СССР, 1988. – 280 с.
8. Бельский А.Г. Сикхи и индусы: Религия. Политика. Терроризм / А.Г. Бельский, Д.Е. Фурман. – М.: Глав. ред. вост. лит-ры, 1992. – 128 с.
9. Ванина Е.Ю. Идеи и общество в Индии XVI – XVIII вв. / Е.Ю. Ванина; ИВ РАН. – М.: Наука, 1993. – 230 с.
10. Гаскойн Б. Великие Моголы. Потомки Чингисхана и Тамерлана / Бэмбер Гаскойн; [пер. с англ. Л.И. Лебедевой]. – М.: ЗАО Центрполиграф, 2003. – 271 с.
11. Гольдберг Н.М. Очерки по истории Индии: Национально-освободительное движение в новое время / Н.М. Гольдберг; ред.: К.А. Антонова, В.И. Павлов. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1965. – 187 с.

12. Гордон-Полонская Л.Р. О некоторых особенностях буржуазного просветительства в колониальных условиях / Л.Р. Гордон-Полонская // Идеологические проблемы современной Индии: [Сб. статей]; про ред. Э.Н. Комарова, А.Д. Литмана. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1970. – 224 с.
13. Индия: Общество, власть, реформы: Памяти Г.Г. Котовского / отв. ред. Е.Ю. Ванина; ИВ РАН. – М.: Вост. лит-ра, 2003. – 327 с.
14. Ключев Б.И. Религия и конфликт в Индии / Б.И. Ключев. – М.: ИВ РАН, 2002. – 236 с.
15. Комаров Э.Н. Мировоззрение Мохандаса Карамчанда Ганди / Э.Н. Комаров, А.Д. Литман. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1969. – 236 с.
16. Костюченко В.С. Вивекананда / В.С. Костюченко. – М.: Мысль, 1977. – 190 с.
17. Кочнев В.И. Государство сикхов и Англия / В.И. Кочнев. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1968. – 174 с.
18. Национально-освободительное движение в Индии и деятельность Б.Г. Тилака. – М.: Изд-во АН СССР, 1958. – 235 с.
19. Новая история Индии / отв. ред. К.А. Антонова, Н.М. Гольдберг, А.М. Осипов. – М.: Изд-во вост. лит-ры, 1961. – 835 с.
20. Общественная мысль Индии: проблемы человека и общества: [Сб. статей] / Отв. ред. А.Д. Лиман, Л.Р. Полонская. – М., 1992. – 343 с.
21. Павлов В.И. Социально-экономическая структура промышленности Индии. Исторические предпосылки генезиса капитализма (конец XVIII – середина XIX в.) / В.И. Павлов. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1973. – 392 с.
22. Паевская Е.В. Рам Мохан Рай – предшественник буржуазно-националистического движения в Бенгалии // Ученые записки Тихоокеанского института. Т. 2. – М. – Л., 1949.
23. Паниккар К.М. Очерки истории Индии / К.М. Паниккар; [пер. с англ.]. – М.: Изд-во соц-эк. лит-ры, 1954. – 342 с.
24. Полонская Л.Р. Индия / Л.Р. Полонская, Е.В. Паевская // Зарождение идеологии национально-освободительного движения: XIX – начало XX века. – М.: Изд-во вост. лит-ры, 1973. – С. 158-213.
25. Рейснер И.М. Народные движения в Индии в XVII – XVIII вв. / И.М. Рейснер. – М.: Вост. лит-ра, 1961. – 308 с.
26. Савченко О.А. Английская колониальная политика в Индии и британский парламент в конце XVIII в. / О.А. Савченко // Клио. – 2002. – № 4. – С. 193-197.
27. Самыгин С.И. Религия сикхов: Социально-философские аспекты / С.И. Самыгин, В.Н. Нечипуренко. – Ростов-н/Д: Феникс, 1995. – 511 с.
28. Семенова Н.И. Государство сикхов. Очерки социальной и политической истории Пенджаба с середины XVIII в. до середины XIX в. / Н.И. Семенова. – М.: Наука, 1958. – 246 с.
29. Семенова Н.И. История сикхского движения / Н.И. Семенова. – М.: Изд-во вост. лит-ры, 1963. – 240 с.
30. Синха Н.К. История Индии / Н.К. Синха, А.Ч. Банерджи; [пер. с англ.]. – М.: Изд-во иностр. лит-ры, 1954. – 440 с.
31. Синха П.Б. Революционное движение в Индии в 1905–1914 гг. / П.Н. Синха; [пер. с англ.] // Народы Азии и Африки. – 1972. – № 2. – С. 64-72.
32. Таммита-Дегольда С. Индия. История страны / С. Таммита-Дегольда; [пер. с англ. П. Крылова]. – М.: Эксмо; СПб.: Мидгард, 2010. – 352 с.
33. Фурсов К.А. Ост-Индская компания. История великого олигарха / К.А. Фурсов // Новое время. – 2001. – № 2 – 3. – С.
34. Шаститко П.Н. Нана Сахиб. Рассказ о народном восстании 1857–1859 гг. в Индии / П.Н. Шаститко. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1967. – 168 с.
35. Юрлов Ф.Н. История Индии. XX век / Ф.Н. Юрлов, Е.С. Юрлова. – М.: ИВ РАН, 2010. – 920 с.

36. Юрлова Т.Ф. Народное восстание 1857–1859 гг. в Индии и английское общество / Т.Ф. Юрлова. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1991. – 142 с.

Країни Південно-Східної Азії

Індокитай

Література

1. Аварин В.Я. Борьба за Тихий океан. Агрессия США и Англии, их противоречия и освободительная борьба народов / В.Я. Аварин. – М.: Госполитиздат, 1952. – 671 с.
2. Берзин Э.О. Юго-Восточная Азия и экспансия Запада в XVII – начале XVIII в. / Э.О. Берзин. – М.: Наука, 1987. – 317 с.
3. Дементьев Ю.П. Колониальная политика Франции в Китае и Индокитае: 1844–1862 гг. / Ю.П. Дементьев. – М.: Изд-во вост. лит-ры, 1958. – 202 с.
4. Дементьев Ю.П. Политика Франции в Индокитае и образование Индокитайского союза (1858–1907) / Ю.П. Дементьев. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1975. – 224 с.
5. Дементьев Ю.П. Политика Франции в Камбодже и Лаосе. 1852–1907 / Ю.П. Дементьев. – М.: Изд-во вост. лит-ры, 1960. – 72 с.
6. Деопик Д.В. История Вьетнама: В 2-х ч. / Д.В. Деопик. – Ч. I. – М.: Изд-во МГУ, 1994. – 318 с.
7. Добби Э. Юго-Восточная Азия / Э. Добби. – М.: Изд-во иностр. лит-ры, 1952. – 351 с.
8. История Вьетнама / отв. ред. С.А. Мхитарян; [пер. с вьет.] – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1983. – 303 с.
9. История Вьетнама, середина XIX – середина XX в. / Нгуен Конг Бинь, Фам Суан Нам, Ван Тай, Буй Динь Тхань; [пер. с вьет.] – М.: Наука, 1991. – 363 с.
10. История Вьетнама: [Учеб. для вузов по спец. «История»]: В 2-х ч. / Ин-т стран Азии и Африки при МГУ, Ин-т практ. востоковедения. – М.: Изд-во МГУ, 1995.
11. История Кампучии: Краткий очерк / Отв. ред. Ю.Я. Михеев. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1981. – 254 с.
12. Кожевников В.А. Очерки новой истории Лаоса / В.А. Кожевников. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1979. – 246 с.
13. Козлова М.Г. Россия и страны Юго-Восточной Азии / М.Г. Козлова. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1986. – 328 с.
14. Корнев В.И. Буддизм и его роль в общественной жизни стран Азии / В.И. Корнев. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1983. – 248 с.
15. Краткая история Вьета (Вьет Шы Лыок) / Отв. ред. Д.В. Деопик; [пер. с вьетнян, вступ. статья и комментарий. А.Б. Полякова]. – М.: Наука, 1980. – 290 с.
16. Мосяков Д.В. История Камбоджи. XX век / Д.В. Мосяков. – М.: ИВ РАН, 2010. – 743 с.
17. Мурашева Г.Ф. Вьетнамо-китайские отношения XVII – XIX вв. / Г.Ф. Мурашева. – М.: Наука, 1973. – 159 с.
18. Новакова О.В. История Вьетнама: [Учебник]: В 2-х ч. / О.В. Новакова, П.Ю. Цветов. – Ч. I. – М.: Изд-во МГУ, 1995. – 345 с.
19. Новая история Вьетнама / Отв. ред. С.А. Мхитарян. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1980. – 718 с.
20. Холл Д. История Юго-Восточной Азии / Д. Холл. – М.: Изд-во иностр. лит-ры, 1958. – 597 с.
21. Юго-Восточная Азия в мировой истории / ред. Д.В. Деопик. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1977. – 352 с.
22. Юго-Восточная Азия. История. Современность. – М.: Тезаурус, 1983. – 254 с.

Філіппіни

Література

1. Берзин Э.О. Юго-Восточная Азия и экспансия Запада в XVII – начале XVIII в. / Э.О. Берзин. – М.: Наука, 1987. – 317 с.

2. Итс Р.Ф. Этническая история юга Восточной Азии / Р.Ф. Итс. – Л.: Наука, 1972. – 307 с.
3. Левонтова Ю.О. История Филиппин: Краткий очерк / Ю.О. Левонтова. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1979. – 296 с.
4. Левонтова Ю.О. Очерки новой истории Филиппин (60-е гг. XVIII – 60-е гг. XIX вв.) / Ю.О. Левонтова. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1965. – 224 с.
5. Очерки из истории Юго-Восточной Азии. – М.: Наука, 1978. – 365 с.
6. Подберезский И. В. Католическая церковь на Филиппинах. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1988. – 256 с.
7. Подберезский И.В. Хосе Рисаль. Серия: Жизнь замечательных людей / И.В. Подберезский. – М.: Молодая гвардия, 1985. – 319 с.
8. Сухарьков И.А. “Великий плебей” Филиппинской революции: А. Бонифасио. 1863–1897 / И.А. Сухарьков // Вопросы истории. – 1972. – № 6. – С. 200-204.
9. Сухарьков И.А. Филиппинский национальный герой Хосе Рисаль (1861–1896) / И.А. Сухарьков // Вопросы истории. – 1970. – № 1. – С. 205-209.
10. Холл Д. История Юго-Восточной Азии / Д. Холл. – М.: Изд-во иностр. лит-ры, 1958. – 597 с.
11. Юго-Восточная Азия в мировой истории / ред. Д.В. Деопик. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1977. – 352 с.
12. Юго-Восточная Азия. История. Современность. – М.: Тезаурус, 1983. – 254 с.

Индонезия

Література

1. Архипов В.Я. Экономическое развитие Индонезии в колониальный период. (Эпоха империализма) / В.Я. Архипов // Вопросы истории. – 1970. – № 6. – С. 63-72.
2. Бельский А.Б. Идеология национально-освободительного движения в Индонезии. 1917–1942 гг. / А.Б. Бельский. – М.: Наука, 1978. – 392 с.
3. Берзин Э.О. Юго-Восточная Азия и экспансия Запада в XVII – начале XVIII в. / Э.О. Берзин. – М.: Наука, 1987. – 317 с.
4. Губер Г.Г. Индонезия (социально-экономические очерки) / Г.Г. Губер. – М.: Наука, 1933. – 278 с.
5. История Индонезии: [Учебник]: В 2-х ч. / Г.Г. Бандиленко, Е.И. Гневушева, Д.В. Деопик, В.А. Цыганов. – Ч.1. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1992. – 304 с.
6. Мовчанок П.М. Яванская народная война (1825–1830 гг.) / П.М. Мовчанюк. – М.: Наука, 1969. – 190 с.
7. Перская И.Ю. Источники по истории Индонезии с древнейших времен по 1917 г.: В 2-х ч. / И.Ю. Перская. – Ч. I. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1974. – 390 с.
8. Политика капиталистических держав и национально-освободительное движение в Юго-Восточной Азии (1871–1917 гг.). Документы и материалы: В 2 ч. – М.: Наука, 1965.
9. Ревуненкова Е.В. Народы Малайзии и Западной Индонезии (некоторые аспекты духовной культуры) / Е.В. Ревуненкова. – М.: Наука, 1980. – 276 с.
10. Холл Д. История Юго-Восточной Азии / Д. Холл. – М.: Изд-во иностр. лит-ры, 1958. – 597 с.
11. Юго-Восточная Азия в мировой истории / ред. Д.В. Деопик. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1977. – 352 с.
12. Яванская культура: к характеристике крупнейшего этноса в Юго-Восточной Азии. – М.: [б. и.], 1988. – 84 с.

Ісламська цивілізація

Джерела

1. Избранные высказывания и поступки пророка Мухаммада. 200 хадисов / Подборка и обраб. А.И. Рустамова. – К.: Ансар Фаундейшн, 2003.
2. Коран [пер. с коммент. И.Ю. Крачковского]. 2-е изд. – М.: Наука, 1990. – 635 с.

3. Коран [пер. с араб. Г.С.Саблукова]. – 3-е изд. – Казань: Центр. типография, 1907. – 1169 с.
4. Хрестоматия по исламу / Под ред. С.М. Прозорова. – М.: Наука, Изд. фирма «Восточная литература», 1994. – 238 с.

Література

1. Абдуллаева Ф.И. Персидская кораническая экзегетика: [Тексты, переводы, комментарии] / Ф.И. Абдуллаева. – С.-Пб., 2000. – 324 с.
2. Ахмедов А. Социальная доктрина ислама / А. Ахмедов. – М.: Политиздат, 1982. – 270 с.
3. Балог Г. Історія і культура ісламу: [Курс лекцій] / Балог Габор; під ред. Ф.Ю. Алваша. – К.: Фенікс, 2012. – 448 с.
4. Бартольд В.В. Сочинения. В 6-ти т. – Т.6. Работы по истории ислама и Арабского халифата / В.В. Бартольд / Отв. ред. И.Н. Ванников – М.: Главная редакция восточной литературы, 1966. – 454 с.
5. Беленькая М. Российско-саудовский форум «Ислам – религия мира» / М. Беленькая // Азия и Африка сегодня. – 2005. – № 10. – С. 46-47.
6. Большаков О.Г. История Халифата. В 2-х т. – Т.1. Ислам в Аравии. 570-633 / О.Г. Большаков. – М.: Восточная литература, 1989. – 312 с.
7. Большаков О.Г. Рождение ислама / О.Г. Большаков // Преподавание истории в школе. – 2001. – № 4. – С. 42-52.
8. Васильев Л.С. История религий Востока: [Учеб. пособ. для вузов.] – 4-е изд. – М.: ИТД «Гранд», 1998. – 349 с.
9. Винников И.Н. Легенда о призвании Мухаммеда в свете данных этнографии / И.Н. Винников // С.Ф.Ольденбургу к 50-летию научно-общественной деятельности. – Л.: Изд-во АН СССР, 1934.
10. Грюнебаум Г.Э. фон. Классический ислам. Очерк истории (600–1258); [пер. с англ. И.М. Дижур; предисл. В.В. Наумкина]. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1988. – 246 с.
11. Грязневич П.А. Развитие исторического сознания арабов (VI-VIII вв.) / П.А. Грязневич // Очерки истории арабской культуры V – XV вв. – М., 1982.
12. Ерасов Б.С. Культура, религия и цивилизация на Востоке (очерки общей теории) / Б.С. Ерасов. – М.: Наука, 1990. – 349 с.
13. Еремеев Д.Е. Ислам. Образ жизни и стиль мышления / Д.Е. Еремеев. – М.: Наука, 1990. – 375 с.
14. Журавский А.В. Ислам: Философский энциклопедический словарь / А.В. Журавский. – М.: Советская Энциклопедия, 1983. – 424 с.
15. Журавский А.В. Христианство и ислам. Социокультурные проблемы диалога / А.В. Журавский. – М.: Наука – Главная редакция восточной литературы, 1990. – 123 с.
16. Ибн ал-Араби. Мекканские откровения; [пер. с араб. А.Д. Кныша]. – С.-Пб.: Центр «Петербургское Востоковедение», 1995. – 288 с.
17. Иванов Н.А. Труды по истории исламского мира / Н.А. Иванов; сост. Н.М. Горбунова; Ин-т востоковедения РАН. – М.: Восточная литература, 2008. – 501 с.
18. Ислам в истории народов Востока. – М.: Наука, Главная редакция восточной литературы, 1981. – 345 с.
19. Ислам и общество (материалы «круглого стола») // Вопросы философии. – 1993. – № 12. – С. 4-11.
20. Ислам и социальные структуры стран Ближнего и Среднего Востока. – М.: Наука, Главная редакция восточной литературы, 1990. – 302 с.
21. Ислам. Краткий справочник: [Справочник]. – М.: Наука, 1985. – 178 с.
22. Ислам: религия, общество, государство: [Сб. статей] / Отв. ред. П.А. Грязневич и С.М. Прозоров. – М.: Наука, 1984. – 222 с.
23. Ислам: энциклопедический словарь. – М.: Наука, Главная редакция восточной литературы, 1991. – 315 с.

24. Исламские страны и регионы. Современный ислам: культура и политика. – М., 1994.
25. Исламские страны и регионы: История и современность. Центральная, Западная, Южная Азия, Северная Африка в XVII – XX вв. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1994. – 345 с.
26. Кардави Ю. Разрешенное и запретное в исламе [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.iimes.ru>.
27. Керимов Г.М. Шариат: Закон жизни мусульман / Г.М. Керимов. – М.: ДИЛЯ, 2009. – 512 с.
28. Кин М. Религии мира / М. Кин. – Харьков, 2004. – 238 с.
29. Крымский А.Е. История мусульманства: В 3-х ч. / А.Е. Крымский. – М.: Типография В. Гатцук, 1903, 1904.
30. Кухарева Е. Нравственно-этическая основа диалога культур / Е. Кухарева // Азия и Африка сегодня. – 2006. – № 7. – С. 63-66.
31. Кучер О.Н. Ислам / О.Н. Кучер, О.П. Семотюк. – Ростов н/Д: Феникс – Харьков: Торсинг, 2004. – 285 с.
32. Кязимов А.П. О переводах Корана / А.П. Кязимов // Вопросы истории. – 2003. – № 1. – С. 139-144.
33. Микульский Д.В. Социальное учение исламского возрождения / Д.В. Микульский. – М.: Наука, 1992. – 266 с.
34. Одинаев Я. Коран: философское, этическое, эстетическое учение / Я. Одинаев. – Душанбе: Ирфон, 1991. – 128 с.
35. Очерки истории распространения исламской цивилизации: В 2-х т. / редкол.: Ю.М. Кобищанов и др. – М.: РОССПЭН, 2002.
36. Павленко Ю.В. Історія світової цивілізації. Соціокультурний розвиток людства / Ю.В. Павленко. – 2-ге вид. – К.: Либідь, 1996. – 358 с.
37. Панова В.Ф. Жизнь Мухаммеда: О пророке Мухаммеде, основателе исламской религии / В.Ф. Панова, Ю.Б. Вахтин. – М.: Политиздат, 1991. – 493 с.
38. Петрушевский И.П. Ислам в Иране в VII-XV вв.: [Курс лекций] / Под ред. В.И. Беляева. – 2-е изд. – СПб.: Изд-во СПб университета, 2007. – 428 с.
39. Пиотровский М.Б. Ислам – вера и образ жизни / М.Б. Пиотровский // Преподавание истории в школе. – 1996. – № 2. – С. 2-14.
40. Пиотровский М.Б. Коранические сказания / М.Б. Пиотровский. – М.: Наука, 1991. – 224 с.
41. Почта Ю.М. Возникновение ислама и мусульманского общества: Философско-методологический анализ / Ю.М. Почта. – М.: РУДН, 1993. – 246 с.
42. Проблемы арабской культуры. Памяти академика И.Ю. Крачковского. – М.: Наука, Главная редакция восточной литературы, 1987. – 386 с.
43. Религии мира. Энциклопедия для детей. – Т. 6. – Ч.1. – М.: Аванта+, 1997. – 704 с.; Ч.2. – М.: Аванта+, 1998. – 654 с.
44. Родионов М.А. Ислам классический / М.А. Родионов. – СПб.: «Азбука-классика»; «Петербургское Востоковедение», 2004. – 224 с.
45. Степанянц М.Т. Мусульманские концепции в философии и политике. XIX – XX вв. / М.Т. Степанянц – М.: Наука, 1982. – 248 с.
46. Степанянц М.Т. Философские аспекты суфизма / М.Т. Степанянц. – М.: Наука, Главная редакция восточной литературы, 1987. – 192 с.
47. Сурдель Д. Цивилизация классического ислама / Д. Сурдель, Ж. Сурдель; [пер. с фр. В. Бабинцева]. – Екатеринбург: У-Фактория, 2006. – 544 с.
48. Суфизм в контексте мусульманской культуры. – М.: Наука, Главная редакция восточной литературы, 1989. – 326 с.
49. Сюкияйнен Л.Р. Мусульманское право. Вопросы теории и практики / Л.Р. Сюкияйнен. – М.: Наука, 1986. – 234 с.
50. Тарик Али. Столкновение цивилизаций: крестовые походы, джихад и современность / Али Тарик; [пер. с англ. А.В. Старосты]. – М.: Владос, 2006. – 528 с.

51. Фильштинский И.М. История арабов и Халифата (750-1517 гг.) / И.М. Фильштинский. – М.: Изд. дом «Муравей-Гайд», 1999. – 352 с.
52. Фильштинский И.М. История арабской литературы / И.М. Фильштинский. – Т. 1. – М.: Наука, 1980. – 671 с.
53. Ямпольская Л.Н. Концепция джихада в исламской традиции / Л.Н. Ямпольская // Псковский военно-исторический вестник. – Псков: Региональное отделение Общероссийской общественно-государственной организации «Российское военно-историческое общество» в Псковской области, 2015. – Вып. 1. – С. 183-188.

Афганістан

Джерела

1. Абдуррахман-хан, эмир Афганистана. Автобиография Абдуррахман-хана, эмира Афганистана: [пер. М. Грулева]: В 2-х т. – СПб.: Изд-во В. Березовского, 1902.
2. Гамильтон А. Афганистан (Гератская и Кандагарская провинции) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/M.Asien/XX/1900-1920/Hamilton/text.htm>.
3. Коран [пер. с коммент. И.Ю. Крачковского]. 2-е изд. – М.: Наука, 1990. – 635 с.
4. Семенов А.А. По границам Бухары и Афганистана (Путевые очерки 1898 г.) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/M.Asien/XIX/1880-1900/Semenov_A_A/po_gr_afg_1.htm.
5. Соглашение между Россией и Великобританией о разграничении афганских владений, Лондон, 29 августа / 10 сентября 1885 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.hrono.info/dokum/1800dok/1885ru_gb.html.
6. Хуршут Э. Воспоминания Хаким-хана о Дост Мухаммад-хане / Э. Хуршут. – Ташкент: Фан, 1989. – 240 с.

Література

1. Абаева Т.Г. Очерки истории Бадахшана / Т.Г. Абаева / предисл. Н.Б. Байковой]; Акад. наук УзССР. – Ташкент: Наука, 1964. – 163 с.
2. Бабаходжаев М.А. Борьба Афганистана за независимость (1838–1842) / М.А. Бабаходжаев. – М.: Наука, 1960. – 240 с.
3. Брук С.И. Население мира: этнодемографический справочник / С.И. Брук. – М.: Наука, 1986. – 528 с.
4. Ганковский Ю.В. Империя Дуррани. Очерки административной и военной системы / Ю.В. Ганковский. – М.: Изд-во вост. литературы, 1958. – 226 с.
5. Грюнберг А. А. Нуристан. Этнографические и лингвистические заметки / А. А. Грюнберг / Страны и народы Востока. Вып.10. – М.: Наука, 1971. – 155 с.
6. Губар Мир Гулам Мухаммад. Афганистан на пути истории / Мухаммад Губар Мир Гулам; [пер. с дар. М. Давлятова]. – М.: Наука, 1987. – 206 с.
7. Губар Мир Гулам Мухаммад. Ахмад-шах – основатель афганского государства / Мухаммад Губар Мир Гулам; [пер. с дар. И.М. Рейснера, Э.М. Рикса]. – М.: Наука, 1959.
8. Зарипов Ш. Кочевники Афганистана (XIX – XX вв.) / Ш. Зарипов. – Душанбе, 1991.
9. История Афганистана с древнейших времен и до наших дней / М.Р. Арунова, И.В. Ганковский, В.Г. Коргун, В.А. Ромодин / Отв. ред. Ю. В. Ганковский. – М.: Мысль, 1982. – 368 с.
10. История вооруженных сил Афганистана 1747-1978 гг. – М.: Наука, 1985. – 206 с.
11. История таджикского народа: В 2-х т. – М.: Наука, 1964.
12. Йеттмар К. Религии Гиндукуша / К. Йеттмар: [пер. с нем.]. – М.: Наука, 1986. – 226 с.
13. Коргун В.Г. История Афганистана. XX век / В.Г. Коргун. – М.: ИВ РАН Крафт+, 2004. – 528 с.

14. Лалетин Ю.П. Этносы в Афганистане: напряженность взаимоотношений / Ю.П. Лалетин // Этносы и конфессии на Востоке: конфликты и взаимодействие / Под ред. А.В. Торкунова; сост. В.Я. Белокреницкий, М.А. Сапронова. – М.: МГИМО МИД РФ, 2005. – С. 353-379.
15. Лалетин Ю. П. Межэтническое взаимодействие в Афганистане / Ю. П. Лалетин // Конфликты на Востоке: этнические и конфессиональные / Под ред. А. Д. Воскресенского. – М.: Аспект Пресс, 2008. – С. 289-314.
16. Лебедев К. А. Афганский народ – пуштуны / К. А. Лебедев. – М.: ЭКСМО, 1997. – 185 с.
17. Логашева Б. Р. Этнокультурная ситуация в Афганистане / Б. Р. Логашева / Расы и народы. – Вып. 16. – М.: Наука, 1986. – 126 с.
18. Массон В.М. История Афганистана В 2-х т. / В.М. Массон, В.А. Ромодин: В 2-х т. – Т.2. – М.: Наука, 1964. – 552 с.
19. Назаров Х. Народные и просветительско-антифеодалные движения в Афганистане (конец XIX – начало XX веков) / Х. Назаров. – Душанбе: Ирфон, 1976. – 220 с.
20. Народы мира. Историко-этнографический справочник / Гл. ред. Ю.В. Бромлей. – М.: Советская энциклопедия, 1988. – 550 с.
21. Рейснер И.М. Возникновение и распад Дурранийской державы / И.М. Рейснер // Очерки по новой истории стран Среднего Востока. – М.: Изд-во МГУ, 1951. – С. 53-81.
22. Рейснер И.М. Развитие феодализма и образование государства у афганцев / И.М. Рейснер. – М.: АН СССР, 1954. – 295 с.
23. Риштия С.К. Афганистан в XIX веке // С.К. Риштия: [пер. с персидск.]. – М.: Изд-во АН СССР, 1958. – 478 с.
24. Робертсон Дж.С. Кафиры Гиндукуша (Извлечение) / Дж. С. Робертсон: [пер. с англ. А. Половцева, А. Снесарева]. – Ташкент, 1906.
25. Ромодин В.А. Афганистан во второй половине XIX – начале XX в.: Официальная история и историография / В.А. Ромодин. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1990. – 141 с.
26. Страны и народы. Зарубежная Азия. Общий обзор / Л.И. Куракова, В.Т. Зайчиков [и др.]. – М.: Мысль, 1979. – 381 с.
27. Таннер С. Афганистан: история войн от Александра Македонского до падения «Талибан» / С. Таннер. – М.: ЭКСМО, 2004. – 448 с.
28. Темирханов Л. Хазарейцы. Очерки новой истории / Л. Темирханов. – М.: Наука, 1972. – 140 с.
29. Умнов А. История, опрокинутая в прошлое: (Афганистан XVIII – XX в.) / А. Умнов // Азия и Африка сегодня. – 1999. – № 3. – С. 31-35.
30. Файз М. Книга упоминаний о мятеже / Мухаммад Файз: [пер. с дари]. – М.: Наука, 1988. – 282 с.
31. Халфин Н.А. Провал британской агрессии в Афганистане (XIX – начало XX в.) / Н.А. Халфин. – М.: Соцэкгиз, 1959. – 210 с.
32. Шумов С. История Афганистана. Документальное исследование / С. Шумов, А. Андреев. – М.: Крафт+, 2002. – 236 с.

Османська імперія

Джерела

1. Берлинский трактат, Берлин, 1/13 июля 1878 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.hrono.info/dokum/1800dok/1878berlin.html>.
2. Влияние революции 1905 – 1907 гг. в России на Турцию, Иран и Китай (по донесениям российских дипломатических и консульских представителей) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Turk/XX/1900-1920/Vlijan_rev_ross/text.htm.

3. Гурьев Б.М. По Азиатскому побережью Турции от Константинополя до Яффы (описания и впечатления) (1914) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Turk/XX/1900-1920/Gurjev_B_M/text1.htm.
4. Декрет об оттоманском государственном долге. 20 декабря 1881 г. // Ключников Ю., Сабанин А. Международная политика новейшего времени в договорах, нотах и декларациях: В 2-х ч. – Ч.1. – М.: Литиздат НКВД, 1925. – С. 393-395.
5. Избирательный закон (Основные положения 1908 г.) // Голоборотько И.И. Старая и новая Турция. – М.: Антик и К, Русское Товарищество печатного и издательского дела, 1908. – С. 282.
6. Из брошюры Мурад-бея, одного из лидеров младотурок, июль 1897 г. // Практикум по истории стран зарубежного Востока. – М.: Высшая школа, 1963. – С. 47-48.
7. К вопросу о положении христианской церкви в Османском государстве [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Turk/XIX/1800-1820/Selim_III/dok_mon_sinaj.htm.
8. Конгресс младотурок в Париже в 1902 г. // Практикум по истории стран зарубежного Востока. – М.: Высшая школа, 1963. – С. 48-49.
9. Кючук-Кайнарджийский мирный договор между Россией и Турцией 10 июля 1774 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.hrono.info/dokum/1700dok/1774ru_tur.html.
10. Мустафа Решид-паша. Докладная записка (ляиха) султану Махмуду II [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Turk/XIX/1820-1840/Zapiska1837/framepred.htm>.
11. О провинциальном начальстве в Оттоманской Империи (1802) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Turk/XIX/1800-1820/Provinz_Verwaltung/text1.htm.
12. Основные законы Оттоманской империи (Манифест Абдул-Гамида II от 1 августа 1908 г.) // Голоборотько И.И. Старая и новая Турция. – М.: Антик и К, Русское Товарищество печатного и издательского дела, 1908. – С. 277-279.
13. Отрывки, содержащие некоторые любопытные подробности о Турции и Египте (Из Wittmans Travels) (1804) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Turk/XIX/1800-1820/Wittman/text1.htm>.
14. Программа младотурок (Партии «Единение и прогресс»), объявленная в октябре 1908 г. // Голоборотько И.И. Старая и новая Турция. – М.: Антик и К, Русское Товарищество печатного и издательского дела, 1908. – С. 280-282.
15. Программа младотурок // Практикум по истории стран зарубежного Востока. – М.: Высшая школа, 1963. – С. 46-47.
16. Программа реформ нового Оттоманского правительства, объявленная 17 августа 1908 г. // Голоборотько И.И. Старая и новая Турция. – М.: Антик и К, Русское Товарищество печатного и издательского дела, 1908. – С. 279-280.
17. Пушкин А. Взгляд на военное состояние Турецкой империи [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Turk/XIX/1820-1840/Puskin/text1.htm>.
18. Ржевуский А.А. Отрывок из мемуаров (1839) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Turk/XIX/1820-1840/Rzhevuskij/text.htm>.
19. Режим Абдул-Хамида в Турции // Практикум по истории стран зарубежного Востока. – М.: Высшая школа, 1963. – С. 44-46.
20. Сан-Стефанский прелиминарный мирный договор, Сан-Стефано, 19 февраля / 3 марта 1878 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.hrono.info/dokum/1878sanstef.html>.
21. Сербский А. Встречи и впечатления на Балканах (1914) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Turk/XX/1900-1920/Serbskij_A/text.htm.

22. Турецкая революция 1908 – 1909 гг. Документы и материалы [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Turk/XX/1900-1920/Tureck_revol_1908/pred.htm.

Література

1. Алексеенко А.Г. Почему пала Османская империя? / А.Г. Алексеенко // Восток. – 1991. – № 5. – С. 19-20.
2. Алиев Г.З. Турция в период правления младотурок (1908–1918 гг.) / Г.З. Алиев. – М.: Наука, 1972. – 388 с.
3. Боджолян М.Т. Реформы 20 – 30-х гг. XIX в. в Османской империи / М.Т. Боджолян. – Ереван: Изд-во АН АрмССР, 1984. – 280 с.
4. Виноградов В.Н. Британский лев на Босфоре / В.Н. Виноградов. – М.: Наука, 1991. – 159 с.
5. Гасратян М.А. Очерки истории Турции / М.А. Гасратян, С.Ф. Орешкова, Ю.А. Петросян. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1983. – 296 с.
6. Дулина Н.А. Танзимат и Мустафа Решид-паша / Н.А. Дулина. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1983. – 190 с.
7. Еремеев Д.Е. История Турции в средние века и новое время / Д.Е. Еремеев, М.С. Мейер. – М.: Изд-во МГУ, 1992. – 248 с.
8. Жигалина О.И. Эволюция курдского национального движения в странах Западной Азии / О.И. Жигалина // Государство, общество, международные отношения на мусульманском Востоке (Афганистан, Иран, Пакистан, Турция, этнический Курдистан, соседние мусульманские районы). – М.: ИВ РАН, Крафт+, 2014. – С. 266-280.
9. Зайончковский А.М. Восточная война 1853-1856 гг.: В 2-х т. / А.М. Зайончковский. – СПб.: ООО «Изд-во Полигон», 2002.
10. Зарождение идеологии национально-освободительного движения (XIX – начало XX в.). Очерки по истории общественной мысли народов Востока. – М.: Наука, 1973. – 320 с.
11. История Османского государства, общества и цивилизации: В 2-х т. / под ред. Э. Ихсаноглу; [пер. с тур. В.Б. Феоновой]. – М.: Изд. фирма «Восточная литература» РАН, 2006. – Т.1. – 2006. – 602 с.
12. Киласов Р.К. Буржуазные революции в Турции в первой четверти XX века (Два этапа турецкого революционного движения) / Р.К. Киласов. – Махачкала: Даг. кн. изд-во, 1990. – 240 с.
13. Кинросс Лорд. Расцвет и упадок Османской империи / Лорд Кинросс: [пер. с англ. М. Пальникова]. – М.: КРОН-ПРЕСС, 1999. – 696 с.
14. Киракосян Д.С. Младотурки перед судом истории / Д.С. Киракосян. – Ереван: Айастан, 1989. – 494 с.
15. Киреев Н.Г. История Турции XX век / Н.Г. Киреев. – М.: ИВ РАН, Крафт+, 2007. – 608 с.
16. Клейман Г.А. Армия и реформы: Османский опыт модернизации / Г.А. Клейман. – М.: Наука, 1989. – 158 с.
17. Кримський А. Історія Туреччини / А. Кримський. – 2-е вид. – К. – Л.: Олір, 1996. – 288 с.
18. Кузнецов В.С. Абдул-Хамид II / В.С. Кузнецов // Вопросы истории. – 2006. – № 4. – С. 48-68.
19. Лазарев М.С. Категории курдской истории / М.С. Лазарев // Лазаревские чтения. Вып 1. – М., 2012. – С. 67-95.
20. Мейер М.С. Османская империя в XVIII в. Черты структурного кризиса / М.С. Мейер. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1991. – 261 с.
21. Миллер А.Ф. Турция: Актуальные проблемы новой и новейшей истории / А.Ф. Миллер. – М.: Наука, 1983. – 278 с.
22. Новичев А.Д. История Турции: В 4-х т. / А.Д. Новичев. – Л.: Изд-во Ленинградского ун-та. – Т.1: Эпоха феодализма (XI – XVIII вв.), 1963; Т.2: Новое время, Ч.1: 1792 –

- 1839 гг., 1968; Т.3: Новое время, Ч.2: 1839 – 1853 гг., 1973; Т.4: Новое время, Ч.3: 1853 – 1875 гг., 1978.
23. Османская империя: Система государственного управления, социальные и этнорелигиозные проблемы: [Сб. статей] / АН СССР, Ин-т востоковедения; отв. ред. С.Ф. Орешкова. – М.: Наука, 1986. – 256 с.
 24. Орешкова С.Ф. Османский феодализм: типологические наблюдения / С.Ф. Орешкова // Типы общественных отношений на Востоке в середине века. – М.: Наука, 1982. – С. 111-112.
 25. Петросян И.Е. Османская империя: реформы и реформаторы (конец XVIII – начало XX в.) / И.Е. Петросян, Ю.А. Петросян. – М.: Наука, 1993. – 186 с.
 26. Петросян Ю.А. «Новые османы» и борьба за конституцию 1876 г. в Турции / Ю.А. Петросян. – М.: Вост. лит-ра, 1958. – 157 с.
 27. Петросян Ю.А. Османская империя: могущество и гибель. Исторические очерки / Ю.А. Петросян. – М.: ЭКСМО, 2003. – 416 с.
 28. Смирнова И.А. Курды: судьбы, культура, язык / И.А. Смирнова // Новый Курдистан. – 1999. – № 1-2 (18-19). – С. 23-29.
 29. Фадеева И.Л. Официальные доктрины в идеологии и политике Османской империи: (Османизм-панисламизм), XIX – начало XX в. / И.Л. Фадеева. – М.: Наука, 1985. – 271 с.
 30. Финкель К. История Османской империи. Видение Османа / К. Финкель; [пер. с англ.]. – М.: АСТ, 2010. – 829 с.
 31. Хитцель Ф. Османская империя / Ф. Хитцель. – М.: Вече, 2006. – 384 с.
 32. Шпилькова В.И. Младотурецкая революция 1908–1909 гг. / В.И. Шпилькова. – М.: Наука, 1977. – 294 с.
 33. Шабанов Ф.Ш. Государственный строй и правовая система Турции в период Танзимата / Ф.Ш. Шабанов. – Баку: Изд-во АН АзССР, 1967. – 204 с.
 34. Шеремет В.И. Империя в огне. Сто лет войн и реформ Ближневосточной Порты на Балканах и Ближнем Востоке / В.И. Шеремет. – М.: АВИАР, 1994. – 389 с.
 35. Широкопад А.Б. Русско-турецкие войны 1676–1918 гг. / А.Б. Широкопад. – Минск: Харвест, 2000. – 752 с.
 36. Широкопад А.Б. Турция. Пять веков противостояния (Друзья и враги России) / А.Б. Широкопад. – М.: Вече, 2009. – 400 с.

Иран

Джерела

1. А.С. Грибоедов в Персии (1818–1823) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Persien/XIX/1800-1820/Griboedov_new_1818-23/frameset.htm
2. Берар В. Персия и персидская смута [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Persien/XX/1900-1920/Berard/pred.htm>
3. Берже А.Д. Фетх-Али-шах и его дети [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Persien/XVIII/1760-1780/Berze/text.htm>
4. Высочайший указ Мохаммеда-Али-шаха // Шитов Г.В. Персия под властью последних Каджаров. – Л.: Изд-во Академии Наук СССР, 1933. – С. 211-112.
5. Грибоедов А.С. Путевые заметки. Тифлис – Тавриз (10 января – февраль 1820 г.) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.hrono.info/libris/lib_g/18200110grib.html
6. Гурьев Б.М. Поездка в Тавриз (1911) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Persien/XX/1900-1920/Gurjev_B_M/text1.htm
7. Дополнения к основному закону (7 октября 1907 г.) // Конституции буржуазных стран: В 3-х т. Т. III. – М., 1963. – С. 43-53.

8. Дополнительные статьи основных законов // Шитов Г.В. Персия под властью последних Каджаров. – Л.: Изд-во Академии Наук СССР, 1933. – С. 204-211.
9. Из тегеранского дневника полковника В.А. Косоговского (1896–1897) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Persien/XIX/1880-1900/Kosogovskij/text1.htm>
10. Иранская революция (1905–1911) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Persien/XX/1900-1920/Iran_rev_1905_11/text.htm
11. Ключников Ю.В., Сабанин А. Международная политика новейшего времени в договорах, нотах и декларациях: В 2-х ч. – Ч.1. – М.: Литиздат НКВД, 1925. – С. 348-349.
12. Книга царей, или Шах-наме: Эпические предания народов Ирана / Литературный пересказ Н. Кондыревой. – М.: РИПОЛ КЛАССИК, 2002. – 384 с.
13. Мухаммад Казим. Наме-йи аламара-йи надир (Мироукрашающая Надирова книга) / Мухаммад Казим: [пер. с перс. Н.Д. Миклухо-Маклая]. – М.: Изд-во вост. лит-ры, 1960.
14. Мухаммад Казим. Поход Надир-шаха в Индию / Мухаммад Казим: [пер. с перс. П.И. Петрова]. – М.: Изд-во вост. лит-ры, 1961. – 208 с.
15. Надир-шах. Указ о почитании четырех праведных халифов [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Persien/XVIII/1720-1740/Nadir-sah/ukaz_chalif_02_1736.htm
16. Основной закон Ирана (30 декабря 1906 г.) // Конституции буржуазных стран: В 4-х т. – Т. 3. – М. – Л.: Соцэкгиз, 1936. – С. 35-42.
17. Отношения Ирана с Англией (1836–1856) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Persien/XIX/1820-1840/Dok_Angl/frametext.htm
18. Персидские сектанты (бабиды) в Закавказье [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Persien/XIX/1840-1860/Umanec/babid.htm>
19. Посольство Грибоедова (1827). Новые сведения об убийстве А.С. Грибоедова [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Persien/XIX/1820-1840/Novye_svedenija_Griboedov/text.htm
20. Уманец С. Очерк движения бабидов (1844-1852). Персидский шах и его двор [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Persien/XIX/1840-1860/Umanec/babid.htm>
21. Устав персидской конституции // Шитов Г.В. Персия под властью последних Каджаров. – Л.: Изд-во Академии Наук СССР, 1933. – С. 199-204.

Література

1. Абдулаев З.З. Новая история Ирана: [Учеб. пособ.] / З.З. Абдуллаев, Н.А. Гасанов. – Баку: Азерб. ун-т, 1982.
2. Абдуллаев Ф. Из истории русско-иранских отношений и английской политики в Иране в начале XIX в. / Ф. Абдуллаев. – Ташкент: Фан, 1971. – 135 с.
3. Агаев С.Л. Иран в прошлом и настоящем. Пути и формы революционного процесса / С.Л. Агаев. – М.: Наука, 1981. – 271 с.
4. Агаев С.Л. Иран между прошлым и будущим. События, люди, идеи / С.Л. Агаев. – М.: Политиздат, 1987. – 317 с.
5. Алиев С.М. История Ирана. XX век / Салех Мамедоглы Алиев. – М.: Ин-т востоковедения РАН: Крафт+, 2004. – 648 с.
6. Ал-Хасан Ибн-Муса Ан-Наубахти. Шиитские секты / Ал-Хасан Ибн-Муса Ан-Наубахти; [пер. с араб., исслед. и коммент. С. М. Прозорова]. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1973. – 190 с.
7. Анаркулова Д.М. Социально-политическая борьба в Иране в середине XIX в. / Д.М. Анаркулова. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1983. – 160 с.
8. Арабаджян А.З. Иран: противостояние империям (1918–1941) / А.З. Арабаджян. – М.: ИВ РАН, 1996. – 224 с.

9. Арабаджян З.А. Иран: Власть, реформы, революция (XIX – XX века) / З.А. Арабаджян. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1991. – 127 с.
10. Асатрян Г.С. Этническая композиция Ирана: От «Арийского простора» до «Азербайджанского мифа» / Г.С. Асатрян; ЕГУ, кафедра иранистики; отв. ред.: А.Г. Арешев, В.А. Аракелова. – Ереван: «Кавказский центр иранистики», 2012. – 130 с.
11. Базиленко И.В. Бехаизм: История вероучения (середина XIX – начало XX в.) / И.В. Базиленко. – М.: Изд-во вост. лит-ры, 1994. – 220 с.
12. Дорошенко Е.А. Зороастрийцы в Иране / Е.А. Дорошенко. – М.: Главная редакция восточной литературы издательства «Наука», 1982. – 133 с.
13. Дорошенко Е.А. Шиитское духовенство в двух революциях: 1905–1911 и 1978–1979 гг. / Е.А. Дорошенко. – М.: ИВ РАН, 1998. – 240 с.
14. Жигалина О.И. Этносоциальная эволюция иранского общества: [Монография] / О.И. Жигалина. – М.: Восточная литература, 1996. – 296 с.
15. Жигалина О.И. Этносоциальные процессы в Иране в XIX – XX вв.: Автореферат ... дис. докт. ист. наук: 07.00.03. – Всеобщая история (новая и новейшая история) / О.И. Жигалина. – М., 1996. – 35 с.
16. Иванов М.С. Антифеодальные восстания в Иране в середине XIX в. / М.С. Иванов. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1982. – 235 с.
17. Иванов М.С. Бабидские восстания в Иране / М.С. Иванов. – М. – Л.: Изд-во АН СССР, 1939. – 175 с.
18. Иванов М.С. Иранская революция 1905–1911 гг. / М.С. Иванов. – М.: Изд-во МГУ, 1957. – 525 с.
19. Иванов М.С. Очерки истории Ирана / М.С. Иванов. – М.: Гос. изд-во полит. лит-ры, 1952. – 468 с.
20. Иванов М.С. Племена Фарса: кашкайские, хамсе, кухгилуйе, мамасани / М.С. Иванов. – М.: Изд-во АН СССР, 1961. – 167 с.
21. Иран. История и культура в средние века и новое время / АН СССР, Ин-т востоковедения; отв. ред. Н.А. Кузнецова. – М.: Наука, 1980. – 430 с.
22. Иран: ислам и власть / Отв. ред. Н. Мамедова. – М.: Институт востоковедения РАН, Издательство «Крафт+», 2001. – 280 с.
23. История Ирана / отв. ред. М.С. Иванов. – М.: Изд-во МГУ, 1977. – 488 с.
24. История Ирана с древнейших времен до конца XVIII века / Н.В. Пигулевская, А.Ю. Якубовский, И.П. Петрушевский. – Л.: Изд-во Ленингр. ун-та, 1958. – 392 с.
25. Казем-Заде Ф. Борьба за влияние в Персии. Дипломатическое противостояние России и Англии / Ф. Казем-Заде; пер. с англ. Е.А. Верховской, Н.И. Лисовой. – М.: ЗАО Центрполиграф, 2004. – 544 с.
26. Конфликты на Востоке: этнические и конфессиональные / Под ред. А. Воскресенского. – М.: Аспект Пресс, 2008. – 512 с.
27. Кримський А.Ю. Історія Персії та її письменства / А.Ю. Кримський. – К.: [б. в.], 1923. – 225 с.
28. Крымский А.Е. История Персии, ее литературы и дервишской теософии: В 3-х ч. / А.Е. Крымский. – Ч. 1–2. Репринтное издание 1909–1912 гг. – СПб.: Альфарет, 2015.
29. Кузнецова Н.А. Иран в первой половине XIX в. / Н.А. Кузнецова – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1983. – 265 с.
30. Кулагина Л.М. Экспансия английского империализма в Иране в конце XIX – начале XX века / Л.М. Кулагина. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1981. – 191 с.
31. Логашева Б.Р. Туркмены Ирана (историко-этнографическое исследование) / Б.Р. Логашева. – М.: Наука, 1976. – 158 с.
32. Очерки новой истории Ирана (XIX – начало XX вв.) / отв. ред. Л.М. Кулагина. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1978. – 204 с.
33. Петрушевский И.П. Ислам в Иране в VII–XV вв.: [Курс лекций] / Под ред. В.И. Беляева. – 2-е изд. – СПб.: Изд-во СПб. университета, 2007. – 428 с.

34. Пикулин М.Г. Белуджи / М.Г. Пикулин. – М.: Изд-во восточной литературы, 1959. – 210 с.
35. Прозоров С.М. Шиитская (имамитская) доктрина верховной власти / С.М. Прозоров // Ислам. Религия, общество, государство: [Сб. статей]; отв. ред. П.А. Грязневич и С.М. Прозоров. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1984. – 212 с. – М., 1984.
36. Савин А. Свет блистательного Хорасана / А. Савин // Азия и Африка сегодня. – 2005. – № 8. – С. 73-78.
37. Сенченко И.П. Персидский залив: взгляд сквозь столетие: От «нового» курса Петербурга до политики нового мышления / И.П. Сенченко. – М.: Международные отношения, 1991. – 222 с.
38. Талипов Н.А. Общественная мысль в Иране в XIX – начале XX вв. / Н.А. Талипов. – М.: Наука, 1988. – 292 с.
39. Трубецкой В.В. Бахтиары (оседло-кочевые племена Ирана) / В.В. Трубецкой. – М.: Наука, 1966. – 219 с.
40. Туманович Н.Н. Европейские державы в Персидском заливе в XVI – XIX вв. / Н.Н. Туманович. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1982. – 190 с.
41. Шарипова Р.М. Концепция «национального просвещения» в мусульманских странах: Соотношение ислама и секуляризации / Р.М. Шарипова. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1991. – 144 с.
42. Широкоград А.Б. Персия – Иран. Империя на Востоке / А.Б. Широкоград. – М.: Вече, 2010. – 384 с.
43. Шитов Г.В. Персия под властью последних Каджаров / Г.В. Шитов. – Л.: Изд-во АН СССР, 1933. – 230 с.
44. Шумов С.А. История Ближнего Востока. Документальное историческое исследование / С.А. Шумов, А.Р. Андреев. – М.: Евролинц, 2002. – 512 с.
45. Этнос и конфессии на Востоке: конфликты и взаимодействие: [Учеб. пособ. для высшей школы] / Под ред. А.В. Торкунова; сост. В.Я. Белокреницкий, М.А. Сапронова. – М.: МГИМО МИД РФ, 2005. – 576 с.

Арабські країни

Джерела

1. Аль-Джабарти Абд ар-Рахман. Удивительная история прошлого в жизнеописаниях и хронике событий: В 4-х т. / Абд ар-Рахман Аль-Джабарти; [пер. с араб. Х.И. Кильберг]. – Т.2. Египет в канун экспедиции Бонапарта (1776–1798). – М.: Изд-во восточной литературы, 1978. – 496 с.
2. Аль-Джабарти Абд ар-Рахман. Удивительная история прошлого в жизнеописаниях и хронике событий: В 4-х т. / Абд ар-Рахман Аль-Джабарти; [пер. с араб. И.М. Фильштинского]. – Т.3. Египет в период экспедиции Бонапарта (1798–1801). – М.: Изд-во восточной литературы, 1962. – 540 с.
3. Аль-Джабарти Абд ар-Рахман. Удивительная история прошлого в жизнеописаниях и хронике событий: В 4-х т. / Абд ар-Рахман Аль-Джабарти; [пер. с араб. Х.И. Кильберг]. – Т.4. Египет под властью Мухаммеда Али (1801–1821). – М.: Изд-во восточной литературы, 1963. – 792 с.
4. Клот-бей А.Б. Египет в прежнем и нынешнем своем состоянии [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Egipet/XIX/1820-1840/Klot_bey/pred.htm
5. Коран [пер. с коммент. И.Ю. Крачковского]. – 2-е изд. – М.: Наука, 1990. – 635 с.
6. Куропаткин А.Н. Алжирия. Военно-статистический обзор [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Afrika/XIX/1860-1880/Kuropatkin>
7. Ловерно Г. Об армии Мехмеда-Али, паши Египетского, образованной европейскими офицерами с биографическими известиями о начальниках оной. Сочинение Гюберта

- Ловерно, Тулонского корабельного доктора [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Egipet/XIX/1820-1840/Loverno/text1.htm>
8. Политические известия о Египте, взятые из журналов начала XIX века [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Egipet/XIX/1800-1820/Polit_izvestija/duch_zhurnalov_4_1818.htm
 9. Путевые заметки о Сирии и Палестине (1844–1847) (Сирия, Ливан и Палестина в описаниях российских путешественников, консульских и военных обзорах первой половины XIX века) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Turk/XIX/1840-1860/St-n/pred.htm>
 10. Сирия, Ливан и Палестина в описаниях российских путешественников, консульских и военных обзорах первой половины XIX века / сост.: И.М. Смилянская, отв. ред. М.Р. Рыженков. – М.: Наука, 1991.
 11. Черчилль У.С. Индия, Судан, Южная Африка. Походы британской армии 1897–1900 / У.С. Черчилль. – М.: Эксмо, 2004. – 560 с.

Література

1. Адес Г. Египет. История страны / Гарри Адес; [пер. О. Чумичевой]. – М.: Эксмо; – СПб.: Мидгард, 2008. – 544 с.
2. Аргентов В.А. Старина и новь Магриба / В.А. Аргентов. – М.: Наука, 1997. – 246 с.
3. Ацамба Ф.М. Религия и власть: ислам в Османском Египте (XVIII – первая четверть XIX в.) / Ф.М. Ацамба, С.А. Кириллина. – М.: Изд-во МГУ, 1996. – 155 с.
4. Бондаревский Г.Л. Английская политика и международные отношения в бассейне Персидского залива (конец XIX – начало XX вв.) / Г.Л. Бондаревский. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1968. – 542 с.
5. Бурьян М.С. Египет во внешней и колониальной политике Великобритании / М.С. Бурьян. – Луганск: Ри МП Боян, 1994. – 168 с.
6. Васильев А.М. История Саудовской Аравии (1745 – конец XX в.). – 2-е изд., расшир. и доп. / А.М. Васильев. – М.: Классика плюс, 1999. – 672 с.
7. Васильев А.М. История Саудовской Аравии (1745–1973) / А.М. Васильев. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1982. – 614 с.
8. Васильев А.М. Пуристане ислама? Ваххабизм и первое государство Саудидов в Аравии (1745–1918) / А.М. Васильев. – М.: Изд-во полит. лит-ры, 1998. – 263 с.
9. Егорин А.З. История Ливии. XX век / А.З. Егорин. – М.: ИВ РАН, 1999. – 563 с.
10. Егоров С.Б. Этническая идентичность на пограничье культур / С.Б. Егоров, С.Б. Киселев, А.Ю. Чистяков. – СПб.: Изд-во С.-Петербург. ун-та, 2007. – 174 с.
11. Жюльен Ш.-Андре. История Северной Африки: В 2-х т. / Ш.-Андре Жюльен; [пер. с фр. М.Е. Аничковой]. – Т.2. Тунис. Алжир. Марокко. От арабских завоеваний до 1830 г. – М.: Изд-во иностранной литературы, 1961. – 423 с.
12. Зарождение идеологии национально-освободительного движения (XIX – начало XX вв.). Очерки по истории общественной мысли народов Востока / ред. Ю.А. Петросян. – М.: Наука, 1973. – 488 с.
13. Зеленев Е.И. Египет: Средние века. Новое время / Е.И. Зеленев. – СПб.: Изд-во С.-Петербург. ун-та, 1999. – 280 с.
14. Зеленев Е.И. Мусульманский Египет: [Учеб. пособ.] / Е.И. Зеленев. – СПб. Изд-во С.-Петербург. ун-та, 2007. – 340 с.
15. История Алжира в новое время / Под ред. Р.Г. Ланды и др. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1992. – 378 с.
16. История Африки в XIX – начале XX вв. / А.С. Орлова, Л.Н. Прибытковский, В.А. Субботин. – М.: Наука, 1967. – 496 с.
17. История Африки в XIX – начале XX вв. / В.А. Субботин, Р.Г. Ланда, А.М. Хазанов и др. – М.: Наука, 1984. – 584 с.
18. История Ливии в новое и новейшее время / Под ред. А.М. Васильева. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1992. – 213 с.

19. История национально-освободительной борьбы народов Африки в новое время / М.Ю. Френкель и др. – М.: Наука, 1976. – 636 с.
20. История Судана в новое и новейшее время / Под ред. В.С. Кошелева и др. – М.: Наука, 1992. – 293 с.
21. Кириллина С.А. Ислам в общественной жизни Египта (вторая половина XIX – начало XX в.) / С.А. Кириллина. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1989. – 327 с.
22. Корсун Н.Г. Арабский Восток. Ирак / Н.Г. Корсун. – М.: Наука, 1928.
23. Кошелев В.С. Египет от Ораби-паши до Саада Заглула, 1879–1974 / В.С. Кошелев. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1992. – 288 с.
24. Лазарев М.С. Крушение турецкого господства на Арабском Востоке / М.С. Лазарев. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1960. – 246 с.
25. Ланда Р.Г. История Алжира. XX век / Р.Г. Ланда. – М.: ИВ РАН, 1999. – 308 с.
26. Ланда Р.Г. Парадоксы цивилизационных мутаций: алжирское общество на рубеже веков / Р.Г. Ланда // Восточный мир: опыты общественной трансформации: [Сб. статей] / Отв. ред. М.С. Мейер. – М.: Муравей, 2001. – С. 205-245.
27. Левин И.Д. Ирак (Современная Месопотамия) / И.Д. Левин. – М.: Наука, 1937. – 210 с.
28. Луцкий В.Б. Новая история арабских стран / В.Б. Луцкий. – 2-е изд. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1965. – 372 с.
29. Миронова В.И. Алжир: проблема берберского меньшинства / В.И. Миронова // Ближний Восток и современность. – Вып. 16. – М., 2002. – С. 76-84.
30. Петровский Н. Египет – сын тысячелетий / Н. Петровский, В. Матвеев. – Л.: Детгиз, 1959. – 288 с.
31. Прошин Н.И. История Ливии в новое время: (середина XVI – начало XX вв.) / Н.И. Прошин. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1981. – 288 с.
32. Прошин Н.И. Страны Аравийского полуострова / Н.И. Прошин. – М.: Географгиз, 1958. – 200 с.
33. Сапронова М.А. «Берберский вопрос» в странах Магриба / М.А. Сапронова // Этносы и конфессии на Востоке: конфликты и взаимодействие / Под ред. А.В. Торкунова; сост. В.Я. Белокреницкий, М.А. Сапронова. – М.: МГИМО МИД РФ, 2005. – С. 54-76.
34. Сапронова М.А. Этнический фактор в странах Магриба (Марокко, Тунис, Алжир) / М.А. Сапронова // Конфликты на Востоке: Этнические и конфессиональные / Под ред. А.Д. Воскресенского. – М.: Аспект Пресс, 2008. – С. 87-105.
35. Сергеев М.С. Берберы Северной Африки: прошлое и настоящее / М.С. Сергеев. – М.: Асти-Издат, 2003. – 214 с.
36. Сергеев М.С. История Марокко. XX век / М.С. Сергеев. – М.: ИВ РАН, 2001. – 356 с.
37. Скороход Л.И. Меньшинства и проблема идентичности в арабском мире / Л.И. Скороход // Арабские страны Западной Азии и Северной Африки. Вып. 5. – М., 2002. – С. 110-121.
38. Страны Ближнего Востока (актуальные проблемы современности и истории): [Сб. статей]. – М.: Ин-т изучения Израиля и Ближнего Востока, ИВ РАН, 1998. – 326 с.
39. Фридман Л.А. Капиталистическое развитие Египта (1882–1939) / Л.А. Фридман. – М.: Изд-во МГУ, 1963. – 364 с.
40. Хмелева Н.Г. Государство Абд аль-Кадира Алжирского / Н.Г. Хмелева. – М.: Наука, 1973. – 126 с.
41. Шумов С.А. Ирак: история, народ, культура. Документальное историческое исследование / С.А. Шумов, А.Р. Андреев. – М.: Евролинц, 2002. – 232 с.
42. Шумов С.А. История Ближнего Востока. Документальное историческое исследование / С.А. Шумов, А.Р. Андреев. – М.: Евролинц, 2002. – 512 с.

Тропічна і Південна Африка

Джерела

1. Августус Е. Воспоминания участника англо-бурской войны (1899–1900) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Afrika/XX/1900-1920/Avgustus/text2.htm>
2. Булатович А.К. С войсками Менелика II / А.К. Булатович. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1971. – 352 с.
3. Вандергейм Ж.-Г. В походе с Менеликом (1893–1895) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Aethiopien/Vandergeim/pred.htm>
4. Взгляд на войну англичан с ашанти (1825) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Afrika/XIX/1820-1840/Syn_otecestva/1825_14.htm
5. Восстание Маджи-Маджи в документах (1905) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Afrika/XX/1900-1920/Madzi_Madzi/text1.htm
6. Вышеславцев А. С мыса Доброй Надежды (1858) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Afrika/XIX/1840-1860/Vyseslavcev/text1.htm>
7. Глен Е. Среди дикарей Центральной Африки. Воспоминания о Конго (1890) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Afrika/XIX/1880-1900/Glev/text.htm>
8. Документы из истории русско-эфиопских отношений (1896–1907) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Aethiopien/Russ_aethiop/text.htm
9. История Африки (С древнейших времен до начала Великих географических открытий): [Хрестоматия] / сост. С.Я. Берзина, Л.Е. Куббель; под ред. О.М. Дрейера. – М.: Наука, 1979. – 345 с.
10. Ковалевский Е.П. Путешествие во внутреннюю Африку / Е.П. Ковалевский. – 2-е изд. – СПб., 1849.
11. Ковалевский Е.П. Путешествие в Египет, Судан и Эфиопию (1847–1848) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Afrika/XIX/1840-1860/Kovalevskij/new_dok.htm
12. Краснов П.Н. Казаки в Абиссинии (1897–1898) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Aethiopien/Krasnov/pred.htm>
13. Ливингстон Д. Путешествие по Замбези / Д. Ливингстон. – М.: Центрполиграф, 2001. – 462 с.
14. Львов А. Абиссиния и православный Восток в прошлом столетии (1752–1753) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Aethiopien/Lvov/text.htm>
15. Орлов Н.А. Итальянцы в Абиссинии [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Aethiopien/Ital-Efiop1/text1.htm>
16. Путешествие Варги, уроженца Кизляра, в Западный Судан (1821) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Afrika/XIX/1820-1840/Varga/frametext.htm>
17. Черчилль У.С. Индия, Судан, Южная Африка. Походы британской армии 1897–1900 / У.С. Черчилль. – М.: Эксмо, 2004. – 560 с.
18. Эфиопские хроники XVII – XVIII века: [пер. с эфиоп. и коммент. С.Б. Чернецова]. – М.: Наука, 1989.

Література

1. Абрамова С.Ю. Африка: четыре столетия работорговли / С.Ю. Абрамова. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1992. – 293 с.
2. Африка в новое и новейшее время: [Сб. статей] / Под ред. Г.С. Киселева. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1976. – 214 с.

3. Африка. История. Историография: [Сб. статей] / Под ред. Н.А. Кочнева, С.Г. Карпюк. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1980. – 240 с.
4. Бартницкий А. История Эфиопии / А. Бартницкий, И. Мانتель-Нечко; [пер. с польск. К.В. Большаковой, Н.М. Рукиной, М.Н. Черных]. – М.: Прогресс, 1976. – 592 с.
5. Бюттнер Т. История Африки с древнейших времен / Т. Бюттнер; [пер. с нем.]. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1981. – 253 с.
6. Винокуров Ю.Н. История Заира в новое и новейшее время / Ю.Н. Винокуров, А.С. Орлова, В.А. Субботин. – М.: Наука, 1982. – 304 с.
7. Давидсон А.Б. Сесиль Родс и его время / А.Б. Давидсон. – М.: Мысль, 1984. – 376 с.
8. Дроговоз И.Г. Англо-бурская война 1899–1902 гг. / И.Г. Дроговоз. – Минск: Харвест, 2004. – 400 с.
9. Дюбуа У.Э. Африка. Очерки по истории Африканского континента и его обитателей / У.Э. Дюбуа. – М.: Изд-во иностр. лит., 1961. – 358 с.
10. История Африки в XIX – начале XX вв. / А.С. Орлова, Л.Н. Прибытковский, В.А. Субботин. – М.: Наука, 1967. – 496 с.
11. История Африки в XIX – начале XX вв. / В.А. Субботин, Р.Г. Ланда, А.М. Хазанов и др. – М.: Наука, 1984. – 584 с.
12. История Ганы в новое и новейшее время / отв. ред. А.А. Громыко. – М.: Наука, 1985. – 304 с.
13. История Замбии в новое и новейшее время / ред. Л.А. Демкина, Ю.В. Луконин. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1990. – 292 с.
14. История национально-освободительной борьбы народов Африки в новое время / М.Ю. Френкель и др. – М.: Наука, 1976. – 636 с.
15. История Нигерии в новое и новейшее время / И.В. Следзевский, Н.Б. Кочакова, Г.С. Киселев и др. – М.: Наука, 1981. – 357 с.
16. История Тропической Африки (с древнейших времен до 1800 г.); [пер. с франц.]; отв. ред. Д.А. Ольдерогге. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1984. – 376 с.
17. История Тропической и Южной Африки. 1918–1988. – М.: Наука, 1989.
18. Корчакова Н.Б. Рождение африканской цивилизации. Ифе. Ойо. Бенин. Дагомей / Н.Б. Корчакова. – М.: Наука, 1986. – 275 с.
19. Народы мира. Этнографические очерки. Народы Африки / Под ред. Д.А. Ольдерогге, И.И. Потехина. – М.: Изд-во АН СССР, 1954. – 730 с.
20. Никитин М.Д. Колониализм в Тропической Африке / М.Д. Никитин // Восток. – 1998. – № 1. – С. 65-79.
21. Орлова А.С. История государства Конго (XVI – XVII вв.) / А.С. Орлова. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1968. – 291 с.
22. Орлова А.С. Ранние формы колониализма и работорговли в Западной Экваториальной Африке в XVI – XVIII вв. (на примере Анголы) / А.С. Орлова, А.М. Хазанов // Африка в новое и новейшее время: [Сб. статей]. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1976. – С. 196-212.
23. Риттер Э.А. Зулус Чака. Возвышение зулусской империи / Э.А. Риттер; [пер. с англ. В.Я. Голанта]; отв. ред. А.Б. Давидсон. – М.: Наука, 1989. – 374 с.
24. Сюрэ-Каналь Ж. Африка Западная и Центральная. География. Цивилизации. История / Ж. Сюрэ-Каналь; [пер. с франц.]. – М.: Изд-во вост. лит-ры, 1961. – 335 с.
25. Тодер О. Великий трек. Освоение Африки белым человеком / О. Тодер. – Донецк, 2009. – 287 с.
26. Туполев Б.М. Германский империализм в борьбе за «место под солнцем». Германская экспансия на ближнем Востоке, в Восточной Африке и в районе Индийского океана в конце XIX – начале XX вв. / Б.М. Туполев. – М.: Наука, 1991. – 292 с.
27. Урсу Д.П. Историография истории Африки: [Учеб. пособ. для вузов по спец. «История»] / Д.П. Урсу. – М.: Высшая школа, 1990. – 302 с.

28. Френкель М.Ю. К вопросу о периодизации колониализма в Африке / М.Ю. Френкель // Восток. – 2001. – № 2. – С. 37-44.
29. Цыпкин Г.В. История Эфиопии в новое и новейшее время / Г.В. Цыпкин, В.С. Ягья. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1989. – 405 с.
30. Ягья В.С. Эфиопия в новейшее время / В.С. Ягья. – М.: Мысль, 1978. – 327 с.

Інформаційні ресурси

1. <http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/>
2. http://www.hrono.info/libris/lib_g/18200110grib.html
3. <http://www.iimes.ru/>

ПЛАНІ ЛЕКЦІЙ, ТЕМИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ І МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО НИХ, ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ, ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПОТОЧНОГО МОДУЛЬНОГО КОНТРОЛЮ

МОДУЛЬ 1. ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ КУРСУ. **ДАЛЕКОСХІДНА (КОНФУЦІАНСЬКА) ЦИВІЛІЗАЦІЯ У НОВІ ЧАСИ**

Тема 1.1. Вступ. Предмет і завдання курсу. Періодизація. Джерела і література. Особливості розвитку афро-азійських народів у нові часи.
Колоніалізм на Сході. Особливості “східного” капіталізму

Лекція 1

Заняття 1.1.1. Вступ. Предмет і завдання курсу. Періодизація. Джерела і література. Особливості розвитку афро-азійських народів у нові часи.
Колоніалізм на Сході. Особливості “східного” капіталізму

Питання:

1. Предмет і періодизація нової історії Азії та Африки. Основні проблеми курсу. Джерела і література.
2. Цивілізаційний і формаційний підходи до вивчення історії Сходу. Шість цивілізацій Сходу (загальна характеристика).
3. Схід на початок нового часу. Причини, що обумовили відставання країн Сходу від західних держав. “Колоніалізм” і “модернізація” в сучасній орієнталістиці.
4. Особливості “східного” капіталізму.

Завдання до самостійної роботи

1. Колоніалізм як всесвітньо-історичне явище. Форми і методи колоніальної експансії.
2. Заповніть таблицю “Етапи колоніальної експансії”:

<i>Етапи колоніальної експансії, їх хронологічні межі</i>	<i>Загальна характеристика</i>

3. Складіть таблицю “Системи колоніального управління”:

<i>Системи колоніального управління</i>	<i>Назва метрополії, якій відповідає система управління</i>	<i>Загальна характеристика</i>
Опосередкованого (непрямого) управління		

Прямого адміністративного управління		
“Патерналістська”		
“Змішана”		

4. Колоніалізм і традиційні структури східного суспільства.
5. Работоргівля та її вплив на долю народів Африканського континенту.

Література

Основна

1. Бог – человек – общество в традиционных культурах Востока: [Сб. статей]. – М.: Наука, Изд. фирма «Вост. лит-ра», 1993. – 224 с.
2. Бюттнер Т. История Африки с древнейших времен / Т. Бюттнер; [пер. с нем.]. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1981. – 253 с.
3. Васильев Л.С. История Востока: В 2-х т.: [Учеб. по спец. «История»] / Л.С. Васильев. – 3-е изд., доп. – Т. 1. – М.: Высшая школа, 2003. – 512 с.; Т.2 – М.: Высшая школа, 2005. – 575 с.
4. Восток / Запад: Региональные подсистемы и региональные проблемы международных отношений: [Учеб. пособ.] / Под ред. А.Д. Воскресенского. – М.: МГИМО; РОССПЭН, 2002. – 528 с.
5. Восток в новое время: экономика, государственный строй: [Сб. статей] / отв. ред. И.М. Смилянская, Г.Г. Котовский. – М.: Наука, 1991. – 312 с.
6. Гордон А.В. Крестьянство Востока: исторический субъект, культурная традиция, социальная общность / А.В. Гордон. – М.: Наука, 1989. – 385 с.
7. Город в формационном развитии стран Востока / отв. ред. Н.А. Симония. – М.: Наука, 1990. – 246 с.
8. Государство в докапиталистических обществах Азии: [Сб. статей]. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1987. – 331 с.
9. Евдокимова А.А. История Востока в новое время / А.А. Евдокимова. – Ростов н/Д: Феникс, 2011. – 344 с.
10. Жуков Е.М. Теоретические проблемы всемирно-исторического процесса / Е.М. Жуков, М.А. Барг, Е.Б. Черняк, В.И. Павлов. – М.: Наука, 1979. – 328 с.
11. Зарин В.А. Запад и Восток в мировой истории XIV – XIX вв. Западные концепции общественного развития и становления мирового рынка / В.А. Зарин. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1991. – 261 с.
12. Историография стран Востока (проблемы нового времени): [Сб. статей]. – М.: Изд-во МГУ, 1978. – 255 с.
13. Исторические факторы общественного воспроизводства в странах Востока / ред. Л.И. Рейснер. – М.: Наука, 1986. – 192 с.
14. История Африки в XIX – начале XX вв. / А.С. Орлова, Л.Н. Прибытковский, В.А. Субботин. – М.: Наука, 1967. – 496 с.
15. История Африки в XIX – начале XX вв. / В.А. Субботин, Р.Г. Ланда, А.М. Хазанов и др. – М.: Наука, 1984. – 584 с.
16. История Востока: В 6 т. [редкол. Р.Б. Рыбаков, Л.Б. Алаев, В.Я. Белокреницкий и др.]. – Т.3: Восток на рубеже средневековья и нового времени: XVI – XVIII вв. – М.: Вост. лит., 2000. – 696 с.
17. История Востока: В 6 т. [редкол. Р.Б. Рыбаков, Л.Б. Алаев, В.Я. Белокреницкий и др.]. – Т.4: Восток в новое время: конец XVIII – начало XX века. Кн. 1. – М.: Вост. лит., 2004. – 608 с.

18. История Востока: В 6 т. [редкол. Р.Б. Рыбаков, Л.Б. Алаев, В.Я. Белокреницкий и др.]. – Т.5: Восток в новейшее время: 1914–1945 гг. – М.: Вост. лит., 2006. – 717 с.
19. История народов Восточной и Центральной Азии с древнейших времен до наших дней. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1986. – 584 с.
20. История стран Азии и Африки в новое время: В 2 ч.: [Учеб. пособ. для вузов]. – М.: Изд-во МГУ, 1989. – Ч. 1. – 384 с.
21. История стран Азии и Африки в новое время: В 2 ч.: [Учеб. пособ. для вузов]. – М.: Изд-во МГУ, 1991. – Ч. 2. – 368 с.
22. Качановский Ю.В. Рабовладение, феодализм или азиатский способ производства? / Ю.В. Качановский. – М.: Наука, 1971. – 246 с.
23. Классы и сословия в докапиталистических обществах Азии: Проблемы социальной мобильности: [Сб. статей] / Акад. наук СССР, Ин-т востоковедения; отв. ред.: Г.Ф. Ким, К.З. Ашрафян. – М.: Наука, Гл. ред. вост. лит-ры, 1986. – 243 с.
24. Конрад Н.И. Запад и Восток / Н.И. Конрад. – М.: Наука, 1966. – 520 с.
25. Луцкий В.Б. Новая история арабских стран / В.Б. Луцкий. – 2-е изд. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1965. – 372 с.
26. Никифоров В.Н. Восток и всемирная история / В.Н. Никофоров; АН СССР; Ин-т востоковедения. – 2-е изд. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1977. – 359 с.
27. Новая история стран Азии и Африки, XVI – XIX века: [Учеб. для студ. высш. учеб. заведений] / Под ред. А.М. Родригеса: В 3 ч. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2004.
28. Новая история стран Азии и Африки: [Учеб. пособ. для ун-тов]. – 2-е изд., испр. и доп. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1971. – 540 с.
29. Новейшая история стран Азии и Африки, XX век: [Учеб. для студ. высш. учеб. заведений] / Под ред. А.М. Родригеса: В 2 ч. – Ч.1: 1900 – 1945. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2001. – 368 с.
30. О генезисе капитализма в странах Востока (XV – XIX вв.). – М.: Изд-во вост. лит-ры, 1962. – 206 с.
31. Общее и особенное в историческом развитии стран Востока. Материалы дискуссии об общественных формациях на Востоке (Азиатский способ производства). – М.: Наука, 1966. – 248 с.
32. Онищук С.В. Исторические типы общественного воспроизводства: политэкономия мирового исторического процесса / С.В. Онищук. – М.: ИФВЛ РАН, 1995. – 276 с.
33. Павленко Ю.В. Человек и власть на Востоке / Ю.В. Павленко // Феномен восточного деспотизма. – М.: Наука, 1993. – С. 187-196.
34. Поп Ю.І. Нова історія країн Азії і Африки (XVI – початок XX ст.): [Підручник] / Ю.І. Поп. – К.: ВЦ Академія, 2012. – 376 с.
35. Родригес А.М. История стран Азии и Африки в новейшее время в вопросах и ответах: [Учеб. пособ.] / А.М. Родригес. – М.: ТК Велби, Изд-во Проспект, 2008. – 264 с.
36. Рубель В.А. Нова історія Азії та Африки. Постсередньовічний Схід (XVIII – друга половина XIX ст.): [Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів] / В.А. Рубель. – К.: Либідь, 2007. – 558 с.
37. Саїд Е. Орієнталізм / Е. Саїд; [пер. з англ. В. Шовкун]. – К.: Наукова думка, 2001. – 511 с.
38. Тойнби А. Дж. Постижение истории / А. Дж. Тойнби; [пер. с англ.]. – М.: Прогресс, 1991. – 736 с.
39. Урсу Д.П. Историография истории Африки: [Учеб. пособ. для вузов по спец. «История»] / Д.П. Урсу. – М., 1990.
40. Феномен восточного деспотизма. Структура управления и власти. – М.: Наука; Издат. фирма «Восточная литература», 1993. – 278 с.
41. Черновецкий В.М. Запад и Восток: столкновение цивилизаций / В.М. Черновецкий. – Ростов н/Д: Феникс, 2007. – 331 с.
42. Широков Г.К. Колониальная система / Г.К. Широков // Восток. – 1995. – № 6. – С. 5-16.

43. Широков Г.К. Колонии и зависимые страны: проблема исторического развития / Г.К. Широков // Народы Азии и Африки. – 1983. – № 3. – С. 3-9.
44. Эволюция восточных обществ: синтез традиционного и современного / отв. ред. Л.И. Рейснер, Н.А. Симония. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1984. – 342 с.

Додаткова

1. Бродський Р.М. Нова історія країн Азії та Африки (1870–1917): [Навч. посіб.] / Р.М. Бродський, З.А. Єнольський. – Львів: Вища школа, 1986. – 574 с.
2. Васильев Л.С. Восток и Запад в современном мире // Преподавание истории в школе. – 2005. – № 4. – С. 17-22; 2005. – № 5. – С. 20-28; 2005. – № 6. – С. 16-24.
3. Васильев Л.С. История религий Востока: [Учеб. пособ. для вузов.] – 4-е изд. – М.: ИТД «Гранд», 1998. – 349 с.
4. Головченко В.І. Нова історія Азії та Африки: колоніальний Схід (кінець XIX – друга третина XX ст.): [Навч. посіб.] / В.І. Головченко, В.А. Рубель. – К.: Либідь, 2010. – 520 с.
5. Губер А.А. Новая история стран Азии и Африки: [Учеб. для истор. фак-тов пед. ин-тов] / А.А. Губер, Г.Ф. Ким, А.Н. Хейфец. – 3-е изд. – М.: Наука, 1982. – 560 с.
6. Ерасов Б.С. Культура, религия и цивилизация на Востоке (очерки общей теории) / Б.С. Ерасов. – М.: Наука, 1990. – 349 с.
7. Кириченко В.П. Нова історія країн Азії, Африки та Латинської Америки: [Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів] / В.П. Кириченко. – К.: Либідь, 2002. – 168 с.
8. Павленко Ю.В. Історія світової цивілізації. Соціокультурний розвиток людства: [Навч. посіб.] / Ю.В. Павленко. – К.: Либідь, 1996. – 358 с.
9. Ревякин А.В. История международных отношений в Новое время: [Учеб. пособ.] / А.В. Ревякин. – М.: РОССПЭН, 2004. – 264 с.
10. Розалиев Ю.Н. Новая и новейшая история стран Азии и Африки: [Учеб. пособ. для вузов по спец. «История»] / Ю.Н. Розалиев. – М.: Высшая школа, 1987. – 351 с.
11. Токарев С.А. Религия в истории народов мира / С.А. Токарев. – М.: Политиздат, 1986. – 576 с.
12. Тарле Е.В. Очерки колониальной политики западноевропейских государств (конец XV – начало XIX вв.) / Е.В. Тарле. – М. – Л.: Наука, 1965. – 427 с.

Тема 1.2. Загальна характеристика далекосхідної (конфуціанської) цивілізації. Японія у XVII – на початку XX ст.

Лекція 2

Заняття 1.2.1. Загальна характеристика далекосхідної (конфуціанської) цивілізації. Японія у XVII – на початку XX ст.

Питання:

1. Загальна характеристика далекосхідної цивілізації.
2. Японія в період сьогунату Токугава (1603 – 1867 рр.).
3. Режим “самоізоляції” та “відкриття” Японії в середині XIX ст. “Ансейські договори”.
4. Події 1867 – 1868 рр. та їх оцінка в історіографії.
5. Японія в епоху системних буржуазних реформ 1868 – 1873 рр. Конституція 1889 р.
6. Зовнішня політика Японії в 1895 – 1918 рр.

Завдання до самостійної роботи

1. Складіть таблицю “Особливості розвитку Японії в період Едо (1603 – 1867 рр.)”:

	<i>Особливості розвитку</i>
Соціально-економічний розвиток	

Суспільно-політичний розвиток	
Культурно-релігійний розвиток	
Зовнішня політика	

2. Заповніть таблицю "Японська культура нового часу (XVII – початок XX ст.)" (компаративний аналіз культурного розвитку двох періодів історії Японії):

<i>Галузі культури</i>	<i>Епоха Едо (1603 – 1867 рр.)</i>	<i>Епоха "Мейдзі ісін" (1868 – 1912 рр.)</i>
Література		
Театр		
Живопис		
Прикладне мистецтво		
Архітектура		

3. Японія в роки Першої світової війни.

Семінарське заняття 1

Заняття 1.2.2. Японія в період сьогунату Токугава (1603 – 1867 рр.) і "Мейдзі ісін" (1868 – 1912 рр.)

1. Сьогунат Токугава: соціально-економічний, політичний і культурний розвиток Японії в XVII – першій половині XIX ст.
2. Соціально-політична боротьба в Японії в 60-х рр. XIX ст: ліквідація сьогунату, реставрація влади імператора.
3. Реформи Мейдзі (1868 – 1873 рр.): зміст, значення.
4. Капіталістична модернізація Японії в останній третині XIX – на початку XX ст.
5. Зовнішня політика Японії в кінці XIX – на початку XX ст.

Методичні рекомендації

Японія належить до країн Далекосхідної цивілізації – конфуціанського цивілізаційно-культурного кола. Студентам слід проаналізувати базові елементи формування японського суспільства XVII – початку XX ст.: вплив природного фактору на формування особистості і соціуму; роль національних конфесій у формуванні “картини світу” японців: синтоїзму – натуроцентризм, культ пращурів, міфологія, божественне походження верховної влади, естетичні принципи; конфуціанства – ієрархічність, патерналізм, групова свідомість, етика взаємовідносин; буддизму (дзен-буддизму) в традиційній культурі. Звернути увагу на зовнішній фактор у формуванні японської соціокультурної системи: вироблення механізму адаптації, схильність до запозичення елементів європейської цивілізації з урахуванням традицій і національної специфіки; “військову” функцію держави з експансіоністською зовнішньою політикою (як витоки – самурайський дух мілітаризму). Це допоможе при розгляді основних питань семінарського заняття.

При вивченні даної теми особливу увагу слід звернути на суспільно-політичні, соціально-економічні та культурно-ідеологічні зміни, що відбулися в житті країни з утвердженням сьогунату Токугава (завершення об’єднання країни; державний устрій: система бакухан, місце і роль інституту імператорської влади, форми контролю сьогуну над даймьо; соціальна політика нового режиму: становий поділ японського суспільства, система сі-но-ко-сьо (самураї – селяни – ремісники – торговці), заходи для боротьби з феодалною опозицією; нові явища в поземельних відносинах, зростання міст, роль торговельно-ремісничих прошарків, регламентація економічного життя; духовно-ідеологічний розвиток Японії). На початку XVII ст. значних змін зазнала зовнішня політика країни. Визначити причини “самоізоляції” Японії від зовнішнього світу, а також наслідки такої політики.

XVII – XVIII ст. стали початком зародження російсько-японських відносин. Необхідно звернути увагу на спроби Росії встановити з Японією торговельні відносини (місії Лаксмана та Резанова), а також на сутність територіальних суперечок між двома країнами (проблема т. зв. “північних територій”).

У середині XIX ст. спостерігається активізація європейських держав і США, які почали широку колоніальну експансію на Далекому Сході, наслідком якої стало “відкриття” Японії. Проаналізувати результати укладення “ансейських” договорів.

Насильницьке “відкриття” Японії стало новим етапом в її історії. Використовуючи навчальну і наукову літературу, доцільно звернути увагу на зміни в суспільно-політичному, соціально-економічному та духовно-ідеологічному житті країни. Крах політики “самоізоляції” і зміна зовнішньополітичного курсу японського уряду призвели також до активізації опозиції та кризи влади сьогуну, а потім до громадянської війни 60-х рр. XIX ст. і подій 1867 – 1868 рр. – феноменальних в історії Далекосхідного регіону. З’ясувати їхні причини, хід і наслідки. Після опрацювання історіографії проблеми студенти повинні поміркувати над характером подій 1867 – 1868 рр.: “реставрація Мейдзі” чи “революція Мейдзі” (буржуазна, консервативна?), навівши відповідну аргументацію.

Реформи Мейдзі 1868 – 1873 рр. дали могутній імпульс розвитку капіталізму і розчистили шлях для великомасштабних буржуазних перетворень. Використовуючи джерела, навчальну та наукову літературу, проаналізувати зміст і значення “Мейдзі ісін” – просвітницького правління імператора Муцухіто. Особливу увагу слід приділити процесам модернізації епохи Мейдзі: проаналізувати внутрішні та зовнішні передумови перетворень, охарактеризувати і дати оцінку основним реформам –

адміністративній, становій, військовій, аграрній. Чому у 70-х рр. XIX ст. виникає “Рух за свободу і народні права”? Звернути увагу на формування перших політичних партій, визначити їх соціальну базу, завдання, вплив на політичну ситуацію в країні.

Розкриваючи питання “Капіталістична модернізація Японії в останній третині XIX – на початку XX ст.”, треба з’ясувати основні етапи розвитку японської промисловості, характерні риси економічного розвитку даного періоду. Звернути увагу на роль держави у створенні сучасної промисловості (практика “зразкових підприємств” та ін.) і визначити причини, що обумовили високу конкурентоспроможність японської промислової продукції на світовому ринку.

Прийнята у 1889 р. Конституція Японської імперії (рекомендується робота з джерелом) на тривалий період закріпила політичний устрій Японії – конституційну монархію. Проаналізувати виборче законодавство, характер політичної влади, функції парламенту. Зосередити увагу на становленні імператорської системи: ідеології тенноїзму, концепції “кокутай” – основі реставрації імператорської влади. З’ясувати сутність реформ у галузях освіти, культури, побуту та їх значення.

У чому полягала своєрідність модернізації епохи Мейдзі? Обговорити дискусію в зарубіжній, радянській і сучасній російській та українській японістиці про характер претворень в Японії.

Визначити, який вплив мала модернізація на різні соціальні прошарки Японії в останній третині XIX – на початку XX ст., звернути увагу на зростання ультранаціоналістичних тенденцій у японському суспільстві. У 70-х рр. XIX ст. Японія вдається до жорсткого зовнішньополітичного курсу. Визначити причини активізації її зовнішньої політики в даний період. Проте міжнародне становище країни було досить своєрідним. Спробуйте з’ясувати фактори, що стримували японську дипломатію і проаналізувати процес перегляду нерівноправних договорів. Звернути увагу на прагнення Японії до домінування у Східній Азії та її відносини з Китаєм, Кореєю, Росією, а також із західними державами. Визначте наслідки війн за участі Японії наприкінці XIX – на початку XX ст., а також географію її територіальних надбань.

Завершити семінарське заняття слід визначенням специфіки японської моделі модернізації та її результатів.

Теми рефератів і презентацій

1. Суспільний і державний устрій Японії в період сьогунату Токугава (1603 – 1867 рр.).
2. Зовнішня політика Японії в період сьогунату Токугава.
3. Релігійне життя японців у період сьогунату Токугава.
4. Культура Японії періоду сьогунату Токугава.
5. Міжособистісні та сімейно-побутові відносини в Японії в епоху сьогунату Токугава.
6. Історія самурайства в XVII – першій половині XIX ст.
7. Суспільно-політична боротьба в Японії в 60-х рр. XIX ст. Події 1867 – 1868 рр.
8. “Мейдзі ісін”: революція чи реформи? Історіографія подій 1867 – 1868 рр. в Японії.
9. Реформи “Мейдзі ісін” в Японії (1868 – 1912 рр.). Причини успішної модернізації країни.
10. Суспільно-політичне життя Японії в останній третині XIX ст.
11. Зовнішня політика Японії в останній третині XIX – на початку XX ст.

12. Ліберально-демократичний рух в Японії у 70 – 90-х рр. XIX ст.
13. Культура Японії в останній третині XIX – на початку XX ст.

Джерела

1. Англо-японский союз 1902 года, 30 января 1902 г., Лондон [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.hrono.info/dokum/19020130.html>
2. Дневник кругосветного путешествия (1789–1804) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Japan/XVIII/1780-1800/Dnevn_krugos/text.htm
3. Документы по истории японской деревни. Конец XVII – первая половина XVIII в.; [пер. О.С. Николаевой] [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Japan/XIX/1800-1820/Descriptio_Edo/pred.htm
4. Като Хироюки. Записки соседа; [пер. с япон. Ю.Д. Михайловой] [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Japan/XX/Kato_Hirojuki/pred.htm
5. Книга самурая. Бусидо [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.lib.ru/japan/samuraj.txt>
6. Конституция Японской империи (11 февраля 1889 г.) // Конституции буржуазных стран: В 2-х т. Т.1. – М. – Л., 1938. – С. 184-197.
7. Крестовский В. Синто и Буккьо. Из воспоминаний о стране «Восходящего солнца» (1890) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Japan/XIX/1880-1900/Krestovskij/text1.htm>
8. Описание северного Эдзо, сделанное Мамией Риндзо (1808–1809); [пер. и аннотация Дж. А. Харрисона] [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Japan/XIX/1800-1820/Descriptio_Edo/pred.htm
9. Портсмутский мирный договор между Россией и Японией 25 августа (5 сентября) 1905 г., Портсмут [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.hrono.info/dokum/portsmut1905.html>
10. Филиппов А.В. “Стостатейные установления Токугава” 1616 г. и “Кодекс из ста статей” 1742 г.: Право, общество и идеология Японии первой половины эпохи Эдо; [пер. текстов и исслед.] / А.В. Филиппов. – СПб.: Изд-во СПб. ун-та, 1998. – 186 с.
11. Черевкова А.А. Воспоминания о Японии (1888–1891) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Japan/XIX/1880-1900/Cerevkova/text1.htm>
12. Ямамото Цунэтомо. Хагакурэ; [пер. с япон. Р.В. Котенко, А.А. Мищенко]. – СПб.: Евразия, 2000. – 320 с.

Література

Основна

1. Агаев С.Л. “Мэйдзи исин”: революция или реформа? // Народы Азии и Африки. – 1978. – № 2. – С. 34-42.
2. Балакин В.И. Причины и последствия русско-японской войны 1904–1905 гг. / В.И. Балакин // Новая и новейшая история. – 2004. – № 6. – С. 57-62.
3. Василевская И.И. Колониальная политика Японии в Корее накануне аннексии (1904–1910 гг.) / И.И. Василевская. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1975. – 119 с.
4. Васильев Л.С. История Востока: В 2-х т.: [Учеб. по спец. «История»] / Л.С. Васильев. – 3-е изд., доп. – Т. 1. – М.: Высшая школа, 2003. – 512 с.; Т.2 – М.: Высшая школа, 2005. – 575 с.
5. Головченко В.І. Нова історія Азії та Африки: колоніальний Схід (кінець XIX – друга третина XX ст.): [Навч. посіб.] / В.І. Головченко, В.А. Рубель. – К.: Либідь, 2010. – 520 с.
6. Губер А.А. Новая история стран Азии и Африки: [Учеб. для истор. фак-тов пед. ин-тов] / А.А. Губер, Г.Ф. Ким, А.Н. Хейфец. – 3-е изд. – М.: Наука, 1982. – 560 с.

7. Дацышен В.Г. Новая история Японии: [Учеб. пособ.] / В.Г. Дацышен. – Красноярск: Красноярский гос. пед. ун-т им. В.П. Афанасьева, 2007. – 200 с.
8. Евдокимова А.А. История Востока в новое время / А.А. Евдокимова. – Ростов н/Д: Феникс, 2011. – 344 с.
9. Елисеев Д. История Японии. Между Китаем и Тихим океаном / Даниэль Елисеев; [пер. с фр. М.Ю. Некрасова]. – СПб.: Евразия, 2009. – 318 с.
10. Елисеефф В. Японская цивилизация / В. Елисеефф, Д. Елисеефф. – Екатеринбург: У-Фактория, 2006. – 528 с.
11. Жуков Е.М. К вопросу об оценке “Революции Мэйдзи” / Е.М. Жуков // Вопросы истории. – 1968. – № 2. – С. 51-65.
12. История Востока: В 6 т. [редкол. Р.Б. Рыбаков, Л.Б. Алаев, В.Я. Белокреницкий и др.]. – Т.3: Восток на рубеже средневековья и нового времени: XVI – XVIII вв. – М.: Вост. лит., 2000. – 696 с.
13. История Востока: В 6 т. [редкол. Р.Б. Рыбаков, Л.Б. Алаев, В.Я. Белокреницкий и др.]. – Т.4: Восток в новое время: конец XVIII – начало XX века. Кн. 1. – М.: Вост. лит., 2004. – 608 с.
14. История Востока: В 6 т. [редкол. Р.Б. Рыбаков, Л.Б. Алаев, В.Я. Белокреницкий и др.]. – Т.5: Восток в новейшее время: 1914–1945 гг. – М.: Вост. лит., 2006. – 717 с.
15. История стран Азии и Африки в новое время: В 2 ч.: [Учеб. пособ. для вузов]. – М.: Изд-во МГУ, 1989. – Ч. 1. – 384 с.
16. История Японии: [Учеб. пособ.] / отв. ред. А.Е. Жуков. – В 2-х т. – Т. 1: С древнейших времен до 1868 г.; Т. 2: 1868–1998 гг. / РАН, Институт востоковедения. – М.: Ин-т востоковедения, 1998 (Т. 1). – 659 с.; 1999 (Т. 2). – 703 с.
17. Кузнецов Ю.Д. История Японии: [Учеб. для студ. Вузов, обучающихся по спец. «История» / Ю.Д. Кузнецов, Г.Б. Навлицкая, И.М. Сырицин. – М.: Высшая школа, 1988. – 422 с.
18. Мак-Клейн Д. Япония. От сегуната Токугавы – в XXI век / Д. Мак-Клейн: [пер. с англ.]. – М.: АСТ: Астрель, 2007. – 895 с.
19. Мендрин В.М. История сегуната в Японии (Нихон гайси) / В.М. Мендрин: [пер. с япон.]: В 2-х т. – М. – СПб.: Рос. гос. б-ка: Летний сад, 1999. – 384 с.
20. Молодяков В.Э. “Реставрация”, “революция” или ..? (К вопросу о характере Мэйдзи исин в контексте всемирной истории) / В.Э. Молодяков // Восток. – 2002. – № 3. – С. 53-62.
21. Молодяков В.Э. История Японии. XX век / В.Э. Молодяков, Э.В. Молодякова, С.Б. Макарьян. – М.: ИВ РАН; Крафт+, 2007. – 528 с.
22. Молодякова Э.В. Опыт столетней модернизации Японии / Э.В. Молодякова, С.Б. Макарьян // Восток. – 1993. – № 2. – С. 99-109.
23. Новая история стран Азии и Африки, XVI – XIX века: [Учеб. для студ. высш. учеб. заведений] / Под ред. А.М. Родригеса: В 3 ч. – Ч.1. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2004. – 400 с.
24. Новейшая история стран Азии и Африки, XX век: [Учеб. для студ. высш. учеб. заведений] / Под ред. А.М. Родригеса: В 2 ч. – Ч.1: 1900 – 1945. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2001. – 368 с.
25. Поп Ю.І. Нова історія країн Азії і Африки (XVI – початок XX ст.): [Підручник] / Ю.І. Поп. – К.: ВЦ Академія, 2012. – 376 с.
26. Рубель В.А. Нова історія Азії та Африки. Постсередньовічний Схід (XVIII – друга половина XIX ст.): [Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів] / В.А. Рубель. – К.: Либідь, 2007. – 558 с.
27. Сила-Новицкая Т.Г. Культ императора в Японии: мифы, история, доктрины, политика / Т.Г. Сила-Новицкая. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1990. – 208 с.
28. Эйбус Х.Т. История Японии с древнейших времен до наших дней. Краткий очерк / Х.Т. Эйбус. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1968. – 223 с.

29. Эйдуc X.Т. Очерки новой и новейшей истории Японии / X.Т. Эйдуc. – М.: Гос. изд-во полит. лит-ры, 1955. – 335 с.

Додаткова

1. Аварин В.Я. Борьба за Тихий океан. Агрессия США и Англии, их противоречия и освободительная борьба народов / В.Я. Аварин. – М.: Госполитиздат, 1952. – 671 с.
2. Бродский Р.М. Дальневосточная политика США накануне Первой мировой войны / Р.М. Бродский. – М.: Наука, 1968. – 244 с.
3. Григорцевич С.С. Дальневосточная политика империалистических держав в 1906–1917 гг. / С.С. Григорцевич. – Томск: Изд-во Томского ун-та, 1965. – 602 с.
4. Гришелева Л.Д. Формирование японской национальной культуры / Л.Д. Гришелева. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1986. – 286 с.
5. Гришелева Л.Д. Японская культура нового времени. Эпоха Мэйдзи / Л.Д. Гришелева, Н.И. Чегодарь. – М.: Изд. фирма «Восточная литература», 1998. – 237 с.
6. Искандеров А.А. Токугава Иэясу / А.А. Искандеров // Вопросы истории. – 2004. – № 3. – С. 74-109.
7. Иэнага Сабуро. История японской культуры: [пер. с япон. В.А. Кривцова, коммент. П.И. Смирнова]. – М.: Прогресс, 1972. – 228 с.
8. Калашников Н.И. Тайвань и Корея под властью Японии: особенности и результаты колониальной политики / Н.И. Калашников // Восток. – 1999. – № 6. – С. 16-30.
9. Клименко Н.П. Колониальная политика Англии на Дальнем Востоке в середине XIX в. / Н.П. Клименко. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1976. – 310 с.
10. Мещеряков А.Н. Заговор против крови: Стратегия японских реформ середины XIX века / А.Н. Мещеряков // Знание – сила. – 1991. – № 10. – С. 24-27.
11. Норман Г. Возникновение современного государства в Японии. Солдат и крестьянин в Японии / Г. Норман; [пер. с англ.]. – М.: Изд-во иностр. лит-ры, 1961. – 296 с.
12. Очерки новой истории Японии (1640–1917) / ред. И.Я. Бедняк, А.Л. Гальперин, Л.Д. Гришелева. – М.: Изд-во вост. лит-ры, 1958. – 598 с.
13. Тояма Сигэки. “Мэйдзи исин” (Крушение феодализма в Японии) / Сигэки Тояма. – М.: Изд-во иностр. лит-ры, 1959. – 245 с.
14. Эйдуc X.Т. “Мэйдзи исин” как незавершенная буржуазная революция / X.Т. Эйдуc. – М.: Изд-во вост. лит-ры, 1960. – 176 с.

Тема 1.3. Корея у XVII – на початку XX ст.

Завдання до самостійної роботи

1. Місце Кореї у структурі далекосхідної цивілізації. Особливості соціально-економічного та політичного розвитку країни в XVII – першій половині XIX ст.
2. Рух “Сірхак” та його місце в релігійно-ідеологічній системі Кореї.
3. Міжнародне становище Кореї у другій половині XIX ст. і крах політики “самоізоляції” уряду Тевонгуна (1863–1873 рр.). Насильницьке відкриття країни Японією.
4. Основні етапи політичного розвитку Кореї в останній третині XIX – на початку XX ст. Боротьба прокитайської та прояпонської орієнтацій. Проблема державного суверенітету Кореї.
5. Корея в планах Росії. Російсько-японська війна та встановлення японського протекторату в Кореї (1905 р.). Анексія Кореї Японією (1910 р.). Особливості японського колоніального режиму в Кореї.
6. Складіть таблицю “Корея у XVII – на початку XX ст. “:

	<i>Особливості розвитку</i>
Соціально-економічний розвиток	

Суспільно-політичний розвиток	
Культурно-релігійний розвиток	
Зовнішня політика	

7. Проаналізуйте реформи уряду Тевонгуна (1863 – 1873 pp.) в Кореї, дайте їм оцінку.
8. Виділіть особливості релігійно-ідеологічної системи Кореї в XVII – на початку XX ст.
9. Заповніть таблицю “Культура Кореї (XVII – початок XX ст.)”:

<i>Галузі культури</i>	<i>Загальна характеристика</i>
Література	
Театр	
Живопис	
Прикладне мистецтво	
Архітектура	

Джерела

1. Верная Чхунхян: Корейские классические повести XVII – XIX вв.; [пер. с корейск. Ю. Кроля, Е. Рачкова. – М.: Худож. лит-ра, 1990. – 384 с.
2. Захарин Д. Маньчжурия и Корея. Очерк природы, истории и населения этих стран / Д. Захарин. – Одесса: Тип. К. де-Морей, 1904. – 24 с.
3. Извлечения из отчета о поездке Кампбелля по Корею в переводе подполковника Генерального штаба Десино (1892) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Korea/XIX/1880-1900/Kampbell/Reise_1889.phtml?id=2339
4. Корея в воспоминаниях современников (1880–1900) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Korea/XIX/1880-1900/Sovr_Korea/text.phtml?id=2379

Література

1. Аварин В.Я. Борьба за Тихий океан. Агрессия США и Англии, их противоречия и освободительная борьба народов / В.Я. Аварин. – М.: Госполитиздат, 1952. – 671 с.
2. Василевская И.И. Колониальная политика Японии в Корею накануне аннексии (1904–1910 гг.) / И.И. Василевская. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1975. – 119 с.
3. Григорцевич С.С. Дальневосточная политика империалистических держав в 1906–1917 гг. / С.С. Григорцевич. – Томск: Изд-во Томского ун-та, 1965. – 602 с.
4. Забровская Л.В. Политика Цинской империи в Корею, 1876–1910 гг. / Л.В. Забровская. – М.: Глав. ред. вост. лит-ры, 1987. – 133 с.
5. История Кореи (Новое прочтение) / Под ред. А.В. Торкунова. – М.: МГИМО; РОССПЭН, 2003. – 430 с.
6. История Кореи (с древнейших времен до наших дней): В 2-х т. / ред. Б.Г. Гафуров и др. – Т.1. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1974. – 471 с.
7. Калашников Н.И. Тайвань и Корея под властью Японии: особенности и результаты колониальной политики / Н.И. Калашников // Восток. – 1999. – № 6. – С. 16-30.
8. Ким Чжон Хон. Японо-китайская война 1894–1895 гг. и судьба Кореи / Ким Чжон Хон // Вопросы истории. – 2005. – № 5. – С. 106-113.
9. Курбанов С.О. История Кореи: с древности до начала XXI в. / С.О. Курбанов. – СПб.: Изд-во С.-Петербур. ун-та, 2009. – 680 с.
10. Курбанов С.О. Курс лекций по истории Кореи: с древности до конца XX в. / С.О. Курбанов. – СПб.: Изд-во С.-Петербур. ун-та, 2002. – 626 с.

11. Ланьков А.Н. Политическая борьба в Корее XVI – XVIII вв. / А.Н. Ланьков. – СПб.: Петерб. востоковедение, 1995. – 200 с.
12. Ли Ги Бэк. История Кореи: новая трактовка / Ли Ги Бэк: [пер. с корей.]. – М.: ООО «ТИД «Русское слово – РС», 2000. – 464 с.
13. Тихонов В.М. История Кореи: В 2-х т. / В.М. Тихонов, Кан Мангиль. – М.: Наталис, 2011.
14. Тягай Г.Д. Очерк истории Кореи во второй половине XIX в. / Г.Д. Тягай. – М.: Изд-во вост. лит-ры, 1960. – 240 с.
15. Тягай Г.Д. Формирование идеологии национально-освободительного движения в Корее / Г.Д. Тягай. – М.: Наука, 1983. – 248 с.
16. Чжун Сук Бэ. Лекции по истории Кореи / Чжун Сук Бэ, Ю.В. Ванин и др. – М.: Экслибрис-пресс, 1997. – 96 с.

Тема 1.4. Китай у XVII – на початку XX ст.

Лекції 3-4

Заняття 1.4.1 – 1.4.2. Китай у XVII – на початку XX ст.

Питання:

1. Захоплення Китаю маньчжурами. Імперія Цин у другій половині XVII – XVIII ст.
2. Криза традиційного китайського суспільства в першій половині XIX ст.
3. Імперія Цин у другій половині XIX ст. Політика “самопосилення” (1860-ті рр. – початок XX ст.).
4. Сінхайська революція 1911 – 1913 рр.: причини, періодизація, хід і наслідки. Оцінка революційних подій в історіографії.
5. Китайська республіка напередодні і в період Першої світової війни.

Завдання до самостійної роботи

1. Проведіть компаративний аналіз першої (1840 – 1842 рр.) і другої (1856 – 1858 рр.) “опійних” війн в Китаї та їх наслідків.
2. Використавши джерела, рекомендовану навчальну та наукову літературу, обговоріть проблему “Селянська війна тайпінів у Китаї (1850 – 1864 рр.). Утворення держави Тайпін тяньго”. Проаналізуйте особливості внутрішньої і зовнішньої політики тайпінів.
3. Заповніть таблицю “Соціально-економічні та політичні передумови селянської війни тайпінів 1850 – 1864 рр. у Китаї”:

<i>Соціально-економічне і політичне становище Китаю під владою Цинської династії</i>	<i>Форми і методи колоніальної політики Англії (наприкінці XVIII – у першій половині XIX ст.)</i>	<i>Наслідки колоніальної експансії Англії. Причини війни тайпінів</i>

4. Складіть хронологічну таблицю селянської війни тайпінів і карту руху тайпінської армії, позначте на ній основні центри, захоплені тайпінами.
5. Складіть таблицю “Компаративний аналіз політики “самопосилення” в Китаї та реформ Мейдзі в Японії”:

<i>Напрямки реформ</i>	<i>Політика “самопосилення” в Китаї</i>	<i>Реформи Мейдзі в Японії</i>
Економічні: а) у промисловості;		

б) в аграрному секторі		
У військовій сфері		
Станова		
Реформи державного устрою		
У галузі культури та освіти		

6. Заповніть таблицю “Культура Цинського Китаю в новий час” (компаративний аналіз культурного розвитку двох періодів історії Китаю):

<i>Галузі культури</i>	<i>Китай у XVII – першій половині XIX ст.</i>	<i>Китай у другій половині XIX – на початку XX ст.</i>
Література		
Театр		
Живопис		
Прикладне мистецтво		
Архітектура		

Семінарське заняття 2

Заняття 1.4.3. Китай у другій половині XIX ст.

1. Політика “самопосилення” в Китаї (1860-ті рр. – початок XX ст.). Політичний устрій і соціально-економічна модернізація Китаю.
2. Посилення економічного та політичного впливу європейських країн, США і Японії в Китаї. Китайсько-російські відносини.
3. Ліберально-реформаторський рух у Китаї. Кан Ювей.
4. Зародження національно-демократичного руху в Китаї. Сунь Ятсен.
5. Рух іхетуанів.

Методичні рекомендації

Китай належить до держав конфуціанського цивілізаційно-культурного кола. Слід пригадати цивілізаційні особливості китайського суспільства, що продовжували впливати на його соціально-економічний, суспільно-політичний та духовно-ідеологічний розвиток у нові часи. Проаналізувати фактори, що формували традиційну культуру ханьців: природне середовище, автаркічність землеробства, сімейно-кланові зв'язки; провідна роль конфуціанства у формуванні етико-культурної традиції (характер відносин: індивід – соціум – держава, роль особистості в традиційному Китаї, доктрина імператорської влади, роль бюрократії, особливості її формування, інститут шеньши як важливий стабілізуючий механізм імперської системи, існування соціальної гармонії в межах мудро керованої держави як найвищий сенс конфуціанства). Проаналізувати синоцентристську модель всесвіту в уявленнях ханьців, ставлення до сусідських народів (варвари, данники), дефініціювати поняття “торговельно-культурна експансія”.

На відміну від Японії, Китай у більшій мірі зберігав силу традиції і зневажливе ставлення до іноземних втручань та інновацій. Китай вирізнявся тотальним характером держави, бюрократичної влади, суспільства; причому організація влади мала біполярний характер: при міцній центральній владі переважав конфуціанський

полюс цінностей, в періоди кризи та децентралізації – даосько-буддійський полюс як реакція на порушення норми (з'ясувати сутність ідей егалітаризму в масовій свідомості китайців).

У другій половині XIX ст. залежність цинського Китаю від іноземних держав ще більше зросла. Країна швидко втрачала залишки суверенітету і перетворювалася в напівколонію. З'ясувати причини і сутність політики “самопосилення” в Китаї. Проаналізувати політичний портрет регента Ци Сі. З'ясувати, чому спроби правлячих кіл Китаю зміцнити свої військово-політичні та економічні позиції зазнали краху. Чому китайська політика “самопосилення” не принесла таких результатів, як реформи Мейдзі в Японії?

Невдачі реформаторських спроб правлячих кіл Китаю в другій половині XIX ст. призвели до посилення економічного та політичного впливу європейських країн, США і Японії в Китаї. Визначте методи, якими користувалися капіталістичні держави для подальшого розширення свого впливу в Китаї, а також форми політичної та економічної залежності країни. Дефініціювати поняття “орендні території” і показати їх на карті. Після японсько-китайської війни 1894 – 1895 рр. іноземні держави почали фактичний поділ країни на сфери впливу (визначити їх на карті).

Реальна загроза ліквідації політичної самостійності Китаю вплинула на піднесення ліберального реформаторського руху, визнаним лідером якого став Кан Ювей. Проаналізуйте програму китайських реформаторів та їх практичну діяльність у період “ста днів реформ” (11 червня – 21 вересня 1898 р.), який завершився державним переворотом і приходом до влади реакційних сил.

У 90-х рр. XIX ст. у Китаї зароджується національно-демократичний рух, біля витоків якого стояв Сунь Ятсен. Використовуючи джерела, рекомендовану навчальну та наукову літературу, проаналізуйте його діяльність у напрямку консолідації революційних сил наприкінці XIX – на початку XX ст.

Провал поверхових реформ у межах політики “самопосилення”, засилля іноземного капіталу, посилені ідеологічна експансія Заходу стали причинами піднесення народного руху в Китаї. На межі XIX – XX ст. Китай сколихнуло повстання іхетуанів (боксерське). Спробуйте пояснити трансформацію політичної програми повстанців (від гасла “Геть Цинів, відновимо Мінів!” до гасла “Підтримаємо Цинів, знищимо іноземців!"). Визначте характер повстання. Прослідкуйте зміну політики китайського уряду стосовно іхетуанів, з'ясуйте причини поразки повстання та його наслідки. “Заключний протокол” 1901 р., підписаний цинським урядом і західними державами, закріпив напівколоніальний статус Китаю (рекомендується робота з джерелом).

Завершити семінарське заняття слід з'ясуванням основних етапів і тенденцій соціально-економічного, суспільно-політичного та культурного розвитку Цинського Китаю у нові часи.

Теми рефератів і презентацій

1. Селянська війна в Китаї 1639 – 1645 рр.
2. Державний і суспільний устрій імперії Цин у другій половині XVII – XVIII ст.
3. Релігійно-ідеологічна система Китаю у другій половині XVII – XVIII ст.
4. Зовнішня політика Китаю у другій половині XVII – XVIII ст.
5. Криза традиційного китайського суспільства на початку XIX ст.
6. Перша “опійна” війна 1840 – 1842 рр.
7. Повстання тайпінів у Китаї (1850 – 1864 рр.). Тайпін тяньго.

8. Друга “опійна” війна 1856 – 1858 рр.
9. Культура Китаю у другій половині XVII – першій половині XIX ст.
10. Регент Ци Сі та політична боротьба в Китаї 60 – 80-х рр. XIX ст.
11. Спроби модернізації Китаю у другій половині XIX ст.
12. Реформаторський рух у Китаї у другій половині 90-х рр. XIX ст. Кан Ювей. “Сто днів реформ”.
13. Національно-демократичний рух у Китаї в 90-х рр. XIX ст.
14. Сунь Ятсен і діяльність „Союзу відродження Китаю“ (1895 р.).
15. Рух іхетуанів 1898 – 1901 рр.: причини, періодизація, наслідки.
16. Суспільно-політичний і соціально-економічний розвиток Китаю на початку XX ст.
17. Політична діяльність та ідеологія Сунь Ясена. “Три народні принципи”.
18. Діяльність “Об’єднаного союзу” (1905 р.). Сунь Ятсен і його програма революційних перетворень у Китаї.
19. Криза китайського суспільства на початку XX ст.
20. Конституційний рух у Китаї на початку XX ст.
21. Утворення Національної партії Китаю (Гоміньдан).
22. Проблема періодизації та характеру Сінхайської революції в історичній науці.
23. Політичний портрет Юань Шикая.
24. Ставлення європейських держав, США та Японії до революційних подій у Китаї на початку XX ст.
25. Проблема Тибету на початку XX ст.
26. Утворення Китайської революційної партії (Чжунхуа Геміндан) та її програма.
27. Культура Китаю на початку XX ст.

Джерела

1. Боксерское восстание [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/China/XIX/1880-1900/Boxer_vosst/frame.htm
2. Бутаков А.М. “Опиумные” войны. Обзор войн европейцев против Китая в 1840–1842, 1856–1858, 1859 и 1860 годах / А.М. Бутаков, А.Е. Тизенгаузен. – М.: АСТ, 2002. – 400 с.
3. Восстание ихэтуаней: Документы и материалы. – М.: Наука, 1968. – 276 с.
4. Восстание ихэтуаней. Документы и материалы [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/China/XIX/1880-1900/Ihetuan/index.htm>
5. Декларация “Союза возрождения Китая” (1894 г.) // Сунь Ятсен. Избранные произведения. – М.: Изд-во вост. лит-ры, 1964. – С. 64-66.
6. Документы “Союза малых мечей” // Кузес В.С. Шанхайское восстание “Союза малых мечей” 1853 – 1855 г. – М.: Наука, 1980. – С. 164-192.
7. 3 листівки іхетуанів (1900) // Сергійчук І.М. Китай у нові та новітні часи: Практикум: [Навч. посіб.]. – Суми, 2006. – С. 140.
8. Заключний (“боксерський”) протокол між Цінською імперією і великими державами від 7 вересня 1901 р. (Витяг) // Там же. – С. 141-142.
9. Избранные произведения прогрессивных китайских мыслителей нового времени (1840–1898); [пер. с кит.]. – М., 1961.
10. Контракт на постройку и эксплуатацию Китайско-Восточной железной дороги, Берлин, 27 августа (8 сентября) 1896 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.hrono.info/dokum/18980908.html>
11. Корсаков В.В. Пекинские события. Личные воспоминания участника об осаде в Пекине (май – август 1900 г.) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/China/XX/1900-1920/Korsakov_sobytiya/pred.htm

12. Русско-китайская конвенция 1898 г., Пекин, 15 (27) марта 1898 г. (Конвенция между Россией и Китаем о Ляодунском полуострове) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.hrono.info/dokum/1898ruskit.html>
13. Русско-китайские отношения. 1689–1916. Официальные документы / ред. П.Е. Скачков, В.С. Мясников. – М.: Изд-во вост. лит-ры, 1958. – 140 с.
14. Сборник договоров и дипломатических документов по делам Дальнего Востока. 1895–1905 гг. – СПб: Тип. А.М. Менделевича, 1906. – 763 с.
15. Соколова А.А. Воспоминания о погроме в Маньчжурии по линии Восточной Китайской железной дороги в 1898 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/China/XIX/1880-1900/Sokolova/text3.htm>
16. Сунь Ятсен. Декларація “Об’єднаного союзу” (серпень 1905 р.) // Сергійчук І.М. Китай у нові та новітні часи: Практикум: [Навч. посіб.]. – Суми, 2006. – С. 144-145.
17. Тайпинское восстание. 1850–1864 гг.: Сборник документов / сост. В.П. Илюшечкин, О.Г. Соловьев. – М.: Изд-во вост. лит-ры, 1961. – 328 с.
18. Эдикт, запрещающий ввоз опиума, адресованный Главным начальником таможенного управления Кантона купцам компании по торговле с иностранцами (1807 г.) // Хрестоматия по новой истории: В 3-х т. / ред. А.А. Губер. – Т.1: 1640–1815. – М.: Соцэкгиз, 1963. – С. 652-653.

Література

Основна

1. Васильев Л.С. История Востока: В 2-х т.: [Учеб. по спец. «История»] / Л.С. Васильев. – 3-е изд., доп. – Т. 1. – М.: Высшая школа, 2003. – 512 с.; Т.2 – М.: Высшая школа, 2005. – 575 с.
2. Воскресенский А.Д. Россия и Китай: теория и история межгосударственных отношений / А.Д. Воскресенский. – М.: ООО «Издательский центр научных и учебных программ», 1999. – 412 с.
3. Головченко В.І. Нова історія Азії та Африки: колоніальний Схід (кінець ХІХ – друга третина ХХ ст.): [Навч. посіб.] / В.І. Головченко, В.А. Рубель. – К.: Либідь, 2010. – 520 с.
4. Губер А.А. Новая история стран Азии и Африки: [Учеб. для истор. фак-тов пед. ин-тов] / А.А. Губер, Г.Ф. Ким, А.Н. Хейфец. – 3-е изд. – М.: Наука, 1982. – 560 с.
5. Дацышен В.Г. Новая история Китая: [Учеб. пособ.] / В.Г. Дацышен. – Благовещенск: Изд-во БГПУ, 2004. – 346 с.
6. Евдокимова А.А. История Востока в новое время / А.А. Евдокимова. – Ростов н/Д: Феникс, 2011. – 344 с.
7. История Востока: В 6 т. [редкол. Р.Б. Рыбаков, Л.Б. Алаев, В.Я. Белокреницкий и др.]. – Т.4: Восток в новое время: конец XVIII – начало XX века. Кн. 1. – М.: Вост. лит., 2004. – 608 с.
8. История Китая / Под ред. А.В. Меликсетова. – М.: Изд-во МГУ «Высшая школа», 2002. – 736 с.
9. История Китая с древнейших времен до наших дней: [Учеб. пособ.] / отв. ред. Л.В. Симоновская, М.Ф. Юрьев. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1974. – 535 с.
10. История стран Азии и Африки в новое время: В 2 ч.: [Учеб. пособ. для вузов]. – М.: Изд-во МГУ, 1989. – Ч. 1. – 384 с.
11. Калюжная Н.М. Восстание ихэтуаней (1898–1901) / Н.М. Калюжная. – М.: Глав. ред. вост. лит-ры, 1978. – 364 с.
12. Китай в новое и новейшее время. История и историография / отв. ред. А.М. Григорьев. – М.: Наука, 1981. – 197 с.
13. Китай и соседи в новое и новейшее время / отв. ред. С.Л. Тихвинский. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1982. – 455 с.
14. Крюгер Р. Китай. История страны / Рейн Крюгер; [пер. Д. Воронина, Ю. Гольдберга; предисл. К. Королева. – М.: Эксмо; СПб.: Мидгард, 2008. – 544 с.

15. Крюгер Р. Полная история Поднебесной; [пер. с англ. Д. Воронина, Ю. Гольдберга]. – М.: Эксмо, 2006. – 442 с.
16. Кузнецов В.С. Императрица Цы Си / В.С. Кузнецов // Вопросы истории. – 2003. – № 12. – С. 62-86.
17. Непомнин О.Е. Социально-экономическая история Китая. 1894–1914 / О.Е. Непомнин. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1980. – 368 с.
18. Никифоров В.Н. Очерк истории Китая. II тысячелетие до н.э. – начало XX столетия / В.Н. Никифоров. – М.: Ин-т Дальнего Востока, 2002. – 448 с.
19. Новая история Китая / отв. ред. С.Л. Тихвинский. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1972. – 639 с.
20. Новая история стран Азии и Африки, XVI – XIX века: [Учеб. для студ. высш. учеб. заведений] / Под ред. А.М. Родригеса: В 3 ч. – Ч. 1. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2004. – 400 с.
21. Поп Ю.І. Нова історія країн Азії і Африки (XVI – початок XX ст.): [Підручник] / Ю.І. Поп. – К.: ВЦ Академія, 2012. – 376 с.
22. Попов И.М. Россия и Китай: 300 лет на грани войны / И.М. Попов. – М.: Астрель; АСТ; Ермак, 2004. – 547 с.
23. Романова Г.Н. Экономические отношения России и Китая на Дальнем Востоке. XIX – начало XX в. / Г.Н. Романова. – М.: Наука, 1987. – 166 с.
24. Рубель В.А. Нова історія Азії та Африки. Постсередньовічний Схід (XVIII – друга половина XIX ст.): [Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів] / В.А. Рубель. – К.: Либідь, 2007. – 558 с.
25. Тихвинский С.Л. Движение за реформы в Китае в конце XIX в. / С.Л. Тихвинский. – 2-е изд., доп. – М.: Наука, 1980. – 360 с.
26. Тихвинский С.Л. Завещание китайского революционера Сунь Ятсена: жизнь, борьба и эволюция политических взглядов / С.Л. Тихвинский. – М.: Политиздат, 1986. – 224 с.
27. Тихвинский С.Л. Китай и всемирная история / С.Л. Тихвинский. – М.: Наука, 1988. – 592 с.
28. Тихвинский С.Л. Политика “самоусиления” правящих кругов Китая (1860–1895) / С.Л. Тихвинский. // Вопросы истории. – 1969. – № 4. – С. 78-98.
29. Фицджеральд Ч.П. История Китая / Ч.П. Фицджеральд; [пер. с англ. Л.А. Калашниковой]. – М.: Центрполиграф, 2008. – 460 с.
30. Широкопад А.Б. Россия и Китай. Конфликты и сотрудничество / А.Б. Широкопад. – М.: Вече, 2004. – 448 с.

Додаткова

1. Аварин В.Я. Борьба за Тихий океан. Агрессия США и Англии, их противоречия и освободительная борьба народов / В.Я. Аварин. – М.: Госполитиздат, 1952. – 671 с.
2. Анисимов А.Л. Россия и США во время второй «опиумной» войны. 1856–1860 гг. / А.Л. Анисимов // Новая и новейшая история. – 2000. – №4. – С. 29-37.
3. Века неравной борьбы / отв. ред. В.Н. Никифоров. – М.: Наука, 1967. – 451 с.
4. Гуревич Б.П. Международные отношения в Центральной Азии в XVIII – первой половине XIX в. / Б.П. Гуревич. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1983. – 310 с.
5. Ефимов Г.В. Очерки по новой и новейшей истории Китая / Г.В. Ефимов. – М.: Гос. изд-во полит. лит-ры, 1951. – 575 с.
6. Иванов П.М. Гонконг / П.М. Иванов. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1990. – 278 с.
7. Роль традиций в истории и культуре Китая / ред. Л.С. Васильев. – М.: Наука, 1972. – 376 с.
8. Семанов В.И. Из жизни императрицы Цыси (1835–1908) / В.И. Семанов. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Наука, 1979. – 215 с.
9. Сидихменов В.Я. Маньчжурские правители Китая / В.Я. Сидихменов. – М.: Миринда, 2004. – 448 с.
10. Тодер Ф.А. Тайвань и его история (XIX в.) / Ф.А. Тодер. – М.: Наука, 1978. – 338 с.

Завдання для поточного модульного контролю № 1
до тематичного блоку “Далекосхідна цивілізація у новий час
(Японія, Китай, Корея)”

II рівень

Дайте коротку відповідь на запитання:

1. Офіційна релігія дому Токугава – _____.
2. Офіційна релігія в Японії до встановлення сьогунату, а також після “реставрації Мейдзі”, що ґрунтувалася на вшануванні культу імператора – _____.
3. Встановлення сьогунату Токугава відбулося в _____ р.
4. Кодекс самурайської честі (“Шлях самурая”) – _____.
5. Великі японські князі-землевласники – _____.
6. Придворна безземельна аристократія Японії періоду сьогунату – _____.
7. Особливість зовнішньої політики сьогунату Токугава – _____.
8. Найбільш розвинуті в соціально-економічному та суспільно-політичному відношенні японські князівства, які склали антитокугавський блок у ході громадянських війн 60-х років XIX ст. – _____.
9. Сьогунат як форма влади в Японії був ліквідований у _____ р.
10. Епоха правління імператора Муцухіто – _____.
11. Перша імперська японська конституція була прийнята в _____ р.
12. Назва палат парламенту за першою Конституцією Японської імперії – _____.
13. Назва Корейської держави за часів правління династії Лі (1392 – 1910 рр.) – _____.
14. Формальний “сюзерен” Кореї – _____.
15. Титул корейського монарха – _____.
16. Привілейований служилий стан корейського суспільства – _____.
17. Просвітницький рух “за реальні науки” в корейському суспільстві наприкінці XVII – XVIII ст. – _____.
18. Перший нерівноправний договір, укладений Кореєю з Японією – _____.
19. Радикальний селянський рух у Кореї другої половини XIX ст., ідеологічним підґрунтям якого стало “східне вчення” – _____.
20. В якому році Корея стала колонією Японської імперії? _____.
21. Остання “китайська” династія (1368 – 1644 рр.) – _____.
22. Рік встановлення маньчжурської (цинської) династії в Китаї – _____.
23. Титул маньчжурського імператора _____.
24. “Шеньши” – це _____.
25. Перша “опійна” (англо-китайська) війна відбулася в _____ рр.
26. Перший нерівноправний договір Китаю з Англією, укладений після закінчення англо-китайської (“опійної”) війни – _____.
27. Друга “опійна” (англо-франко-китайська) війна відбувалася в _____ рр.
28. Селянська війна тайпінів тривала в _____ рр.
29. Регент китайського імператора, яка проводила політику “самопосилення” в Китаї – _____.

30. Лідер китайських реформаторів останньої третини XIX – початку XX ст. – _____.
31. Останній імператор династії Цин – _____.
32. Перший тимчасовий президент Китайської республіки (1866 – 1925 рр.), засновник партії Гоміньдан – _____.

III рівень

Поміркуйте над запитаннями і дайте на них розгорнуту відповідь:

1. Основні проблеми курсу. Особливості розвитку країн Сходу в новий час.
2. Проблема періодизації курсу.
3. Колоніалізм як всесвітньо-історичне явище.
4. Форми і методи колоніальної експансії, її етапи.
5. Системи колоніального управління.
6. Соціально-економічний розвиток, суспільний і державний устрій Японії періоду сьогунату Токугава (1603 – 1867 рр.).
7. Причини “самоізоляції” Японії в XVII – першій половині XIX ст. “Відкриття” країни іноземними державами та його наслідки.
8. Культурний розвиток і релігійне життя Японії періоду сьогунату Токугава.
9. Суспільно-політична боротьба в Японії в 60-х рр. XIX ст.: ліквідація сьогунату, реставрація влади імператора.
10. Реформи Мейдзі в Японії (1868 – 1873 рр.): сутність і значення. Причини успішної модернізації країни в останній третині XIX ст.
11. “Рух за свободу і народні права” в Японії. Конституція Японської імперії 1889 р.
12. Причини активізації зовнішньої політики Японії наприкінці XIX – на початку XX ст. Японія в роки Першої світової війни.
13. Особливості розвитку Кореї в XVII – першій половині XIX ст. Рух “Сірхак” та його місце в релігійно-ідеологічній системі країни.
14. Корея у другій половині XIX – на початку XX ст. Охарактеризуйте процес напівколоніального поневолення Кореї. Чим він завершився?
15. Завоювання Китаю маньчжурами та його наслідки. Особливості соціально-економічного та політичного розвитку китайської імперії Цин у другій половині XVII – XVIII ст.
16. Криза традиційного китайського суспільства у другій половині XVIII – першій половині XIX ст.: її причини та наслідки.
17. Перша (1840 – 1842 рр.) і друга (1856 – 1858 рр.) “опійні” війни в Китаї та їх наслідки.
18. Тайпінське повстання в Китаї (1850 – 1864 рр.). Утворення держави Тайпін тяньго. Внутрішня і зовнішня політика тайпінів.
19. Політичний устрій і соціально-економічна модернізація китайської імперії Цин. Політика “самопосилення” (1860-ті рр. – початок XX ст.) та її наслідки.
20. Посилення впливу європейських країн, США, Японії в Китаї у другій половині XIX – на початку XX ст. Перетворення Китаю в напівколонію іноземних держав.
21. Зародження ліберально-реформістського руху в Китаї наприкінці XIX ст. Кан Ювей і “Сто днів реформ”.
22. Національно-демократичний рух у Китаї в 90-х рр. XIX ст. – на початку XX ст. Сунь Ятсен. Діяльність “Союзу відродження Китаю” та “Об’єднаного союзу”.
23. Рух іхетуанів у 1898 – 1901 рр.: причини виникнення, основні етапи, причини поразки, наслідки.
24. Релігійне життя та культура Китаю другої половини XIX – початку XX ст.

25. Соціально-економічні, політичні, ідеологічні передумови та причини Синьхайської революції (1911 – 1913 рр.).
26. Боротьба революційних сил у Китаї за повалення Цинської монархії (жовтень 1911 – лютий 1912 рр.).
27. Китайська республіка в роки диктаторського правління Юань Шикая (1913 – 1916 рр.).
28. Причини та основні прояви розпаду Китайської республіки (1916 – 1918 рр.).

МОДУЛЬ 2. ПІВДЕННОАЗІЙСЬКА ТА ПІВДЕННО-СХІДНОАЗІЙСЬКА ЦИВІЛІЗАЦІЇ У XVII – НА ПОЧАТКУ XX ст.

Тема 2.1. Загальна характеристика південно-східноазійської цивілізації (країни Південно-Східної Азії та Тихоокеанського регіону) у XVII – на початку XX ст. Держави Індокитайського п-ва.

Лекція 1.

Заняття 2.1.1. Загальна характеристика південно-східноазійської цивілізації (країни Південно-Східної Азії та Тихоокеанського регіону) у XVII – на початку XX ст. Держави Індокитайського п-ва.

Питання:

1. Особливості розвитку країн південно-східноазійської цивілізації у нові часи.
2. Держави Індокитайського півострова у XVII – середині XIX ст.:
 - а) феодальні держави Нгуєнів і Чинів у В'єтнамі;
 - б) Лаос, Камбоджа в XVII – середині XIX ст.: політичний лад, соціально-економічний устрій, міжнародне становище.
3. Країни Індокитайського півострова у другій половині XIX – на початку XX ст.:
 - а) колоніальне поневолення Францією В'єтнаму, встановлення “протекторату” над Лаосом і Камбоджею;
 - б) утворення “Індокитайського союзу”. Зародження національного руху.

Завдання до самостійної роботи

1. Складіть таблицю “Держави Індокитайського півострова в XVII – середині XIX ст.”:

	<i>В'єтнамські держави</i>	<i>Лаос</i>	<i>Камбоджа</i>
Політичний устрій			
Соціально-економічний розвиток			
Зовнішня політика			

2. Заповніть таблицю “Культура держав Індокитайського півострова в новий час”:

<i>Галузі культури</i>	<i>В'єтнамські держави</i>	<i>Лаос</i>	<i>Камбоджа</i>
Література			

Театр			
Живопись			
Прикладное мистецтво			
Архітектура			

Література

1. Аварин В.Я. Борьба за Тихий океан. Агрессия США и Англии, их противоречия и освободительная борьба народов / В.Я. Аварин. – М.: Госполитиздат, 1952. – 671 с.
2. Берзин Э.О. Юго-Восточная Азия и экспансия Запада в XVII – начале XVIII в. / Э.О. Берзин. – М.: Наука, 1987. – 317 с.
3. Дементьев Ю.П. Колониальная политика Франции в Китае и Индокитае: 1844–1862 гг. / Ю.П. Дементьев. – М.: Изд-во вост. лит-ры, 1958. – 202 с.
4. Дементьев Ю.П. Политика Франции в Индокитае и образование Индокитайского союза (1858–1907) / Ю.П. Дементьев. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1975. – 224 с.
5. Дементьев Ю.П. Политика Франции в Камбодже и Лаосе. 1852–1907 / Ю.П. Дементьев. – М.: Изд-во вост. лит-ры, 1960. – 72 с.
6. Деопик Д.В. История Вьетнама: В 2-х ч. / Д.В. Деопик. – Ч. I. – М.: Изд-во МГУ, 1994. – 318 с.
7. Добби Э. Юго-Восточная Азия / Э. Добби. – М.: Изд-во иностр. лит-ры, 1952. – 351 с.
8. История Вьетнама / отв. ред. С.А. Мхитарян; [пер. с вьет.] – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1983. – 303 с.
9. История Вьетнама, середина XIX – середина XX в. / Нгуен Конг Бинь, Фам Суан Нам, Ван Тай, Буй Динь Тхань; [пер. с вьет.] – М.: Наука, 1991. – 363 с.
10. История Вьетнама: [Учеб. для вузов по спец. «История»]: В 2-х ч. / Ин-т стран Азии и Африки при МГУ, Ин-т практ. востоковедения. – М.: Изд-во МГУ, 1995.
11. История Кампучии: Краткий очерк / Отв. ред. Ю.Я. Михеев. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1981. – 254 с.
12. Кожевников В.А. Очерки новой истории Лаоса / В.А. Кожевников. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1979. – 246 с.
13. Козлова М.Г. Россия и страны Юго-Восточной Азии / М.Г. Козлова. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1986. – 328 с.
14. Корнев В.И. Буддизм и его роль в общественной жизни стран Азии / В.И. Корнев. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1983. – 248 с.
15. Краткая история Вьета (Вьет Шы Лыок) / Отв. ред. Д.В. Деопик; [пер. с вьетнян, вступ. статья и комментарий. А.Б. Полякова]. – М.: Наука, 1980. – 290 с.
16. Мосяков Д.В. История Камбоджи. XX век / Д.В. Мосяков. – М.: ИВ РАН, 2010. – 743 с.
17. Мурашева Г.Ф. Вьетнамо-китайские отношения XVII – XIX вв. / Г.Ф. Мурашева. – М.: Наука, 1973. – 159 с.
18. Новакова О.В. История Вьетнама: [Учебник]: В 2-х ч. / О.В. Новакова, П.Ю. Цветов. – Ч. I. – М.: Изд-во МГУ, 1995. – 345 с.
19. Новая история Вьетнама / Отв. ред. С.А. Мхитарян. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1980. – 718 с.
20. Холл Д. История Юго-Восточной Азии / Д. Холл. – М.: Изд-во иностр. лит-ры, 1958. – 597 с.
21. Юго-Восточная Азия в мировой истории / ред. Д.В. Деопик. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1977. – 352 с.
22. Юго-Восточная Азия. История. Современность. – М.: Тезаурус, 1983. – 254 с.

Тема 2.2. Філіппіни у XVII – на початку XX ст.

Завдання до самостійної роботи

Питання:

1. Іспанський колоніальний режим на Філіппінах у XVII ст.
2. Зміна характеру колоніальної експлуатації Філіппін з середини XVIII ст. Економічне проникнення капіталістичних держав на Філіппіни у першій половині XIX ст.
3. Особливості національного руху на Філіппінах у другій половині XIX – на початку XX ст. Національно-визвольна революція 1896 – 1898 рр. Проголошення Філіппінської республіки.
4. Американо-філіппінська війна 1899 – 1901 рр. Американський колоніальний режим (1899 – 1916 рр.). Політика “філіппінізації” та її наслідки.
5. Проаналізуйте політичну діяльність Хосе Рісалья в національно-визвольному русі Філіппін другої половини XIX ст.
6. Охарактеризуйте процес утворення політичних партій – Філіппінської ліги та Катіпунану, дайте оцінку їхньої діяльності.
7. Визначте особливості релігійного та культурного розвитку Філіппінського архіпелагу в XVII – на початку XX ст.

Література

1. Берзин Э.О. Юго-Восточная Азия и экспансия Запада в XVII – начале XVIII в. / Э.О. Берзин. – М.: Наука, 1987. – 317 с.
2. Итс Р.Ф. Этническая история юга Восточной Азии / Р.Ф. Итс. – Л.: Наука, 1972. – 307 с.
3. Левонтова Ю.О. История Филиппин: Краткий очерк / Ю.О. Левонтова. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1979. – 296 с.
4. Левонтова Ю.О. Очерки новой истории Филиппин (60-е гг. XVIII – 60-е гг. XIX вв.) / Ю.О. Левонтова. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1965. – 224 с.
5. Очерки из истории Юго-Восточной Азии. – М.: Наука, 1978. – 365 с.
6. Подберезский И. В. Католическая церковь на Филиппинах. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1988. – 256 с.
7. Подберезский И.В. Хосе Рисаль. Серия: Жизнь замечательных людей / И.В. Подберезский. – М.: Молодая гвардия, 1985. – 319 с.
8. Сухарьков И.А. “Великий плебей” Филиппинской революции: А. Бонифасио. 1863–1897 / И.А. Сухарьков // Вопросы истории. – 1972. – № 6. – С. 200-204.
9. Сухарьков И.А. Филиппинский национальный герой Хосе Рисаль (1861–1896) / И.А. Сухарьков // Вопросы истории. – 1970. – № 1. – С. 205-209.
10. Холл Д. История Юго-Восточной Азии / Д. Холл. – М.: Изд-во иностр. лит-ры, 1958. – 597 с.
11. Юго-Восточная Азия в мировой истории / ред. Д.В. Деопик. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1977. – 352 с.
12. Юго-Восточная Азия. История. Современность. – М.: Тезаурус, 1983. – 254 с.

Тема 2.3. Індонезія у XVII – на початку XX ст.

Завдання до самостійної роботи

Питання:

1. Індонезія в XVII – середині XIX ст.:
 - а) португальська і голландська агресія проти Індонезії, встановлення панування голландської Ост-Індської компанії;

- б) англо-голландське суперництво в Індонезії наприкінці XVIII – на початку XIX ст. і захоплення Індонезії Англією;
- в) відновлення голландського панування; система “примусових культур”.
- 2. Індонезія в другій половині XIX – на початку XX ст.:
 - а) кризові явища в індонезійській економіці; початок відміни системи “примусових культур”;
 - б) політика США, Великої Британії в Індонезії. Ачехська війна 1873 – 1913 рр. та її наслідки;
 - в) розподіл Індонезійського архіпелагу на сфери впливу між Голландією, Великою Британією, Португалією, Німеччиною в останній третині XIX ст.
- 3. З’ясуйте особливості релігійного та культурного розвитку Індонезійського архіпелагу в XVII – на початку XX ст.

Література

1. Архипов В.Я. Экономическое развитие Индонезии в колониальный период. (Эпоха империализма) / В.Я. Архипов // Вопросы истории. – 1970. – № 6. – С. 63-72.
2. Бельский А.Б. Идеология национально-освободительного движения в Индонезии. 1917–1942 гг. / А.Б. Бельский. – М.: Наука, 1978. – 392 с.
3. Берзин Э.О. Юго-Восточная Азия и экспансия Запада в XVII – начале XVIII в. / Э.О. Берзин. – М.: Наука, 1987. – 317 с.
4. Губер Г.Г. Индонезия (социально-экономические очерки) / Г.Г. Губер. – М.: Наука, 1933. – 278 с.
5. История Индонезии: [Учебник]: В 2-х ч. / Г.Г. Бандиленко, Е.И. Гневушева, Д.В. Деопик, В.А. Цыганов. – Ч.1. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1992. – 304 с.
6. Мовчанок П.М. Яванская народная война (1825–1830 гг.) / П.М. Мовчанюк. – М.: Наука, 1969. – 190 с.
7. Перская И.Ю. Источники по истории Индонезии с древнейших времен по 1917 г.: В 2-х ч. / И.Ю. Перская. – Ч. I. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1974. – 390 с.
8. Политика капиталистических держав и национально-освободительное движение в Юго-Восточной Азии (1871–1917 гг.). Документы и материалы: В 2 ч. – М.: Наука, 1965.
9. Ревуненкова Е.В. Народы Малайзии и Западной Индонезии (некоторые аспекты духовной культуры) / Е.В. Ревуненкова. – М.: Наука, 1980. – 276 с.
10. Холл Д. История Юго-Восточной Азии / Д. Холл. – М.: Изд-во иностр. лит-ры, 1958. – 597 с.
11. Юго-Восточная Азия в мировой истории / ред. Д.В. Деопик. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1977. – 352 с.
12. Яванская культура: к характеристике крупнейшего этноса в Юго-Восточной Азии. – М.: [б. и.], 1988. – 84 с.

Тема 2.4. Загальна характеристика південноазійської цивілізації. Індія у XVII – на початку XX ст.

Лекції 2-3

Заняття 2.4.1 – 2.4.2. Загальна характеристика південноазійської цивілізації. Індія у XVII – на початку XX ст.

Питання:

1. Особливості розвитку країн південноазійської цивілізації та місце Індії в ній.
2. Імперія Великих Моголів у XVII – першій половині XVIII ст.
3. Британське завоювання Індії (друга половина XVIII ст.).

4. Перетворення Індії в британську колонію та колоніальна політика Англії в Індії у першій половині XIX ст.
5. Велике сипайське повстання 1857 – 1859 рр. та його наслідки.
6. Буржуазні реформи в Британській Індії в 60 – 90-х рр. XIX ст.
7. Британська Індія на початку XX ст.

Завдання до самостійної роботи

1. Складіть таблицю: “Введення британцями нових земельно-податкових систем в Індії наприкінці XVIII – на початку XIX ст.”:

<i>Назва земельно-податкової системи, територія</i>	<i>Особливості</i>	<i>Вплив на соціально-економічний розвиток Індії</i>

2. Заповніть таблицю “Колоніальна політика Англії в Індії та її наслідки (друга половина XVIII – перша половина XIX ст.)”:

<i>Соціально-економічне і політичне становище Індії в доколоніальний період</i>	<i>Форми і методи колоніальної політики Англії (друга половина XVIII – перша половина XIX ст.)</i>	<i>Наслідки колоніальної експансії Англії. Причини сипайського повстання 1857 – 1859 рр.</i>

3. Підготуйте карту основних центрів великого антибританського повстання 1857 – 1859 рр. і складіть хронологічну таблицю розвитку подій у них.
4. Заповніть таблицю “Компаративний аналіз культурного розвитку Імперії Великих Моголів і Британської Індії”:

<i>Галузі культури</i>	<i>Імперія Великих Моголів (XVII – перша половина XVIII ст.)</i>	<i>Британська Індія (друга половина XIX – початок XX ст.)</i>
Література		
Театр		
Живопис		
Прикладне мистецтво		
Архітектура		

Семінарське заняття 3.

Заняття 2.4.3. Колоніальна політика Англії в Індії наприкінці XVIII – у першій половині XIX ст.

1. Формування апарату британського управління Індією.
2. Аграрні перетворення, введення нових земельно-податкових систем, їх вплив на соціально-економічний розвиток Індії.

3. Дискусія про наслідки британської колонізації Індії: роль британських колонізаторів у долі народів півострова Індостан.
4. Держава сикхів у першій половині XIX ст.

Методичні рекомендації

Індія належить до країн південноазійської цивілізації, що вирізняється первинністю індуїзму в релігійно-культурному фундаменті, який докорінно не змінило напластування буддизму, ісламу та інших релігій у ході історичного розвитку.

Студенти мають звернути увагу на особливості індуїзму як цивілізаційного ядра, його організаційно-регламентуючу та комунікативно-інтегруючу роль: відсутність організованої та ієрархічно структурованої церкви, толерантність до інших релігій; опора на общинно-кастову структуру індійського суспільства; акцент на самовдосконаленні особистості, обмеження ідеями карми та сансари сенсу історії; відносна політична пасивність та ігнорування ідей влади і державності, несприйняття радикальних, насильницьких способів соціального переустрою. При розгляді проблем соціальної мобільності індусів і сприйняття процесів модернізації слід пригадати особливості характеру індійської общини, визначити причини її стійкості, з'ясувати здатність індійської цивілізації до адаптації досвіду інших культур і межі цієї адаптації. Ці аспекти будуть корисними для успішного проведення семінарського заняття.

При розгляді першого питання студентам треба пригадати етапи британського завоювання півострову Індостан (торговельно-економічної експансії та безпосереднього військового втручання) та їх наслідки. Проаналізувати роль англійської Ост-Індської компанії, яка перемогла в протистоянні з французькою Ост-Індською компанією за панування над Індією у XVIII ст. З'ясувати форми і методи британського завоювання і політичного підкорення індійських територій (субсидіарні договори, роль сипайських загонів тощо).

Особливу увагу слід звернути на поступову трансформацію англійської Ост-Індської компанії з торговельної організації в територіальну державу, а також процес формування апарату британського управління Індією наприкінці XVIII ст., відзначивши його діархічну структуру: з боку британської Ост-Індської компанії та Ради у справах Індії (Лондон).

Проаналізувати особливості адміністративного устрою колоніальної Індії, методи її експлуатації британцями і земельно-податкову політику колоніальної адміністрації наприкінці XVIII – на початку XIX ст. (системи тимчасового та постійного заміндарства, райятварі, маузавар (махалварі), оцінити їх вплив на соціально-економічний розвиток Індії.

Важливою проблемою семінарського заняття має стати дискусія про наслідки британської колонізації Індії та роль британських колонізаторів у долі народів півострова Індостан (слід розкрити як негативні, так і позитивні сторони цього явища) [див. *Васильев Л.С. История Востока: В 2-х т. 3-е изд., доп. – Т. 1. – М.: Высшая школа, 2003. – С. 352-357*]. Пояснити точку зору Л.С. Васильєва стосовно цих процесів: “З одного боку, це призводило до колонізації країни, перетворення її в аграрно-сировинний придаток Англії, до податкового зиску, розорення ремісників і селян, страждань багатьох людей. З другого – цей болісний процес активно сприяв розвитку країни, знайомив її з новими формами зв'язків і відносин, з виробництвом

машинного типу, з основами науки та техніки. Англійці і особливо англійська мова стали інтегруючою силою, що допомагала об'єднувати різномовну країну в єдине ціле“.

Зробити акцент на тому, що стрімкий ефект колоніалізму сприяв капіталістичній трансформації Британської Індії – створенню промислово розвинутих анклавів, введенню англійських стандартів парламентської демократії, принципів судочинства та управління, схильності до плюралізму орієнтирів і світоглядів. Проте могутня індуїстська традиція чинила опір подальшій модернізації і живила національно-визвольний рух. Про роль релігійних і культурних традицій індуїзму у формуванні суспільно-політичного клімату Індії, характеру антиколоніального руху слід пам'ятати при розкритті питань наступного семінарського заняття.

Особливу увагу в межах семінарського заняття слід звернути на боротьбу сикхів у Пенджабі за створення своєї держави у другій половині XVII – XVIII ст., відстоювання її незалежності у процесі британського завоювання Індії у другій половині XVIII – першій половині XIX ст.

Теми рефератів і презентацій

1. Завоювання З.М. Бабуrom Індії та утворення Імперії Великих Моголів (XVI ст.)
2. Військово-ленна система держави Великих Моголів.
3. Політична історія Імперії Великих Моголів.
4. Сикхізм XVI – першої половини XVII ст.
5. Боротьба сикхів за створення своєї держави (друга половина XVII – XVIII ст.)
6. Держава сикхів у Пенджабі (перша половина XIX ст.).
7. Завоювання Індії Англією (друга половина XVIII ст.)
8. Колоніальна політика Англії в Індії наприкінці XVIII – першій половині XIX ст.
9. Дискусія про наслідки британської колонізації півострову Індостан.
10. Релігійні системи Індії в новий час.
11. Кастова система Індії в новий час.

Джерела

1. Акт Ост-Индской компании (1784 г.) // Хрестоматия по новой истории: В 3-х т. / ред. А.А. Губер. – Т.1: 1640–1815. – М.: Соцэкгиз, 1963. – С. 584-585.
2. Армянские источники XVIII века об Индии; [пер. с армян. Р.А. Абрамян]; АН Арм. ССР. –Ереван: Изд-во АН АрмССР, 1968. – 255 с.
3. Вестник Европы (1805). Известия и замечания [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Indien/XIX/1800-1820/Vestnik_evropy/1805_c_21_nom_10.phtml?id=4082
4. Вивекананда С. Практическая веданта / Свами Вивекананда. – М.: Ладомир, 1995. – 325 с.
5. Документы по истории индийского национально-освободительного движения // Хрестоматия по новой истории: В 3-х т. / ред. А.А. Губер. – Т.2: 1815–1870. – М.: Соцэкгиз, 1965. – С. 522-575.
6. Из акта Ост-Индской компании 1773 г. // Хрестоматия по новой истории: В 3-х т. / ред. А.А. Губер. – Т.1: 1640–1815. – М.: Соцэкгиз, 1963. – С. 581-584.
7. Маркс К. Британское владычество в Индии / К. Маркс, Ф. Энгельс // Сочинения: В 50-ти т. – Т.9. – М.: Госполитиздат, 1957. – С. 130-136.
8. Неру Дж. Взгляд на всемирную историю: В 3-х т. / Джавахарлал Неру; [пер. с англ.; под ред. Г.Л. Бондаревского и др. – М.: Прогресс, 1981.
9. Неру Дж. Открытие Индии: В 2-х кн. / Джавахарлал Неру; [пер. с англ.]. – М.: Политиздат, 1989.

10. Российские путешественники в Индии, XIX – начало XX в.: Документы и материалы. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1990. – 301 с.
11. Типу-султан (1795–1796). Французские документы о его борьбе с англичанами [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Indien/XVIII/1780-1800/Tipu_sultan/frametext.htm
12. Хартия Ост-Индской компании (1833 г.) // Хрестоматия по новой истории: В 3-х т. / ред. А.А. Губер. – Т.2: 1815–1870. – М.: Соцэкгиз, 1965. – С. 516-520.

Література

Основна

1. Антонова К.А. Английское завоевание Индии в XVIII в. / К.А. Антонова. – М.: Изд-во вост. лит-ры, 1958. – 326 с.
2. Антонова К.А. История Индии (краткий очерк) / К.А. Антонова, Г.М. Бонгард-Левин, Г.Г. Котовский. – М.: Мысль, 1973. – 558 с.
3. Баранов С.А. Сепаратизм в Индии / С.А. Баранов; Ин-т востоковедения РАН. – М.: ИВ РАН, 2003. – 238 с.
4. Бельский А.Г. Сикхи и индусы: Религия. Политика. Терроризм / А.Г. Бельский, Д.Е. Фурман. – М.: Глав. ред. вост. лит-ры, 1992. – 128 с.
5. Васильев Л.С. История Востока: В 2-х т.: [Учеб. по спец. «История»] / Л.С. Васильев. – 3-е изд., доп. – Т. 1. – М.: Высшая школа, 2003. – 512 с.; Т.2 – М.: Высшая школа, 2005. – 575 с.
6. Васильев Л.С. История религий Востока: [Учеб. пособ. для вузов.] – 4-е изд. – М.: ИТД «Гранд», 1998. – 349 с.
7. Гольдберг Н.М. Очерки по истории Индии: Национально-освободительное движение в новое время / Н.М. Гольдберг; ред.: К.А. Антонова, В.И. Павлов. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1965. – 187 с.
8. Губер А.А. Новая история стран Азии и Африки: [Учеб. для истор. фак-тов пед. ин-тов] / А.А. Губер, Г.Ф. Ким, А.Н. Хейфец. – 3-е изд. – М.: Наука, 1982. – 560 с.
9. Евдокимова А.А. История Востока в новое время / А.А. Евдокимова. – Ростов н/Д: Феникс, 2011. – 344 с.
10. История Востока: В 6 т. [редкол. Р.Б. Рыбаков, Л.Б. Алаев, В.Я. Белокреницкий и др.]. – Т.4: Восток в новое время: конец XVIII – начало XX века. Кн. 1. – М.: Вост. лит., 2004. – 608 с.
11. Кочнев В.И. Государство сикхов и Англия / В.И. Кочнев. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1968. – 174 с.
12. Новая история Индии / отв. ред. К.А. Антонова, Н.М. Гольдберг, А.М. Осипов. – М.: Изд-во вост. лит-ры, 1961. – 835 с.
13. Новая история стран Азии и Африки, XVI – XIX века: [Учеб. для студ. высш. учеб. заведений] / Под ред. А.М. Родригеса: В 3 ч. – Ч. 2. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2004. – 463 с.
14. Павлов В.И. Социально-экономическая структура промышленности Индии. Исторические предпосылки генезиса капитализма (конец XVIII – середина XIX в.) / В.И. Павлов. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1973. – 392 с.
15. Паниккар К.М. Очерки истории Индии / К.М. Паниккар; [пер. с англ.]. – М.: Изд-во соц-эк. лит-ры, 1954. – 342 с.
16. Рубель В.А. Нова історія Азії та Африки. Постсередньовічний Схід (XVIII – друга половина XIX ст.): [Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів] / В.А. Рубель. – К.: Либідь, 2007. – 558 с.
17. Савченко О.А. Английская колониальная политика в Индии и британский парламент в конце XVIII в. / О.А. Савченко // Клио. – 2002. – № 4. – С. 193-197.
18. Самыгин С.И. Религия сикхов: Социально-философские аспекты / С.И. Самыгин, В.Н. Нечипуренко. – Ростов-н/Д: Феникс, 1995. – 511 с.

19. Семенова Н.И. Государство сикхов. Очерки социальной и политической истории Пенджаба с середины XVIII в. до середины XIX в. / Н.И. Семенова. – М.: Наука, 1958. – 246 с.
20. Семенова Н.И. История сикхского движения / Н.И. Семенова. – М.: Изд-во вост. лит-ры, 1963. – 240 с.
21. Синха Н.К. История Индии / Н.К. Синха, А.Ч. Банерджи; [пер. с англ.]. – М.: Изд-во иностр. лит-ры, 1954. – 440 с.
22. Таммита-Дегольда С. Индия. История страны / С. Таммита-Дегольда; [пер. с англ. П. Крылова]. – М.: Эксмо; СПб.: Мидгард, 2010. – 352 с.
23. Фурсов К.А. Ост-Индская компания. История великого олигарха / К.А. Фурсов // Новое время. – 2001. – № 2 – 3. – С. 34-38.
24. Юрлов Ф.Н. История Индии. XX век / Ф.Н. Юрлов, Е.С. Юрлова. – М.: ИВ РАН, 2010. – 920 с.

Додаткова

1. Алам М. Индо-исламское взаимодействие в Северной Индии в средние века / Музаффар Алам // Восток – Oriens. – 1995. – № 4. – С. 25-29.
2. Аникеев Н.П. Свами Вивекананда / Н.П. Аникеев // Вопросы философии. – 1963. – № 9. – С. 67-72.
3. Бельский А.Г. Мусульманский коммунизм в Индии: возникновение, идеология и политика / А.Г. Бельский. – М.: ИНИОН АН СССР, 1988. – 280 с.
4. Ванина Е.Ю. Идеи и общество в Индии XVI – XVIII вв. / Е.Ю. Ванина; ИВ РАН. – М.: Наука, 1993. – 230 с.
5. Гаскойн Б. Великие Моголы. Потомки Чингисхана и Тамерлана / Бэмбер Гаскойн; [пер. с англ. Л.И. Лебедевой]. – М.: ЗАО Центрполиграф, 2003. – 271 с.
6. Гордон-Полонская Л.Р. О некоторых особенностях буржуазного просветительства в колониальных условиях / Л.Р. Гордон-Полонская // Идеологические проблемы современной Индии: [Сб. статей]; про ред. Э.Н. Комарова, А.Д. Литмана. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1970. – 224 с.
7. Индия: Общество, власть, реформы: Памяти Г.Г. Котовского / отв. ред. Е.Ю. Ванина; ИВ РАН. – М.: Вост. лит-ра, 2003. – 327 с.
8. Ключев Б.И. Религия и конфликт в Индии / Б.И. Ключев. – М.: ИВ РАН, 2002. – 236 с.
9. Костюченко В.С. Вивекананда / В.С. Костюченко. – М.: Мысль, 1977. – 190 с.
10. Общественная мысль Индии: проблемы человека и общества: [Сб. статей] / Отв. ред. А.Д. Лиман, Л.Р. Полонская. – М., 1992. – 343 с.
11. Полонская Л.Р. Индия / Л.Р. Полонская, Е.В. Паевская // Зарождение идеологии национально-освободительного движения: XIX – начало XX века. – М.: Изд-во вост. лит-ры, 1973. – С. 158-213.
12. Рейснер И.М. Народные движения в Индии в XVII – XVIII вв. / И.М. Рейснер. – М.: Вост. лит-ра, 1961. – 308 с.

Семінарське заняття 4

Заняття 2.4.4. Британська Індія у другій половині XIX – на початку XX ст.

1. Антианглійське повстання 1857 – 1859 рр. та його наслідки. Реформування системи колоніального управління в Індії у 60-х рр. XIX ст.
2. Соціально-економічні та суспільно-політичні реформи британців в Індії 60 – 90-х рр. XIX ст.
3. Піднесення національного руху народів Індії:
 - а) національно-ліберальний реформістський рух;
 - б) національно-радикальний рух;
 - в) релігійне реформаторство та просвітництво.

4. Загострення англо-індійських протиріч на межі XIX – XX ст. Причини піднесення національного руху народів Індії.
5. Індійський Національний Конгрес в умовах піднесення національного руху. Активізація мусульманського національно-релігійного руху. Створення Мусульманської Ліги (1906 р.).
6. Британська Індія напередодні і в роки Першої світової війни.

Методичні рекомендації

Британська колоніальна політика порушила традиційний баланс відносин в індійському суспільстві, призвела до серйозних змін у становищі багатьох його станів. Протест проти політики британців поступово охопив і сипаїв, які служили в Бенгальській армії. Повстання сипайських полків у Міруті, що почалося у травні 1857 р., охопило великі райони Північної Індії. Прослідкуйте за розвитком подій в основних центрах повстання (Делі, Канпур, Ауд), звернувши увагу на соціальний склад повстанців, їх тактику, а також роль сипаїв у збройній боротьбі. На підґрунті конкретного історичного матеріалу спробуйте визначити характер повстання (чи було воно національним?), причини його поразки, а також вплив на колоніальну політику британців в Індії. Визначте основні причини фактичної ліквідації постановою британського парламенту 1858 р. англійської Ост-Індської компанії. Як цей факт, разом з придушенням сипайського повстання 1857 – 1859 рр., вплинув на реформування системи британського колоніального управління в 60-х рр. XIX ст.?

У другій половині XIX ст. в цілому було завершено перетворення Індії в аграрно-сировинний придаток Великої Британії. Ознайомившись зі становищем країни в цей період, з'ясуйте причини, що обумовили посилення її колоніальної експлуатації, а також нові явища в англійській колоніальній політиці. У цьому руслі проаналізуйте соціально-економічні та суспільно-політичні реформи британців в Індії 60 – 90-х рр. XIX ст. Зверніть увагу на найважливіші особливості розвитку Індії наприкінці XIX ст.: зростання товарно-грошових відносин, домінування вивезення капіталу над вивезенням товарів, формування капіталістичного укладу та нових прошарків суспільства, трансформацію традиційної структури індійського суспільства тощо. У підсумку спробуйте визначити вплив британського колоніалізму на економічний розвиток Індії 60 – 90-х рр. XIX ст.

Важливим явищем у політичному житті Індії останньої третини XIX ст. стало зародження загальноіндійського національно-визвольного руху. Слід з'ясувати основні чинники цього процесу. Звернути увагу на створення Індійського Національного Конгресу (ІНК) та виникнення суспільних рухів у межах мусульманської та індуської громад. Студенти мають виділити основні течії національного руху народів Індії, дати їм характеристику: а) національно-ліберальний реформістський рух (діяльність поміркованої більшості ІНК); б) національно-радикальний рух (фракція Б.Г. Тілака в Конгресі); в) релігійне реформаторство та просвітництво. У межах останнього проаналізувати рух “Намдхарі” у Пенджабі на чолі з Рамом Сінгхом, “Брахмо самадж” на чолі з Рамом Моханом Раєм, “Ар’я самадж”, очолюваний Д.Сарасваті.

Наприкінці XIX – на початку XX ст. колоніальна політика англійців була спрямована на створення сприятливих умов експлуатації Індії. З'ясуйте причини загострення англо-індійських протиріч на межі XIX – XX ст., а також причини піднесення національного руху народів Індії в даний період. Проаналізуйте заходи віце-короля лорда Керзона в межах британської колоніальної політики. Чому закон по

розділення Бенгалії (жовтень 1905 р.) став поштовхом до розгортання масового національно-визвольного руху?

Аналізуючи розвиток національно-визвольного руху в 1905 – 1908 рр., зверніть увагу на політичну програму індійських патріотів (“свадеші” і “сварадж”), політику ІНК і розкол у його лавах, події липня 1908 р. у Бомбеї (“процес Тілака” і загальний страйк), подальшу політику колоніальної влади (реформи Морлі – Мінто). Зробіть акцент на активізації мусульманського національно-релігійного руху, і як наслідок – створення Мусульманської ліги (1906 р.) на чолі з Ага-ханом.

Проаналізуйте становище Британської Індії напередодні Першої світової війни. Визначте, в чому виявилася участь країни в Першій світовій війні і прослідкуйте за змінами в її внутрішній політиці (діяльність партії “Гхадр”, зародження халіфатистського руху, позиції ІНК і Мусульманської ліги).

Теми рефератів і презентацій

1. Індійське національне повстання 1857 – 1859 рр.
2. Колоніальна політика Англії в Індії у другій половині XIX ст.
3. Піднесення національного руху народів Індії в останній третині XIX ст.
4. Бал Гангадхар Тілак (1856 – 1920 рр.).
5. Релігійне реформаторство та просвітництво в індуїстській релігійній громаді у другій половині XIX ст.
6. Просвітницький рух серед мусульман Індії у другій половині XIX ст.
7. Створення Індійського Національного Конгресу (ІНК).
8. ІНК в умовах піднесення національного руху в Індії в 1905 – 1908 рр.
9. Створення Мусульманської Ліги (1906 р.).
10. Початок політичної діяльності М.К. Ганді.
11. Індія в роки Першої світової війни.
12. Культура Британської Індії другої половини XIX – на початку XX ст.

Джерела

1. Англо-индийская армия (1903) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Indien/XIX/1880-1900/Anglo_Ind_armija/text.phtml?id=3967
2. Вивекананда С. Практическая веданта / Свами Вивекананда. – М.: Ладомир, 1995. – 325 с.
3. Воззвания, прокламации вождей восстания 1857–1859 гг. // Хрестоматия по новой истории: В 3-х т. / ред. А.А. Губер. – Т.2: 1815–1870. – М.: Соцэкгиз, 1965. – С. 545-558.
4. Восстание 1857–1859 гг. в Индии в оценке современников-англичан // Хрестоматия по новой истории: В 3-х т. / ред. А.А. Губер. – Т.2: 1815–1870. – М.: Соцэкгиз, 1965. – С. 558-573.
5. Ганди М.К. Моя жизнь / М.К. Ганди. – М.: Изд-во вост. лит-ры, 1959. – 444 с.
6. Гюго К. Записки об Индии; [пер. с фр. К.А. Антоновой] / К. Гюго. – М.: Изд-во иностр. лит-ры, 1977. – 355 с.
7. Документы по истории индийского национально-освободительного движения // Хрестоматия по новой истории: В 3-х т. / ред. А.А. Губер. – Т.2: 1815–1870. – М.: Соцэкгиз, 1965. – С. 522-575.
8. Из обращения королевы Виктории к князьям, вождям и народу Индии от 1 ноября 1858 г. // Хрестоматия по новой истории: В 3-х т. / ред. А.А. Губер. – Т.2: 1815–1870. – М.: Соцэкгиз, 1965. – С. 574-575.
9. Минаев И.П. Записка об Индии. Новый документ об Индии второй половины XIX века (1880) [Электронный ресурс]. – Режим доступа:

http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Indien/XIX/1860-1880/Minaev/brief_20_07_1880.phtml?id=3408

10. Неру Дж. Взгляд на всемирную историю: В 3-х т. / Джавахарлал Неру; [пер. с англ.; под ред. Г.Л. Бондаревского и др. – М.: Прогресс, 1981.
11. Неру Дж. Открытие Индии: В 2-х кн. / Джавахарлал Неру; [пер. с англ.]. – М.: Политиздат, 1989.
12. Российские путешественники в Индии, XIX – начало XX в.: Документы и материалы. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1990. – 301 с.
13. Черчилль У.С. Индия, Судан, Южная Африка. Походы британской армии 1897–1900 / У.С. Черчилль. – М.: Эксмо, 2004. – 560 с.

Література

Основна

1. Аникеев Н.П. Свами Вивекананда / Н.П. Аникеев // Вопросы философии. – 1963. – № 9. – С. 67-72.
2. Антонова К.А. История Индии (краткий очерк) / К.А. Антонова, Г.М. Бонгард-Левин, Г.Г. Котовский. – М.: Мысль, 1973. – 558 с.
3. Васильев Л.С. История Востока: В 2-х т.: [Учеб. по спец. «История»] / Л.С. Васильев. – 3-е изд., доп. – Т.2 – М.: Высшая школа, 2005. – 575 с.
4. Васильев Л.С. История религий Востока: [Учеб. пособ. для вузов.] – 4-е изд. – М.: ИТД «Гранд», 1998. – 349 с.
5. Гольдберг Н.М. Очерки по истории Индии: Национально-освободительное движение в новое время / Н.М. Гольдберг; ред.: К.А. Антонова, В.И. Павлов. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1965. – 187 с.
6. Гордон-Полонская Л.Р. О некоторых особенностях буржуазного просветительства в колониальных условиях / Л.Р. Гордон-Полонская // Идеологические проблемы современной Индии: [Сб. статей]; про ред. Э.Н. Комарова, А.Д. Литмана. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1970. – 224 с.
7. Губер А.А. Новая история стран Азии и Африки: [Учеб. для истор. фак-тов пед. ин-тов] / А.А. Губер, Г.Ф. Ким, А.Н. Хейфец. – 3-е изд. – М.: Наука, 1982. – 560 с.
8. Евдокимова А.А. История Востока в новое время / А.А. Евдокимова. – Ростов н/Д: Феникс, 2011. – 344 с.
9. Индия: Общество, власть, реформы: Памяти Г.Г. Котовского / отв. ред. Е.Ю. Ванина; ИВ РАН. – М.: Вост. лит-ра, 2003. – 327 с.
10. История Востока: В 6 т. [редкол. Р.Б. Рыбаков, Л.Б. Алаев, В.Я. Белокреницкий и др.]. – Т.4: Восток в новое время: конец XVIII – начало XX века. Кн. 1. – М.: Вост. лит., 2004. – 608 с.
11. История Востока: В 6 т. [редкол. Р.Б. Рыбаков, Л.Б. Алаев, В.Я. Белокреницкий и др.]. – Т.5: Восток в новейшее время: 1914–1945 гг. – М.: Вост. лит., 2006. – 717 с.
12. Ключев Б.И. Религия и конфликт в Индии / Б.И. Ключев. – М.: ИВ РАН, 2002. – 236 с.
13. Комаров Э.Н. Мировоззрение Мохандаса Карамчанда Ганди / Э.Н. Комаров, А.Д. Литман. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1969. – 236 с.
14. Костюченко В.С. Вивекананда / В.С. Костюченко. – М.: Мысль, 1977. – 190 с.
15. Национально-освободительное движение в Индии и деятельность Б.Г. Тилака. – М.: Изд-во АН СССР, 1958. – 235 с.
16. Новая история Индии / отв. ред. К.А. Антонова, Н.М. Гольдберг, А.М. Осипов. – М.: Изд-во вост. лит-ры, 1961. – 835 с.
17. Новая история стран Азии и Африки, XVI – XIX века: [Учеб. для студ. высш. учеб. заведений] / Под ред. А.М. Родригеса: В 3 ч. – Ч. 2. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2004. – 463 с.
18. Паниккар К.М. Очерки истории Индии / К.М. Паниккар; [пер. с англ.]. – М.: Изд-во соц-эк. лит-ры, 1954. – 342 с.

19. Полонская Л.Р. Индия / Л.Р. Полонская, Е.В. Паевская // Зарождение идеологии национально-освободительного движения: XIX – начало XX века. – М.: Изд-во вост. лит-ры, 1973. – С. 158-213.
20. Рубель В.А. Нова історія Азії та Африки. Постсередньовічний Схід (XVIII – друга половина XIX ст.): [Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів] / В.А. Рубель. – К.: Либідь, 2007. – 558 с.
21. Синха Н.К. История Индии / Н.К. Синха, А.Ч. Банерджи; [пер. с англ.]. – М.: Изд-во иностр. лит-ры, 1954. – 440 с.
22. Таммита-Дегольда С. Индия. История страны / С. Таммита-Дегольда; [пер. с англ. П. Крылова]. – М.: Эксмо; СПб.: Мидгард, 2010. – 352 с.
23. Юрлов Ф.Н. История Индии. XX век / Ф.Н. Юрлов, Е.С. Юрлова. – М.: ИВ РАН, 2010. – 920 с.
24. Юрлова Т.Ф. Народное восстание 1857–1859 гг. в Индии и английское общество / Т.Ф. Юрлова. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1991. – 142 с.

Додаткова

1. Баранов С.А. Сепаратизм в Индии / С.А. Баранов; Ин-т востоковедения РАН. – М.: ИВ РАН, 2003. – 238 с.
2. Белокреницкий В.Я. История Пакистана. XX век / В.Я. Белокреницкий, В.Н. Москаленко. – М.: ИВ РАН, Крафт+, 2008. – 576 с.
3. Бельский А.Г. Мусульманский коммунизм в Индии: возникновение, идеология и политика / А.Г. Бельский. – М.: ИНИОН АН СССР, 1988. – 280 с.
4. Бельский А.Г. Сикхи и индусы: Религия. Политика. Терроризм / А.Г. Бельский, Д.Е. Фурман. – М.: Глав. ред. вост. лит-ры, 1992. – 128 с.
5. Общественная мысль Индии: проблемы человека и общества: [Сб. статей] / Отв. ред. А.Д. Лиман, Л.Р. Полонская. – М.: Наука, 1992. – 343 с.
6. Паевская Е.В. Рам Мохан Рай – предшественник буржуазно-националистического движения в Бенгалии // Ученые записки Тихоокеанского института. Т. 2. – М. – Л., 1949.
7. Синха П.Б. Революционное движение в Индии в 1905–1914 гг. / П.Н. Синха; [пер. с англ.] // Народы Азии и Африки. – 1972. – № 2. – С. 64-72.
8. Шаститко П.Н. Нана Сахиб. Рассказ о народном восстании 1857–1859 гг. в Индии / П.Н. Шаститко. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1967. – 168 с.

Завдання для поточного модульного контролю № 2 до тематичного блоку “Південноазійська та південно-східноазійська цивілізації у новий час”

II рівень

Дайте коротку відповідь на запитання:

1. Основна конфесія народів півострову Індостан, яку сповідує близько $\frac{3}{4}$ населення – _____.
2. Імперія Великих Моголів існувала в _____ рр.
3. Засновник імперії Великих Моголів – _____.
4. Система замкнутих станів в Індії, що надала специфіки її розвитку – _____.
5. Замкнута адміністративно-господарська одиниця з суворим поділом праці та круговою порукою – _____.
6. Військовий лен в Індії періоду імперії Великих Моголів – _____.
7. Індійські феодали, власники ленів – _____.
8. Державне утворення на півострові Індостан, яке було першим завойоване британцями у 1756 – 1764 рр. – _____.
9. Територія держави сикхів – _____.

10. Перший “Закон про управління Індією” був прийнятий британським парламентом у _____ р.
11. Земельно-податкова система, введена британцями в Центральній Індії наприкінці XVIII ст., за якою одиницею оподаткування оголошувалося село (або група сіл) та зберігалася сильна селянська община – _____.
12. Земельно-податкова система, введена британцями у князівствах Південної Індії наприкінці XVIII ст., згідно з якою кожен селянин виступав орендарем землі у Ост-Індської компанії та індивідуально сплачував податки – _____.
13. Система управління, яку використовували британці у більшості своїх колоній – _____.
14. Велике антибританське (сипайське) повстання відбулося в _____ рр.
15. Закон “Про ліквідацію Британської Ост-Індської компанії” був прийнятий англійським парламентом у _____ р.
16. Індійський Національний Конгрес (ІНК) був утворений в _____ р.
17. Мусульманська Ліга була утворена в _____ р.
18. Лідер радикально-націоналістичного крила ІНК – _____.
19. Індійський політик, ініціатор кампанії “громадянської непокорі” – _____.
20. Рух за самоврядування в Індії на початку XX ст. – _____.
21. Рух за створення національного виробництва в Індії на початку XX ст. – _____.
22. Віце-король Індії, який провів поділ Бенгалії у 1905 – 1911 рр. на індуїстську та мусульманську частини.
23. Суспільно-політичний рух, основною метою якого було об’єднання мусульман Індії, Османської імперії, Афганістану та ін. у межах єдиної держави, активізувався у роки Першої світової війни – _____.
24. Які країни Південної та Південно-Східної Азії мають переважно буддійську релігійно-культурну _____ основу _____ розвитку?
25. Колонізація французами Індокитаю була завершена в _____ р.
26. До складу Індокитайського союзу входили 5 територій: колонія _____ і чотири протекторати – _____, _____, _____ і _____.
27. Найрозвинутіша в економічному відношенні частина Індокитайського союзу – _____.
28. Найбільш відсталі і важкодоступні для господарського освоєння складові Індокитайського союзу – _____ і _____.
29. Країна Південно-Східної Азії, в якій католицьке християнство виступало як фактор, що трансформувало традиційну азійську структуру – _____.
30. Лідер національно-визвольного руху на Філіппінах 70 – 90-х рр. XIX ст. – _____.
31. Найбільш впливова національно-патріотична філіппінська організація, створена у 1892 р., яка висунула гасло збройної боротьби за незалежність Філіппін – _____.
32. Національно-визвольна революція на Філіппінах відбулася в _____ рр.

33. Президент Філіппінської республіки, проголошеної в результаті національно-визвольної революції – _____.
34. Американсько-філіппінська війна відбулася в _____ рр.
35. Американський колоніальний режим на Філіппінах існував у _____ рр.
36. Що таке “демократичний колоніалізм” США?

37. Найбільш сильні державні утворення на території Індонезійського архіпелагу в період _____ нового _____ часу – _____.
38. Голландська Ост-Індська компанія була утворена в _____ р.
39. Повстання Діпонегоро в Індонезії проти голландських колонізаторів відбулося в _____ рр.
40. Що таке “плантаційне господарство”?
_____.
41. Що таке система “примусових культур”?
_____.

III рівень

Поміркуйте над запитаннями і дайте на них розгорнуту відповідь:

1. Півострів Індостан напередодні британського завоювання. Імперія Великих Моголів у другій половині XVII – першій половині XVIII ст.
2. Британське завоювання Індії: етапи та особливості (друга половина XVIII – перша половина XIX ст.).
3. Формування британського апарату управління Індією у другій половині XVIII – першій половині XIX ст.
4. Аграрні перетворення в Індії, введення нових земельно-податкових систем у другій половині XVIII – першій половині XIX ст.
5. Антибританське національно-визвольне повстання в Індії у 1857 – 1859 рр.: причини, хід, наслідки. Оцінка сипайського повстання в історіографії.
6. Реформування системи колоніального управління в Індії в 60-х рр. XIX ст.
7. Піднесення національного руху народів Індії в 60 – 90-х рр. XIX ст. Утворення партії Індійський Національний Конгрес (ІНК).
8. Причини піднесення національно-визвольного руху народів Індії на початку XX ст. ІНК. Мусульманський національно-релігійний рух. Створення Мусульманської ліги.
9. Індія напередодні і в роки Першої світової війни.
10. Культура Британської Індії у другій половині XIX – на початку XX ст. Релігійне реформаторство та просвітництво.
11. Філіппіни у складі Іспанської імперії у XVIII – першій половині XIX ст.
12. Філіппінська революція 1896 – 1898 рр. і створення Філіппінської республіки.
13. Захоплення Філіппін Сполученими Штатами Америки і встановлення колоніального режиму (1899 – 1916 рр.).
14. Індонезія у складі Голландської колоніальної імперії у XVII – першій половині XIX ст.
15. Індонезія у другій половині XIX – на початку XX ст.: особливості соціально-економічного та суспільно-політичного розвитку.

МОДУЛЬ 3. МУСУЛЬМАНСЬКА ЦИВІЛІЗАЦІЯ. **КРАЇНИ БЛИЗЬКОГО ТА СЕРЕДНЬОГО СХОДУ У НОВІ ЧАСИ**

Тема 3.1. Загальна характеристика мусульманської (арабо-турецько-перської) цивілізації. Світ ісламу: традиційна структура та її трансформація в період колоніалізму

Лекція 1

Заняття 3.1.1. Загальна характеристика мусульманської цивілізації

Питання:

1. Особливості розвитку ісламської цивілізації у нові часи.
2. Коран, Сунна і шаріат як система мусульманських цінностей.
3. Іслам: релігія і держава, релігія і суспільство. Поняття умми.
4. Основні мазхаби (течії) ісламу – суннізм і шиїзм, інститути світської і духовної влади – халіфат і імамат.

Завдання до самостійної роботи

1. Заповніть таблицю: “Моделі розвитку ісламського світу в новий час” за матеріалами: Васильєв Л.С. История Востока: В 2-х т. – 3-е изд., доп. – Т.2. – М.: Высшая школа, 2005. – С. 182-197:

<i>Моделі розвитку ісламського світу</i>	<i>Загальна характеристика</i>

2. Обговоріть проблему: “Світ ісламу: традиційна структура та її трансформація в період колоніалізму”.
3. Складіть порівняльну характеристику традиційної мусульманської та західної цивілізацій.
4. Процес модернізації в мусульманському світі: сприяння та протидія. Назвіть фактори, які сприяли модернізації в ісламському світі, а також ті, що їй протидіяли.
5. Чим пояснити те, що ісламська цивілізація демонструє найбільший з усіх великих цивілізацій Сходу ступінь відторгнення модернізаційного імпульсу?
6. Чому така характерна риса цивілізаційного устрою мусульманських країн, як злиття релігії та політики, зокрема світської та духовної влади, є фактором, який гальмує модернізацію?
7. Чому, на Ваш погляд, саме духовні і політичні складові комплексу цінностей модернізації (права людини, демократія, політичні свободи) викликали найбільше відчуження в мусульманському світі?
8. Який зміст вкладався у мусульманській традиції в поняття соціальної справедливості? Як це співвідносилось з реаліями життя? Чому для ісламу характерне поняття “егалітарності”?

Джерела

1. Избранные высказывания и поступки пророка Мухаммада. 200 хадисов / Подборка и обраб. А.И. Рустамова. – К.: Ансар Фаундейшн, 2003.
2. Коран [пер. с коммент. И.Ю. Крачковского]. 2-е изд. – М.: Наука, 1990. – 635 с.
3. Коран [пер. с араб. Г.С.Саблукова]. – 3-е изд. – Казань: Центр. типография, 1907. – 1169 с.

4. Хрестоматия по исламу / Под ред. С.М. Прозорова. – М.: Наука, Изд. фирма «Восточная литература», 1994. – 238 с.

Література

Основна

1. Ахмедов А. Социальная доктрина ислама / А. Ахмедов. – М.: Политиздат, 1982. – 270 с.
2. Балог Г. Історія і культура ісламу: [Курс лекцій] / Балог Габор; під ред. Ф.Ю. Алваша. – К.: Фенікс, 2012. – 448 с.
3. Бартольд В.В. Сочинения: В 6-ти т. – Т.6. Работы по истории ислама и Арабского халифата / В.В. Бартольд / Отв. ред. И.Н. Ванников – М.: Глав. ред. вост. лит-ры, 1966. – 454 с.
4. Васильев Л.С. История религий Востока: [Учеб. пособ. для вузов.] – 4-е изд. – М.: ИТД «Гранд», 1998. – 349 с.
5. Грюнебаум Г.Э. фон. Классический ислам. Очерк истории (600–1258); [пер. с англ. И.М. Дижур; предисл. В.В. Наумкина]. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1988. – 246 с.
6. Грязневич П.А. Развитие исторического сознания арабов (VI–VIII вв.) / П.А. Грязневич // Очерки истории арабской культуры V – XV вв. – М., 1982.
7. Ерасов Б.С. Культура, религия и цивилизация на Востоке (очерки общей теории) / Б.С. Ерасов. – М.: Наука, 1990. – 349 с.
8. Еремеев Д.Е. Ислам. Образ жизни и стиль мышления / Д.Е. Еремеев. – М.: Наука, 1990. – 375 с.
9. Журавский А.В. Ислам: Философский энциклопедический словарь / А.В. Журавский. – М.: Советская Энциклопедия, 1983. – 424 с.
10. Иванов Н.А. Труды по истории исламского мира / Н.А. Иванов; сост. Н.М. Горбунова; Ин-т востоковедения РАН. – М.: Восточная литература, 2008. – 501 с.
11. Ислам в истории народов Востока. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1981. – 345 с.
12. Ислам и социальные структуры стран Ближнего и Среднего Востока. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1990. – 302 с.
13. Ислам: религия, общество, государство: [Сб. статей] / Отв. ред. П.А. Грязневич и С.М. Прозоров. – М.: Наука, 1984. – 222 с.
14. Ислам: энциклопедический словарь. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1991. – 315 с.
15. Исламские страны и регионы. Современный ислам: культура и политика. – М., 1994.
16. Исламские страны и регионы: История и современность. Центральная, Западная, Южная Азия, Северная Африка в XVII – XX вв. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1994. – 345 с.
17. Керимов Г.М. Шариат: Закон жизни мусульман / Г.М. Керимов. – М.: ДИЛЯ, 2009. – 512 с.
18. Кин М. Религии мира / М. Кин. – Харьков, 2004. – 238 с.
19. Кучер О.Н. Ислам / О.Н. Кучер, О.П. Семотюк. – Ростов н/Д: Феникс – Харьков: Торсинг, 2004. – 285 с.
20. Одинаев Я. Коран: философское, этическое, эстетическое учение / Я. Одинаев. – Душанбе: Ирфон, 1991. – 128 с.
21. Очерки истории распространения исламской цивилизации: В 2-х т. / редкол.: Ю.М. Кобищанов и др. – М.: РОССПЭН, 2002.
22. Павленко Ю.В. Історія світової цивілізації. Соціокультурний розвиток людства / Ю.В. Павленко. – 2-ге вид. – К.: Либідь, 1996. – 358 с.
23. Петрушевский И.П. Ислам в Иране в VII–XV вв.: [Курс лекций] / Под ред. В.И. Беляева. – 2-е изд. – СПб.: Изд-во СПб университета, 2007. – 428 с.
24. Почта Ю.М. Возникновение ислама и мусульманского общества: Философско-методологический анализ / Ю.М. Почта. – М.: РУДН, 1993. – 246 с.
25. Родионов М.А. Ислам классический / М.А. Родионов. – СПб.: «Азбука-классика»; «Петербургское Востоковедение», 2004. – 224 с.

26. Степанянц М.Т. Мусульманские концепции в философии и политике. XIX – XX вв. / М.Т. Степанянц – М.: Наука, 1982. – 248 с.
27. Сурдель Д. Цивилизация класического ислама / Д. Сурдель, Ж. Сурдель; [пер. с фр. В. Бабинцева]. – Екатеринбург: У-Фактория, 2006. – 544 с.
28. Тарик Али. Столкновение цивилизаций: крестовые походы, джихад и современность / Али Тарик; [пер. с англ. А.В. Старосты]. – М.: Владос, 2006. – 528 с.

Додаткова

1. Абдуллаева Ф.И. Персидская кораническая экзегетика: [Тексты, переводы, комментарии] / Ф.И. Абдуллаева. – С.-Пб., 2000. – 324 с.
2. Беленькая М. Российско-саудовский форум «Ислам – религия мира» / М. Беленькая // Азия и Африка сегодня. – 2005. – № 10. – С. 46-47.
3. Большаков О.Г. История Халифата. В 2-х т. – Т.1. Ислам в Аравии. 570–633 / О.Г. Большаков. – М.: Восточная литература, 1989. – 312 с.
4. Большаков О.Г. Рождение ислама / О.Г. Большаков // Преподавание истории в школе. – 2001. – № 4. – С. 42-52.
5. Винников И.Н. Легенда о призвании Мухаммеда в свете данных этнографии / И.Н. Винников // С.Ф.Ольденбургу к 50-летию научно-общественной деятельности. – Л.: Изд-во АН СССР, 1934.
6. Журавский А.В. Христианство и ислам. Социокультурные проблемы диалога / А.В. Журавский. – М.: Наука – Глав. ред. вост. лит-ры, 1990. – 123 с.
7. Ибн ал-Араби. Мекканские откровения; [пер. с араб. А.Д. Кныша]. – С.-Пб.: Центр «Петербургское Востоковедение», 1995. – 288 с.
8. Ислам и общество (материалы «круглого стола») // Вопросы философии. – 1993. – № 12. – С. 4-11.
9. Ислам. Краткий справочник: [Справочник]. – М.: Наука, 1985. – 178 с.
10. Кардави Ю. Разрешенное и запретное в исламе [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.iimes.ru>.
11. Крымский А.Е. История мусульманства: В 3-х ч. / А.Е. Крымский. – М.: Типография В. Гатцук, 1903, 1904.
12. Кухарева Е. Нравственно-этическая основа диалога культур / Е. Кухарева // Азия и Африка сегодня. – 2006. – № 7. – С. 63-66.
13. Кязимов А.П. О переводах Корана / А.П. Кязимов // Вопросы истории. – 2003. – № 1. – С. 139-144.
14. Микульский Д.В. Социальное учение исламского возрождения / Д.В. Микульский. – М.: Наука, 1992. – 266 с.
15. Панова В.Ф. Жизнь Мухаммеда: О пророке Мухаммеде, основателе исламской религии / В.Ф. Панова, Ю.Б. Вахтин. – М.: Политиздат, 1991. – 493 с.
16. Пиотровский М.Б. Ислам – вера и образ жизни / М.Б. Пиотровский // Преподавание истории в школе. – 1996. – № 2. – С. 2-14.
17. Пиотровский М.Б. Коранические сказания / М.Б. Пиотровский. – М.: Наука, 1991. – 224 с.
18. Проблемы арабской культуры. Памяти академика И.Ю. Крачковского. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1987. – 386 с.
19. Религии мира. Энциклопедия для детей. – Т. 6. – Ч.1. – М.: Аванта+, 1997. – 704 с.; Ч.2. – М.: Аванта+, 1998. – 654 с.
20. Степанянц М.Т. Философские аспекты суфизма / М.Т. Степанянц. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1987. – 192 с.
21. Суфизм в контексте мусульманской культуры. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1989. – 326 с.
22. Сюкияйнен Л.Р. Мусульманское право. Вопросы теории и практики / Л.Р. Сюкияйнен. – М.: Наука, 1986. – 234 с.

23. Фильштинский И.М. История арабов и Халифата (750-1517 гг.) / И.М. Фильштинский. – М.: Изд. дом «Муравей-Гайд», 1999. – 352 с.
24. Фильштинский И.М. История арабской литературы / И.М. Фильштинский. – Т. 1. – М.: Наука, 1980. – 671 с.
25. Ямпольская Л.Н. Концепция джихада в исламской традиции / Л.Н. Ямпольская // Псковский военно-исторический вестник. – Псков: Региональное отделение Общероссийской общественно-государственной организации «Российское военно-историческое общество» в Псковской области, 2015. – Вып. 1. – С. 183-188.

Тема 3.2. Афганістан у XVII – на початку XX ст.

Лекція 2

Заняття 3.2.1. Афганістан у XVII – XIX ст.

Питання:

1. Особливості історичного розвитку Афганістану в XVII –XVIII ст. Утворення Ахмед-шахом Дурранійської держави та причини її розпаду.
2. “Нове об’єднання“ афганських племен Дост-Мухаммедом (30 – 60-ті рр. XIX ст.).
3. Афгано-англійські відносини. Перша (1838 – 1842 рр.) та друга (1878 – 1880 рр.) англо-афганські війни та їх наслідки.
4. Афганістан у зовнішній політиці Російської імперії другої половини XIX ст.

Завдання до самостійної роботи

1. Аналізуючи розвиток Афганістану наприкінці XIX – на початку XX ст., зверніть увагу на наступні проблеми:
 - а) реформи еміра Абдуррахмана;
 - б) зародження молододафганського руху та його історичне значення;
 - в) Афганістан у роки Першої світової війни.
2. Виділіть особливості релігійного та культурного розвитку Афганістану в XVII – на початку XX ст.

Джерела

1. Абдуррахман-хан, емир Афганістана. Автобіографія Абдуррахман-хана, еміра Афганістана: [пер. М. Грулева]: В 2-х т. – СПб.: Изд-во В. Березовского, 1902.
2. Гамильтон А. Афганістан (Гератська і Кандагарська провінції) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/M.Asien/XX/1900-1920/Hamilton/text.htm>.
3. Коран [пер. с коммент. И.Ю. Крачковского]. 2-е изд. – М.: Наука, 1990. – 635 с.
4. Семенов А.А. По границам Бухары и Афганістана (Путевые очерки 1898 г.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/M.Asien/XIX/1880-1900/Semenov_A_A/po_gr_afg_1.htm.
5. Соглашение между Россией и Великобританией о разграничении афганских владений, Лондон, 29 августа / 10 сентября 1885 г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.hrono.info/dokum/1800dok/1885ru_gb.html.
6. Хуршут Э. Воспоминания Хаким-хана о Дост Мухаммад-хане / Э. Хуршут. – Ташкент: Фан, 1989. – 240 с.

Література **Основна**

1. Бабаходжаев М.А. Борьба Афганистана за независимость (1838–1842) / М.А. Бабаходжаев. – М.: Наука, 1960. – 240 с.
2. Ганковский Ю.В. Империя Дуррани. Очерки административной и военной системы / Ю.В. Ганковский. – М.: Изд-во вост. литературы, 1958. – 226 с.
3. Губар Мир Гулам Мухаммад. Афганистан на пути истории / Мухаммад Губар Мир Гулам; [пер. с дари М. Давлятова]. – М.: Наука, 1987. – 206 с.
4. Губар Мир Гулам Мухаммад. Ахмад-шах – основатель афганского государства / Мухаммад Губар Мир Гулам; [пер. с дари И.М. Рейснера, Э.М. Рикса]. – М.: Наука, 1959.
5. История Афганистана с древнейших времен и до наших дней / М.Р. Арунова, И.В. Ганковский, В.Г. Коргун, В.А. Ромодин / Отв. ред. Ю. В. Ганковский. – М.: Мысль, 1982. – 368 с.
6. История Востока: В 6 т. [редкол. Р.Б. Рыбаков, Л.Б. Алаев, В.Я. Белокреницкий и др.]. – Т.3: Восток на рубеже средневековья и нового времени: XVI – XVIII вв. – М.: Вост. лит., 2000. – 696 с.
7. История Востока: В 6 т. [редкол. Р.Б. Рыбаков, Л.Б. Алаев, В.Я. Белокреницкий и др.]. – Т.4: Восток в новое время: конец XVIII – начало XX века. Кн. 1. – М.: Вост. лит., 2004. – 608 с.
8. Коргун В.Г. История Афганистана. XX век / В.Г. Коргун. – М.: ИВ РАН Крафт+, 2004. – 528 с.
9. Массон В.М. История Афганистана В 2-х т. / В.М. Массон, В.А. Ромодин: В 2-х т. – Т.2. – М.: Наука, 1964. – 552 с.
10. Новейшая история стран Азии и Африки, XX век: [Учеб. для студ. высш. учеб. заведений] / Под ред. А.М. Родригеса: В 2 ч. – Ч.1: 1900 – 1945. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2001. – 368 с.
11. Поп Ю.І. Нова історія країн Азії і Африки (XVI – початок XX ст.): [Підручник] / Ю.І. Поп. – К.: ВЦ Академія, 2012. – 376 с.
12. Рейснер И.М. Возникновение и распад Дурранийской державы / И.М. Рейснер // Очерки по новой истории стран Среднего Востока. – М.: Изд-во МГУ, 1951. – С. 53-81.
13. Рейснер И.М. Развитие феодализма и образование государства у афганцев / И.М. Рейснер. – М.: АН СССР, 1954. – 295 с.
14. Риштия С.К. Афганистан в XIX веке // С.К. Риштия: [пер. с персидск.]. – М.: Изд-во АН СССР, 1958. – 478 с.
15. Ромодин В.А. Афганистан во второй половине XIX – начале XX в.: Официальная история и историография / В.А. Ромодин. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1990. – 141 с.
16. Рубель В.А. Нова історія Азії та Африки. Постсередньовічний Схід (XVIII – друга половина XIX ст.): [Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів] / В.А. Рубель. – К.: Либідь, 2007. – 558 с.
17. Таннер С. Афганистан: история войн от Александра Македонского до падения «Талибан» / С. Таннер. – М.: ЭКСМО, 2004. – 448 с.
18. Умнов А. История, опрокинутая в прошлое: (Афганистан XVIII – XX в.) / А. Умнов // Азия и Африка сегодня. – 1999. – № 3. – С. 31-35.
19. Халфин Н.А. Провал британской агрессии в Афганистане (XIX – начало XX в.) / Н.А. Халфин. – М.: Соцэкгиз, 1959. – 210 с.
20. Шумов С. История Афганистана. Документальное исследование / С. Шумов, А. Андреев. – М.: Крафт+, 2002. – 236 с.

Додаткова

1. Абаева Т.Г. Очерки истории Бадахшана / Т.Г. Абаева / предисл. Н.Б. Байковой]; Акад. наук УзССР. – Ташкент: Наука, 1964. – 163 с.
2. Брук С.И. Население мира: этнодемографический справочник / С.И. Брук. – М.: Наука, 1986. – 528 с.

3. Грюнберг А. А. Нуристан. Этнографические и лингвистические заметки / А. А. Грюнберг / Страны и народы Востока. Вып.10. – М.: Наука, 1971. – 155 с.
4. Зарипов Ш. Кочевники Афганистана (XIX – XX вв.) / Ш. Зарипов. – Душанбе, 1991.
5. История вооруженных сил Афганистана 1747-1978 гг. – М.: Наука, 1985. – 206 с.
6. История таджикского народа: В 2-х т. – М.: Наука, 1964.
7. Йеттмар К. Религии Гиндукуша / К. Йеттмар: [пер. с нем.]. – М.: Наука, 1986. – 226 с.
8. Лалетин Ю.П. Этносы в Афганистане: напряженность взаимоотношений / Ю.П. Лалетин // Этносы и конфессии на Востоке: конфликты и взаимодействие / Под ред. А.В. Торкунова; сост. В.Я. Белокреницкий, М.А. Сапронова. – М.: МГИМО МИД РФ, 2005. – С. 353-379.
9. Лалетин Ю. П. Межэтническое взаимодействие в Афганистане / Ю. П. Лалетин // Конфликты на Востоке: этнические и конфессиональные / Под ред. А. Д. Воскресенского. – М.: Аспект Пресс, 2008. – С. 289-314.
10. Лебедев К. А. Афганский народ – пуштуны / К. А. Лебедев. – М.: ЭКСМО, 1997. – 185 с.
11. Логашева Б. Р. Этнокультурная ситуация в Афганистане / Б. Р. Логашева / Расы и народы. – Вып. 16. – М.: Наука, 1986. – 126 с.
12. Назаров Х. Народные и просветительско-антифеодальные движения в Афганистане (конец XIX – начало XX веков) / Х. Назаров. – Душанбе: Ирфон, 1976. – 220 с.
13. Народы мира. Историко-этнографический справочник / Гл. ред. Ю.В. Бромлей. – М.: Советская энциклопедия, 1988. – 550 с.
14. Робертсон Дж.С. Кафиры Гиндукуша (Извлечение) / Дж. С. Робертсон: [пер. с англ. А. Половцева, А. Снесарева]. – Ташкент, 1906.
15. Страны и народы. Зарубежная Азия. Общий обзор / Л.И. Куракова, В.Т. Зайчиков [и др.]. – М.: Мысль, 1979. – 381 с.
16. Темирханов Л. Хазарейцы. Очерки новой истории / Л. Темирханов. – М.: Наука, 1972. – 140 с.
17. Файз М. Книга упоминаний о мятеже / Мухаммад Файз: [пер. с дари]. – М.: Наука, 1988. – 282 с.

Тема 3.3. Іран у XVII – на початку XX ст.

Лекції 3-4

Заняття 3.3.1 – 3.3.2. Іран у XVII – на початку XX ст.

Питання:

1. Особливості соціально-економічного і суспільно-політичного розвитку Ірану в XVII – наприкінці XVIII ст. Причини кризи Сефевідської держави.
2. Встановлення влади Каджарів. Соціально-економічний і суспільно-політичний розвиток Ірану наприкінці XVIII – першій половині XIX ст.
3. Міжнародне становище Ірану наприкінці XVIII – першій половині XIX ст. Боротьба між Англією та Францією за Іран. Російсько-перські війни та їх наслідки.
4. Бабідські повстання 1848 – 1852 рр. Реформи Мірзи Тагі-хана.
5. Революційні події в Ірані 1905 – 1911 рр. та їх значення.
6. Іран напередодні та в роки Першої світової війни.

Завдання до самостійної роботи

1. Опрацювавши джерела та рекомендовану літературу з теми “Бабідські повстання 1848 – 1852 рр. в Ірані”, з’ясуйте причини бабідських повстань, порівняйте їх з причинами селянської війни тайпінів у Китаї.
2. Заповніть таблицю “Основний зміст бабідської програми реформ”:

<i>Програма перетворень Алі-Мохаммеда (Баба)</i>	<i>Основні положення вчення послідовників Алі-Мохаммеда (Баба)</i>	<i>Загальні висновки про програми перетворень</i>

- Підготуйтеся до дискусії за принципом “круглого столу” на тему: “Національно-визвольні рухи народів Азії: спільні та відмінні риси”.
- Опрацюйте джерела та рекомендовану навчальну і наукову літературу з теми “Іранська революція 1905 – 1911 рр.”. Проаналізуйте Основний закон Ірану 30 грудня 1906 р. і доповнення до нього. Чи можна стверджувати, що конституційне законодавство відображало демократичні принципи перетворень іранського суспільства? Аргументуйте свою думку.
- Заповніть таблицю: “Повноваження шаха, меджлісу та уряду за Основним законом Ірану 1906 р.”:

<i>Права шаха</i>	<i>Повноваження меджлісу</i>	<i>Функції уряду</i>

- Проаналізувавши праці М.С. Іванова, присвячені Іранській революції, поміркуйте над питаннями: Що таке енджумени? Які види енджуменів утворилися в ході революції? Якими були їхні функції та повноваження? Які завдання вирішували енджумени в процесі перетворення іранського суспільства? Заповніть таблицю “Діяльність енджуменів у революційних подіях 1905 – 1911 рр. в Ірані”:

<i>Територіальні енджумени</i>	<i>Енджумени соціально-професійного характеру</i>	<i>Основні напрямки діяльності</i>

- Заповніть таблицю “Іранська революція 1905 – 1911 рр.”:

<i>Характер революції</i>	<i>Причини поразки</i>	<i>Значення</i>

- Складіть таблицю “Культура Сефевідського та Каджарського Ірану” (компаративний аналіз культурного розвитку двох періодів історії Ірану):

<i>Галузі культури</i>	<i>Сефевідська держава (1502 – 1747 рр.)</i>	<i>Каджарська держава (1794 – 1925 рр.)</i>
Література		
Театр		
Живопис		
Прикладне мистецтво		
Архітектура		

Семінарське заняття 5

Заняття 3.3.3. Іран наприкінці XVIII – наприкінці XIX ст.

1. Криза Сефевідської держави у другій половині XVIII ст. і встановлення влади Каджарської династії (1794 р.).
2. Соціально-економічний і суспільно-політичний розвиток Ірану у першій половині XIX ст. Експансія європейських держав і Росії в Ірані.
3. Повстання бабідів і спроби реформ в Ірані (1848 – 1852 рр.).
4. Перетворення Ірану в напівколонію (друга половина XIX ст.).

Методичні рекомендації

Іран (Персія) належить до кола країн ісламської цивілізації, ядро якої становить арабо-мусульманський світ, збагачений за рахунок сусідніх ісламізованих народів, зокрема персів і тюрок. При вивченні країн цього блоку студенти повинні пам'ятати про особливості ісламського цивілізаційно-культурного фундаменту, який визначив історичний розвиток країн регіону. Коран, Сунна і шаріат формували систему цінностей, стиль життя, за яких кожен мусульманин відчував себе повноправним членом великої ісламської громади – умми. Покірність волі Аллаха, пророка та його заступників – імама (Іран) чи халіфа (Османська імперія) пояснюється сакральним принципом походження вищої влади. Звернути увагу на освячення канонами ісламу могутньої централізованої держави; активний характер мусульманства, агресивність, нетерпимість, спрямованість на експансію; реалізацію принципів соціальної мобільності, егалітарності, з якими контрастувало безправ'я більшості; консервативність і конформізм тощо. Слід розрізняти найвпливовіші мазхаби (течії) ісламу – шіїзм і суннізм, відповідні їм інститути духовної і світської влади – імамат і халіфат. Ці відмінності визначили різні шляхи розвитку, відношення традиції і модернізації країн ісламського регіону.

Готуючись до семінарського заняття, студенти мають пригадати роль давньої державності, інституту спадкової монархії, імперських традицій і шіїзму у формуванні соціокультурної ідентичності іранців; вплив географічного фактору, а також вторгнень кочівників на державність, економіку, культуру та етнічні процеси Ірану нового часу.

Спираючись на рекомендовану наукову та навчальну літературу, в першу чергу слід проаналізувати суспільний устрій та земельні відносини держави Сефевідів, а також причини її занепаду наприкінці XVII – на початку XVIII ст., звернути увагу на роль зовнішнього фактору в цьому процесі. Перемога над афганськими та турецькими завойовниками привела до влади Надір-шаха Афшара, у результаті завойовницьких походів якого виникла велика держава (показати її кордони на карті). Подумати, чому ця держава виявилася неміцною. У другій половині XVIII ст. в Ірані почалися феодалні усобиці між племінними об'єднаннями зендів і каджарів, які завершилися приходом до влади Каджарів наприкінці XVIII ст.

Далі слід проаналізувати політичну структуру каджарського Ірану, специфіку його суспільно-політичного (організація центральної влади, система адміністративного управління країною, етнічний склад населення, роль кочового фактору) та соціально-економічного розвитку (стан землеробства, форми земельної власності, характер відносин: селянин – землевласник, розвиток міст і торгівлі) в першій половині XIX ст., а також вплив ісламу на економічне і духовне життя країни. Розглядаючи проблему відносин ісламу і шийтського духовництва в Персії, слід

звернути увагу на особливість шийтської догматики: доктрину імамату, культ мучеників; з'ясувати роль шийтського духовництва в іранському суспільстві нового часу: його фінансове становище, роль у відправленні культу, політико-правовій системі держави, освіті, побутових відносинах, а відтак і причини його конфлікту з іранським шахом. Можна детальніше зупинитися на діяльності перших каджарських шахів (підготувати повідомлення чи реферати).

Слід звернути увагу на міжнародне становище країни наприкінці XVIII – на початку XIX ст. і боротьбу Англії та Франції за вплив у Ірані, а також російсько-іранські відносини цього періоду (перша і друга російсько-іранські війни, Гюлістанський і Туркманчайський договори). З'ясувати соціально-економічні наслідки поразки Ірану у війнах з Росією і проникнення іноземного капіталу, що посилювалося в першій половині XIX ст.

У контексті останнього матеріалу доцільно визначити причини бабідських повстань 1848 – 1852 рр. У 40-х рр. XIX ст. виникає секта бабідів. Звернути увагу на основні положення вчення Алі-Мохаммеда (Баба), його антифеодальну та антиєвропейську спрямованість, а також на соціальний склад бабідської громади і роль нижніх прошарків мусульманського духовництва. Проаналізувати діяльність бабідів у 1848 – 1852 рр. і визначити характер їх руху, а також причини його поразки. Розгром виступів у Мазандерані, Зенджані та Нейрізі, а також страта Баба шахською владою ускладнили становище в бабідській громаді, викликали кризу ідеології бабізму. З'ясувати сутність нової ідеології – бехаїзму та її корінні відмінності від учення Баба. Визначити вплив бабідських повстань на політику шахської влади, зробивши акцент на реформах Тагі-хана (еміра Нізама) та їх наслідках.

Провал поверхових реформ, збереження традиційного устрою прискорили перетворення Ірану в напівколонію. Студенти мають поміркувати над проблемою: чому для більшості країн ісламського регіону в період колоніалізму була характерна менша залежність від європейських держав при збереженні формального політичного суверенітету і внутрішнього самоврядування?

Аналізуючи становище країни наприкінці XIX – на початку XX ст., слід звернути увагу на нові форми колоніальної експлуатації, що використовувалися іноземними державами, англо-російське суперництво в Ірані і принципові відмінності тактики російської дипломатії (орієнтація на центральний уряд) від тактики англійців (опора на сепаратистські елементи Півдня), а також економічну експансію Німеччини та її наслідки. Поміркувати, чому опозиційний рух в Ірані розвивався під ідейним впливом шийтського ісламу.

Теми рефератів і презентацій

1. Держава Сефевідів (1502 – 1747 рр.).
2. Причини та прояви занепаду Сефевідської держави наприкінці XVII – на початку XVIII ст.
3. Іран у період правління шаха Надіра (1736 – 1747 рр.).
4. Розпад держави Надір-шаха та міжусобні війни другої половини XVIII ст. в Ірані. Керим-хан Зенд і його політика.
5. Встановлення влади Каджарів в Ірані (90-ті рр. XVIII ст.).
6. Іран у першій половині XIX ст.: особливості соціально-економічного, суспільно-політичного, культурного розвитку.
7. Шийтське духовництво в Каджарському Ірані (90-ті рр. XVIII – друга половина XIX ст.).

8. Іран та європейські держави у першій половині XIX ст.
9. Російсько-іранські відносини у першій половині XIX ст.
10. Бабідські повстання в Ірані (1848 – 1852 рр.).
11. Посилення економічної та політичної залежності Ірану від європейських держав і Росії у другій половині XIX ст.

Джерела

1. А.С. Грибоедов в Персии (1818–1823) [Електронний ресурс]. – Режим доступа: http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Persien/XIX/1800-1820/Griboedov_new_1818-23/frametext.htm
2. Берар В. Персия и персидская смута [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Persien/XX/1900-1920/Berard/pred.htm>
3. Берже А.Д. Фетх-Али-шах и его дети [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Persien/XVIII/1760-1780/Berze/text.htm>
4. Грибоедов А.С. Путевые заметки. Тифлис – Тавриз (10 января – февраль 1820 г.) [Електронний ресурс]. – Режим доступа: http://www.hrono.info/libris/lib_g/18200110grib.html
5. Гурьев Б.М. Поездка в Тавриз (1911) [Електронний ресурс]. – Режим доступа: http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Persien/XX/1900-1920/Gurjev_B_M/text1.htm
6. Из тегеранского дневника полковника В.А. Косоговского (1896–1897) [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Persien/XIX/1880-1900/Kosogovskij/text1.htm>
7. Ключников Ю.В., Сабанин А. Международная политика новейшего времени в договорах, нотах и декларациях: В 2-х ч. – Ч.1. – М.: Литиздат НКВД, 1925. – С. 348-349.
8. Книга царей, или Шах-наме: Эпические предания народов Ирана / Литературный пересказ Н. Кондыревой. – М.: РИПОЛ КЛАССИК, 2002. – 384 с.
9. Мухаммад Казим. Наме-йи аламара-йи надир (Мироукрашающая Надирова книга) / Мухаммад Казим: [пер. с перс. Н.Д. Миклухо-Маклая]. – М.: Изд-во вост. лит-ры, 1960.
10. Мухаммад Казим. Поход Надир-шаха в Индию / Мухаммад Казим: [пер. с перс. П.И. Петрова]. – М.: Изд-во вост. лит-ры, 1961. – 208 с.
11. Надир-шах. Указ о почитании четырех праведных халифов [Електронний ресурс]. – Режим доступа: http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Persien/XVIII/1720-1740/Nadir-sah/ukaz_chalif_02_1736.htm
12. Отношения Ирана с Англией (1836–1856) [Електронний ресурс]. – Режим доступа: http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Persien/XIX/1820-1840/Dok_Angl/frametext.htm
13. Персидские сектанты (бабиды) в Закавказье [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Persien/XIX/1840-1860/Umanec/babid.htm>
14. Посольство Грибоедова (1827). Новые сведения об убийстве А.С. Грибоедова [Електронний ресурс]. – Режим доступа: http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Persien/XIX/1820-1840/Novye_svedenija_Griboedov/text.htm
15. Уманец С. Очерк движения бабидов (1844-1852). Персидский шах и его двор [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Persien/XIX/1840-1860/Umanec/babid.htm>

Література

Основна

1. Абдулаев З.З. Новая история Ирана: [Учеб. пособ.] / З.З. Абдуллаев, Н.А. Гасанов. – Баку: Азерб. ун-т, 1982.
2. Абдуллаев Ф. Из истории русско-иранских отношений и английской политики в Иране в начале XIX в. / Ф. Абдуллаев. – Ташкент: Фан, 1971. – 135 с.

3. Агаев С.Л. Иран в прошлом и настоящем. Пути и формы революционного процесса / С.Л. Агаев. – М.: Наука, 1981. – 271 с.
4. Агаев С.Л. Иран между прошлым и будущим. События, люди, идеи / С.Л. Агаев. – М.: Политиздат, 1987. – 317 с.
5. Алиев С.М. История Ирана. XX век / Салех Мамедоглы Алиев. – М.: Ин-т востоковедения РАН: Крафт+, 2004. – 648 с.
6. Анаркулова Д.М. Социально-политическая борьба в Иране в середине XIX в. / Д.М. Анаркулова. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1983. – 160 с.
7. Арабаджян З.А. Иран: Власть, реформы, революция (XIX – XX века) / З.А. Арабаджян. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1991. – 127 с.
8. Васильев Л.С. История Востока: В 2-х т.: [Учеб. по спец. «История»] / Л.С. Васильев. – 3-е изд., доп. – Т. 1. – М.: Высшая школа, 2003. – 512 с.; Т.2 – М.: Высшая школа, 2005. – 575 с.
9. Васильев Л.С. История религий Востока: [Учеб. пособ. для вузов.] – 4-е изд. – М.: ИТД «Гранд», 1998. – 349 с.
10. Головченко В.І. Нова історія Азії та Африки: колоніальний Схід (кінець XIX – друга третина XX ст.): [Навч. посіб.] / В.І. Головченко, В.А. Рубель. – К.: Либідь, 2010. – 520 с.
11. Губер А.А. Новая история стран Азии и Африки: [Учеб. для истор. фак-тов пед. ин-тов] / А.А. Губер, Г.Ф. Ким, А.Н. Хейфец. – 3-е изд. – М.: Наука, 1982. – 560 с.
12. Евдокимова А.А. История Востока в новое время / А.А. Евдокимова. – Ростов н/Д: Феникс, 2011. – 344 с.
13. Иванов М.С. Антифеодальные восстания в Иране в середине XIX в. / М.С. Иванов. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1982. – 235 с.
14. Иванов М.С. Бабидские восстания в Иране / М.С. Иванов. – М. – Л.: Изд-во АН СССР, 1939. – 175 с.
15. Иран: ислам и власть / Отв. ред. Н. Мамедова. – М.: Институт востоковедения РАН, Издательство «Крафт+», 2001. – 280 с.
16. История Востока: В 6 т. [редкол. Р.Б. Рыбаков, Л.Б. Алаев, В.Я. Белокреницкий и др.]. – Т.3: Восток на рубеже средневековья и нового времени: XVI – XVIII вв. – М.: Вост. лит., 2000. – 696 с.
17. История Востока: В 6 т. [редкол. Р.Б. Рыбаков, Л.Б. Алаев, В.Я. Белокреницкий и др.]. – Т.4: Восток в новое время: конец XVIII – начало XX века. Кн. 1. – М.: Вост. лит., 2004. – 608 с.
18. История Ирана / отв. ред. М.С. Иванов. – М.: Изд-во МГУ, 1977. – 488 с.
19. История Ирана с древнейших времен до конца XVIII века / Н.В. Пигулевская, А.Ю. Якубовский, И.П. Петрушевский. – Л.: Изд-во Ленингр. ун-та, 1958. – 392 с.
20. Казем-Заде Ф. Борьба за влияние в Персии. Дипломатическое противостояние России и Англии / Ф. Казем-Заде; пер. с англ. Е.А. Верховской, Н.И. Лисовой. – М.: ЗАО Центрполиграф, 2004. – 544 с.
21. Кузнецова Н.А. Иран в первой половине XIX в. / Н.А. Кузнецова – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1983. – 265 с.
22. Кулагина Л.М. Экспансия английского империализма в Иране в конце XIX – начале XX века / Л.М. Кулагина. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1981. – 191 с.
23. Новая история стран Азии и Африки, XVI – XIX века: [Учеб. для студ. высш. учеб. заведений] / Под ред. А.М. Родригеса: В 3 ч. – Ч.2. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2004. – 463 с.
24. Очерки новой истории Ирана (XIX – начало XX вв.) / отв. ред. Л.М. Кулагина. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1978. – 204 с.
25. Петрушевский И.П. Ислам в Иране в VII – XV вв.: [Курс лекций] / Под ред. В.И. Беляева. – 2-е изд. – СПб.: Изд-во СПб. университета, 2007. – 428 с.

26. Поп Ю.І. Нова історія країн Азії і Африки (XVI – початок XX ст.): [Підручник] / Ю.І. Поп. – К.: ВЦ Академія, 2012. – 376 с.
27. Прозоров С.М. Шиитская (имамитская) доктрина верховной власти / С.М. Прозоров // Ислам. Религия, общество, государство: [Сб. статей]; отв. ред. П.А. Грязневич и С.М. Прозоров. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1984. – 212 с. – М., 1984.
28. Розалиев Ю.Н. Новая и новейшая история стран Азии и Африки: [Учеб. пособ. для вузов по спец. «История»] / Ю.Н. Розалиев. – М.: Высшая школа, 1987. – 351 с.
29. Рубель В.А. Нова історія Азії та Африки. Постсередньовічний Схід (XVIII – друга половина XIX ст.): [Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів] / В.А. Рубель. – К.: Либідь, 2007. – 558 с.
30. Савенков В.В. Нова історія міжнародних відносин країн Азії та Африки: [Метод. рек. до самостійної роботи для студ. спец. «Міжнародні відносини» та «Країнознавство» вищ. навч. закл.] / В.В. Савенков. – Луганськ: Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2012. – 253 с.
31. Талипов Н.А. Общественная мысль в Иране в XIX – начале XX вв. / Н.А. Талипов. – М.: Наука, 1988. – 292 с.
32. Туманович Н.Н. Европейские державы в Персидском заливе в XVI – XIX вв. / Н.Н. Туманович. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1982. – 190 с.
33. Широкоград А.Б. Персия – Иран. Империя на Востоке / А.Б. Широкоград. – М.: Вече, 2010. – 384 с.
34. Шитов Г.В. Персия под властью последних Каджаров / Г.В. Шитов. – Л.: Изд-во АН СССР, 1933. – 230 с.
35. Шумов С.А. История Ближнего Востока. Документальное историческое исследование / С.А. Шумов, А.Р. Андреев. – М.: Евролинц, 2002. – 512 с.

Додаткова

1. Ал-Хасан Ибн-Муса Ан-Наубахти. Шиитские секты / Ал-Хасан Ибн-Муса Ан-Наубахти; [пер. с араб., исслед. и коммент. С. М. Прозорова]. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1973. – 190 с.
2. Асатрян Г.С. Этническая композиция Ирана: От «Арийского простора» до «Азербайджанского мифа» / Г.С. Асатрян; ЕГУ, кафедра иранистики; отв. ред.: А.Г. Арешев, В.А. Аракелова. – Ереван: «Кавказский центр иранистики», 2012. – 130 с.
3. Базиленко И.В. Бехаизм: История вероучения (середина XIX – начало XX в.) / И.В. Базиленко. – М.: Изд-во вост. лит-ры, 1994. – 220 с.
4. Дорошенко Е.А. Зороастрийцы в Иране / Е.А. Дорошенко. – М.: Главная редакция восточной литературы издательства «Наука», 1982. – 133 с.
5. Жигалина О.И. Этносоциальная эволюция иранского общества: [Монография] / О.И. Жигалина. – М.: Восточная литература, 1996. – 296 с.
6. Жигалина О.И. Этносоциальные процессы в Иране в XIX – XX вв.: Автореферат ... дис. докт. ист. наук: 07.00.03. – Всеобщая история (новая и новейшая история) / О.И. Жигалина. – М., 1996. – 35 с.
7. Иванов М.С. Очерки истории Ирана / М.С. Иванов. – М.: Гос. изд-во полит. лит-ры, 1952. – 468 с.
8. Иванов М.С. Племена Фарса: кашкайские, хамсе, кухгилуйе, мамасани / М.С. Иванов. – М.: Изд-во АН СССР, 1961. – 167 с.
9. Иран. История и культура в средние века и новое время / АН СССР, Ин-т востоковедения; отв. ред. Н.А. Кузнецова. – М.: Наука, 1980. – 430 с.
10. Конфликты на Востоке: этнические и конфессиональные / Под ред. А. Воскресенского. – М.: Аспект Пресс, 2008. – 512 с.
11. Кримський А.Ю. Історія Персії та її письменства / А.Ю. Кримський. – К.: [б. в.], 1923. – 225 с.
12. Крымский А.Е. История Персии, ее литературы и дервишской теософии: В 3-х ч. / А.Е. Крымский. – Ч. 1–2. Репринтное издание 1909–1912 гг. – СПб.: Альфарет, 2015.

13. Логашева Б.Р. Туркмены Ирана (историко-этнографическое исследование) / Б.Р. Логашева. – М.: Наука, 1976. – 158 с.
14. Пикулин М.Г. Белуджи / М.Г. Пикулин. – М.: Изд-во восточной литературы, 1959. – 210 с.
15. Рыжов К.В. Все монархи мира. Мусульманский Восток. XV – XX вв. / К.В. Рыжов. – М.: Вече, 2004. – 544 с.
16. Савин А. Свет блистательного Хорасана / А. Савин // Азия и Африка сегодня. – 2005. – № 8. – С. 73-78.
17. Сенченко И.П. Персидский залив: взгляд сквозь столетие: От «нового» курса Петербурга до политики нового мышления / И.П. Сенченко. – М.: Международные отношения, 1991. – 222 с.
18. Трубецкой В.В. Бахтиары (оседло-кочевые племена Ирана) / В.В. Трубецкой. – М.: Наука, 1966. – 219 с.
19. Шарипова Р.М. Концепция «национального просвещения» в мусульманских странах: Соотношение ислама и секуляризации / Р.М. Шарипова. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1991. – 144 с.
20. Этноты и конфессии на Востоке: конфликты и взаимодействие: [Учеб. пособ. для высшей школы] / Под ред. А.В. Торкунова; сост. В.Я. Белокреницкий, М.А. Сапронова. – М.: МГИМО МИД РФ, 2005. – 576 с.

Семінарське заняття 6

Заняття 3.3.4. Іранська революція 1905 – 1911 рр.

1. Передумови революції (соціально-економічні, політичні, ідеологічні).
2. Початок революції. Скликання меджлісу та проголошення Конституції (30 грудня 1906 р.). Створення енджуменів, муджахідських організацій та їх діяльність. Селянський рух.
3. Контрреволюційний переворот 23 червня 1908 р. Тебризьке повстання 1908 – 1909 рр. Скинєння Мохаммед-Алі-шаха. Другий меджліс, політика лібералів.
4. Інтервенція Англії та Росії. Придушення іранської революції.
5. Результати революційних подій в 1905 – 1911 рр. в Ірані.

Методичні рекомендації

На початку ХХ ст. Іран переживав глибоку політичну та економічну кризу. З'ясувати основні чинники іранської революції 1905 – 1911 рр., розмежувавши їх на політичні, соціально-економічні, ідеологічні. Організована в Тегерані з ініціативи шіїтського духовництва у грудні 1905 р. своєрідна акція протесту (бест) проти дій шахської адміністрації поклала початок іранській революції 1905 – 1911 рр. Визначити характер революції, її рушійні сили на різних етапах.

Вивчаючи подальший розвиток революційних подій, студенти мають звернути увагу на їх періодизацію: I-й період: грудень 1905 – лютий 1907 р.; II-й період: лютий 1907 – 23 червня 1908 р.; III-й період: червень 1908 – липень 1909 р.; IV-й період: липень 1909 – грудень 1911 р. Далі слід проаналізувати якісний зміст кожного з періодів, зробивши акцент на політичній програмі революції та її реалізації, діяльності меджлісу, позиції мусульманського духовництва, діях шахського уряду, ролі демократичних верств населення (діяльність муджахідів і федаїв) та кочових племен Півдня в революційній боротьбі. Дати визначення термінів “енджумени”, “муджахідські організації”, “федаї”.

Основну увагу слід зосередити на прийнятті меджлісом першої Конституції Ірану 30 грудня 1906 р. (зміна форми правління, роль шаха, функції обох палат

меджлісу, декларування демократичних прав і свобод європейського взірця тощо). Визначити роль перської козачої бригади в революційних подіях. Після контрреволюційного перевороту 23 червня 1908 р. в Тегерані центр повстання змістився в Тебриз. Розкрити значення Тебризького повстання 1908 – 1909 рр. та його наслідки. Після скинення Мохаммед-Алі-шаха почав роботу другий меджліс. Порівняти діяльність першого та другого меджлісів, зробити висновки про ліберальний склад другого парламенту, що свідчило про спад революції.

Визначити сутність і політичну спрямованість англо-російської угоди 1907 р. про розподіл сфер впливу в Ірані, Афганістані, Тибеті (показати їх на карті), а також роль іноземної інтервенції у придушенні революції.

Наприкінці семінарського заняття студенти мають з'ясувати результати революційних подій в Ірані 1905 – 1911 рр., зупинившись на їх позитивних і негативних сторонах.

Темі рефератів і презентацій

1. Зародження національного руху в Ірані на початку XX ст.
2. Шах і шиїтське духівництво в Ірані на початку XX ст.
3. Події іранської революції 1905 – 1911 рр. та їх оцінка в історіографії.
4. Іранська революція 1905 – 1911 рр.: причини, хід, рушійні сили, значення.
5. Перша Конституція Ірану (30 грудня 1906 р.) та її значення.
6. Іран напередодні та в роки Першої світової війни.

Джерела

1. Берар В. Персия и персидская смута [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Persien/XX/1900-1920/Berard/pred.htm>
2. Высочайший указ Мохаммеда-Али-шаха // Шитов Г.В. Персия под властью последних Каджаров. – Л.: Изд-во Академии Наук СССР, 1933. – С. 211-112.
3. Гурьев Б.М. Поездка в Тавриз (1911) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Persien/XX/1900-1920/Gurjev_B_M/text1.htm
4. Дополнения к основному закону (7 октября 1907 г.) // Конституции буржуазных стран: В 3-х т. Т. III. – М., 1963. – С. 43-53.
5. Дополнительные статьи основных законов // Шитов Г.В. Персия под властью последних Каджаров. – Л.: Изд-во Академии Наук СССР, 1933. – С. 204-211.
6. Иранская революция (1905–1911) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Persien/XX/1900-1920/Iran_rev_1905_11/text.htm
7. Ключников Ю.В., Сабанин А. Международная политика новейшего времени в договорах, нотах и декларациях: В 2-х ч. – Ч. 1. – М.: Литиздат НКВД, 1925. – С. 348-349.
8. Основной закон Ирана (30 декабря 1906 г.) // Конституции буржуазных стран: В 4-х т. – Т. 3. – М. – Л.: Соцэкгиз, 1936. – С. 35-42.
9. Устав персидской конституции // Шитов Г.В. Персия под властью последних Каджаров. – Л.: Изд-во Академии Наук СССР, 1933. – С. 199-204.

Література

Основна

1. Абдулаев З.З. Новая история Ирана: [Учеб. пособ.] / З.З. Абдуллаев, Н.А. Гасанов. – Баку: Азерб. ун-т, 1982.
2. Агаев С.Л. Иран в прошлом и настоящем. Пути и формы революционного процесса / С.Л. Агаев. – М.: Наука, 1981. – 271 с.
3. Агаев С.Л. Иран между прошлым и будущим. События, люди, идеи / С.Л. Агаев. – М.: Политиздат, 1987. – 317 с.

4. Алиев С.М. История Ирана. XX век / Салех Мамедоглы Алиев. – М.: Ин-т востоковедения РАН: Крафт+, 2004. – 648 с.
5. Арабаджян З.А. Иран: Власть, реформы, революция (XIX – XX века) / З.А. Арабаджян. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1991. – 127 с.
6. Васильев Л.С. История Востока: В 2-х т.: [Учеб. по спец. «История»] / Л.С. Васильев. – 3-е изд., доп. – Т. 1. – М.: Высшая школа, 2003. – 512 с.; Т.2 – М.: Высшая школа, 2005. – 575 с.
7. Васильев Л.С. История религий Востока: [Учеб. пособ. для вузов.] – 4-е изд. – М.: ИТД «Гранд», 1998. – 349 с.
8. Головченко В.І. Нова історія Азії та Африки: колоніальний Схід (кінець XIX – друга третина XX ст.): [Навч. посіб.] / В.І. Головченко, В.А. Рубель. – К.: Либідь, 2010. – 520 с.
9. Губер А.А. Новая история стран Азии и Африки: [Учеб. для истор. фак-тов пед. ин-тов] / А.А. Губер, Г.Ф. Ким, А.Н. Хейфец. – 3-е изд. – М.: Наука, 1982. – 560 с.
10. Дорошенко Е.А. Шиитское духовенство в двух революциях: 1905–1911 и 1978–1979 гг. / Е.А. Дорошенко. – М.: ИВ РАН, 1998. – 240 с.
11. Евдокимова А.А. История Востока в новое время / А.А. Евдокимова. – Ростов н/Д: Феникс, 2011. – 344 с.
12. Иванов М.С. Иранская революция 1905–1911 гг. / М.С. Иванов. – М.: Изд-во МГУ, 1957. – 525 с.
13. Иран: ислам и власть / Отв. ред. Н. Мамедова. – М.: Институт востоковедения РАН, Издательство «Крафт+», 2001. – 280 с.
14. История Востока: В 6 т. [редкол. Р.Б. Рыбаков, Л.Б. Алаев, В.Я. Белокреницкий и др.]. – Т.4: Восток в новое время: конец XVIII – начало XX века. Кн. 1. – М.: Вост. лит., 2004. – 608 с.
15. История Ирана / отв. ред. М.С. Иванов. – М.: Изд-во МГУ, 1977. – 488 с.
16. Новая история стран Азии и Африки, XVI – XIX века: [Учеб. для студ. высш. учеб. заведений] / Под ред. А.М. Родригеса: В 3 ч. – Ч.2. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2004. – 463 с.
17. Очерки новой истории Ирана (XIX – начало XX вв.) / отв. ред. Л.М. Кулагина. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1978. – 204 с.
18. Петрушевский И.П. Ислам в Иране в VII – XV вв.: [Курс лекций] / Под ред. В.И. Беляева. – 2-е изд. – СПб.: Изд-во СПб. университета, 2007. – 428 с.
19. Поп Ю.І. Нова історія країн Азії і Африки (XVI – початок XX ст.): [Підручник] / Ю.І. Поп. – К.: ВЦ Академія, 2012. – 376 с.
20. Прозоров С.М. Шиитская (имамитская) доктрина верховной власти / С.М. Прозоров // Ислам. Религия, общество, государство: [Сб. статей]; отв. ред. П.А. Грязневич и С.М. Прозоров. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1984. – 212 с. – М., 1984.
21. Рубель В.А. Нова історія Азії та Африки. Постсередньовічний Схід (XVIII – друга половина XIX ст.): [Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів] / В.А. Рубель. – К.: Либідь, 2007. – 558 с.
22. Талипов Н.А. Общественная мысль в Иране в XIX – начале XX вв. / Н.А. Талипов. – М.: Наука, 1988. – 292 с.
23. Широкопад А.Б. Персія – Іран. Імперія на Восток / А.Б. Широкопад. – М.: Вече, 2010. – 384 с.
24. Шитов Г.В. Персія под властью последних Каджаров / Г.В. Шитов. – Л.: Изд-во АН СССР, 1933. – 230 с.
25. Шумов С.А. История Ближнего Востока. Документальное историческое исследование / С.А. Шумов, А.Р. Андреев. – М.: Евролинц, 2002. – 512 с.

Додаткова

1. Арабаджян А.З. Иран: противостояние империям (1918–1941) / А.З. Арабаджян. – М.: ИВ РАН, 1996. – 224 с.

2. Иванов М.С. Очерки истории Ирана / М.С. Иванов. – М.: Гос. изд-во полит. лит-ры, 1952. – 468 с.
3. Казем-Заде Ф. Борьба за влияние в Персии. Дипломатическое противостояние России и Англии / Ф. Казем-Заде; пер. с англ. Е.А. Верховской, Н.И. Лисовой. – М.: ЗАО Центрполиграф, 2004. – 544 с.
4. Кулагина Л.М. Экспансия английского империализма в Иране в конце XIX – начале XX века / Л.М. Кулагина. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1981. – 191 с.
5. Шарипова Р.М. Концепция «национального просвещения» в мусульманских странах: Соотношение ислама и секуляризации / Р.М. Шарипова. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1991. – 144 с.

Тема 3.4. Османська імперія у XVII – на початку XX ст.

Лекції 5-6

Заняття 3.4.1 – 3.4.2. Османська імперія у XVII – на початку XX ст.

Питання:

1. Причини занепаду Османської імперії у другій половині XVII – XVIII ст. Виникнення “східного” питання.
2. Спроби модернізації Османської імперії. Реформи султанів Селіма III (1789 – 1807 рр.) і Махмуда II (1808 – 1839 рр.).
3. Танзиматські реформи (кінець 30-х – початок 70-х рр. XIX ст.) та їх наслідки. Перетворення Туреччини в напівколонію. Форми та методи економічної експансії західних держав.
4. Ліберально-конституційний рух 60 – 70-х рр. XIX ст. Товариство “нових османів”.
5. Режим “зулуму” (1878 – 1908 рр.) і зародження опозиційного молодотурецького руху. Створення організації “Єднання і прогрес” (1889 р.)
6. Османська імперія на початку XX ст. Молодотурецька революція 1908 – 1909 рр. та її наслідки.
7. Внутрішня і зовнішня політика молодотурок (1909 – 1918 рр.). Причини розпаду Османської імперії.

Завдання до самостійної роботи

Аналізуючи розвиток Оттоманської Порти наприкінці XIX – на початку XX ст., зверніть увагу на наступні проблеми:

1. Османська імперія напередодні і в роки Першої світової війни.
2. Геноцид проти національних меншин. Вірменська трагедія 1915 р.
3. Мудроське перемир’я (жовтень 1918 р.). Причини краху Османської імперії.
4. Складіть таблицю “Спроби модернізації Османської імперії наприкінці XVIII – на початку XX ст.”:

<i>Періоди реформ</i>	<i>Загальна характеристика та оцінка результативності реформ</i>
Реформи Селіма III (1789 – 1807 рр.)	
Реформи Махмуда II (1808 – 1839 рр.)	
Танзиматські реформи I періоду (кінець 30-х – початок 50-х рр. XIX ст.)	

Танзиматські реформи II періоду (друга половина 50-х – початок 70-х рр. XIX ст.)	
Реформи молодотурок (1909 – 1914 рр.)	

5. Дайте порівняльну характеристику політичних організацій “Товариство нових османів” та “Єднання і прогрес”, звернувши увагу на їх соціальну базу, завдання, форми і методи боротьби, результати діяльності.
6. Заповніть таблицю “Культура Османської імперії XVII – на початку XX ст.”:

<i>Галузі культури</i>	<i>Особливості розвитку</i>
Література	
Театр	
Живопис	
Прикладне мистецтво	
Архітектура	

Семінарське заняття 7

Заняття 3.4.3. Системна криза Османської імперії та спроби її подолання за допомогою реформ наприкінці XVIII – наприкінці XIX ст.

1. Загострення соціально-економічних і суспільно-політичних протиріч, зовнішньополітичних труднощів Османської імперії на межі XVIII – XIX ст. Реформи султана Селіма III (1789 – 1807 рр.).
2. Системна криза Османської імперії та пошуки шляхів її подолання в період правління султана Махмуда II (1808 – 1839 рр.).
3. Танзиматські реформи 40-х – першої половини 50-х рр. XIX ст.
4. Танзиматські реформи другої половини 50-х – 70-х рр. XIX ст.: причини, зміст, результати.
5. Ліберально-конституційний рух 60 – 70-х рр. XIX ст. Конституція 1876 р. Перший парламент Османської імперії.

Методичні рекомендації

Перед розглядом проблематики семінарського заняття студентам треба пригадати особливості розвитку країн ісламського цивілізаційного кола, зокрема турецький варіант. Слід звернути увагу на те, що унікальність географічного розташування Османської імперії (на межі двох цивілізацій), сильні державні традиції, порівняно слабкий фактор колоніалізму спричинили взаємовплив східного традиціоналізму і західної культури. Оттоманська Порта першою серед ісламських країн зазнала процесу вестернізації (реформи султанів Селіма III і Махмуда II, танзимат, Молодотурецька революція), що, з одного боку, наблизило її до європейських стандартів, а з другого – призвело до кризи та розпаду. Ці тенденції розвитку країни студенти мають проаналізувати в ході семінарського заняття.

Вивчаючи економічний і політичний розвиток Османської імперії наприкінці XVIII – на початку XIX ст., студентам слід звернути увагу на фактори, що викликали її кризу: занепад військово-ленної (тімарної) системи, зростання приватно-

феодалного землеволодіння, занепад збройних сил (яничарських і сіпахійських формувань), а також конкретні прояви кризових явищ: зниження військової могутності, поразки у війнах, скорочення прибутків скарбниці, посилення експлуатації народів національних окраїн, зростання політичної нестабільності тощо. На підставі джерел, рекомендованої наукової та навчальної літератури проаналізувати результати війн, які вела Османська імперія, зробивши акцент на російсько-турецьких війнах останньої третини XVIII ст. та їх наслідках (Кючук-Кайнарджийський та Ясський мирні договори). Посилене економічне проникнення європейців призвело до поступової трансформації режиму капітуляцій (дефініціювати поняття) у систему нерівноправних договорів.

Занепад військової могутності, економічне, політичне і культурне відставання Туреччини від капіталістичної Європи призвели до виникнення наприкінці XVIII ст. “східного питання” – питання про подальшу долю Османської імперії. З’ясувати принципи відмінності російсько-австрійського та англо-французького підходів до вирішення цього питання і визначити, чим були викликані ці відмінності.

В умовах системної кризи Османської імперії на межі XVIII – XIX ст. найбільш далекоглядна частина еліти намагалася врятувати імперію за допомогою поверхових реформ. Спираючись на рекомендовані джерела, наукову і навчальну літературу, студенти повинні дати оцінку перетворенням в межах Османської імперії, звернувши особливу увагу на реформи султанів Селіма III (1789 – 1807 рр.), Махмуда II (1808 – 1839 рр.) і танзиматські реформи (1839 – початок 70-х рр. XIX ст.). Аналізуючи ці реформи, визначити їх основні завдання і напрямки, прослідкувати, як вирішувалося найбільш актуальне для імперії національне питання, а також з’ясувати ставлення різних верств суспільства (зокрема суннітського мусульманського духовництва) до проведених перетворень.

Позитивні зрушення в країні супроводжувалися зростанням національної самосвідомості в середовищі турецької інтелігенції. У 60 – 70-х рр. XIX ст. розгорнувся ліберально-конституційний рух на чолі з товариством “Нові османи”. В умовах нового загострення внутрішньополітичної ситуації, викликаній подіями на Балканах 1875 – 1876 рр., “нові османи” перейшли до рішучих дій, наслідком яких стали зміна султана, скликання першого меджлису і прийняття Конституції (грудень 1876 р.).

Теми рефератів і презентацій

1. Військово-ленна (тімарна) система в Османській імперії.
2. Історія яничарського війська.
3. Криза Османської імперії на межі XVIII – XIX ст.: причини та прояви.
4. Спроби подолання кризи Османської імперії на межі XVIII – XIX ст. Реформи султана Селіма III (1789 – 1807 рр.).
5. Мустафа-паша Байрактар і “рущукські друзі”: боротьба за реформи в Османській імперії в 1807 – 1808 рр.
6. Османська імперія в 1808 – 1839 рр.: внутрішнє та міжнародне становище, боротьба між прихильниками і супротивниками реформ.
7. Османська імперія в 1839 – 1856 рр.: перший етап танзиматських реформ.
8. Османська імперія в 1856 – 1876 рр.: другий етап танзиматських реформ.
9. Ліберально-конституційний рух 60 – 70-х рр. XIX ст.
10. “Товариство нових османів”: ідейно-політичні погляди, практична діяльність.
11. Конституція Османської імперії 1876 р.

Джерела

1. К вопросу о положении христианской церкви в Османском государстве [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Turk/XIX/1800-1820/Selim_III/dok_mon_sinaj.htm.
2. Кючук-Кайнарджийский мирный договор между Россией и Турцией 10 июля 1774 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.hrono.info/dokum/1700dok/1774ru_tur.html.
3. Мустафа Решид-паша. Докладная записка (ляиха) султану Махмуду II [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Turk/XIX/1820-1840/Zapiska1837/framepred.htm>.
4. О провинциальном начальстве в Оттоманской Империи (1802) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Turk/XIX/1800-1820/Provinz_Verwaltung/text1.htm.
5. Отрывки, содержащие некоторые любопытные подробности о Турции и Египте (Из Wittmans Travels) (1804) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Turk/XIX/1800-1820/Wittman/text1.htm>.
6. Пушкин А. Взгляд на военное состояние Турецкой империи [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Turk/XIX/1820-1840/Puskin/text1.htm>.
7. Ржевуский А.А. Отрывок из мемуаров (1839) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Turk/XIX/1820-1840/Rzhevuskij/text.htm>.

Література

Основна

1. Боджолян М.Т. Реформы 20 – 30-х гг. XIX в. в Османской империи / М.Т. Боджолян. – Ереван: Изд-во АН АрмССР, 1984. – 280 с.
2. Васильев Л.С. История Востока: В 2-х т.: [Учеб. по спец. «История»] / Л.С. Васильев. – 3-е изд., доп. – Т. 1. – М.: Высшая школа, 2003. – 512 с.; Т.2 – М.: Высшая школа, 2005. – 575 с.
3. Васильев Л.С. История религий Востока: [Учеб. пособ. для вузов.] – 4-е изд. – М.: ИТД «Гранд», 1998. – 349 с.
4. Гасратян М.А. Очерки истории Турции / М.А. Гасратян, С.Ф. Орешкова, Ю.А. Петросян. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1983. – 296 с.
5. Головченко В.І. Нова історія Азії та Африки: колоніальний Схід (кінець XIX – друга третина XX ст.): [Навч. посіб.] / В.І. Головченко, В.А. Рубель. – К.: Либідь, 2010. – 520 с.
6. Губер А.А. Новая история стран Азии и Африки: [Учеб. для истор. фак-тов пед. ин-тов] / А.А. Губер, Г.Ф. Ким, А.Н. Хейфец. – 3-е изд. – М.: Наука, 1982. – 560 с.
7. Дулина Н.А. Танзимат и Мустафа Решид-паша / Н.А. Дулина. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1983. – 190 с.
8. Евдокимова А.А. История Востока в новое время / А.А. Евдокимова. – Ростов н/Д: Феникс, 2011. – 344 с.
9. Еремеев Д.Е. История Турции в средние века и новое время / Д.Е. Еремеев, М.С. Мейер. – М.: Изд-во МГУ, 1992. – 248 с.
10. История Востока: В 6 т. [редкол. Р.Б. Рыбаков, Л.Б. Алаев, В.Я. Белокреницкий и др.]. – Т.4: Восток в новое время: конец XVIII – начало XX века. Кн. 1. – М.: Вост. лит., 2004. – 608 с.
11. История Османского государства, общества и цивилизации: В 2-х т. / под ред. Э. Ихсаноглу; [пер. с тур. В.Б. Феоновой]. – М.: Изд. фирма «Восточная литература» РАН, 2006. – Т.1. – 2006. – 602 с.

12. Кинросс Лорд. Расцвет и упадок Османской империи / Лорд Кинросс; [пер. с англ. М. Пальникова]. – М.: КРОН-ПРЕСС, 1999. – 696 с.
13. Клейман Г.А. Армия и реформы: Османский опыт модернизации / Г.А. Клейман. – М.: Наука, 1989. – 158 с.
14. Мейер М.С. Османская империя в XVIII в. Черты структурного кризиса / М.С. Мейер. – М.: Наука, Глав ред. вост. лит-ры, 1991. – 261 с.
15. Миллер А.Ф. Турция: Актуальные проблемы новой и новейшей истории / А.Ф. Миллер. – М.: Наука, 1983. – 278 с.
16. Новая история стран Азии и Африки, XVI – XIX века: [Учеб. для студ. высш. учеб. заведений] / Под ред. А.М. Родригеса: В 3 ч. – Ч.2. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2004. – 463 с.
17. Новичев А.Д. История Турции: В 4-х т. / А.Д. Новичев. – Л.: Изд-во Ленинградского ун-та. – Т.1: Эпоха феодализма (XI – XVIII вв.), 1963; Т.2: Новое время, Ч.1: 1792 – 1839 гг., 1968; Т.3: Новое время, Ч.2: 1839 – 1853 гг., 1973; Т.4: Новое время, Ч.3: 1853 – 1875 гг., 1978.
18. Османская империя: Система государственного управления, социальные и этнорелигиозные проблемы: [Сб. статей] / АН СССР, Ин-т востоковедения; отв. ред. С.Ф. Орешкова. – М.: Наука, 1986. – 256 с.
19. Петросян И.Е. Османская империя: реформы и реформаторы (конец XVIII – начало XX в.) / И.Е. Петросян, Ю.А. Петросян. – М.: Наука, 1993. – 186 с.
20. Петросян Ю.А. «Новые османы» и борьба за конституцию 1876 г. в Турции / Ю.А. Петросян. – М.: Вост. лит-ра, 1958. – 157 с.
21. Петросян Ю.А. Османская империя: могущество и гибель. Исторические очерки / Ю.А. Петросян. – М.: ЭКСМО, 2003. – 416 с.
22. Поп Ю.І. Нова історія країн Азії і Африки (XVI – початок XX ст.): [Підручник] / Ю.І. Поп. – К.: ВЦ Академія, 2012. – 376 с.
23. Рубель В.А. Нова історія Азії та Африки. Постсередньовічний Схід (XVIII – друга половина XIX ст.): [Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів] / В.А. Рубель. – К.: Либідь, 2007. – 558 с.
24. Фадеева И.Л. Официальные доктрины в идеологии и политике Османской империи: (Османизм-панисламизм), XIX – начало XX в. / И.Л. Фадеева. – М.: Наука, 1985. – 271 с.
25. Финкель К. История Османской империи. Видение Османа / К. Финкель; [пер. с англ.]. – М.: АСТ, 2010. – 829 с.
26. Шабанов Ф.Ш. Государственный строй и правовая система Турции в период Танзимата / Ф.Ш. Шабанов. – Баку: Изд-во АН АзССР, 1967. – 204 с.
27. Шеремет В.И. Империя в огне. Сто лет войн и реформ Ближневосточной Порты на Балканах и Ближнем Востоке / В.И. Шеремет. – М.: АВИАР, 1994. – 389 с.

Додаткова

1. Виноградов В.Н. Британский лев на Босфоре / В.Н. Виноградов. – М.: Наука, 1991. – 159 с.
2. Жигалина О.И. Эволюция курдского национального движения в странах Западной Азии / О.И. Жигалина // Государство, общество, международные отношения на мусульманском Востоке (Афганистан, Иран, Пакистан, Турция, этнический Курдистан, соседние мусульманские районы). – М.: ИВ РАН, Крафт+, 2014. – С. 266-280.
3. Зайончковский А.М. Восточная война 1853–1856 гг.: В 2-х т. / А.М. Зайончковский. – СПб.: ООО «Изд-во Полигон», 2002.
4. Зарождение идеологии национально-освободительного движения (XIX – начало XX в.). Очерки по истории общественной мысли народов Востока. – М.: Наука, 1973. – 320 с.
5. Кримський А. Історія Туреччини / А. Кримський. – 2-е вид. – К. – Л.: Олір, 1996. – 288 с.

6. Кузнецов В.С. Абдул-Хамид II / В.С. Кузнецов // Вопросы истории. – 2006. – № 4. – С. 48-68.
7. Лазарев М.С. Категории курдской истории / М.С. Лазарев // Лазаревские чтения. Вып 1. – М., 2012. – С. 67-95.
8. Орешкова С.Ф. Османский феодализм: типологические наблюдения / С.Ф. Орешкова // Типы общественных отношений на Востоке в середине века. – М.: Наука, 1982. – С. 111-112.
9. Смирнова И.А. Курды: судьбы, культура, язык / И.А. Смирнова // Новый Курдистан. – 1999. – № 1-2 (18-19). – С. 23-29.
10. Хитцель Ф. Османская империя / Ф. Хитцель. – М.: Вече, 2006. – 384 с.
11. Широкоград А.Б. Русско-турецкие войны 1676–1918 гг. / А.Б. Широкоград. – Минск: Харвест, 2000. – 752 с.
12. Широкоград А.Б. Турция. Пять веков противостояния (Друзья и враги России) / А.Б. Широкоград. – М.: Вече, 2009. – 400 с.

Семінарське заняття 8

Заняття 3.4.4. Османська імперія наприкінці XIX – на початку XX ст. Молодотурецька революція 1908 – 1909 рр. і правління молодотурків в Османській імперії

1. Режим “зулюму” (1878 – 1908 рр.) і зародження опозиційного молодотурецького руху.
2. Молодотурецька революція 1908 – 1909 рр.
3. Внутрішня та зовнішня політика молодотурків у 1909 – 1914 рр.
4. Османська імперія в роки Першої світової війни. Причини краху імперії.

Методичні рекомендації

Державний переворот Абдул-Хаміда II (лютий 1878 р.) став знаковою подією для реакційних сил і поклав початок періоду “зулюму” (деспотії), що відобразилося на подальшому розвитку Османської імперії. Аналізуючи політичний розвиток Туреччини наприкінці XIX – на початку XX ст., основний акцент слід зробити на характерних особливостях режиму “зулюму” (відміна завойованих раніше прав і гарантій особистості, масовий терор, жорстка цензура тощо). На основі роботи з джерелами визначити специфіку розвитку цього періоду та її наслідки. Ідеологією кривавого режиму Абдул-Хаміда II стали “паносманізм” і “панісламізм” (дати визначення термінів). Наприкінці XIX ст. істотно зросла залежність Туреччини від країн Заходу. Вивчаючи дане питання, слід звернути увагу на форми і методи економічної експансії капіталістичних держав, а також причини, які обумовили зростання німецького впливу в Османській імперії на початку XX ст.

Особливу увагу слід звернути на причини зародження молодотурецького руху і діяльність організації “Єднання і прогрес” (1889 р.) з консолідації опозиційних сил. Зупинитись на різній інтерпретації молодотурками терміну “прогрес” (на прикладі програм груп Ахмеда Ризи та Сабахеддіна). Здійснити компаративний аналіз програм і соціального складу організацій “Товариство нових османів” та “Єднання і прогрес”.

З’ясувати основні чинники молодотурецької революції 1908 – 1909 рр. Молодотурецький переворот (липень 1908 р.) істотно змінив політичну ситуацію, специфіка якої полягала в існуванні фактичного двовладдя (султанський уряд – молодотурецькі комітети) до весни 1909 р. Після придушення контрреволюційного заколоту у Стамбулі і зміни султана (квітень 1909 р.) молодотурки взяли всю реальну

владу в свої руки. Бажано провести дискусію стосовно характеру подій 1908 – 1909 рр.: революція чи переворот?

Вивчаючи внутрішню та зовнішню політику молодотурків у 1909 – 1914 рр., слід проаналізувати найважливіші перетворення нового режиму, звернувши увагу на їх політичну спрямованість, його ідеологію (доктрина османізму), зміни в політичній системі країни, а також міжнародне становище Османської імперії та політику іноземних держав (анексія Австро-Угорщиною Боснії та Герцеговини, Триполітанська війна 1911 – 1913 рр., Балканські війни 1912 – 1913 рр.).

Фактичний розпад імперії призвів до встановлення диктатури “молодотурецького триумвірату”, що втягнув країну у Першу світову війну. З’ясувати основні тенденції в економічному і політичному розвитку Порти у 1914 – 1918 рр., її участь у бойових діях і підсумки війни (Мудроське перемир’я 30 жовтня 1918 р.). Цікавою дискусійною темою є визначення причин краху Османської імперії.

Темі рефератів і презентацій

1. Османська імперія у 1878 – 1908 рр.: соціально-економічний розвиток, суспільно-політичний устрій, міжнародне становище.
2. Рух молодотурок у 1889 – 1908 рр.
3. Османський досвід модернізації: реформи та реформатори наприкінці XVIII – на початку XX ст.: досягнення та невдачі.
4. Молодотурецька революція 1908 – 1909 рр.: причини, періодизація, основні події, результати.
5. Османська імперія у період правління молодотурок (1909 – 1918 рр.).
6. Національно-визвольний рух народів Османської імперії в XIX – на початку XX ст.
7. Участь Османської імперії у Першій світовій війні.

Джерела

1. Берлинский трактат, Берлин, 1/13 июля 1878 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.hrono.info/dokum/1800dok/1878berlin.html>.
2. Влияние революции 1905–1907 гг. в России на Турцию, Иран и Китай (по донесениям российских дипломатических и консульских представителей) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Turk/XX/1900-1920/Vlijan_rev_ross/text.htm.
3. Гурьев Б.М. По Азиатскому побережью Турции от Константинополя до Яффы (описания и впечатления) (1914) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Turk/XX/1900-1920/Gurjev_B_M/text1.htm.
4. Декрет об оттоманском государственном долге. 20 декабря 1881 г. // Ключников Ю., Сабанин А. Международная политика новейшего времени в договорах, нотах и декларациях: В 2-х ч. – Ч.1. – М.: Литиздат НКВД, 1925. – С. 393-395.
5. Избирательный закон (Основные положения 1908 г.) // Голоборотько И.И. Старая и новая Турция. – М.: Антик и К, Русское Товарищество печатного и издательского дела, 1908. – С. 282.
6. Из брошюры Мурад-бея, одного из лидеров младотурок, июль 1897 г. // Практикум по истории стран зарубежного Востока. – М.: Высшая школа, 1963. – С. 47-48.
7. Конгресс младотурок в Париже в 1902 г. // Практикум по истории стран зарубежного Востока. – М.: Высшая школа, 1963. – С. 48-49.
8. Основные законы Оттоманской империи (Манифест Абдул-Гамида II от 1 августа 1908 г.) // Голоборотько И.И. Старая и новая Турция. – М.: Антик и К, Русское Товарищество печатного и издательского дела, 1908. – С. 277-279.

9. Программа младотурок (Партии «Единение и прогресс»), объявленная в октябре 1908 г. // Голоборотько И.И. Старая и новая Турция. – М.: Антик и К, Русское Товарищество печатного и издательского дела, 1908. – С. 280-282.
10. Программа младотурок // Практикум по истории стран зарубежного Востока. – М.: Высшая школа, 1963. – С. 46-47.
11. Программа реформ нового Оттоманского правительства, объявленная 17 августа 1908 г. // Голоборотько И.И. Старая и новая Турция. – М.: Антик и К, Русское Товарищество печатного и издательского дела, 1908. – С. 279-280.
12. Режим Абдул-Хамида в Турции // Практикум по истории стран зарубежного Востока. – М.: Высшая школа, 1963. – С. 44-46.
13. Сан-Стефанский прелиминарный мирный договор, Сан-Стефано, 19 февраля / 3 марта 1878 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.hrono.info/dokum/1878sanstef.html>.
14. Сербский А. Встречи и впечатления на Балканах (1914) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Turk/XX/1900-1920/Serbskij_A/text.htm.
15. Турецкая революция 1908–1909 гг. Документы и материалы [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Turk/XX/1900-1920/Tureck_revolution_1908/pred.htm.

Література

Основна

1. Алексеенко А.Г. Почему пала Османская империя? / А.Г. Алексеенко // Восток. – 1991. – № 5. – С. 19-20.
2. Алиев Г.З. Турция в период правления младотурок (1908–1918 гг.) / Г.З. Алиев. – М.: Наука, 1972. – 388 с.
3. Васильев Л.С. История Востока: В 2-х т.: [Учеб. по спец. «История»] / Л.С. Васильев. – 3-е изд., доп. – Т. 1. – М.: Высшая школа, 2003. – 512 с.; Т.2 – М.: Высшая школа, 2005. – 575 с.
4. Гасратян М.А. Очерки истории Турции / М.А. Гасратян, С.Ф. Орешкова, Ю.А. Петросян. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1983. – 296 с.
5. Головченко В.І. Нова історія Азії та Африки: колоніальний Схід (кінець ХІХ – друга третина ХХ ст.): [Навч. посіб.] / В.І. Головченко, В.А. Рубель. – К.: Либідь, 2010. – 520 с.
6. Губер А.А. Новая история стран Азии и Африки: [Учеб. для истор. фак-тов пед. ин-тов] / А.А. Губер, Г.Ф. Ким, А.Н. Хейфец. – 3-е изд. – М.: Наука, 1982. – 560 с.
7. Евдокимова А.А. История Востока в новое время / А.А. Евдокимова. – Ростов н/Д: Феникс, 2011. – 344 с.
8. Еремеев Д.Е. История Турции в средние века и новое время / Д.Е. Еремеев, М.С. Мейер. – М.: Изд-во МГУ, 1992. – 248 с.
9. Зарождение идеологии национально-освободительного движения (ХІХ – начало ХХ в.). Очерки по истории общественной мысли народов Востока. – М.: Наука, 1973. – 320 с.
10. История Востока: В 6 т. [редкол. Р.Б. Рыбаков, Л.Б. Алаев, В.Я. Белокреницкий и др.]. – Т.4: Восток в новое время: конец ХVІІІ – начало ХХ века. Кн. 1. – М.: Вост. лит., 2004. – 608 с.
11. История Османского государства, общества и цивилизации: В 2-х т. / под ред. Э. Ихсаноглу; [пер. с тур. В.Б. Феоновой]. – М.: Изд. фирма «Восточная литература» РАН, 2006. – Т.1. – 2006. – 602 с.
12. Киласов Р.К. Буржуазные революции в Турции в первой четверти ХХ века (Два этапа турецкого революционного движения) / Р.К. Киласов. – Махачкала: Даг. кн. изд-во, 1990. – 240 с.
13. Кинросс Лорд. Расцвет и упадок Османской империи / Лорд Кинросс: [пер. с англ. М. Пальникова]. – М.: КРОН-ПРЕСС, 1999. – 696 с.

14. Киракосян Д.С. Младотурки перед судом истории / Д.С. Киракосян. – Ереван: Айастан, 1989. – 494 с.
15. Киреев Н.Г. История Турции XX век / Н.Г. Киреев. – М.: ИВ РАН, Крафт+, 2007. – 608 с.
16. Кузнецов В.С. Абдул-Хамид II / В.С. Кузнецов // Вопросы истории. – 2006. – № 4. – С. 48-68.
17. Миллер А.Ф. Турция: Актуальные проблемы новой и новейшей истории / А.Ф. Миллер. – М.: Наука, 1983. – 278 с.
18. Новая история стран Азии и Африки, XVI – XIX века: [Учеб. для студ. высш. учеб. заведений] / Под ред. А.М. Родригеса: В 3 ч. – Ч.2. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2004. – 463 с.
19. Новичев А.Д. История Турции: В 4-х т. / А.Д. Новичев. – Л.: Изд-во Ленинградского ун-та. – Т.1: Эпоха феодализма (XI – XVIII вв.), 1963; Т.2: Новое время, Ч.1: 1792 – 1839 гг., 1968; Т.3: Новое время, Ч.2: 1839 – 1853 гг., 1973; Т.4: Новое время, Ч.3: 1853 – 1875 гг., 1978.
20. Османская империя: Система государственного управления, социальные и этнорелигиозные проблемы: [Сб. статей] / АН СССР, Ин-т востоковедения; отв. ред. С.Ф. Орешкова. – М.: Наука, 1986. – 256 с.
21. Петросян Ю.А. Османская империя: могущество и гибель. Исторические очерки / Ю.А. Петросян. – М.: ЭКСМО, 2003. – 416 с.
22. Поп Ю.І. Нова історія країн Азії і Африки (XVI – початок XX ст.): [Підручник] / Ю.І. Поп. – К.: ВЦ Академія, 2012. – 376 с.
23. Рубель В.А. Нова історія Азії та Африки. Постсередньовічний Схід (XVIII – друга половина XIX ст.): [Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів] / В.А. Рубель. – К.: Либідь, 2007. – 558 с.
24. Фадеева И.Л. Официальные доктрины в идеологии и политике Османской империи: (Османизм-панисламизм), XIX – начало XX в. / И.Л. Фадеева. – М.: Наука, 1985. – 271 с.
25. Хитцель Ф. Османская империя / Ф. Хитцель. – М.: Вече, 2006. – 384 с.
26. Шеремет В.И. Империя в огне. Сто лет войн и реформ Ближневосточной Порты на Балканах и Ближнем Востоке / В.И. Шеремет. – М.: АВИАР, 1994. – 389 с.
27. Шпилькова В.И. Младотурецкая революция 1908–1909 гг. / В.И. Шпилькова. – М.: Наука, 1977. – 294 с.

Додаткова

1. Виноградов В.Н. Британский лев на Босфоре / В.Н. Виноградов. – М.: Наука, 1991. – 159 с.
2. Жигалина О.И. Эволюция курдского национального движения в странах Западной Азии / О.И. Жигалина // Государство, общество, международные отношения на мусульманском Востоке (Афганистан, Иран, Пакистан, Турция, этнический Курдистан, соседние мусульманские районы). – М.: ИВ РАН, Крафт+, 2014. – С. 266-280.
3. Кримський А. Історія Туреччини / А. Кримський. – 2-е вид. – К. – Л.: Олір, 1996. – 288 с.
4. Лазарев М.С. Категории курдской истории / М.С. Лазарев // Лазаревские чтения. Вып 1. – М., 2012. – С. 67-95.
5. Смирнова И.А. Курды: судьбы, культура, язык / И.А. Смирнова // Новый Курдистан. – 1999. – № 1-2 (18-19). – С. 23-29.
6. Финкель К. История Османской империи. Видение Османа / К. Финкель; [пер. с англ.]. – М.: АСТ, 2010. – 829 с.
7. Широкопад А.Б. Русско-турецкие войны 1676–1918 гг. / А.Б. Широкопад. – Минск: Харвест, 2000. – 752 с.
8. Широкопад А.Б. Турция. Пять веков противостояния (Друзья и враги России) / А.Б. Широкопад. – М.: Вече, 2009. – 400 с.

Завдання для поточного модульного контролю № 3
до тематичного блоку “Мусульманська цивілізація. Країни Близького та
Середнього Сходу у новий час (Афганістан, Іран, Османська імперія) “

II рівень

Дайте коротку відповідь на запитання:

1. Хто такі пуштуни? _____.
2. Що таке джирга? _____.
3. Дурранійська держава – це _____.
4. Володіння мусульманського духівництва – _____.
5. Хто такий Дост-Мухаммед? _____.
6. Титул афганських монархів – _____.
7. Перша англо-афганська війна тривала в _____ рр.
8. Друга англо-афганська війна тривала в _____ рр.
9. “Лінія Дюранда” – _____.
10. Династія перських шахів (1502 – 1747 рр.) – _____.
11. Засновник вищевказаної династії (1502 – 1524 рр.) – _____.
12. Династія перських шахів (1794 – 1925 рр.), яка отримала назву від племінного об’єднання Північного Ірану – _____.
13. Засновник вищевказаної династії (1794 – 1797 рр.), “кастрат-хан“, переніс столицю із Ісфагану в Тегеран, відомий своєю жорстокістю в походах на Грузію – _____.
14. Основна конфесія Ірану (вказати течію) – _____.
15. Національна перська релігія, основною ідеєю якої було поклоніння вогню – _____.
16. Мирний договір, яким завершилася російсько-іранська війна 1826 – 1828 рр. (за його умовами Закавказзя відійшло до Росії, на Іран була накладена 20 млн. крб. контрибуція) – _____.
17. Російський посол в Тегерані, вбивство якого 11.02.1829 р. було пов’язане з місією по виконанню умов Туркманчайського договору – _____.
18. Перший міністр уряду, регент 17-річного шаха Наср-ед-діна, у 1847 р. призначений на посаду “еміра армії”; здійснив спробу проведення реформ з централізації країни на початку 50-х років XIX ст. – _____.
19. Форма пасивного опору, пов’язана з використанням недоторканості певної території (мечеть, посольство) в мусульманських країнах – _____.
20. Перша Конституція Ірану була прийнята у _____ р.
21. 31 серпня 1907 р. між імперіями – Російською та Британською була укладена угода “Про поділ сфер впливу в _____, _____, _____”.
22. Кавалерія турецького султана – _____.
23. Регулярна піхота турецького султана – _____.
24. Військово-ленна система Османської імперії – _____.
25. Назва урядів у мусульманських країнах (Османська імперія, Персія) періоду середньовіччя та нового часу – _____.
26. Мирний договір, укладений за підсумками російсько-турецької війни 1768 – 1774 рр., який зафіксував приєднання Криму до Росії, встановлення

- протекторату над Молдавією та Валахією, відкриття чорноморських проток для російського мореплавства – _____.
27. Договір, укладений за підсумками російсько-турецької війни 1828 – 1829 рр., за умовами якого Османська імперія втрачала Закавказзя – _____.
 28. Султан-реформатор Османської імперії (1789 – 1807 рр.), який здійснив спробу європеїзації армії – _____.
 29. Султан-реформатор Османської імперії (1808 – 1839 рр.), який ліквідував яничарський корпус – _____.
 30. Дати _____ визначення _____ поняття _____ “танзимат”:
 31. Дати _____ визначення _____ поняття _____ “зулюм”:
 32. Політична організація, яка підготувала та здійснила Молодотурецьку революцію 1908 – 1909 рр. – _____.
 33. Центр підготовки Молодотурецької революції 1908 – 1909 рр. – _____.

III рівень

Поміркуйте над запитаннями і дайте на них розгорнуту відповідь:

1. Афганська Дурранійська держава (1747 – 1819 рр.) та причини її розпаду.
2. “Нове об’єднання” афганських племен Дост-Мухаммедом (30 – 60-ті рр. XIX ст.).
3. Афгано-англійські відносини. Перша (1838 – 1842 рр.) та друга (1878 – 1880 рр.) англо-афганські війни та їх наслідки.
4. Афганістан у зовнішній політиці Російської імперії другої половини XIX – початку XX ст.
5. Криза Іранської Сефевідської держави у другій половині XVIII ст. Встановлення влади Каджарської династії (1794 р.).
6. Соціально-економічний і суспільно-політичний розвиток Ірану в першій половині XIX ст. Експансія європейських держав і Російської імперії в Ірані.
7. Бабідські повстання і спроби реформ в Ірані (1848 – 1852 рр.).
8. Перетворення Ірану в напівколонію іноземних держав у другій половині XIX ст.
9. Іранська революція 1905 – 1911 рр.: причини, етапи, наслідки революційних подій.
10. Іран напередодні і в роки Першої світової війни.
11. Загострення соціально-економічних і суспільно-політичних протиріч, зовнішньополітичних труднощів Османської імперії на межі XVIII – XIX ст.
12. Реформи султана Селіма III (1789 – 1807 рр.).
13. Загальна криза Османської імперії та пошук шляхів її подолання. Правління султана Махмуда II (1808 – 1839 рр.).
14. Танзиматські реформи 40-х – першої половини 50-х рр. XIX ст.
15. Танзиматські реформи другої половини 50-х – 70-х рр. XIX ст.
16. Ліберально-конституційний рух в Османській імперії в 60 – 70-х рр. XIX ст. Конституція 1876 р.
17. Режим “зулюму” і виникнення опозиційного младотурецького руху (1878 – 1907 рр.).
18. Молодотурецька революція 1908 – 1909 рр.: причини, основні етапи, результати.

19. Внутрішня і зовнішня політика молодотурок у 1909 – 1914 рр.
20. Османська імперія в роки Першої світової війни. Причини краху імперії.

МОДУЛЬ 4. АРАБСЬКИЙ СВІТ (АРАВІЯ, ЛЕВАНТ, МАГРІБ). ТРОПІЧНА ТА ПІВДЕННА АФРИКА В XVII – НА ПОЧАТКУ XX СТ.

Тема 4.1. Арабські країни у нові часи (країни Аравійського півострова, Леванту, Магрибу)

Лекції 1-2

Заняття 4.1.1 – 4.1.2. Арабські країни у нові часи

Питання:

1. Арабські країни на початок нового часу (загальна характеристика). Умови розвитку в складі Османської імперії.
2. Арабські держави Аравії напередодні і в період централізаційних процесів (XVII – остання третина XVIII ст.).
3. Єгипет під владою Мухаммеда Алі (1805 – 1849 рр.) та після нього (друга половина XIX – початок XX ст.).
4. Країни Арабського Сходу (Машрік) у XIX – на початку XX ст.: основні етапи і тенденції розвитку.
5. Країни Арабського Заходу (Магриб) у XIX – на початку XX ст.: основні етапи і тенденції розвитку.
6. Арабські країни в роки Першої світової війни.

Завдання до самостійної роботи

Країни Арабського Сходу наприкінці XIX – на початку XX ст.

Аналізуючи розвиток країн Леванту на межі XIX – на початку XX ст., зверніть увагу на наступні проблеми:

1. Особливості суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку країн Близького Сходу наприкінці XIX – на початку XX ст.
2. Палестина у планах сіоністів. Утворення та діяльність Всесвітньої Сіоністської Організації. Єврейська міграція до Палестини.
3. Сирія і Ліван наприкінці XIX – на початку XX ст.

Туніс, Марокко, Східний Судан у новий час

Розкриваючи специфіку розвитку країн Арабського Заходу, зокрема Тунісу і Марокко (історія Лівії та Алжиру в новий час винесена на семінарське заняття), а також Східного Судану, зверніть увагу на наступні запитання:

1. Туніс і Марокко у XVII – на початку XX ст. Реформи Ахмед-бея в Тунісі та Хасана I в Марокко. Перетворення Тунісу і Марокко в напівколонії західних держав.
2. Повстання махдистів у Єгипетському Судані (1881 – 1885 рр.) і утворення незалежної махдистської держави. Англійська експансія в Судані. Англо-єгипетська конвенція 1899 р. щодо Судану.

1. Складіть таблицю “Етапи державотворчих процесів на Аравійському півострові (XVII – XVIII ст.):

<i>Етапи державотворчих процесів на Аравійському півострові, їх</i>	<i>Загальна характеристика</i>
---	--------------------------------

<i>хронологічні межі</i>	

2. Складіть таблицю “Компаративний аналіз реформ єгипетського паші Мухаммеда Алі (1805 – 1849 рр.) та султана Османської імперії Махмуда II (1808 – 1939 рр.)”:

<i>Напрямки реформ</i>	<i>Реформи Мухаммеда Алі Єгипетського (1805 – 1849 рр.)</i>	<i>Реформи турецького султана Махмуда II (1808 – 1939 рр.)</i>
Економічні:		
а) в промисловості;		
б) в аграрному секторі		
У військовій сфері		
Адміністративна		
У галузі культури та освіти		

3. Заповніть таблицю “Особливості розвитку країн Арабського Сходу та Арабського Заходу в XIX – на початку XX ст.”:

	<i>Країни Арабського Сходу (Маширік)</i>	<i>Країни Арабського Заходу (Магриб)</i>
Соціально-економічний розвиток		
Суспільно-політичний розвиток		
Культурно-релігійний розвиток		
Зовнішня політика		

Семінарське заняття 9

Заняття 4.1.3. Арабські країни у нові часи

1. Ваххабітський рух і боротьба за створення централізованої держави на Аравійському півострові.
2. Єгипет під управлінням Мухаммеда Алі (1805 – 1849 рр.).
3. Єгипет у другій половині XIX – на початку XX ст.
4. Левантійські держави у другій половині XIX – на початку XX ст. Відновлення прямого турецького управління. “Арабське відродження”.
5. Ірак в XIX – на початку XX ст.
6. Лівія в XIX – на початку XX ст. Рух сенуситів.
7. Алжир у складі Французької колоніальної імперії. Зародження ідей арабського націоналізму. Утворення перших арабських націоналістичних організацій.

Методичні рекомендації

Насамперед студенти мають розглянути політичну карту, особливості розвитку, політичний устрій арабських країн Аравійського півострова, Леванту, Магрибу на початок нового часу, визначити умови їх розвитку в складі Османської імперії.

Особливої уваги заслуговує аналіз релігійної ситуації в Аравії, ваххабітський рух і боротьба за створення централізованої держави Саудівська Аравія у 70 – 80-х рр. XVIII ст.

Розглядаючи друге питання, визначити специфіку становища Єгипту в складі Османської імперії, звернувши увагу на структуру влади і місце в ній мамлюків, систему землекористування тощо. Наприкінці XVIII ст. Єгипет став об'єктом боротьби між Англією та Францією ("єгипетський похід" Наполеона), але зберіг незалежність від європейських держав. Антитурецькі повстання в Каїрі (1804 – 1805 рр.) привели до влади Мухаммеда Алі, що став правителем Єгипту (1805 – 1849 рр.). Його реформи вивели Єгипет, формально ще зв'язаний з Османською імперією, але фактично незалежний від неї, до низки найбільш сильних і розвинутих країн Сходу. Використовуючи джерела, наукову і навчальну літературу, слід розглянути основні напрямки і результати реформаторської діяльності Мухаммеда Алі, а також його зовнішню політику (війни з ваххабітами і завоювання Аравії та Східного Судану) і відносини із султанською Туреччиною ("єгипетські кризи" 1831 – 1833 рр. і 1839 – 1841 рр.). Заслуговує на увагу той факт, що лише втручання іноземних держав (Лондонська конвенція 1840 р. між Англією, Австрією, Росією та Пруссією) та їх відповідний ультиматум затримали Єгипет у складі Османської імперії. Був змушений піти на поступки і турецький султан – надати Єгипту зовнішню автономію, а Мухаммеду Алі – титул спадкового правителя.

Позбавившись турецького контролю, Єгипет не зміг протистояти економічній експансії іноземних держав. На нього була поширена дія всіх договорів, укладених Туреччиною з іноземними державами, наслідком чого стало відкриття країни для європейської торгівлі. Прослідкувати за змінами в країні, викликаними вторгненням іноземного капіталу. Важливу роль у подальшій експансії європейських держав у Єгипті відіграло будівництво Суецького каналу (1859 – 1869 рр.). Зовнішні позики, отримані в ході цього будівництва, призвели до виникнення колосального державного боргу і як підсумок – до втрати Єгиптом фінансової самостійності (зосередитися на діяльності т. зв. "європейського кабінету"). Наприкінці 70-х рр. XIX ст. Єгипет перетворюється в напівколонію європейських держав, зокрема Франції та Великої Британії.

Утворення "європейського кабінету" і фінансове закабалення країни викликали могутній національний рух, основною вимогою якого стало введення конституційного правління. У 1879 р. була створена Національна партія (Ватан), яка висунула гасло: "Єгипет для єгиптян". Вивчаючи подальший розвиток подій, слід звернути увагу на переворот Орабі-паші (вересень 1881 р.), роль армії в політичному житті країни і діяльність військового уряду Баруді (2 лютого – 25 травня 1882 р.), а також хід і результати англо-єгипетської війни 1882 р. Особлива позиція Росії та англо-французькі протиріччя не дозволили Великій Британії анексувати Єгипет: він був окупований британськими військами, але формально подовжував вважатися автономною частиною Османської імперії. Після початку Першої світової війни (18 грудня 1914 р.) Єгипет був оголошений англійським протекторатом. Слід повніше і глибше проаналізувати ці процеси.

Треба більш детально зупинитися на розвитку Левантійських держав (Сирії, Лівану, Палестини) у другій половині XIX – на початку XX ст. Визначити наслідки їх виходу з-під влади Єгипту в 1841 р. і відновлення "прямого турецького управління" над цими територіями. Проаналізувати європейську експансію в країни Леванту,

з'ясувати наслідки втручання Англії і Франції у справи Лівану та Сирії. Що передбачав “Органічний статут Лівану” 1861 р.?

Чому зросло міжнародне значення Палестини після будівництва Суецького каналу? Дати визначення терміну сіонізм. Розкрити роль Палестини у планах сіоністів. Проаналізувати причини утворення і діяльність Всесвітньої Сіоністської Організації. Визначити специфіку єврейської еміграції до Палестини, ставлення до неї західних держав. Дефініціювати термін “арабське відродження” і з'ясувати його значення для розвитку арабської культури, а також визначити роль ісламу в суспільному житті арабських країн.

Розкрити специфіку суспільно-політичного і соціально-економічного розвитку Іраку у складі Османської імперії в XIX – на початку XX ст. та з'ясувати наслідки втручання Великої Британії у внутрішні справи країни (як наслідок – встановлення британського протекторату над Іраком після Першої світової війни).

Особливої уваги заслуговує історія Лівії XIX – початку XX ст. Розкрити значення релігійного руху сенуситів у створенні незалежної теократичної держави. Визначити наслідки Триполітанської війни 1911 р., зокрема загарбання Лівії італійцями.

З'ясувати наслідки експансії європейських колонізаторів у Північній Африці, більш детально зупинившись на захопленні Францією Алжиру. Розкрити причини та етапи визвольної боротьби алжирського народу, роль Абд аль-Кадіра у створенні незалежної держави, визначити причини її краху. Проаналізувати специфіку розвитку Алжиру в складі Французької колоніальної імперії у другій половині XIX – на початку XX ст., зокрема політику колоніальної адміністрації (“тубільний кодекс” 1881 р.). Зробити акцент на зародженні ідеології алжирського націоналізму, виявити специфіку мусульманського традиціоналізму. Розкрити процес утворення та діяльності перших арабських націоналістичних організацій.

Показати участь арабських країн у подіях Першої світової війни.

Теми рефератів і презентацій

1. Особливості соціально-економічного та політичного розвитку Єгипту наприкінці XVIII – першій половині XIX ст.
2. Реформи та завойовницькі війни Мухаммеда Алі (1805 – 1849 рр.).
3. Перетворення Єгипту в напівколонію європейських держав у другій половині XIX ст.
4. Будівництво Суецького каналу (1859 – 1869 рр.) та його наслідки.
5. Захоплення Єгипту Великою Британією. Причини, хід і підсумки англо-єгипетської війни 1882 р.
6. Особливості британського управління в Єгипті (1882 – 1922 рр.).
7. “Арабське відродження” XVIII – середини XIX ст. Іслам у суспільному житті арабських країн.
8. Арабські країни в роки Першої світової війни.

Джерела

1. Аль-Джабарти Абд ар-Рахман. Удивительная история прошлого в жизнеописаниях и хронике событий: В 4-х т. / Абд ар-Рахман Аль-Джабарти; [пер. с араб. Х.И. Кильберг]. – Т.2. Египет в канун экспедиции Бонапарта (1776–1798). – М.: Изд-во восточной литературы, 1978. – 496 с.
2. Аль-Джабарти Абд ар-Рахман. Удивительная история прошлого в жизнеописаниях и хронике событий: В 4-х т. / Абд ар-Рахман Аль-Джабарти; [пер. с араб.

- И.М. Фильштинского]. – Т.3. Египет в период экспедиции Бонапарта (1798–1801). – М.: Изд-во восточной литературы, 1962. – 540 с.
3. Аль-Джабарти Абд ар-Рахман. Удивительная история прошлого в жизнеописаниях и хронике событий: В 4-х т. / Абд ар-Рахман Аль-Джабарти; [пер. с араб. Х.И. Кильберг]. – Т.4. Египет под властью Мухаммеда Али (1801–1821). – М.: Изд-во восточной литературы, 1963. – 792 с.
 4. Клот-бей А.Б. Египет в прежнем и нынешнем своем состоянии [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Egipet/XIX/1820-1840/Klot_bey/pred.htm
 5. Коран [пер. с коммент. И.Ю. Крачковского]. – 2-е изд. – М.: Наука, 1990. – 635 с.
 6. Куропаткин А.Н. Алжирия. Военно-статистический обзор [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Afrika/XIX/1860-1880/Kuropatkin>
 7. Ловерно Г. Об армии Мехмеда-Али, паши Египетского, образованной европейскими офицерами с биографическими известиями о начальниках оной. Сочинение Гюберта Ловерно, Тулонского корабельного доктора [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Egipet/XIX/1820-1840/Loverno/text1.htm>
 8. Политические известия о Египте, взятые из журналов начала XIX века [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Egipet/XIX/1800-1820/Polit_izvestija/duch_zhurnalov_4_1818.htm
 9. Путевые заметки о Сирии и Палестине (1844–1847) (Сирия, Ливан и Палестина в описаниях российских путешественников, консульских и военных обзорах первой половины XIX века) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Turk/XIX/1840-1860/St-n/pred.htm>
 10. Сирия, Ливан и Палестина в описаниях российских путешественников, консульских и военных обзорах первой половины XIX века / сост.: И.М. Смилянская, отв. ред. М.Р. Рыженков. – М.: Наука, 1991.
 11. Черчилль У.С. Индия, Судан, Южная Африка. Походы британской армии 1897–1900 / У.С. Черчилль. – М.: Эксмо, 2004. – 560 с.

Література

Основна

1. Адес Г. Египет. История страны / Гарри Адес; [пер. О. Чумичевой]. – М.: Эксмо; – СПб.: Мидгард, 2008. – 544 с.
2. Ацамба Ф.М. Религия и власть: ислам в Османском Египте (XVIII – первая четверть XIX в.) / Ф.М. Ацамба, С.А. Кириллина. – М.: Изд-во МГУ, 1996. – 155 с.
3. Бурьян М.С. Египет во внешней и колониальной политике Великобритании / М.С. Бурьян. – Луганск: Ри МП Боян, 1994. – 168 с.
4. Васильев А.М. История Саудовской Аравии (1745 – конец XX в.). – 2-е изд., расшир. и доп. / А.М. Васильев. – М.: Классика плюс, 1999. – 672 с.
5. Васильев А.М. История Саудовской Аравии (1745–1973) / А.М. Васильев. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1982. – 614 с.
6. Васильев А.М. Пуритане ислама? Ваххабизм и первое государство Саудидов в Аравии (1745–1918) / А.М. Васильев. – М.: Изд-во полит. лит-ры, 1998. – 263 с.
7. Васильев Л.С. История Востока: В 2-х т.: [Учеб. по спец. «История»] / Л.С. Васильев. – 3-е изд., доп. – Т.2 – М.: Высшая школа, 2005. – 575 с.
8. Головченко В.І. Нова історія Азії та Африки: колоніальний Схід (кінець XIX – друга третина XX ст.): [Навч. посіб.] / В.І. Головченко, В.А. Рубель. – К.: Либідь, 2010. – 520 с.
9. Губер А.А. Новая история стран Азии и Африки: [Учеб. для истор. фак-тов пед. ин-тов] / А.А. Губер, Г.Ф. Ким, А.Н. Хейфец. – 3-е изд. – М.: Наука, 1982. – 560 с.
10. Евдокимова А.А. История Востока в новое время / А.А. Евдокимова. – Ростов н/Д: Феникс, 2011. – 344 с.

11. Егорин А.З. История Ливии. XX век / А.З. Егорин. – М.: ИВ РАН, 1999. – 563 с.
12. Жюльен Ш.-Андре. История Северной Африки: В 2-х т. / Ш.-Андре Жюльен; [пер. с фр. М.Е. Аничковой]. – Т.2. Тунис. Алжир. Марокко. От арабских завоеваний до 1830 г. – М.: Изд-во иностранной литературы, 1961. – 423 с.
13. Зеленов Е.И. Египет: Средние века. Новое время / Е.И. Зеленов. – СПб.: Изд-во С.-Петербург. ун-та, 1999. – 280 с.
14. Зеленов Е.И. Мусульманский Египет: [Учеб. пособ.] / Е.И. Зеленов. – СПб. Изд-во С.-Петербург. ун-та, 2007. – 340 с.
15. История Алжира в новое время / Под ред. Р.Г. Ланды и др. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1992. – 378 с.
16. История Африки в XIX – начале XX вв. / А.С. Орлова, Л.Н. Прибытковский, В.А. Субботин. – М.: Наука, 1967. – 496 с.
17. История Африки в XIX – начале XX вв. / В.А. Субботин, Р.Г. Ланда, А.М. Хазанов и др. – М.: Наука, 1984. – 584 с.
18. История Востока: В 6 т. [редкол. Р.Б. Рыбаков, Л.Б. Алаев, В.Я. Белокреницкий и др.]. – Т.4: Восток в новое время: конец XVIII – начало XX века. Кн. 1. – М.: Вост. лит., 2004. – 608 с.
19. История Востока: В 6 т. [редкол. Р.Б. Рыбаков, Л.Б. Алаев, В.Я. Белокреницкий и др.]. – Т.5: Восток в новейшее время: 1914–1945 гг. – М.: Вост. лит., 2006. – 717 с.
20. История Ливии в новое и новейшее время / Под ред. А.М. Васильева. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1992. – 213 с.
21. Корсун Н.Г. Арабский Восток. Ирак / Н.Г. Корсун. – М.: Наука, 1928.
22. Кошелев В.С. Египет от Ораби-паши до Саада Заглула, 1879–1974 / В.С. Кошелев. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1992. – 288 с.
23. Лазарев М.С. Крушение турецкого господства на Арабском Востоке / М.С. Лазарев. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1960. – 246 с.
24. Ланда Р.Г. История Алжира. XX век / Р.Г. Ланда. – М.: ИВ РАН, 1999. – 308 с.
25. Левин И.Д. Ирак (Современная Месопотамия) / И.Д. Левин. – М.: Наука, 1937. – 210 с.
26. Луцкий В.Б. Новая история арабских стран / В.Б. Луцкий. – 2-е изд. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1965. – 372 с.
27. Новая история стран Азии и Африки, XVI – XIX века: [Учеб. для студ. высш. учеб. заведений] / Под ред. А.М. Родригеса: В 3 ч. – Ч.2. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2004. – 463 с.
28. Поп Ю.І. Нова історія країн Азії і Африки (XVI – початок XX ст.): [Підручник] / Ю.І. Поп. – К.: ВЦ Академія, 2012. – 376 с.
29. Прошин Н.И. История Ливии в новое время: (середина XVI – начало XX вв.) / Н.И. Прошин. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1981. – 288 с.
30. Прошин Н.И. Страны Аравийского полуострова / Н.И. Прошин. – М.: Географгиз, 1958. – 200 с.
31. Рубель В.А. Нова історія Азії та Африки. Постсередньовічний Схід (XVIII – друга половина XIX ст.): [Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів] / В.А. Рубель. – К.: Либідь, 2007. – 558 с.
32. Сергеев М.С. История Марокко. XX век / М.С. Сергеев. – М.: ИВ РАН, 2001. – 356 с.
33. Фридман Л.А. Капиталистическое развитие Египта (1882–1939) / Л.А. Фридман. – М.: Изд-во МГУ, 1963. – 364 с.
34. Хмелева Н.Г. Государство Абд аль-Кадира Алжирского / Н.Г. Хмелева. – М.: Наука, 1973. – 126 с.
35. Шумов С.А. Ирак: история, народ, культура. Документальное историческое исследование / С.А. Шумов, А.Р. Андреев. – М.: Евролинц, 2002. – 232 с.
36. Шумов С.А. История Ближнего Востока. Документальное историческое исследование / С.А. Шумов, А.Р. Андреев. – М.: Евролинц, 2002. – 512 с.

Додаткова

1. Аргентов В.А. Старина и новь Магриба / В.А. Аргентов. – М.: Наука, 1997. – 246 с.
2. Бондаревский Г.Л. Английская политика и международные отношения в бассейне Персидского залива (конец XIX – начало XX вв.) / Г.Л. Бондаревский. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1968. – 542 с.
3. Егоров С.Б. Этническая идентичность на пограничье культур / С.Б. Егоров, С.Б. Киселев, А.Ю. Чистяков. – СПб.: Изд-во С.-Петербург. ун-та, 2007. – 174 с.
4. Зарождение идеологии национально-освободительного движения (XIX – начало XX вв.). Очерки по истории общественной мысли народов Востока / ред. Ю.А. Петросян. – М.: Наука, 1973. – 488 с.
5. История национально-освободительной борьбы народов Африки в новое время / М.Ю. Френкель и др. – М.: Наука, 1976. – 636 с.
6. История Судана в новое и новейшее время / Под ред. В.С. Кошелева и др. – М.: Наука, 1992. – 293 с.
7. Кириллина С.А. Ислам в общественной жизни Египта (вторая половина XIX – начало XX в.) / С.А. Кириллина. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1989. – 327 с.
8. Ланда Р.Г. Парадоксы цивилизационных мутаций: алжирское общество на рубеже веков / Р.Г. Ланда // Восточный мир: опыты общественной трансформации: [Сб. статей] / Отв. ред. М.С. Мейер. – М.: Муравей, 2001. – С. 205-245.
9. Миронова В.И. Алжир: проблема берберского меньшинства / В.И. Миронова // Ближний Восток и современность. – Вып. 16. – М., 2002. – С. 76-84.
10. Петровский Н. Египет – сын тысячелетий / Н. Петровский, В. Матвеев. – Л.: Детгиз, 1959. – 288 с.
11. Сапронова М.А. «Берберский вопрос» в странах Магриба / М.А. Сапронова // Этнос и конфессии на Востоке: конфликты и взаимодействие / Под ред. А.В. Торкунова; сост. В.Я. Белокреницкий, М.А. Сапронова. – М.: МГИМО МИД РФ, 2005. – С. 54-76.
12. Сапронова М.А. Этнический фактор в странах Магриба (Марокко, Тунис, Алжир) / М.А. Сапронова // Конфликты на Востоке: Этнические и конфессиональные / Под ред. А.Д. Воскресенского. – М.: Аспект Пресс, 2008. – С. 87-105.
13. Сергеев М.С. Берберы Северной Африки: прошлое и настоящее / М.С. Сергеев. – М.: Асти-Издат, 2003. – 214 с.
14. Скороход Л.И. Меньшинства и проблема идентичности в арабском мире / Л.И. Скороход // Арабские страны Западной Азии и Северной Африки. Вып. 5. – М., 2002. – С. 110-121.
15. Страны Ближнего Востока (актуальные проблемы современности и истории): [Сб. статей]. – М.: Ин-т изучения Израиля и Ближнего Востока, ИВ РАН, 1998. – 326 с.

Тема 4.2. Загальна характеристика африканської моделі розвитку.

Тропічна і Південна Африка у нові часи: трансформація традиційної структури в період колоніалізму.

Лекції 3-4

Заняття 4.2.1 – 4.2.2. Загальна характеристика африканської моделі розвитку.

Тропічна і Південна Африка у нові часи: трансформація традиційної структури в період колоніалізму.

Питання:

1. Особливості розвитку “Чорної Африки” в нові часи (загальна характеристика).
2. Народи і державні утворення Африки в XVII – на початку XIX ст.
3. Початок європейської колонізації Півдня Африки. Колонізація Тропічної, Південно-Західної та Східної Африки.
4. Ефіопія у другій половині XVIII – першій половині XIX ст.
5. Завершення колоніального поділу Африки в останній третині XIX ст.

6. Тропічна і Південна Африка в період колоніалізму: трансформація традиційної структури.

Завдання до самостійної роботи

Аналізуючи розвиток Південної Африки на межі XIX – на початку XX ст., зверніть увагу на наступні проблеми:

1. Британська та німецька колонізація Південної Африки наприкінці XIX – на початку XX ст. Політика С. Родса.
2. Англо-бурська війна 1899 – 1902 рр.: причини, перебіг подій, наслідки.
3. Етапи утворення Південно-Африканського Союзу (ПАС). Його становлення як расистської держави.

Розглядаючи загальні проблеми Африканського континенту наприкінці XIX – на початку XX ст., зверніть увагу на наступні питання:

1. Організація колоніального управління в країнах Тропічної та Південної Африки.
 2. Становлення ідеології національного визволення наприкінці XIX – на початку XX ст.
 3. Зародження panafricanism. Panafrican conference 1900 р.
 4. Африканський континент у роки Першої світової війни.
1. Складіть таблицю “Історико-географічні пояси Африканського континенту та особливості їх розвитку в новий час”:

<i>Історико-географічні пояси Африки</i>	<i>Племінні об'єднання, державні утворення</i>	<i>Економічний розвиток</i>	<i>Політичний розвиток</i>	<i>Основні конфесії та культурний розвиток</i>
Магіріб				
Суданський пояс				
Тропічна Африка				
Екваторіальна Африка				
Південна Африка				

2. Заповніть таблицю “Етапи європейської колонізації Африканського континенту”:

<i>Етапи європейської колонізації, їх хронологічні межі</i>	<i>Загальна характеристика</i>

Семінарське заняття 10

Заняття 4.2.3. Тропічна та Південна Африка у нові часи

1. Держави Західного та Центрального Судану у XVII – середині XIX ст.
2. Ефіопія у XIX – на початку XX ст.
3. Держави та народи Західної Тропічної Африки (побережжя Гвінейської затоки і басейн р. Конго) у нові часи.
4. Початок європейської колонізації Південної Африки (друга половина XVII – середина XIX ст.).
5. Завершення колоніального поділу Африки у другій половині XIX – на початку XX ст.
6. Організація колоніального управління в країнах Тропічної та Південної Африки. Антиколоніальна боротьба народів Африки на початку XX ст.

Методичні рекомендації

Використовуючи карту, слід визначити географічно-історичні зони Африканського континенту: Магриб, Суданський пояс, Тропічна, Екваторіальна та Південна Африка. Більш детально зупинитися на значенні Суданського поясу у долі народів Африки у нові часи, показати державні утворення Центрального та Західного Судану, проаналізувати їх суспільний лад і соціально-економічний розвиток у XVII – середині XIX ст. Чому сходознавець Л.С. Васильєв називає султанати Судану “осередками цивілізації серед океану первісності”?

Студенти повинні пригадати специфіку розвитку “Чорної Африки” як цивілізаційно-культурного типу Сходу (інтенсивність процесу антропогенезу в Тропічній Африці на старті історичного розвитку; фактори гальмування політогенезу та утворення станової структури: роль природного середовища, екстенсивний характер землеробства, структура харчування африканців; людина як невід’ємна складова навколишньої екосистеми; панування родоплемінної структури, трайбалізм і його прояви; релігійні уявлення і система вірувань, культ прашурів).

Особливе місце серед країн “Чорної Африки” у нові часи займала Ефіопія (Абіссінія). Студенти мають звернути увагу на особливості її історичного розвитку, роль християнства у формуванні цивілізаційно-культурного фундаменту та процесах консолідації ефіопського суспільства. Повніше і глибше слід розкрити такі питання, як спроби зміцнення абсолютистської влади і реформи негуса Теодороса II у другій половині XIX ст., міжнародне становище Ефіопії в останній третині XIX ст., активізація європейських колонізаторів, спроби Менеліка II відновити централізовану ефіопську державу. Особливої уваги заслуговує італійська експансія в Ефіопії останньої третини XIX ст. Чому, незважаючи на укладення англо-франко-італійської угоди 1906 р. про поділ Ефіопії на “сфери впливу”, державі вдалося відстояти суверенітет і зберегти його до італійської експансії 1935 р.?

На карті показати державні утворення та територію розселення народів Західної Тропічної Африки (побережжя Гвінейської затоки і басейну р. Конго) у нові часи, проаналізувати специфіку суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку племінних об’єднань ашанті, йоруба та ін.

Колонізація Африки фактично почалася в XV ст., у період Великих географічних відкриттів. Досліджуючи її подальший розвиток, слід звернути увагу на її напрям – з півдня на північ, з приморських територій – углиб континенту. Початком колонізації Південної Африки стало заснування у 1652 р. голландською Ост-Індською

компанією на мисі Доброї Надії Капської колонії. Розглядаючи особливості її розвитку, слід відзначити, що господарство колоністів (бурів) ґрунтувалося на рабській праці. Наприкінці XVIII ст. до колонізації Південної Африки залучилася Англія, захопивши Капську колонію (остаточно в 1806 р.). Зверніть увагу на політику британських колоніальних владних структур і їх взаємовідносини з бурським населенням. Визначте причини, що викликали “Великий трек” 30 – 40-х рр. XIX ст. і його політичні наслідки, зокрема значне розширення зони колоніальних загарбань). Після переселення бурів із британських володінь політика англійської влади щодо них змінилася, що відобразилося у визнанні молодих бурських республік Оранжева (1854 р.) і Трансвааль (1856 р.). Треба проаналізувати ці процеси.

Вивчаючи подальший розвиток колонізації Африки, зверніть увагу на те, що на першому етапі, аж до середини XIX ст., колонізатори обмежувалися лише захопленням найбільш доступних приморських територій і не наважувалися просуватися углиб континенту (чому?). Створені колонії були центрами работоргівлі, а також примітивної обмінної торгівлі. Проте у XIX ст. ситуація починає змінюватися (визначити, завдяки чому). Остання третина XIX ст. стала періодом активних колоніальних загарбань, у результаті яких колоніальний поділ Африки фактично був завершений.

Продовжуючи дослідження процесу колонізації Південної Африки, варто зазначити, що після захоплення Німеччиною Південно-Західної Африки та анексії Англією великих територій у басейнах річок Замбезі і Лімпопо (Родезія) колоніальний поділ Південної Африки був практично завершений. Англо-бурська війна 1899 – 1902 рр. стала завершальною фазою боротьби за утвердження британського панування в Південній Африці. При вивченні питання з’ясувати причини поразки бурів і умови укладення мирного договору. В подальший період провідне місце в політичному житті Південної Африки займало питання про відносини англійців і бурів. У зв’язку з цим слід звернути увагу на сутність політики “великодушності”, що проводилася англійською владою щодо бурського населення після закінчення війни. Піднесення визвольної боротьби народів Південної Африки на початку XX ст. вимагало консолідації білої меншості. У ході переговорів було досягнуто угоди про створення Південно-Африканського Союзу (ПАС) у складі англійських колоній (Капської і Наталя) і колишніх бурських республік (Південно-Африканський акт 1909 р.). Використовуючи карту, слід розповісти про колонізацію європейськими державами Тропічної Африки.

Лише дві африканські держави – Ліберія та Ефіопія – зберегли свою незалежність на початок XX ст. Визначте причини, які дозволили цим країнам стримати натиск європейських колонізаторів. Для закріплення вивченого матеріалу треба добре вивчити політичну карту Африки початку XX ст. З’ясувати підсумки колоніального поділу Африки.

Особливої уваги заслуговує питання про організацію колоніального управління в країнах Тропічної та Південної Африки. Проаналізувати на конкретних прикладах форми і методи колоніальної експансії європейських держав у цій частині континенту (анексії територій, нерівноправні договори, нееквівалентна торгівля, кабальні позики, концесії тощо). З’ясувати сутність феномену Бельгії, що змогла наприкінці XIX – на початку XX ст. без серйозних матеріальних витрат придбати велику колонію у Тропічній Африці (Бельгійське Конго), а також специфіку діяльності Сесіля Родса в Південній Африці. У ході завоювання африканських країн європейськими державами склалися відповідні системи колоніального управління. Студенти мають визначити

характерні особливості англійської (опосередкованого непрямого управління), французької (прямого адміністративного управління), бельгійської (т. зв. “патерналістської”), німецької (змішаної), португальської систем колоніального управління. З’ясувати основні тенденції антиколоніальної боротьби народів Африки на початку ХХ ст.

Теми рефератів і презентацій

1. Початок європейської колонізації Південної Африки (друга половина XVII – середина XIX ст.).
2. Компанія “Де бірз” і Британська південноафриканська компанія.
3. Діяльність неєвропейських політичних організацій на Півдні Африки на межі XIX – XX ст.
4. Англо-бурська війна 1899 – 1902 рр.
5. Утворення Південно-Африканського Союзу.
6. Культура народів Південної Африки в нові часи.

Джерела

1. Августус Е. Воспоминания участника англо-бурской войны (1899–1900) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Afrika/XX/1900-1920/Avgustus/text2.htm>
2. Булатович А.К. С войсками Менелика II / А.К. Булатович. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1971. – 352 с.
3. Вандергейм Ж.-Г. В походе с Менеликом (1893–1895) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Aethiopien/Vandergeim/pred.htm>
4. Взгляд на войну англичан с ашанти (1825) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Afrika/XIX/1820-1840/Syn_otecestva/1825_14.htm
5. Восстание Маджи-Маджи в документах (1905) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Afrika/XX/1900-1920/Madzi_Madzi/text1.htm
6. Вышеславцев А. С мыса Доброй Надежды (1858) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Afrika/XIX/1840-1860/Vyseslavcev/text1.htm>
7. Глен Е. Среди дикарей Центральной Африки. Воспоминания о Конго (1890) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Afrika/XIX/1880-1900/Glev/text.htm>
8. Документы из истории русско-эфиопских отношений (1896–1907) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Aethiopien/Russ_aethiop/text.htm
9. История Африки (С древнейших времен до начала Великих географических открытий): [Хрестоматия] / сост. С.Я. Берзина, Л.Е. Куббель; под ред. О.М. Дрейера. – М.: Наука, 1979. – 345 с.
10. Ковалевский Е.П. Путешествие во внутреннюю Африку / Е.П. Ковалевский. – 2-е изд. – СПб., 1849.
11. Ковалевский Е.П. Путешествие в Египет, Судан и Эфиопию (1847–1848) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Afrika/XIX/1840-1860/Kovalevskij/new_dok.htm
12. Краснов П.Н. Казаки в Абиссинии (1897–1898) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Aethiopien/Krasnov/pred.htm>
13. Ливингстон Д. Путешествие по Замбези / Д. Ливингстон. – М.: Центрполиграф, 2001. – 462 с.

14. Львов А. Абиссиния и православный Восток в прошлом столетии (1752–1753) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Aethiopien/Lvov/text.htm>
15. Орлов Н.А. Итальянцы в Абиссинии [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Aethiopien/Ital-Efiop1/text1.htm>
16. Путешествие Варги, уроженца Кизляра, в Западный Судан (1821) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Afrika/XIX/1820-1840/Varga/frameset.htm>
17. Черчилль У.С. Индия, Судан, Южная Африка. Походы британской армии 1897–1900 / У.С. Черчилль. – М.: Эксмо, 2004. – 560 с.
18. Эфиопские хроники XVII – XVIII века: [пер. с эфиоп. и коммент. С.Б. Чернецова]. – М.: Наука, 1989.

Література

Основна

1. Африка в новое и новейшее время: [Сб. статей] / Под ред. Г.С. Киселева. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1976. – 214 с.
2. Африка. История. Историография: [Сб. статей] / Под ред. Н.А. Кочнева, С.Г. Карпюк. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1980. – 240 с.
3. Бартницкий А. История Эфиопии / А. Бартницкий, И. Мантель-Нечко; [пер. с польск. К.В. Большаковой, Н.М. Рукиной, М.Н. Черных]. – М.: Прогресс, 1976. – 592 с.
4. Бюттнер Т. История Африки с древнейших времен / Т. Бюттнер; [пер. с нем.]. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1981. – 253 с.
5. Васильев Л.С. История Востока: В 2-х т.: [Учеб. по спец. «История»] / Л.С. Васильев. – 3-е изд., доп. – Т.2 – М.: Высшая школа, 2005. – 575 с.
6. Головченко В.І. Нова історія Азії та Африки: колоніальний Схід (кінець XIX – друга третина XX ст.): [Навч. посіб.] / В.І. Головченко, В.А. Рубель. – К.: Либідь, 2010. – 520 с.
7. Губер А.А. Новая история стран Азии и Африки: [Учеб. для истор. фак-тов пед. ин-тов] / А.А. Губер, Г.Ф. Ким, А.Н. Хейфец. – 3-е изд. – М.: Наука, 1982. – 560 с.
8. Давидсон А.Б. Сесиль Родс и его время / А.Б. Давидсон. – М.: Мысль, 1984. – 376 с.
9. Дроговоз И.Г. Англо-бурская война 1899–1902 гг. / И.Г. Дроговоз. – Минск: Харвест, 2004. – 400 с.
10. Евдокимова А.А. История Востока в новое время / А.А. Евдокимова. – Ростов н/Д: Феникс, 2011. – 344 с.
11. История Востока: В 6 т. [редкол. Р.Б. Рыбаков, Л.Б. Алаев, В.Я. Белокреницкий и др.]. – Т.4: Восток в новое время: конец XVIII – начало XX века. Кн. 1. – М.: Вост. лит., 2004. – 608 с.
12. История Востока: В 6 т. [редкол. Р.Б. Рыбаков, Л.Б. Алаев, В.Я. Белокреницкий и др.]. – Т.5: Восток в новейшее время: 1914–1945 гг. – М.: Вост. лит., 2006. – 717 с.
13. История Нигерии в новое и новейшее время / И.В. Следзевский, Н.Б. Кочакова, Г.С. Киселев и др. – М.: Наука, 1981. – 357 с.
14. История Тропической Африки (с древнейших времен до 1800 г.); [пер. с франц.]; отв. ред. Д.А. Ольдерогге. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1984. – 376 с.
15. История Тропической и Южной Африки. 1918–1988. – М.: Наука, 1989.
16. Новая история стран Азии и Африки, XVI – XIX века: [Учеб. для студ. высш. учеб. заведений] / Под ред. А.М. Родригеса: В 3 ч. – Ч.3. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2004. – 511 с.
17. Орлова А.С. История государства Конго (XVI – XVII вв.) / А.С. Орлова. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1968. – 291 с.
18. Поп Ю.І. Нова історія країн Азії і Африки (XVI – початок XX ст.): [Підручник] / Ю.І. Поп. – К.: ВЦ Академія, 2012. – 376 с.

19. Рубель В.А. Нова історія Азії та Африки. Постсередньовічний Схід (XVIII – друга половина XIX ст.): [Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів] / В.А. Рубель. – К.: Либідь, 2007. – 558 с.
20. Сюрэ-Каналь Ж. Африка Западная и Центральная. География. Цивилизации. История / Ж. Сюрэ-Каналь; [пер. с франц.]. – М.: Изд-во вост. лит-ры, 1961. – 335 с.
21. Тодер О. Великий трек. Освоение Африки белым человеком / О. Тодер. – Донецк, 2009. – 287 с.
22. Урсу Д.П. Историография истории Африки: [Учеб. пособ. для вузов по спец. «История»] / Д.П. Урсу. – М.: Высшая школа, 1990. – 302 с.
23. Цыпкин Г.В. История Эфиопии в новое и новейшее время / Г.В. Цыпкин, В.С. Ягья. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1989. – 405 с.
24. Ягья В.С. Эфиопия в новейшее время / В.С. Ягья. – М.: Мысль, 1978. – 327 с.

Додаткова

1. Абрамова С.Ю. Африка: четыре столетия работорговли / С.Ю. Абрамова. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1992. – 293 с.
2. Винокуров Ю.Н. История Заира в новое и новейшее время / Ю.Н. Винокуров, А.С. Орлова, В.А. Субботин. – М.: Наука, 1982. – 304 с.
3. Дюбуа У.Э. Африка. Очерки по истории Африканского континента и его обитателей / У.Э. Дюбуа. – М.: Изд-во иностр. лит., 1961. – 358 с.
4. История Африки в XIX – начале XX вв. / А.С. Орлова, Л.Н. Прибытковский, В.А. Субботин. – М.: Наука, 1967. – 496 с.
5. История Африки в XIX – начале XX вв. / В.А. Субботин, Р.Г. Ланда, А.М. Хазанов и др. – М.: Наука, 1984. – 584 с.
6. История Ганы в новое и новейшее время / отв. ред. А.А. Громыко. – М.: Наука, 1985. – 304 с.
7. История Замбии в новое и новейшее время / ред. Л.А. Демкина, Ю.В. Луконин. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1990. – 292 с.
8. История национально-освободительной борьбы народов Африки в новое время / М.Ю. Френкель и др. – М.: Наука, 1976. – 636 с.
9. Корчакова Н.Б. Рождение африканской цивилизации. Ифе. Ойо. Бенин. Дагомея / Н.Б. Корчакова. – М.: Наука, 1986. – 275 с.
10. Народы мира. Этнографические очерки. Народы Африки / Под ред. Д.А. Ольдерогге, И.И. Потехина. – М.: Изд-во АН СССР, 1954. – 730 с.
11. Никитин М.Д. Колониализм в Тропической Африке / М.Д. Никитин // Восток. – 1998. – № 1. – С. 65-79.
12. Орлова А.С. Ранние формы колониализма и работорговли в Западной Экваториальной Африке в XVI – XVIII вв. (на примере Анголы) / А.С. Орлова, А.М. Хазанов // Африка в новое и новейшее время: [Сб. статей]. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1976. – С. 196-212.
13. Риттер Э.А. Зулус Чака. Возвышение зулусской империи / Э.А. Риттер; [пер. с англ. В.Я. Голанта]; отв. ред. А.Б. Давидсон. – М.: Наука, 1989. – 374 с.
14. Туполев Б.М. Германский империализм в борьбе за «место под солнцем». Германская экспансия на ближнем Востоке, в Восточной Африке и в районе Индийского океана в конце XIX – начале XX вв. / Б.М. Туполев. – М.: Наука, 1991. – 292 с.
15. Френкель М.Ю. К вопросу о периодизации колониализма в Африке / М.Ю. Френкель // Восток. – 2001. – № 2. – С. 37-44.

Завдання для поточного модульного контролю № 4
до тематичного блоку “Арабський світ. Тропічна та Південна Африка у новий час)”

II рівень

Дайте коротку відповідь на запитання:

1. Арабізована Північна Африка – _____.
2. Держава Північної Африки, що не входила до складу Османської імперії – _____.
3. Течія в ісламі; релігійний рух, метою якого було “відродження істинної віри”, подолання сепаратизму племен Аравійського п-ва у 70 – 90-х рр. XVIII ст. – _____.
4. Князівство, що очолило об’єднавчі процеси на Аравійському п-ві у 70 – 90-х роках XVIII ст. – _____.
5. Єгипетський паша (1805 – 1849 рр.), який провів реформи з централізації та модернізації країни – _____.
6. Арабські держави, які у 1833 – 1841 рр. увійшли до складу Єгипетської держави Мухаммеда Алі – _____.
7. Будівництво Суецького каналу здійснювалося в _____ рр.
8. Формально перебуваючи у складі Османської імперії, Єгипет перебував під британським протекторатом у _____ рр.
9. Релігійний рух у Східному Судані, спрямований проти англійського, турецького та єгипетського панування; у 1885 – 1898 рр. його учасники створили незалежну теократичну державу – _____.
10. Форма залежності Східного Судану в 1899 – 1956 рр. – _____.
11. Культурно-просвітницький рух у країнах Леванту другої половини XIX ст. – _____.
12. Релігійне братство Кіренайки (Лівія), яке боролось за створення незалежної теократичної держави – _____.
13. Географічний пояс (зона) Африки, що знаходилася на прикордонні між арабізованою Північню та негроїдною Тропічною Африкою – _____.
14. Етноси та протодержавні утворення Західної Тропічної Африки – _____.
15. Держава, яка здійснювала колонізацію Африки переважно у напрямку “від Кейптауна до Каїра” – _____.
16. Держава, котра здійснювала колонізацію Африки переважно у напрямку “від Сенегалу до Сомалі” – _____.
17. Цивілізація якої держави Тропічної Африки була християнською за релігійно-культурним фундаментом? _____.
18. Незалежними державами на Африканському континенті наприкінці XIX – на початку XX ст. були _____.
19. Метрополія, якій на початку XX ст. належали 8 колоній Західної Африки, 4 колонії Екваторіальної Африки, 3 колонії Східної Африки (частина Сомалі, Коморські о-ви, Мадагаскар) – _____.
20. Колонія Бельгії на Африканському континенті – _____.
21. Колонії Португалії в Африці – _____.
22. Того, Камерун, Південно-Західна Африка наприкінці XIX – на початку XX ст. були колоніями _____.
23. Система колоніального управління, за якої традиційні інститути влади зазнавали реформування, стаючи низовими ланками колоніальної адміністративної системи – _____.

24. Система колоніального управління, у межах якої зберігалися традиційні державні та племінні інститути влади, переорієнтовані на обслуговування верховної колоніальної адміністрації – _____.

III рівень

Поміркуйте над запитаннями і дайте на них розгорнуту відповідь:

1. Ваххабітський рух і боротьба за створення централізованої держави на Аравійському півострові у другій половині XVIII ст.
2. Єгипет наприкінці XVIII – першій половині XIX ст. Реформаторство і зовнішня політика Мухаммеда Алі (1805 – 1849 рр.).
3. Єгипет у 50 – 70-х рр. XIX ст.
4. Єгипет під владою Англії (1882 – 1918 рр.).
5. Східний Судан наприкінці XVIII – на початку XX ст.
6. Ліван, Сирія і Палестина у XIX – на початку XX ст. Відновлення прямого турецького управління. “Арабське відродження”.
7. Ірак у XIX – на початку XX ст.
8. Лівія у XIX – на початку XX ст. Рух сенуситів.
9. Алжир у складі Французької колоніальної імперії.
10. Зародження ідей арабського націоналізму у кінці XIX – на початку XX ст. Утворення перших арабських націоналістичних організацій.
11. Держави Західного і Центрального Судану наприкінці XVIII – XIX ст.
12. Ефіопія в XIX – на початку XX ст.
13. Держави і народи Західної Тропічної Африки та побережжя Гвінейської затоки у кінці XVIII – на початку XIX ст.
14. Початок європейської колонізації Південної Африки (друга половина XVII – середина XIX ст.).
15. Якими були передумови колоніального поневолення Екваторіальної та Південної Африки? Які народи Екваторіальної та Південної Африки найбільшою мірою чинили опір європейським колонізаторам?
16. Завершення колоніального поділу Африки у другій половині XIX – на початку XX ст. Організація колоніального управління та експлуатації народів Африки.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО МОДУЛЬНОГО КОНТРОЛЮ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ “НОВА ІСТОРІЯ КРАЇН АЗІЇ ТА АФРИКИ (XVII – ПОЧАТОК XX ст.)”

Варіант № 1

I рівень

Виберіть один із варіантів відповіді, який, на Вашу думку, є правильним:

1. Приводом до першої “опійної” війни 1840 – 1842 рр. стало:
А) знищення англійського корабля;
Б) вбивство англійського посла;
В) страта англійських купців;
Г) підвищення англійцями цін на опійну сировину;
Д) спалення китайською стороною контрабандного опіуму.
2. Рух за створення національного виробництва в Британській Індії на початку XX ст. називався:
А) “сварадж”;

- Б) гомруль;
- В) “свадеші”;
- Г) “ахімса”;
- Д) “сатьяграха”.

3. Організації, що об’єднували виборців у іранський меджліс від певного населеного пункту, а в ході революції трансформувалися в органи місцевого самоврядування, називалися:

- А) енджумени;
- Б) федаї;
- В) муджахідські організації;
- Г) бести;
- Д) національні ради.

4. Якій державі був характерний напрям колонізації Африканського континенту – “від Кейптауна до Каїра”:

- А) Франції;
- Б) Великій Британії;
- В) Німеччині;
- Г) Португалії;
- Д) Італії?

II рівень

5. Заповніть пропуски в реченні:

“Продемонстрована в роки війн і повстання слабкість імперії та енергійне зміцнення в Китаї колоніального капіталу викликали природну реакцію самозбереження. Її проявом стала політика, що стала генеральною лінією імперії в останній третині XIX ст. Правителі імперії, починаючи від всесильної імператриці і закінчуючи чиновниками на місцях, змушені були визнати переваги зброї та техніки і почати політику модернізації.”

6. Підберіть термін, що відповідає визначенню:

“Територія, що знаходиться під повним контролем іноземної держави – це”

7. Підберіть термін, що відповідає визначенню:

“Титул імператора маньчжурської династії –”

8. Розташуйте події з історії Османської імперії XIX – початку XX ст. у хронологічній послідовності:

А	утворення політичної організації “Єднання і прогрес”
Б	Молодотурецька революція
В	створення Адміністрації оттоманського публічного боргу
Г	утворення товариства “Нові османи”
Д	введення султаном Абдул-Хамідом II режиму “зулюму”

III рівень

Дайте розгорнуту відповідь на питання:

9. Охарактеризуйте соціально-економічний розвиток, суспільний і державний устрій Японії періоду сьогунату Токугава (1603 – 1867 рр.).
10. Розкрийте причини, сутність і наслідки танзиматських реформ 40-х – першої половини 50-х рр. XIX ст. в Османській імперії.
11. Проаналізуйте особливості розвитку держав і народів Західної Тропічної Африки наприкінці XVIII – на початку XIX ст.

Варіант № 2

I рівень

Виберіть один із варіантів відповіді, який, на Вашу думку, є правильним:

1. Непідсудність законам країни перебування – це:
А) екстериторіальність;
Б) менталітет;
В) капітуляція;
Г) анексія;
Д) консульська юрисдикція.
2. Землеволодіння за військову службу в імперії Великих Моголів називалося:
А) джагірдар;
Б) джагір;
В) тімар;
Г) лен;
Д) компрадор.
3. Засновником Каджарської династії іранських шахів був:
А) хан Ісмаїл;
Б) Надір-хан;
В) Керім-хан;
Г) Ага-Мухаммед;
Д) Фатх-Алі.
4. Релігійний рух у Східному Судані, спрямований проти турецьких, єгипетських і британських завоюників, активізація якого мала наслідком утворення в 1885 – 1898 рр. незалежної теократичної держави, називався:
А) сенуситський;
Б) махдистський;
В) шийтський;
Г) ваххабітський;
Д) суфійський.

II рівень

5. Заповніть пропуски в реченні:

“Влітку 1913 р. закликав народ до другої революції. Знову почалися бойові дії між Північчю та Півднем, проте Гоміньдан уже не мав масової підтримки. Перевага виявилася на боці Він був обраний президентом Він відмінив дію багатьох статей конституції і встановив режим своєї особистої влади. революція ліквідувала національний гніт, скинула монархію і ввела республіканське правління. У той же час диктатура призупинила необхідні реформи і створила умови для політичного розпаду Китаю.”

6. Підберіть термін, що відповідає визначенню:

“Форма державної залежності, за якої країна зберігає самостійність у внутрішніх справах, але в питаннях зовнішньої політики підпорядковується країні-метрополії – це”

7. Установіть відповідність між датами та подіями історії Китаю XIX ст.:

А	1850 – 1864 рр.	1	японо-китайська війна за Корею
Б	1898 – 1901 рр.	2	друга “опійна” війна

В	1840 – 1842 рр.	3	повстання іхетуанів
Г	1894 – 1895 рр.	4	повстання тайпінів
Д	1856 – 1858 рр.	5	перша “опійна” війна

8. Підберіть термін, що відповідає визначенню:

“Стан спадкових військових у традиційній Японії, що звільнявся від державних податків, мав виключне право на носіння й володіння зброєю та вважався привілейованим станом суспільства –”.

III рівень

Дайте розгорнуту відповідь на питання:

- Визначте причини та прояви “самоізоляції” Японії в XVII – першій половині XIX ст., а також наслідки “відкриття” країни іноземними державами.
- Дайте характеристику соціально-економічного та суспільно-політичного розвитку імперії Великих Моголів напередодні британського завоювання.
- Проаналізуйте I-й етап європейської колонізації Південної Африки (друга половина XVII – середина XIX ст.).

Варіант № 3

I рівень

Виберіть один із варіантів відповіді, який, на Вашу думку, є правильним:

- Підписання Нанкінської угоди було наслідком:
 - маньчжурського завоювання;
 - селянської війни тайпінів;
 - першої “опійної” війни;
 - сутичок на російсько-китайському кордоні;
 - другої “опійної” війни.
- Лідером радикально-націоналістичного крила Індійського національного конгресу був:
 - М.К. Ганді;
 - М. Неру;
 - М.А. Джинна;
 - Ага-хан;
 - Б.Г. Тілак.
- Султан-реформатор 1789 – 1807 рр., який почав модернізацію Османської імперії:
 - Махмуд II;
 - Мустафа-паша Байрактар;
 - Абдул-Меджид;
 - Селім III;
 - Сулейман I.
- Південно-Африканський Союз став у 1910 р. домініоном у складі Британської імперії, що об’єднував:
 - Південно-Західну Німецьку Африку та британські колонії Капську і Наталь;
 - британські колонії Оранжеву і Трансвааль; бурські республіки Капську і Наталь;
 - британську Капську колонію; бурські республіки Оранжеву, Наталь і Трансвааль;
 - британські колонії Капську і Наталь; бурські республіки Оранжеву і Трансвааль;

Д) Південно-Західну Німецьку Африку та бурські республіки Оранжеву і Трансвааль.

II рівень

5. Заповніть пропуски в реченні:

“На прикладі(назва країни) відома теза про пробудження Азії під впливом російської революції 1905 р. працює найбільш очевидно. Вже на межі XIX – XX ст. значна кількість відходників, особливо з (історично-географічний регіон), працювали на підприємствах російського Закавказзя. Російські революціонери поводити з ними роботу, і, повертаючись на батьківщину, відходники несли з собою нові ідеї, іноді досить радикальні... Приводом до революційних подій стала жорстока розправа з (нащадком пророка) на вулицях столиці. Невдоволене діяльністю адміністрації духівництво підбурювало маси. Тисячі знатних городян демонстративно засіли в у мечеті поблизу столиці і стали вимагати від покарання винних.”

6. Підберіть термін, що відповідає визначенню:

“Система політичних, економічних та ідеологічних засобів, що використовуються урядом країни з метою нарощування військової могутності держави – це”

7. Установіть відповідність між датами та подіями Сінхайської революції:

А	жовтень 1911 р.	1	заклик Сунь Ятсена до другої революції
Б	літо 1913 р.	2	відречення Цинської династії від престолу
В	січень 1912 р.	3	створення партії Гоміньдан
Г	лютий 1912 р.	4	проголошення Китайської Республіки і вступ Сунь Ятсена на посаду тимчасового президента
Д	серпень 1912 р.	5	початок Сінхайської революції

8. Визначте, про якого національного героя Алжиру йдеться у текстовому уривку:

“У 1832 р. 24-річний емір почав національно-визвольну війну проти французьких колонізаторів в Алжирі. Йому вдалося об'єднати племена Північно-Західного Алжиру в єдину державу у 1832 – 1847 рр. і почати джихад проти французів”.

Відповідь:.....

III рівень

Дайте розгорнуту відповідь на питання:

- З'ясуйте сутність і значення реформ Мейдзі в Японії (1868 – 1873 рр.). Визначте причини успішної модернізації країни в останній третині XIX ст.
- Визначте причини, основні етапи та наслідки бабідських повстань в Ірані (1848 – 1852 рр.). Дайте оцінку реформаторським спробам Мірзи Тагі-хана в Ірані.
- Визначте роль ваххабітського руху у створенні централізованої держави на Аравійському півострові в другій половині XVIII ст.

Варіант № 4

I рівень

Виберіть один із варіантів відповіді, який, на Вашу думку, є правильним:

1. Роки правління маньчжурської династії Цин:

- А) 1360 – 1645 рр.;
- Б) 1644 – 1912 рр.;
- В) 1526 – 1757 рр.

- Г) 1644 – 1911 рр.;
 Д) 1368 – 1644 рр.
2. Яка політична партія була створена в Британській Індії у грудні 1885 р.:
- А) “Хінду махасабха”;
 Б) Мусульманська Ліга;
 В) “Гхадр”;
 Г) Індійський національний конгрес;
 Д) Халіфатистська?
3. Національна перська релігія, в основі якої лежать обряди, пов’язані з поклонінням вогню:
- А) шиїтський іслам;
 Б) суннітський іслам;
 В) зороастризм;
 Г) бехаїзм;
 Д) мітраїзм.
4. Регулярне піхотне військо турецького султана називалося:
- А) сіпаї;
 Б) сіпахи;
 В) яничари;
 Г) акінджи;
 Д) тімаріоти.

II рівень

5. Заповніть пропуски в реченні:

“Медовий місяць” османського конституціоналізму виявився нетривалим. Уже в лютому 1877 р., після безрезультатного завершення Стамбульської конференції, вкрай консервативно налаштований султан змістив з посади великого візира, головного конституціоналіста Мідхат-пашу. Аналогічно вчинили з членами товариства “.....” ..

Конституція (вказати рік введення в дію) була призупинена, а на зміну ілюзіям монархії прийшов відновлений за кращими взірцями східної деспотії абсолютистський режим під показовою назвою “ ..

6. Підберіть термін, що відповідає визначенню:

“Договір про передачу в експлуатацію іноземній державі або компанії на визначений строк природних ресурсів, підприємств чи інших об’єктів, які належать державі – це “.

7. Установіть відповідність між країнами-метрополіями та їх колоніальними володіннями після завершення територіального поділу світу:

А	Франція	1	Конго
Б	Португалія	2	Того, Камерун, Південно-Західна Африка (Намібія)
В	Бельгія	3	8 колоній Західної Африки, 4 колонії Екваторіальної Африки, частина Сомалі, Коморські острови, Мадагаскар
Г	Німеччина	4	Південна Африка (ПАС, Басутоленд, Бечуаналенд, Південна та Північна Родезія), Східна Африка (Кенія, Уганда), Західна Африка (Нігерія, Золотий Берег, Сьєрра-Леоне, Гамбія)
Д	Велика Британія	5	Ангола, Мозамбік, Гвінея-Бісау

8. Підберіть термін, що відповідає визначенню:

“Національна партія Китаю, створена Сунь Ятсеном у 1912 р. – це

III рівень

Дайте розгорнуту відповідь на питання:

9. З'ясуйте причини активізації та визначте основні вектори зовнішньої політики Японської імперії наприкінці XIX – на початку XX ст.
10. Проаналізуйте аграрні перетворення, введення нових земельно-податкових систем в Індії у другій половині XVIII – першій половині XIX ст. і визначте їх результати для подальшого соціально-економічного розвитку країни.
11. Дайте характеристику завершальному етапу колоніального поділу Африки у другій половині XIX – на початку XX ст. З'ясуйте специфіку організації колоніального управління та експлуатації народів Африки.

Варіант № 5

I рівень

Виберіть один із варіантів відповіді, який, на Вашу думку, є правильним:

1. Придворна безземельна аристократія Японії періоду сьогунату називалася:
А) буке;
Б) куге;
В) бусі;
Г) даймьо;
Д) бакуфу.
2. Іноземні квартали в китайських містах називалися::
А) заборонені зони;
Б) сетльменти;
В) вілли;
Г) оазиси культури;
Д) посольства.
3. Вкажіть ім'я віце-короля Індії, який у 1905 р. розділив Бенгалію на дві частини – індуїстську та мусульманську:
А) Керзон;
Б) Мінто;
В) Дафферін;
Г) Маколей;
Д) Челмсфорд.
4. Договір, який було укладено після закінчення російсько-іранської війни 1826 – 1828 рр.:
А) Гюлістанський;
Б) Тільзітський;
В) Гератський;
Г) Туркманчайський;
Д) Кючук-Кайнарджийський.

II рівень

5. *Заповніть пропуски в реченні:*

“Одним з провідних творців договору від російської сторони був видатний російський дипломат і композитор, письменник і поет договір мав наслідком зростання впливу (назвати країну) на ситуацію в Тегерані, що викликало серйозне

занепокоєння в урядових колах(назвати країну). Проурядові видання стали іменувати Росію “льодовиком, що насувається з півночі й ось-ось поглине володіння в Індії.”

6. Підберіть термін, що відповідає визначенню:

“Ідеологія, суспільно-політичний рух, спрямований на відродження самосвідомості та ідентичності єврейського населення через сприяння заселення ним Палестини і створення там єврейської держави – це ”.

7. Розташуйте події з історії Османської імперії XIX – початку XX ст. у хронологічній послідовності:

А	утворення політичної організації “Єднання і прогрес”
Б	Молодотурецька революція
В	створення Адміністрації оттоманського публічного боргу
Г	утворення товариства “Нові османи”
Д	введення султаном Абдул-Хамідом II режиму “зулюму”

8. Підберіть термін, що відповідає визначенню:

“Важкий податок, який сплачувала чоловіча частина немусульманського населення Османської імперії – це ”.

III рівень

Дайте розгорнуту відповідь на питання:

- З’ясуйте наслідки завоювання Китаю маньчжурами. Визначте особливості соціально-економічного та політичного розвитку китайської імперії Цин у другій половині XVII – XVIII ст.
- Визначте причини кризи іранської Сефевідської держави у другій половині XVIII ст. і передумови встановлення Каджарської династії (1796 р.).
- Проаналізуйте соціально-економічний і суспільно-політичний розвиток Єгипту в першій половині XIX ст. Розкрийте основні чинники, зміст і результати реформ Мухаммеда Алі (1805 – 1849 рр.).

Варіант № 6

I рівень

Виберіть один із варіантів відповіді, який, на Вашу думку, є правильним:

- “Мейдзі ісін” – це :
 - революція 1867 – 1868 рр. в Японії;
 - реставація імператорської влади;
 - “епоха воюючих царств”;
 - громадянські війни 60-х років XIX ст.;
 - епоха правління імператора Муцухіто.
- Першим президентом Китайської Республіки став:
 - Кан Ювей;
 - Юань Шикай;
 - Лі Хунчжан;
 - Ван Цзінвей;
 - Сунь Ятсен.
- Визначте назву земельно-податкової системи, введеної британцями в районах Південної Індії наприкінці XVIII ст., згідно з якою селянин виступав орендарем землі безпосередньо у Ост-Індської компанії та індивідуально вносив податок за користування землею:
 - райятварі;

- Б) постійного заміндарства;
- В) джагірдар;
- Г) тимчасового заміндарства;
- Д) махалварі.

4. Перша конституція Ірану, розроблена меджлісом, була затверджена Мозаффер-ед-дін-шахом:

- А) 30 грудня 1906 р.;
- Б) 30 грудня 1907 р.;
- В) 12 грудня 1905 р.;
- Г) у жовтні 1907 р.;
- Д) у жовтні 1906 р.

II рівень

5. Заповніть пропуски в текстовому фрагменті:

“Національно-визвольне повстання 1857 – 1859 рр. стало останньою спробою Індії повернутися до постсередньовічних реалій традиційної східнодеспотичної системи. Свої висновки з цього зробила і(вказати країну) . Вже 1 листопада 1858 р. “Актом про краще управління Індією“ ліквідувала компанію. Всі володіння колишньої перетворилися над офіційну колонію під пишною назвою, якою відтоді управляв призначений королевою, підпорядкований безпосередньо урядовому статс-секретареві з у Лондоні.”

6. Підберіть термін, що відповідає визначенню:

“Представник релігійної організації, Церкви, що розповсюджує її вчення серед іновірців – це”.

7. Установіть відповідність між датами та подіями іранської революції 1905 – 1911 рр.:

А	30 грудня 1906 р.	1	укладення англо-російської угоди про розмежування сфер впливу в Ірані, Афганістані і Тибеті
Б	Листопад – грудень 1911 р.	2	контрреволюційний переворот у Тегерані
В	липень 1909 р.	3	інтервенція іноземних держав, придушення революції
Г	31 серпня 1907 р.	4	затвердження шахом Мозаффер-ед-діном розробленого парламентом “Основного закону” Ірану
Д	23 червня 1908 р.	5	зміщення з шахського престолу Мохаммеда-Алі

8. Підберіть термін, що відповідає визначенню:

“Форма жорсткої централізованої держави в Японії в XII – 60-х роках XIX ст., за якої імператор був позбавлений реальної влади, а основні важелі управління країною належали військовому начальнику, що спирався на військову раду (бакуфу) –”.

III рівень

Дайте розгорнуту відповідь на питання:

9. Визначте причини, прояви та наслідки кризи традиційного китайського суспільства у другій половині XVIII – першій половині XIX ст.

10. Дайте характеристику етапам британського завоювання Індії (друга половина XVIII – перша половина XIX ст.) і визначте їх специфіку.
11. Проаналізуйте особливості розвитку країн Леванту (Ліван, Сирія, Палестина) в XIX – на початку XX ст. З'ясуйте сутність процесів “арабського відродження” у другій половині XIX ст.

Варіант № 7

I рівень

Виберіть один із варіантів відповіді, який, на Вашу думку, є правильним:

1. Визначте особливість зовнішньої політики сьогунату Токугава:
 - А) “політика невтручання”;
 - Б) активна зовнішня політика;
 - В) “блискуча ізоляція”;
 - Г) “самоізоляція”;
 - Д) антизахідництво.
2. Договір, укладений за підсумками першої “опійної” (англо-китайської) війни 1840 – 1842 рр.:
 - А) Пекінський;
 - Б) Нанкінський;
 - В) Тяньцзинський;
 - Г) Нерчинський;
 - Д) Кяхтинський.
3. Велике антибританське (сіпайське) повстання відбулося у:
 - А) 1857 – 1859 рр;
 - Б) 1858 – 1859 рр.;
 - В) 1905 – 1911 рр.;
 - Г) 1756 – 1764 рр.;
 - Д) 1757 – 1764 рр.
4. Реформи, проведені у 40-х – на початку 70-х років XIX ст. в Османській імперії, отримали назву:
 - А) “зулюм”;
 - Б) танзимат;
 - В) капітуляції;
 - Г) “хатт-і-шериф”;
 - Д) “нізам-і-джедід”.

II рівень

5. Заповніть пропуски у текстовому фрагменті:

“Своєрідним продуктом афро-європейського синтезу стали утворені на суверенні держави голландських переселенців – Характерною ознакою історії держав (..... колонія, вільна держава, Південно-Африканська Республіка) були колоніальні війни за розширення підконтрольних земель за рахунок поневолених сусідніх африканських народів, і водночас захист своєї незалежності від колоніальної експансії, піком якої стала серія воєн кінця XIX – початку XX ст.”.

6. Підберіть термін, що відповідає визначенню:

“Ідеологія, течія в ісламі, основним завданням якої було “відродження істинної віри“, подолання сепаратизму племен, створення централізованої держави на Аравійському півострові – це“.

7. Підберіть термін, що відповідає визначенню:

“Своєрідна військово-феодална каста Єгипту XVI – XVIII ст., що спочатку перебувала в якості турецької султанської гвардії з полонених або куплених рабів, а потім стала самостійними єгипетськими бейами, наймогутніший з яких правив у Каїрі –“.

8. Розташуйте події з історії Британської Індії в хронологічній послідовності:

А	утворення політичної партії Мусульманська ліга
Б	повернення М.К. Ганді з Південно-Африканського Союзу на батьківщину
В	утворення політичної партії Індійський національний конгрес
Г	реформи Морлі-Мінто
Д	поділ Бенгалії на індуїстську та мусульманську з ініціативи віце-короля Керзона

III рівень

Дайте розгорнуту відповідь на питання:

9. Дайте порівняльну характеристику реформ Мейдзі в Японії (1868 – 1973 рр.) і політики “самопосилення” в китайській Цинській імперії (1861 – 1901 рр.). Чому заходи політики “самопосилення” не дали очікуваних результатів?
10. Визначте причини піднесення національного руху народів Індії в 60 – 90-х рр. XIX ст. Проаналізуйте історичне підґрунтя утворення партії Індійський національний конгрес (ІНК).
11. Розкрийте причини, виділіть основні етапи та результати подій Молодотурецької революції 1908 – 1909 рр.

Варіант № 8

I рівень

Виберіть один із варіантів відповіді, який, на Вашу думку, є правильним:

1. Лідер буржуазно-ліберального реформістського крила суспільно-політичного руху в Китаї:
А) Кан Ювей;
Б) Ци Сі;
В) Юань Шикай;
Г) Сунь Ятсен;
Д) Гуансюй.
2. Визначте назву земельно-податкової системи, введеної британцями в Центральній Індії наприкінці XVIII ст., згідно з якою зберігалася міцна селянська община, а податком обкладалося село або група сіл:
А) джагірдар;
Б) постійного заміндарства;
В) райятварі;
Г) тимчасового заміндарства;
Д) маузава;
Д) маузавар;
3. Правляча шахська династія в Ірані у 1796 – 1925 рр. називалася:
А) Ахеменіди;
Б) Пехлеві;
В) Сефевіди;

- Г) Каджари;
Д) Аббасиди.

4. Період розвитку Єгипту під британським управлінням:

- А) 1880 – 1920 рр.;
Б) 1882 – 1918 рр.;
В) 1918 – 1932 рр.;
Г) 1882 – 1922 рр.;
Д) 1859 – 1869 рр.

II рівень

5. Спираючись на Декларацію “Об’єднаного союзу” (серпень 1905 р.), визначте три “народні принципи” Сунь Ятсена:

“Нижче ми відкрито оголошуємо вам у Піднебесній завдання революції і основи майбутнього управління країною... I. Відродження Китаю. Китай має бути державою китайців, і управляти ним повинні китайці... II. Встановлення республіки. Нині простий народ здійснює революцію, щоб створити національний уряд. Всі громадяни на рівних правах беруть участь в управлінні країною... III. Зрівняння прав на землю. Всі громадяни мають рівні права користуватися благами цивілізації. Необхідно поліпшити економічну організацію суспільства і встановити тверду ціну на землю в країні...”

6. Підберіть термін, що відповідає визначенню:

“Новий спадковий титул (від перс. повелитель), який за спеціальним наказом турецького султана отримав єгипетський правитель Ісмаїл (1863 – 1879 рр.) – це

7. Установіть відповідність між датами та подіями з історії Індії:

А	1849 р.	1	нашестья іранського правителя Надір-шаха, що розбив могольську армію і піддав Делі розграбуванню
Б	1600 р.	2	акт британського парламенту “Про управління Індією”
В	1739 р.	3	відміна монополії англійської Ост-Індської компанії на торгівлю з країнами Сходу
Г	1833 р.	4	завоювання Пенджабу британцями
Д	1773 р.	5	заснування англійської Ост-Індської компанії

8. Розташуйте події з історії Єгипту нового часу в хронологічній послідовності:

А	направлення турецьким султаном Селімом III албанського корпусу на чолі з Мухаммедом Алі в Єгипет
Б	включення до єгипетських територій Сирії, Палестини, Лівану, їх вихід з-під прямого турецького управління
В	будівництво Суецького каналу
Г	експедиція Наполеона в Єгипет
Д	війни Мухаммеда Алі з ваххабітами

III рівень

Дайте розгорнуту відповідь на питання:

9. Розкрийте соціально-економічні, політичні та ідеологічні передумови Сінхайської революції (1911 – 1913 рр.).
10. Визначте причини ліквідації Британської Ост-Індської компанії, а також сутність і наслідки реформування системи колоніального управління в Індії в 60-х роках XIX ст.

11. З'ясуйте причини загострення соціально-економічних і суспільно-політичних протиріч, зовнішньополітичних труднощів Османської імперії на межі XVIII – XIX ст.

Варіант № 9

I рівень

Виберіть один із варіантів відповіді, який, на Вашу думку, є правильним:

1. Офіційна релігія дому Токугава:
А) сінто;
Б) буддизм;
В) дзен-буддизм;
Г) конфуціанство;
Д) християнство .
2. Хуацяо – це :
А) літературний напрямок XIX ст.;
Б) китайський емігрант;
В) релігійна секта;
Г) ритуальний обряд;
Д) китайський учений.
3. Коли англійським парламентом був прийнятий закон “Про ліквідацію Британської Ост-Індської компанії”:
А) 1856 р.;
Б) 1858 р.;
В) 1756 р.;
Г) 1764 р.;
Д) 1773 р.?
4. Яка політична організація підготувала Молодотурецьку революцію 1908 – 1909 рр.:
А) “Єднання і прогрес”;
Б) “Товариство нових османів”;
В) “Рух за свободу і народні права”;
Г) “Демократія і прогрес”;
Д) “Єднання і пан-османізм”?

II рівень

5. Прочитайте уривок із біографії політичного діяча, вкажіть його ім'я:

“У 1861 р. у Цінській імперії відбувся державний переворот, який докорінно змінив зовнішньополітичну доктрину держави. Проголошувалася відмова від самоізоляції і перехід до самопідсилення, що передбачало співпрацю із західними країнами. Реальна влада на кілька десятиліть (1861 – 1908 рр.) перейшла до її рук. Спочатку вона була регентшею свого сина Тунджі, а потім племінника Гуансюя. Її повний титул містив 16 слів і звучав так: Милосердна, Щаслива. Головна, Бережена, Здорова, Глибокомисляча, Ясна, Спокійна, Велична, Вірна, Довголітня, Поважна, Найвища, Мудра, Піднесена, Промениста повелителька”.

Відповідь:.....

6. Підберіть термін, що відповідає визначенню:

“Преференційні умови для торгівлі іноземних купців XVII – XVIII ст., які з часом переросли у систему нерівноправних договорів Османської імперії з європейськими державами – це”.

7. Установіть відповідність між датами та подіями історії Японської імперії XIX – початку XX ст.:

А	1854 р.	1	підписання Портсмутського миру між Росією та Японією
Б	1889 р.	2	анексія Кореї та перетворення її на колонію Японської імперії
В	1905 р.	3	укладення англо-японського договору
Г	1902	4	“відкриття” Японії США, укладення першого нерівноправного договору
Д	1910 р.	5	проголошення першої Конституції Японської імперії

8. Установіть відповідність між суспільно-політичними діячами Ірану нового часу та подіями, пов'язаними з їх діяльністю:

А	Ага-Мухаммед	1	за часів його правління (1750 –1779 рр.) посилювалися позиції племен зендів, які стали владно-мілітарною верхівкою іранського суспільства; обережний володар відмовився прийняти шахський титул і правив державою у статусі векіля (“повіреного”).
Б	Надір	2	“Кастрат-хан“, засновник династії Каджарів, переніс столицю із Ісфагану в Тегеран, відомий своєю жорстокістю в походах на Грузію
В	Алі-Мухаммед	3	перший міністр уряду, регент 17-річного шаха Наср ед-діна, у 1847 р. призначений на посаду “еміра армії”; здійснив спробу проведення реформ з централізації країни
Г	Мірза Тагі-хан	4	здійснив останні спроби відродити на уламках Сефевідську державу, провів реформи з централізації Ірану, після його смерті почалася боротьба між племінними об'єднаннями зендів і каджарів за шахський престол
Д	Керім-хан	5	ватажок бабідських повстань, свої ідеї світоустрою виклав у книзі “Беян” (“Відкровення”)

III рівень

Дайте розгорнуту відповідь на питання:

- Проаналізуйте історичне підґрунтя виникнення буржуазно-ліберального реформаторського руху в Китаї наприкінці XIX ст. Дайте оцінку реформаторським спробам Кан Ювея (“Сто днів реформ”).
- Розкрийте причини, виділіть основні етапи та наслідки подій іранської революції 1905 – 1911 рр.
- Охарактеризуйте реформи султана Селіма III (1789 – 1807 рр.) як першу спробу модернізації Османської імперії. Визначте їх наслідки.

Варіант № 10

I рівень

Виберіть один із варіантів відповіді, який, на Вашу думку, є правильним:

1. Сьогунат Токугава був встановлений у:
А) 1600 р.;
Б) 1603 р.;
В) 1687 р.;
Г) 1867 р.;
Д) 1912 р.
2. Тайпіни – це:
А) спеціальні загони маньчжурської армії;
Б) таємне товариство;
В) релігійна секта;
Г) учасники селянської війни 1850 – 1864 рр.;
Д) учасники боксерського повстання.
3. Яку систему колоніального управління використовували в переважній більшості своїх колоній англійці:
А) змішану;
Б) патерналістську;
В) прямого управління;
Г) опосередкованого управління;
Д) протекторат.
4. Під тиском яких обставин і подій султан Абдул-Хамід II у грудні 1876 р. затвердив першу конституцію Османської імперії:
А) піднесення національно-визвольного руху в Боснії та Герцеговині;
Б) введення режиму “зулюму”;
В) необхідність проведення модернізаційних реформ;
Г) успіхи російської армії в ході російсько-турецької війни;
Д) Мухарремський декрет султана про створення Адміністрації оттоманського публічного боргу?

II рівень

5. Заповніть пропуски в текстовому фрагменті:
“Лише після смерті(вказати державу) шаха Надіра в 1747 р. й розпаду його імперії афганці знову здобули незалежність. Процес власного (вказати назву провідних афганських племен) державотворення завершився формуванням незалежної афганської держави – першої в історії. На джирзі абдалійських ханів 1747 р. був проголошений шахом усього Афганістану. Щоб підкреслити новий, привілейований статус свого племені самі абдалі стали називати себе (“перлинні”). Заснована держава увійшла в історію під назвою (1747 – 1818 рр.)“.
6. Підберіть термін, що відповідає визначенню:
“Система колоніального управління, в межах якої зберігалися традиційні державні та племінні інститути влади, переорієнтовані на обслуговування верховної колоніальної адміністрації –“.
7. Установіть відповідність між періодами правління та правлячими династіями в країнах Сходу:

А	1368 – 1644 рр.	1	Делійський султанат
Б	1526 – 1757 рр.	2	маньчжурська династія Цин

В	1206 – 1525 рр.	3	китайська династія Мін
Г	1644 – 1912 рр.;	4	Каджарська династія іранських шахів
Д	1796 – 1925 рр.	5	імперія Великих Моголів

8. Розташуйте події з історії Османської імперії нового часу в хронологічній послідовності:

А	правління султана Селіма III
Б	війни султана Махмуда II з єгипетським правителем Мухаммедом Алі
В	знищення яничарського корпусу
Г	Кримська (Східна) війна
Д	Кючук-Кайнарджийське перемир'я

III рівень

Дайте розгорнуту відповідь на питання:

9. Дайте характеристику національно-демократичному руху в Китаї 90-х рр. XIX – початку XX ст. Визначте роль Сунь Ятсена в організації та діяльності “Союзу відродження Китаю” та “Об’єднаного союзу”.
10. З’ясуйте причини введення турецьким султаном Абдул-Хамідом II режиму “зулumu” та розкрийте його специфіку (1878 – 1907 рр.).
11. Визначте особливості соціально-економічного та суспільно-політичного розвитку держав Західного і Центрального Судану наприкінці XVIII – XIX ст.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ **З ДИСЦИПЛІНИ “НОВА ІСТОРІЯ КРАЇН АЗІЇ ТА АФРИКИ** **(XVII – ПОЧАТОК XX ст.)”**

ОЦІНКА «ВІДМІННО», 90-100 БАЛІВ виставляється за глибоке засвоєння програмного матеріалу, засвоєння рекомендованої літератури, вчасне виконання завдань, чітке володіння понятійним апаратом, методами та методиками проведення історичних досліджень, припускаються деякі незначні випадкові погрішності при засвоєнні курсу, які суттєво не впливають на повноту та змістовність знань студента.

ОЦІНКА «ДОБРЕ», 74-89 БАЛІВ виставляється за засвоєння програмного матеріалу та вміння орієнтуватися в ньому, усвідомлене застосування знань для розв’язання практичних завдань, при цьому наявні незначні помилки (тобто методичний підхід є вірним, але припущені неточності в його застосуванні) або не зовсім повні висновки чи відповіді з отриманих результатів роботи. Завдання в основному виконане та його мета досягнута, а студент у відповідях продемонстрував розуміння основних положень матеріалу навчальної дисципліни.

ОЦІНКА «ЗАДОВІЛЬНО», 60-73 БАЛІ виставляється за часткове висвітлення змісту теоретичних питань та часткове вміння застосовувати теоретичні знання на практиці, студент не вміє логічно мислити, матеріал може тільки відтворювати, при відповідях допущені неточності або серйозні погрішності.

ОЦІНКА «НЕЗАДОВІЛЬНО З МОЖЛИВІСТЮ ПОВТОРНОГО СКЛАДАННЯ», 35-59 БАЛІВ виставляється за неопанування значної частини програмного матеріалу, невміння виконувати практичні завдання, відсутність логічного мислення, невчасне виконання або невиконання завдань, передбачених програмою.

ОЦІНКА «НЕЗАДОВІЛЬНО З ОБОВ'ЯЗКОВИМ ПОВТОРНИМ ВИВЧЕННЯМ ДИСЦИПЛІНИ», 1-34 БАЛИ виставляється за неопанування програмного матеріалу, невміння виконувати практичні завдання, відсутність логічного мислення, невиконання завдань, передбачених програмою.

Розподіл балів, які отримують студенти

Для екзамену

Поточне тестування та самостійна робота											Сума	
Змістовий модуль 1			Змістовий модуль 2			Змістовий модуль 3			Змістовий модуль 4			
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11	T12	
5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	60
15			15			15			15			

T1, T2 ... T12 – теми змістових модулів.

Оцінювання за 100-бальною системою навчальної роботи студентів

№ з/п	Види роботи	Максимальна кількість балів
1.	Семінарські заняття та поточний модульний контроль (Модуль 1)	10 балів
2.	Семінарські заняття та поточний модульний контроль (Модуль 2)	10 балів
3.	Семінарські заняття та поточний модульний контроль (Модуль 3)	10 балів
4.	Семінарські заняття та поточний модульний контроль (Модуль 4)	10 балів
5.	Індивідуальне навчально-дослідне завдання	10 балів
6.	Самостійна робота	10 балів
7.	Підсумковий модульний контроль (екзаменаційна робота)	40 балів

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за національною шкалою	
	для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90-100	відмінно	зараховано
74-89	добре	
60-73	задовільно	
35-59	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
1-34	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Навчально-методичне видання

Автор:

ЯМПОЛЬСЬКА Лариса Миколаївна – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри всесвітньої історії Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

**НОВА ІСТОРІЯ КРАЇН АЗІЇ ТА АФРИКИ (XVII – ПОЧАТОК XX ст.).
НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ КОМПЛЕКС ДЛЯ СТУДЕНТІВ
ІСТОРИЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ**

Відповідальний за випуск: Кучемко М. М. – завідувач кафедри всесвітньої історії Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди, доктор історичних наук, професор

Комп'ютерна верстка: Ямпольська Л. М.

Видання українською мовою

Підписано до друку 7.11.2017. Формат 60 x 84 1/16.
Папір офсетний. Гарнітура «Times New Roman».
Друк ризографічний. Умов.-друк. арк. – 9,73.
Зам. №1502. Наклад 300 прим. Ціна договірна.

Надруковано в друкарні ФОП Тарасенко В. П.
Свідоцтво № 24800170000043751 від 21.02.2002 р.
61124, м. Харків, вул. Зернова, 6/267.